

1893

1917

ПИСЬМА АЗЕФА

1893
1894
1895
1896
1897
1899
1900
1901
1902
1903
1904
1905
1906
1907
1908
1909
1910
1911
1912
1916
1917

В "революционном активе"
Азефа числилось свыше
30 террористических актов.

Разоблачение двойной
игры Азефа явилось
тягчайшим ударом
и для правительства, и для эсеров.

На официальный Петербург
посыпались обвинения
в потворстве провокатору
в организации политических убийств.

Если мои сведения окажутся
Вам необходимыми в дальнейшем,
то я не откажусь их сообщить.
Готовый к услугам покорный слуга.

"Я просил инструкции
действиям своим...
Мое положение довольно
затруднительное..."

MOSZT könyvek II.

**Azef levelei: 1893-1917
„Pisza Azefa: 1893-1917”
(Egy kettősügynök hagyatékából)**

Forráskiadvány

**Terra, Moszkva, 1994.
MOSZT-ABTL, Pécs-Budapest, 2008.**

PTE-BTK Modernkori Oroszország és Szovjetunió Történeli Kutatócsoport
– MOSZT

Állambiztonsági Szolgálatok Történeli Levéltára – ABTL

A könyv a Moszkvában, 1994-ben a „Terra” kiadónál megjelent
”Pizma Azefa: 1893-1917” című kötet magyar kiadása.
A jogtulajdonos „Knyizsnyij Klub”. Magyarországi megjelentetést
engedélyező szerződésének száma: 130/29. 11. 2007.

A Kiadvány a Magyar Ruszisztikai Alapítvány támogatásával jelent meg.
Az orosz nyelvű szövegek fordításban közreműködött a PTE BTK Orosz
Fordítástechnika Szemináriuma

Szerkesztette: Kolontári Attila - Lengyel Gábor
Felelős szerkesztő: Bebesi György

A kötet fordítói, fordított dokumentumok:

Bebesi György (111-124.), Bendarzsevszkij Anton (71-110., 173-177., 187-190., 201-203.), Holzbauer Rolf (178-186.), Huszár Mihály (29-52.), Kolontári Attila (1-28., 53-70.), Kuttor Eszter (205-209., 211, 213., 214.), Lengyel Gábor(125-156.), Lengyel Ibolya (192., 193., 204., 210., 212.), Méhész-Csisztu Dávid (157-167., 168-170., 198-200.), Oshváth Anna (29-52.), Polgár Tamás (171., 172., 191., 194-197., 205-209., 211., 213., 214.), Yudin Alekszandr (125-156.)

Magyar nyelvű lektor: Komáromi Orsolya

- © - D. B. Pavlov
- © - Z. I. Peregudova
- © - Terra, Knyizsnyij Klub
- © - MOSZT
- © - Bebesi György, Kolontári Attila

Borítóterv: Polgár Tamás

ISSN: 1788-4810

Felelős kiadó a MOSZT kutatócsoport vezetője és az ABTL főigazgatója

Nyomdai munkálatok: Bookmaster Kft – Pécs.
Felelős vezető: Bernáth Miklós

Terra, Moszkva, 1994.
MOSZT-ABTL, Pécs-Budapest, 2008.

Előszó a magyar kiadáshoz

A rendszerváltás utáni orosz és magyar történetírás figyelme a kilencvenes évektől intenzíven fordult a 19-20. század fordulójának politikai és szellemi élete, dokumentumai és forrásai felé.

A megnyíló levéltárakban végzett kutatómunka alapján publikálásra kerülő, illetve a századelőn megjelent dokumentumokat újraközlő új orosz forráskiadás nagymértékben elősegíti a Romanov-dinasztia utolsó időszakának (a századfordulós válságnak, az első orosz forradalomnak, illetve a júniusi monarchiának) a megértését. Segít folyamatában, összefüggéseiben átlátni a Szovjetunió létrejöttének, kialakulásának körülményeit is, valamint a negyedik Oroszország, a jelenlegi Orosz Föderáció is e korszakban keresi saját történelmi előképét, identitását is.

A Modernkori Oroszország és Szovjetunió Történelmi Kutatócsoport (MOSZT) megalakulása óta fontos feladatának tartja a forráskiadást, törekvéseink most fordultak termőre. A források közül különösen fontosnak gondoljuk azokat, amelyek szervezeteket, intézményeket mutatnak be, hiszen ezek által olyan működési mechanizmusok, struktúrák válnak ismertté és áttekinthetővé, amelyekről korábban legfeljebb sejtéseink, vagy csak általános alapismereteink lehettek.

Az újonnan feltárt szervezetek, dokumentumok, intézmények sorában (Állami Dumák, októberi manifesztum, pártalapító-nyilatkozatok stb.) kiemelten fontosnak gondoljuk a titkosszolgálati eszközöket is alkalmazó cári-politikai rendőrségre, az Ohranára, és annak ügynökeire vonatkozó források és dokumentumok közzétételét, hiszen, mint Gogol Köpönyegéből, e szervezetből nőttek ki a 20. század híres-hírhedt szovjet, de más államok állambiztonsága által is másolt politikai-rendőrségi és elhárító szervei (KGB, NKVD, Stasi, ÁVH, stb.).

Az Ohranára vonatkozó újkeletű, illetve újonnan publikált anyagok közül kiemelkednek a leghíresebb titkosügynökökre, Jevno Azefre és Roman Malinovszkijra vonatkozó anyagok.

A MOSZT Kutatócsoport által most kiadott kötet, az egyik nagy moszkvai szakkiadó, a „Terra” 1994-ben megjelentetett, az eszer pártba beépített, legendává vált titkos ügynök leveleinek eddigi legteljesebb körű válogatása. Azef levelei nemcsak egy „mély fedésben” dolgozó kettősügynök lelkivilágát, problémáit, vívódásait, sikerességét és meghasonlottságát, előjáróihoz, társaihoz, családjához való viszonyát, pénzéhtségét stb. mutatják be, hanem kítűnő forrásául szolgálnak magának az egész korszaknak. Megismerhetjük belőlük a Belügyminisztérium, az MVD belső működését, az Ohrana számos belső, szerkezeti és strukturális összefüggését, s nem utolsósorban, az illegálisban működő terrorista eszer párt harci szervezeteinek felépítését, konspirációját, kommunikációját, de magának a párt egészének a „belső titkait” is.

A leveleket válogató, azokat jegyzetekkel ellátó orosz kutatóknak módjuk volt az eredeti állománnyal dolgozni, amely az Orosz Föderáció Állami Levéltárában (GARF) található. A teljes levélállomány érthető módon nem maradt fenn, Azef kérésére a rendőrségen számos, öt kompromittáló iratot megsemmisítettek, és a forradalmi konspirációhoz is szerves módon hozzátartozott az írásos anyag eltüntetése. A jelenleg a GARF-ban őrzött anyag több forrásból tevődik össze. A legendás kettősügynök hagyatékának egy része a Hoover Intézetbe került, más részét felesége adta át még korábban a férje ügyében létrehozott vizsgálóbizottságnak, harmadik része – a német börtönben írt levelek – az első világháború után jutottak az akkori Szovjetunió archívumaiba. Ezért szintén úttörő az orosz történész kollégák munkája tekintetben is, hogy áttekintették a teljes fennmaradt levélállományt, s a fennmaradt kb. 1000 levélből kiválogatták azt a mintegy 200-at, amelyek érdemi információkat tartalmaznak Azef ágensi működésével kapcsolatosan, megjegyezve, hogy az iratvesztés és megsemmisítés miatt életének egyes időszakai nyilván nem azonos módon reprezentáltak, ugyanakkor pótoltak és helyretettek több korábbi tévedést, elírást, hiányosságot is. Ezek abból fakadtak, hogy a nyugati kutatóknak sokáig csak az Azef saját korában publikált, rendkívül rossz minőségű, hiányos anyagok, illetve az ezekről az anyagokról a forradalom után készült másolatok álltak a rendelkezésére, amelyek számos tévedés, pontatlanság alapját jelentették. A közölt levelek mintegy négyötöde korábban semmilyen formában nem jelent meg, így szakmai nővum értékük nyilvánvalóan magas, bár az egyes levelek információértéke rendkívül eltérő.

Mindezekért a kiadvány magyarországi megjelentetését szakmai, tudományos kor- és intézménytörténeti szempontból is különösen fontosnak gondoljuk. Külön köszönettel tartozunk a Terra kiadónak, illetve a kiadói jogokat jelenleg birtokló „Knyizsnyij Klub”-nak, amelyek vezetői a javuló orosz-magyar tudományos együttműködés légkörében lehetővé tették számunkra a kötet magyarországi megjelentetését. Köszönettel tartozunk az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának (ABTL) is, valamint a Magyar Ruszisztikai Alapítványnak, akik az anyag szakmai jelentőségét felismerve anyagi támogatásukkal tették lehetővé a kötet hazai publikálását.

A magyar kiadás teljes egészében követi az orosz kiadást minden tekintetben, így a levelek kronológiája, iratkezelési gyakorlata, levéltári leltérlhelyük bejelölése vonatkozásában, stb. Átvettük a levelek elé írt színvonalas áttekintő tanulmányt, amely „képbe helyezi az olvasót” Azeffel és a korszakkal kapcsolatosan, és ismerteti maguknak a leveleknek a történetét, úgyszintén átvettük a kötet végén a tanulmányokhoz közölt jegyzetapparátust is. Annyiban változtattunk, hogy az eredeti kiadásban német nyelven közölt nem csekély számú levelet is lefordítottuk az olvasó számára, (valamint egy francia nyelven írtat), ezeket lábjegyzetben csillaggal jelöltük. A bevezető tanulmány eredeti jegyzetapparátusát a kiadó engedélyével kiegészítettük néhány jegyzettel azon személyek vonatkozásában, akik az orosz

közönség számára közismertek, de nevik a magyar olvasó számára idegenül cseng, ezeket rögtön a tárgyalt résznél lábjegyzetben, az eredeti szövegtől eltérő szedéssel közöltük.

A fordítás nem volt egyszerű feladat, a 19. század végi, 20. század eleji, régies nyelvet használó, gyakran körmondatokban fogalmazó, ügynökszlenggel, bennfentes utalásokkal, rövidítésekkel teli, szándékosan eredeti helyesírási formájában meghagyott anyaggal küzdöttek meg a fordítók, a Pécsi Tudományegyetem tanárai, diákjai, doktoranduszai, a MOSZT Kutatócsoport tagjai. Munkájuk értékét növeli, hogy mivel a fordító munkához nem sikerült pályázati támogatást szereznünk, valamennyi munkatársunk tudományos érdeklődésből, hivatásszeretéből vállalta a feladatot.

Reméljük, hogy a végeredmény igazolta az erőfeszítéseket, és a hazai tudományos forráskiadást jelentős munkával sikerült gyarapítanunk, amely saját műhelyünk szakmai életében, fejlődésében is fontos állomás, s egyúttal érdekes, tartalmas olvasmányul szolgálhat mind a szűkebb szakmai, mind a tágabb olvasóközönség számára, a közölt hatalmas forrásanyag feldolgozása pedig színvonalas publikációk elkészítéséhez nyújthat háttérrel.

Bebesi György, Kolontári Attila

Pécs, 2008. szeptember 2.

Előszó

A grodnói Jevgenij Filippovics (Jevno Fiselevics) Azef (1869-1918) neve szorosán összefonódott az októberi forradalom előtti Oroszország történetével. Egyidejűleg ugyanez a név az aljasság és árulás szinonimájává is vált. A „virtuóz-provokátor”, a „nagy”, sőt egyenesen „zseniális” provokátor – ahogy kortársai szerették nevezni Azefet – karrierje valóban egyedülálló. 16 évig volt a Rendőrségi Ügyosztály ügynöke, ami már önmagában is meglepő, ha figyelembe vesszük, hogy a rendőrség titkos munkatársainak szolgálati ideje általában nem haladta meg a 2-3 évet.¹ Karöltve dolgozott a cári Ohrana „legfényesebb csillagaival”, G. K. Szemjakinnal, L. A. Ratajevvel, Sz. V. Zubatovval, P. N. Racskovszkijjal, A. V. Geraszimovval.² Mindeközben egyik rendőrségi hivatalnok alárendeltségéből a másikhoz kerülve Azef minden esetben ki tudta vívni új főnöke teljes bizalmát, nem ritkán őszinte rokonszenvét. „Azef jelentései – jegyezte meg 1897-ben Szemjakin, a Rendőrségi Ügyosztály III. ügykezelő részlegének vezetője – meglepően pontosak voltak.”³ Azef – emlékezett vissza Geraszimov, az Ohrana pétervári részlegének parancsnoka – legjobb munkatársamnak bizonyult az évek során... Jelentései különösen értékesek voltak számunkra... Minél közelebről megismertem, annál inkább kívánta bizalmamat, sőt baráti érzéseimet.”⁴ 1906-1907 folyamán, „Ohrana-karrierjének” csúcán Azef nemcsak a legrégebben szolgálatban lévő titkosügynöke a Rendőrségi Ügyosztálynak, de egyben az orosz birodalom titkosrendőrségének egyik kulcsfigurája is volt. Létezéséről az orosz államgépezet legfelsőbb szintjein tud-

¹ E. Klimovics tábornok kihallgatása 1917. március 19-én – Pagyenyije carszkogo rezsimá. Po matyerialam Cszrevicsajnoj komisszii Vremennogo pravityelsztva. I. kötet, Moszkva-Leningrád, 1926. 117.

² Szemjakin, Georgij Konsztantyinovics (?-1902): államtanácsos, a Rendőrségi Ügyosztály igazgatóhelyettese; az ügyosztály III. ügykezelő részlegének vezetője.

Ratajev, L. A. (1860-1917): A rendőrségi ügyosztály különleges feladatokkal megbízott részlegének munkatársa, 1898 és 1902 között a különleges részleg parancsnoka, 1902-től 1905-ig a külföldi ügynökhálózat irányítója.

Zubatov, Szergej Vasziljevics (1864-1917): A karhatalom által ellenőrzött és irányított munkásmozgalom, az ún. „rendőrszocializmus” szülőatyja. Az 1880-as években a narodnyik mozgalom tagja, 1885-től az Ohrana ügynöke, 1896-tól az Ohrana moszkvai részlegének vezetője. 1902-1903-ban a Rendőrségi Ügyosztály különleges részlegének parancsnoka. 1903-ban Pleve belügyminiszter rendelkezésére nyugdíjazták, és Vlagyimirba száműzték. 1917-ben a februári forradalom hírére öngyilkos lett.

Racskovszkij, Pjotr Nyikolajevics (1853-1910): 1885 és 1902 között a Rendőrségi Ügyosztály külföldi ügynökhálózatának vezetője, 1905-1906-ban az ügyosztály politikai részlegét irányította.

Geraszimov, Alekszandr Vasziljevics (1861-1944): tábornok, 1894-től a harkovi csendőrség parancsnokhelyettese. 1905. február és 1909 között a pétervári Ohrana részleg vezetője volt.

³ GARF, f. 102. DP 3 d-vo, 1893, d. 420. 168. l.

⁴ Geraszimov, A. V.: Na lezvii sz tyerrorisztami. Párizs, 1985. 73, 74, 143. old.

nak, ajánlásait saját biztonságuk érdekében betartják a miniszterek, sőt maga az uralkodó is. Azeff jövedelme kezdetben meglehetősen szerény volt, szolgálatának vége felé azonban a kor viszonyaihoz képest hatalmas összegekre rúgott – 12 ezer rubelt tett ki évente.⁵

A fentiek jelentették Azeff tevékenységének elsődleges és fő közegét. Ugyanakkor nem kevésbé fényes karriert futott be ezekben az években forradalmi talajon is. „A forradalomban – írta az eszter, Viktor Csernov – olyan helyet vívott ki magának, mint amilyent Zseljabov és Gersunyi”.⁶ Forradalmi tevékenységének csúcspontján, ami egybeesett rendőrségi karrierjének fénykorával is, Azeff egyik alapítója és oszlopos tagja volt a Szociálforradalmi Pártjának (eszterek), tagja volt a párt Központi Bizottságának, vezetője a párt Harci Szervezetének, amelynek számlájára írható V. K. Pleve belügyminiszter, Szergej Alekszandrovics nagyherceg⁷, moszkvai kormányzó és sok más magas beosztású személy meggyilkolása. Vlagyimir Burcev utólagos számításai szerint Azeff forradalmi tevékenységét több mint 30 olyan terrorcselekmény fémjelzi, melyet az ő kezdeményezésére, vagy tudtával és beleegyezésével hajtottak végre.⁸ A párt legfontosabb vállalkozásainak

⁵ Az összeg a belügyminisztérium legmagasabb beosztású tisztviselőinek jövedelmével vetekszik. 1907-ben a belügyminiszter három helyettesének javadalmazása 12-15 ezer rubeljébe került a kincstárnak, a Rendőrségi Ügyosztály vezetőjének bére pedig 10 ezer rubelt tett ki (Szpiszok lic, szluzsacsih po vedomsztvu minisztjersztva vnutrennih gyel 1907 goda. Cs. 1. Szentpétervár, 1907. 5. 125. A kincstár bőkezűsége, valamint a pártpénztárból rendszeresen „kölcsonvt” összegek (Azeff „forradalmi fizetése” mindössze 125 rubel volt havonta) lehetővé tették, hogy Azeff tekintélyes, 200-250 ezer német márkára rúgó tőkét halmozzon fel, amire nyugalomba vonulása után támaszkodhatott.

⁶ Csernov, V. M: Pered burej. New York, 1953. 180.

Csernov, Viktor Mihajlovics (1873-1952): az eszter párt egyik vezetője és fő teoretikusa. 1899 óta élt emigrációban. 1917-ben az Ideiglenes Kormány földművelésügyi minisztere, majd az Alkotmányozó Gyűlés elnöke. A bolsevik hatalom megszilárdulását követően emigrált. A 2. világháború alatt részt vett a francia ellenállási mozgalomban.

Zseljabov, Andrej Ivanovics (1851-1881): a „nép közé járók” és a narodnyikok mozgalomának aktív tagja. Több, II. Sándor ellen tervezett merénylet előkészítője. A cár 1881. március 1-i meggyilkolása előtt két nappal tartóztatták le (az akció megszervezésében ő is részt vett). Követelésére ügyét a cárgyilkosokéhoz csatolták, majd a per során halálra ítélték és kivégezték.

Gersunyi, Grigorij Andrejevics (1870-1908): Az eszter párt egyik alapítója, a párt Központi Bizottságának tagja. Több magas rangú hivatalnok és államférfi elleni merénylet szervezője. Nevéhez fűződik Szipjagin belügyminiszter meggyilkolása. 1903-ban letartóztatták, előbb halálra, majd életfogytiglani kényszermunkára ítélték. 1906-ban megszökött és külföldre távozott.

⁷ Pleve, Vjacseszlav Konsztantyinovics (1846-1904): 1881 és 1884 között a Rendőrségi Ügyosztály vezetője, majd 1894-ig a belügyminiszter helyettese. 1902-től belügyminiszter. 1904. július 15-én az eszter Szazonov meggyilkolta.

Szergej Alekszandrovics nagyherceg (1857-1905): II. Sándor cár fia, 1891-től moszkvai főkörmányzó, 1896-tól a moszkvai katonai körzet alakulatainak parancsnoka. 1905.február 4-én az eszter párt Harci Szervezetének egyik tagja, Kaljajev meggyilkolta.

⁸ GARF, f. 5802 (V. L. Burcev), op. 2. d. 271. 23. l. Burcev levele az igazságügyi miniszterhez. Dátum nélkül.

Burcev, Vlagyimir Lvovics (1862-1942): Kezdetben a narodnyikokhoz, majd az eszterekhez közel álló publicista. A Londonban megjelenő „Narodovolec” című újság kiadója. A cár meggyilkolására felhívó cikkeiért az angol bíróság 18 hónap börtönre ítélte. Kiszabadulása után

kulcsfigurájaként a konspiráció szabályaira hivatkozva Azef végig a háttérben tudott maradni. A „puszta szócséplés iránti veleszületett ellenszenvé” miatt elmélettel sohasem foglalkozott, Csernov szerint eszmei-politikai hatása a párt soraiban nem volt.⁹ Nem találkozhatunk munkáival a párt kiadványaiban sem. Az egyetlen hivatalos pártdokumentum, ami az ő tolla alól került ki, egy közlemény volt, amelyben a Szociálforradalmárok Pártjának Központi Bizottsága élesen elhatárolta magát a maximalisták által Pjotr Sztolipin¹⁰ ellen végrehajtott merénylettől. Ettől eltekintve kevés eszer vezető volt, aki oly kivételes helyet foglalt volna el a pártban, mint Azef. „Jevgenyij Azef – tanúskodik Csernov – a Központi Bizottság egyik legerősebb figurája volt... Mindig sokra becsülték... Azef a maga világos, pontos matematikai gondolkodásával pótolhatatlannak bizonyult”.¹¹ A memoárok szerzői egybehangzóan állítják, hogy 1907-re Azef teljesen „elkápráztatta” párttársait és valamennyien „meghajoltak” előtte.¹² Azef egyesek szerint „arany fej”, „arany kéz”, „gyengéd és figyelmes elvtárs” volt, mások szerint minden idők legkiválóbb orosz forradalmára.¹³ És mondják mindezt visszataszító külseje, durvasága, hebegős beszéde, túlságosan is mérsékelt politikai nézetei,¹⁴ valamint az évről évre sokasodó provokációs vádak ellenére.¹⁵ Más párttagok számára a fentiek közül akár egy is elég lenne, hogy eltávolítsák a pártmunkától, és különleges vizsgálatnak vessék alá.

Azef kettős játékának 1908 végén bekövetkezett leleplezése mind a kormány, mind az eszerek számára rendkívül súlyos csapást jelentett. A „hivatalos Pétervárra” mindenfelől vádak özönét zúdították, hogy szemet hunyt a politikai gyilkosságokat szervező provokátor tevékenysége felett. A Rendőrségi Ügyosztálynak komoly nehézségei támadtak az új titkosügynökök be szervezése és a régiéket megtartása terén. A szociálforradalmárok vezetői ki-

Svájcban telepedett le, ahonnan terrorista propaganda miatt kiutasították. Ezt követően Párizsban telepedett le. Tevékenységének legfontosabb részét az eszer pártba befurakodott titkosügynökök és provokátorok (többek között Jevno Azef) leleplezése képezte.

⁹ Csernov, 1953. 177.

¹⁰ Sztolipin, Pjotr Arkagyijevics (1862-1911): Orosz politikus, államférfi. 1906 áprilisától belügyminiszter, július 8-tól miniszterelnök. 1911 szeptemberében Kijevben merénylet áldozata lett.

¹¹ Csernov, 1953. 176.

¹² Levin, M. O: Moi vospominanyija ob Azefe. Nyeopubl. Rukopisz – Hoover Institution, B. I. Nicolaevsky Collection; Ruszanov N. S: V emigracii. Moszkva, 1929. 260.

¹³ O. Sz. Mironov és B.V. Szavinkov kijelentései Azefről. Idézi: Levin

¹⁴ „Nézetei alapján – mondja Csernov – [Azef] a Központi Bizottságban a jobbszélen helyezkedett el.” (Csernov, 1953. 177. „Meggyőződése szerint – tanúskodik Geraszimov – Azef nagyon mérsékelt ember volt – a mérsékelt liberálisoknál nem baloldali. Mindig élesen, sőt néha egyenesen nem titkolt indulattal nyilatkozott az erőszakos forradalmi módszerekről... A forradalom határozott ellensége volt, csak a fokozatosan, óvatosan bevezetett reformok létjogosultságát ismerte el.” (Geraszimov, 1985. 144.)

¹⁵ A. V. Lucsinszkaja számításai szerint 1902 és 1908 között a Szociálforradalmár Párt Központi Bizottságához nem kevesebb, mint kilenc feljelentés érkezett, melyben Azefet provokátorsággal vádolták (Lucsinszkaja, A. V.: Velikij provokator Jevno Azef. Prága–Moszkva, 1923. 94–101.). A memoárirodalomban arra is találhatunk utalást, hogy az első ilyen jellegű vádak már az 1890-es években megfogalmazódtak (Levin, idézett mű).

jelentették, készek távozni a párt éléről, az eszerek ellenfelei pedig már egyenesen a párt haláláról beszéltek. 1909 elején a szociáldemokrata Julij Martov azt írta, hogy az eszer párt Központi Bizottsága által az Azeff-ügyben közzétett dokumentumok „gyökerestől pusztítják el az egész eszerséget”.¹⁶ A sztolipini hivatalos sajtóorgánus, a *Rosszija* ezzel kapcsolatban „az egész szociálforradalmár-ralóbanda bukásáról” cikkezett.¹⁷ A valóságban Azeff lelepleződése, ha nem is vezetett az eszer párt halálához, érzékeny csapást jelentett számára, amely különösen a pártot sújtó szervezeti válság tükrében tűnt fájdalmasnak. Az 1909-es esztendő a Szociálforradalmárok Pártjának „fekete éve” lett.¹⁸

Ilyen körülmények között mind kormánykörökben, mind a szociálforradalmárok között akadtak emberek, akik még mindig nem voltak teljes mértékben meggyőződve Azeff kettős árulásáról. „A párt nem akarta elhinni, hogy ügynök, a kormány nem akarta elhinni, hogy forradalmár – jegyzi meg ezzel kapcsolatban A. V. Lucsinszkaja – egyik oldal sem akart megválni tőle, és mindegyik hitt neki, mint a saját emberének.”¹⁹ Sztolipin 1909 februárjában, a Dumában egy interpellációra válaszolva vitatta Azeff forradalmi érdemeit és a „rendőrség munkatársának” nevezte.²⁰ A másik részről az eszer vezetők között pedig akadtak, akik kételkedtek a hasonló jellegű állítások igazságtartalmában (például M. A. Natanszon),²¹ sőt olyanok is, akik Azeffben továbbra is összeesküvés áldozatául esett elvtársukat látták (E. Lapina, P. V. Karpovics, B. V. Szavinkov²²). Egyébiránt nehéz teljes őszin-

¹⁶ GARF, f. 102. DP OO, 1909, d. 155, t. 3. 52. I. Julij Martovnak 1909. január 29-én A. Potreszovhoz intézett, a rendőrségi ügyosztály által cenzúrázott levele.

Martov (Cederbaum), Julij Oszipovics (1873-1923): orosz forradalmár, 1892-ben Péterváron létrehozta a „Munka Felszabadítása” csoportot, majd 1895-ben Leninnel a „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására elnevezésű szervezetet. Az orosz szociáldemokrata mozgalomban 1903-ban bekövetkezett szakadást követően a mensevik irányzat vezetője. A bolsevik hatalomátvételt követően egy ideig folytatta a politikai küzdelmet (tagja volt az Oroszországi Központi Végrehajtó Bizottságnak), majd 1920-ban elhagyta az országot.

¹⁷ *Rosszija*, 1909. május 14. (27.)

¹⁸ Csernov, 1953. 280.

¹⁹ Lucsinszkaja, 1923. 115.

²⁰ Sztolipin, P. A: *Recsi* 1906-111. New York, 1990. 159.

²¹ Tyucsev, N. Sz: *V szszilke i drugije voszpominanyija*. III. kötet, II. rész, Moszkva, 1925. 127. *Natanszon, Mark Andrejevics (1850-1919): narodnyik, majd (baloldali) eszer forradalmár. A „Zemlja i volja” nevű szervezet tagja; 1877-ben letartóztatják, Szibériába száműzik, ahonnan 1889-ben szabadul. 1904-ben emigrál, de 1905 őszén, a forradalom idején visszatér Oroszországba. 1907-től ismét külföldön él. Azeff leleplezését követően saját felelősségét elismerve kilép az eszer párt Központi Bizottságából. Az 1917-es októberi fordulatot követően is együttműködik a bolsevikokkal, elítéli a baloldali eszerek 1918. júliusi moszkvai lázadását.*

²² *Lapina, Eszfir M: az eszer párt tagja, a pétervári harci szervezet vezetője. Amikor 1909-ben és 1910-ben alaptalanul provokátorsággal vádolták, öngyilkos lett. Karpovics, Pjotr Vlagyimirovics (1874-1917): Eszer terrorista. 1901-ben halálosan megsebesítette Bogolepov belügyminisztert. Tettéért 20 év kényszermunkára ítélték. 1907-ben kiengedték, külföldre szökött, ahol Azeff legközelebbi munkatársa lett. Azeff leleplezése után kilépett a pártból.*

teséget elvárni olyan emberektől, akik saját jó híruk megmentésével vannak elfoglalva.

Azef lelepleződése családjá számára is súlyos következményekkel járt. Felesége, L. G. Azef 1912 őszén, a szégyen elől menekülve, kiskorú fiával Amerikába ment. A Rendőrségi Ügyosztály egyik külföldi ügynökének jelentése szerint L. G. Azef itt családnevét is meg akarta változtatni.²³

Az Azefről szóló hatalmas mennyiségű irodalom megjelenéséhez a kezdőlökést az Azefet provokátorra nyilvánító hivatalos eszer pártnyilatkozat, Azef szökése Párizsból 1909 januárjában, valamint az azt követő események jelentették. 1909 és 1914 között hat éven keresztül Azef neve állandóan ott szerepelt az orosz és a külföldi újságok lapjain. Utóbbiak egészen addig a *Recs* c. lap szerint éppen annyi figyelmet szenteltek Oroszországnak, mint Argentínának, Új-Zélandnak vagy Bulgáriának.²⁴ „Az újságok a föld minden táján terjedelmes cikkeket írtak róla, – jegyzi meg visszaemlékezéseiben Geraszimov – melyekben a valóság a legkülönfélébb kitalált történetekkel keveredett.”²⁵ „Azef nevéhez – ismétli Geraszimovot volt kollégája, M. E. Bakaj – valótlán állítások tömege kapcsolódott.”²⁶ És valóban, mi mindent nem írtak Azef számlájára a zszurnaliszták! Az orosz forradalom majdhogynem legfőbb szereplőjének²⁷ kikiáltott Azefet terroristák ezreinek halálában tartották vétkesnek.²⁸ Az újságírók számtalanszor „eltették láb alól”, mi több, gyakran felettébb romantikus körülmények között. (Például 1909 szeptemberében, Monte Carlóban állítólag egy csoport orosz viseletbe öltözött terrorista gyilkolta meg.) Ő azonban mindannyiszor hamarosan „feltámadt”, és hol Oroszországban, hol Japánban, vagy éppen Uruguayban bukkant fel.²⁹ Egyébként akkoriban Azef keresésével nemcsak az újságok szerkesztőségei foglalatokodtak, hanem más hatóságok is. 1910 és 1913 között a Rendőrségi Ügyosztály összesen három titkos körlevelet bocsátott ki, melyekben megparancsolták a csendőrhatóságoknak, hogy a legszigorúbban figyeljék Azefet. A legutolsóban az ügyosztály azon aggodalmának adott hangot, hogy Azef „saját rehabilitációja érdekében különösen súlyos

Szavinkov, Borisz Viktorovics (1879-1925): varsói születésű, nemesi családból származik. Egyetemista kora óta részt vett a forradalmi mozgalomban. 1902-ben, száműzetése alatt csatlakozott az eszerekhez, majd külföldön belépett a párt Harci Szervezetébe. A Pleve belügyminiszter és Szergej Alekszandrovics nagyherceg elleni sikeres merényletek egyik fő szervezője.

²³ GARF, f. 102. DP OO, 1912, d. 9, cs. 1. l. A. 23. l. A. A. Kraszilnyikov a rendőrségi ügyosztály vezetőjének. Párizs, 1912. július 21. (augusztus 3.) №950.

²⁴ *Recs*, 1909. augusztus 9.

²⁵ Geraszimov, 1985. 136.

²⁶ Bakaj, M. E.: *O razoblacsityeljah v razoblacsityelsztve*. New York, 1912. 54.

Bakaj, Mihail Jefimovics (1886-1932 után): 1900-tól a jekatyerinoszlavi Ohrana titkosügynöke, majd Zubatov irányítása alatt Varsóban teljesített szolgálatot. 1906-ban Burcev előtt leleplezte a forradalmárok közé beépített titkosügynököket, köztük Azefet. 1907-ben letartóztatták, és Szibériába száműzték. Innen megszökött, és Franciaországba menekült.

²⁷ *Hamburger Nachrichten*, 1909. február 5.

²⁸ *Vossische Zeitung*, 1909. január 3.

²⁹ *Petite République Socialiste*, 1909. február 9., *Novij Gyeny*, 1909. október 12.

terrorcselekményt hajthat végre”.³⁰ Csak találgatni lehet, hogy milyen „kétséget kizáró információkkal” rendelkezett az ügyosztály igazgatója a körlevél aláírásakor. Azeff természetesen, aki addigra Alexandr Neumaier néven, kereskedőként már tartósan letelepedett Németországban, még csak nem is gondolt semmifajta újabb terrorcselekményre.

Azeff neve ritka vonzerővel bírt az írók, publicisták, emlékirat-szerzők, történészek körében. Regények, színdarabok,³¹ publicisztikai írások,³² visszaemlékezések,³³ dokumentumközlések³⁴ és komoly történeti munkák³⁵ születtek róla. Az utóbbi években újra az érdeklődés középpontjába került a „nagy provokátor”³⁶, akinek személyisége, mint azt P. E. Scsegoljev még az 1920-as években megjegyezte, mindig érdekes és titokzatos marad a történészek, pszichológusok és művészek számára.³⁷

A múltban már több kísérlet történt Azeff levelezésének közzétételére. Ezek azonban sohasem voltak teljeseek, mivel az összeállítókat elsődlegesen a leleplező szándék vezérelte. Burcev például mindössze úgy tekintett Azeff leveleire, mint „emberi dokumentumokra”³⁸, Segoljev pedig csak Azeff jellemét kívánta megvilágítani segítségükkel az olvasónak³⁹. Véleményünk szerint már régen itt az ideje, hogy felismerjük: a „nagy provokátor” levelezési hagyatéka nem pusztán (negatív) erkölcsi töltettel rendel-

³⁰ GARF, f. 102 DP OO, 1909, d. 155. cs. 3. prod. 3. 80. l. Sz. P. Beleckijnek, a Rendőrségi Ügyosztály vezetőjének körlevele 1913. október 19-én, №1258.

³¹ Tolsztoj, A. – Scsegoljev, P.: Azeff: (Orjol ili reska). Pjesza v 5 gyejsztviah i 12 kartynah. [Moszkva] 1926; Gul, R. B.: Genyeral BO. Berlin, 1929; uő: Azeff: Isztoricseszki roman. New York, 1959. (Moszkva, 1991); Gul, R.–Trivasz, V.: Tovarish Ivan. Pjesza – Novij zszurnal, 92. kötet; Pevsner, G.: La doppia vita di Evno Azeff. Milano, 1936.

³² Mjakotyin, V.: Nabroszki szovremennosztyi. Revoljucija i provokacija. – Russzkoje bogatszto. Szentpétervár, 1909. №3. 162-179.

Deutsch, L.: Der Lockspitzel Azeff und die terroristische Taktik. Frankfurt a. M. 1909; Lipin, A. [J. L. Jugyelevszkij]: Szud nad azeffszcsinoy. Párizs, 1911.

³³ Szavinkov, B. V.: Voszpominanyija tyerrorisztov. Harkov, 1926. (Moszkva, 1990); Ivanovszkaja, P. Sz.: V bojevoj organyizacii. Voszpominanyija. Moszkva, 1928; Geraszimov, A. V.: id. mű; Snejerov M. M.: Voszpominanyija ob Azeffe. – Novij zszurnal, 26. kötet.

³⁴ Zakljucszenyje szugyebno-szledsztennoj komisszii po gyelu Azeffa. B.m. 1911; Donyesznyija Jevno Azeffa (Perepishka Azeffa sz Ratajevim v 1903-1905 gg.) – Biloje, 1917. №1. 200-226.; Provokator: vozspominanyija i dokumenti o razoblacsenyii Azeffa. Leningrád, 1929.

³⁵ Burcev, V.: Azeff i gen. Geraszimov. – Novij zszurnal, 63. kötet; Nyikolajevszkij, B.: Konyec Azeffa. Leningrád, 1926. uő: Isztorija odnogo predatyelja. Berlin. 1932. Nikolaevsky, B.: Azeff the Spy: Russian terrorist and Police Stool. New York, 1934.

³⁶ Schleifman, N.: Undercover Agents in the Russian Revolutionary Movement: the SR Party, 1902-1914. Oxford, 1988; Nyikolajevszkij, B.: Isztorija odnogo predatyelja: Tyerroriszt i polityicseszskaja policija /Vsz. sztatija V. M. Sevirina, prilozsenyije A. A. Gejffman/Perezidanyije. Moszkva, 1991; Ogyesszkij, M–Feldman, D.: Szamij vernij predatyel. – Nyezaviszimaja gazeta, 1992. november 19. stb.

³⁷ Scsegoljev, P. E.: Isztoricseszki Azeff. – In: Provokator: vozspominanyija i dokumenti o razoblacsenyii Azeffa. 3.

³⁸ Biloje, 1917. №1. 196.

³⁹ Provokator: vozspominanyija i dokumenti... 3.

kező dokumentum-együttes, és a 19. század végi, 20. század eleji orosz társadalmi és forradalmi mozgalmak történetére vonatkozó értékes forrás. Azef levelei fontos, gyakran egyedülálló információkat tartalmaznak nemcsak az olyan nagy forradalmi pártok tevékenységéről, mint az OSZDMP vagy a Szociálforradalmárok Pártja, de a kisebb, nemzeti jellegű (lengyel, zsidó stb.) szervezetek ténykedéséről is. A levelekben megtalálhatjuk a párt vezetőinek és egyes tagjainak jellemzését, emberi, mozgalmi tulajdonságainak leírását (összesen mintegy 400 főről van szó). Beszámol bennük Azef a párt életének legfontosabb eseményeiről, a kiadói tevékenységről, a nyugat-európai és balkáni forradalmi mozgalmakhoz fűződő kapcsolatokról, a különböző, párthoz közel álló szervezetek működéséről. Hogy mennyire voltak pontosak Azef információi, arról az olvasó is képet kaphat, ha összehasonlíttja őket a lábjegyzetekben feltüntetett adatokkal.

A fentiek Azef leveleinek teljes körére vonatkoznak, de különösen érintik az Ohranának írt jelentéseit, melyek az itt közölt dokumentumok legnagyobb részét teszik ki. Mindamellett, hogy Azef példátlanul hosszú titkosügynöki karrierjében voltak kudarcok és hullámvölgyek, a titkosrendőrség számára az Azeffel való „együttműködés” rendkívül termékenynek bizonyult. Azon túlmenően, hogy gyakran ő diktálta a rendőrségi vezetők által a Rendőrségi Ügyosztálynak címzett jelentéseket,⁴⁰ az ügyosztályon nyílvántartást vezettek az általa megjelölt személyekről, olyan körrendeleteket bocsátottak ki, melyek tartalma kizárólag az ő információin alapult⁴¹.

Nem kevésbé érdekesek Azef levelei abból a szempontból sem, hogy titkosügynöki helyzetének megerősödésével összefüggésben jól nyomon követhető bennük a rendőrség munkatársaihoz fűződő viszonyának alakulása. Szolgálati idejének első 7-8 évében Azef jelentéseiben rendkívül visszafogott, udvarias, majd leveleinek hangneme fokozatosan megváltozik. Már megengedheti magának, hogy tanácsokat adjon a vele levelező rendőrhivatalnoknak, megdorgálja őt, vagy egyenesen rendre utasítsa (lásd a 71. és 133. sz. dokumentumokat), hogy rámutasson egy-egy rendőrségi munkatárs vagy az ügyosztály egészének balfogásaira (77., 84., 139., 152. sz. dokumentumok). Később Azefet már olyan ügynök szerepében láthatjuk, akít eltöltött saját pótolhatatlanságának tudata, aki kelleetlenül, foghegyről jelent, nem annyira informál, mint inkább instruál.

Azef sokarcú, buzgó, jelentéseiben pedánsan pontos ügynöke a titkosrendőrségnek – egyúttal energikus és körültekintő gyakorlati pártmunkás; leleplezett provokátor – és gondos elvtárs, a párt jó hírnevének védelmezője. Pártbéli harcostársaihoz (V. Sz. Goc, B. V. Szavinkov, N. V. Csaj-

⁴⁰ Lásd pl. Ratajev jelentéseit a Rendőrségi Ügyosztály részére: №06/19, 1903. szeptember 10. (23). – GARF, f. 102. DP OO, 1903, d. 1400. 16-17. l.

⁴¹ Lásd pl. a Rendőrségi Ügyosztály körlevele: №1907. 1902. március 19. – GARF, f. 102. DP OO, 1902, d. 263. 4-6. l.

kovszkij)⁴² intézett leveleiben nemcsak konkrét kérdések kapcsán találunk tőle utasításokat és rendelkezéseket, de sorai gyakran tartalmaznak etikai jellegű eszmefuttatást is (ez különösen a Szavinkovhoz írt leveleire jellemző). 1909 elején Azef, miután szegyenletes módon elmenekült a pártbírósi eljárás elől, megint csak a „forradalmi becsületről és etikáról” értekezik. Haragos filippikában tör ki az ellene felhozott aljas vádakkal szemben, és megígéri, hogy mindent megtesz becsületének védelmében (lásd 194. sz. dokumentum). Ugyanezen a napon egy teljesen más hangvételű levelet intéz Geraszimovhoz, melyben amiatt aggódik, nehogy a „gazemberek” (azaz a forradalmárok) a nyomára bukkanjanak és eltegyék őt láb alól (195. sz. dokumentum). „Védekezési módjával – jegyezte meg helytállóan a kadet I. V. Gesszen – Azef végérvényesen lelepleződött, egyfelől mint szörnyű gonosztevő, másrészt mint aljas, hitvány szolgálékú alak.”⁴³ Azef „köpedelem-lelke” (N. Sz. Ruszanova kifejezése) nem kevésbé meglepő, mint személyének sokarcúsága.

Még feleségéhez intézett, első olvasásra mélyen személyes és megbánó hangvételű levelei is át vannak itatva hazugsággal és kétszínűséggel. Azef felesége ezeket a leveleket átadta a férje ügyében létrehozott vizsgálóbírói bizottságnak, mi pedig jelen kötetünkben közzéteszszük őket.

Az itt publikált dokumentumok felölelik Azef aktív politikai tevékenységének (1893-tól 1908-ig), és ezt követő félillegális életének egész időszakát, valamint németországi börtönéveit. A kötetben szereplő több mint 200 dokumentumnak csak mintegy ötödét publikálták korábban részlegesen vagy teljes terjedelmében. Ily módon jelen kötetünket mindenekelőtt a teljességre törekvés különbözteti meg a korábbi kísérletektől. Az összeállítók ugyanakkor nem tekintették céljuknak a „nagy provokátor” levélhagyatékának teljes körű, akadémiai kiadását, mivel sem a szerző személye, sem maguk a levelek ezt nem teszik szükségessé. A teljes levélállományból csak azokat válogattuk ki, melyek kutatói vagy egyéb szempontból érdekesek lehetnek, melyekben valamilyen módon tükröződnek a szerző politikai nézetei, életvitele, forradalmi és titkosügynöki tevékenységének módszerei.

⁴² *Goc, Mihail Rafailovics (Rafailov) (1866-1906): forradalmár. A narodnyik mozgalomban való részvételéért Kelet-Szibériába száműzték. 1895-ben szabadult, 1900-ban emigrált. Az eszer párt egyik alapítója, a párt Harci Szervezetének külföldi képviselője.*

Csajkovszkij, Nyikolaj Vasziljevics (1850-1926): 1904 óta tagja az eszer pártnak. A „Szabad orosz Sajtólap” egyik létrehozója. 1905-ben többször járt az USA-ban, hogy anyagi erőforrásokat gyűjtsön a felkelők javára. 1917-ben a Pétervári Szovjet Végrehajtó Bizottságának tagja. Fokozatosan szembefordul a radikális forradalmi irányzatokkal. 1917 után az Alkotmányozó Nemzetgyűlés Védelmére létrehozott bizottság tagja. 1920-ban már a Gyenyikin mellett működő délorosz kormányban tevékenykedik. 1920-ban a szovjethatalom távollétében elítéli, mint a nép elenségét. 1926-ban hunyt el Londonban.

⁴³ *Novoje russzkoje szlovo, 1935. szeptember 8.*

Gesszen (Hesszen), Ioszif Vlagyimirovics (1865/66-1943): jogász, politikus, publicista. 1885-ben a Népakarat pártjával való kapcsolata miatt letartóztatják és száműzik. 1893 és 1902 között az Igazságügyi Minisztérium munkatársa. A Kadet párt egyik alapítója, a 2. Állami Dumában képviselő. 1919-ben emigrált, Berlinben a „Rul” című emigráns újság kiadója.

A dokumentumokat időrendi sorrendben közöltük, amit egyébként a korábbi kiadványok nem mindig tettek meg. Mivel a kötet összeállításának lehetőségük volt Azef leveleinek eredeti példányaival (ritkábban azok hiteles másolataival) dolgozni, így sor kerülhetett a korábbi publikációkban vagy levéltárakban őrzött másolatokban lévő hibák kijavítására. Utóbbi mozzanat különösen fontos, mivel a nyugati kutatók általában a Rendőrségi Ügyosztály által Azef leveleiről készített másolatokat használják. Ezeket V. K. Agafonov készítette 1918-ban. Később B. I. Nyikolajevszkij átadta őket a Hoover Intézet levéltárának, ahol a nevét viselő gyűjtemény részét képezik. Ezen anyagokat, melyeket a Hoover Intézet nagylelkűen rendelkezésünkre bocsátott, szintén figyelembe vettük könyvünk elkészítésénél.

Azef leveleinek története legalább olyan eseménydús, mint szerzőjük élete. Sajnos a teljes levélállomány nem maradt ránk. Ami az Ohranának írt jelentéseket illeti, itt az 1906 és 1908 közötti időszak, a Geraszimovval való együttműködés periódusa a legkevésbé teljes. De komoly hézagok vannak a korábbi évek anyagában is. Ennek oka, hogy 1908-ban pártfogoltja kérésére Geraszimov egész sor, „Azefet a forradalmárok szemében kompromittáló” dokumentumot kivett az ügyosztály irattárából és megsemmisítette őket. Ezek között nem csak a Geraszimovhoz intézett Azef-levelek voltak, melyek a Gapon-gyilkosság körülményeiről, a cár, G. A. Min⁴⁴, P. Sztolipin elleni készülő merényletekről tartalmaztak információkat, de egy sor más ügyről is. Ilyen például Azef Lopuhinhoz⁴⁵ intézett 1904. áprilisi jelentése, amelyben Pleve tervezett meggyilkolásának fő szervezőjeként E. Sz. Szozonovot nevezte meg.⁴⁶ Az ugyancsak megsemmisített, Racskovszkijhoz intézett levelekben Azef az eszerek által D. F. Trepov ellen tervezett merénylet előkészületeiről számolt be.⁴⁷ Szerencsére az 1903 és 1905 között keletkezett Azef-levelek elkerülték ezt a „tiszogatást”, mivel 1909 januárjában Ratajev M. I. Truszevics, a Rendőrségi Ügyosztály volt igazgatója útján át-

⁴⁴ Min, Georgij Alekszandrovics (1855-1906): vezérőrnagy, a szemjonovi gárdaezred parancsnoka, az 1905-ös decemberi moszkvai felkelés leverője. 1906-ban az eszerek meggyilkolták.

⁴⁵ Lopuhin, Alekszej Alekszandrovics (1864-1928): 1902 májusától a Rendőrségi Ügyosztály igazgatója, 1905-től az észak kormányzóság élén állt, majd elbocsátották az állami szolgálatból. Burcevvvel együtt részt vett Azef leleplezésében, amiért Szibériába száműzték. 1912-ben uralkodói kegyelmet kapott.

⁴⁶ Geraszimov, 1985. 71-72, 84-86, 137-138.

Szozonov (Szazonov), Jegor Szergejevics (1879-1910): Az eszerek párt Harci Szervezetének tagja. 1904-ben merényletet hajtott végre Pleve belügyminiszter ellen, életfogytiglani kényszermunkára ítélték. 1910 novemberében, tiltakozásul az elítéltekkel szembeni bánásmód miatt, öngyilkosságot követett el.

⁴⁷ GARF, f. 102 DP OO, 1909. d. 155. cs. I. 21. l. Gyelo A. A. Lopuhina v Oszobom priszustvtvii pravityelsztvujuscsego Szenata. Sztyenogr. Otcs. Szentpétervár, 1910. 61. l. (P. I. Racskovszkij vallomása)

Trepov, Dmitrij Fjodorovics (1855-1906): 1896 és 1904 között moszkvai rendőrfőkapitány, 1905-től pétervári főkormányzó; 1905 áprilisától októberig a belügyminiszter helyettese, és az Önálló Csendőrhadtest parancsnoka.

adta őket az ügyosztály archívumának.⁴⁸ Szintén megmaradt Azev azon jelentéseinek nagy része, melyek Ohrana-beli pályafutásának első 10 évében keletkeztek.

Azev levelei, melyeket a moabiti börtönből írt, ahová 1915 júniusában került, mint ismert orosz terrorista, két kötetet tesznek ki a berlini Polizeipräsidium (Rendőrfőkapitányság – a ford.) iratanyagában. A második világháborút követően ezeket Németországból a Szovjetunióba szállították, ahol előbb a Moszkvai Központi Állami Történelmi Levéltárban (Centralnij Goszudarsztvennij Isztoricicseskij Arhiv v Moszkve – CGIAM) helyezték el, majd az átszervezést követően átadták őket az Októberi Forradalom Központi Állami Levéltárának (Centralnij Goszudarsztvennij Arhiv Oktjabrjcszkij revoljucii – CGAOR) Az intézmény ma az Orosz Föderáció Állami Levéltára (Goszudarsztvennij Arhiv Rosszjicszkij Fegyveracii – GARF).

Azev pártbéli elvtársaihoz írt leveleiből természetesen sokkal kevesebb maradt meg, hiszen a forradalmárok levelezésüket konspirációs okokból általában meg szokták semmisíteni. A hiányoktól eltekintve Azev levelezési hagyatéka – figyelembe véve életmódját és tevékenységének jellegét – összességében különleges jelenségnek számít.

Az itt közölt dokumentumok nem ölelik fel Azev forradalmi és rendőrügynöki tevékenységének egészét, (Azev a birtokában lévő információk egy részét személyesen jelentette a rendőrség munkatársainak, más részét pedig az információadagolás taktikáját követve egyáltalán nem közölte velük). Ugyanakkor megkérdőjeleznek egy egész sor, Azevről a történelmi művekben és memoárirodalomban állandóan felbukkanó vélekedést. Például az Ohrana szolgálatába lépésének időpontjaként 1893 helyett gyakran az 1892-es évszámot adják meg, vagy titkosügynöki tevékenységének első időszakát „alacsony hatékonyságúnak” szokták nevezni. Ugyancsak cáfolják a dokumentumok azokat a megállapításokat, miszerint Azevet a szó szigorú jogi értelmében nem is lehet provokátornak vagy kettős ügynöknek nevezni. Nemrég egy amerikai kutató, A. Heifman tett kísérletet Azev szerepének ilyen jellegű átértékelésére. Próbálkozása lényegében visszatérést jelent a „hivatalos Pétervár” álláspontjához.⁴⁹

Az „Azev-ügyet” mind a mai napig számos titok és megoldatlan probléma övezi. Mi készítette Azevet, aki egyáltalán nem volt ostoba ember, hogy saját akaratából a feljelentések elkerülhetetlenül bukáshoz vezető útjára lépjen? Milyen szerepet játszott Azev abban a nagyszabású és majdnem sikeres eszer kísérletben, hogy a „John Grafton” gőzhajón fegyvereket csempészenek be Oroszországba? Mi készítette a „nagy provokátort” arra, hogy

⁴⁸ Provokator: vozspominanyija i dokumenti..., 146.

Truszevics, Makszimilian Ivanovics (1863-?): 1906 és 1909 között a Rendőrségi Ügyosztály igazgatója, szenátor.

⁴⁹ Gejzman, A: Tri legendi vokrug „gyela Azeva”. – In: Nyikolajevszkij, 1991. 330-361. old.

Azef levelei

1910-1912-ben ügyének újratárgyalását követelje? Csak blöffölt, vagy valóban valami rendkívül fontosat kívánt közölni elvtársaival? Reméljük, hogy kötetünk segítségére lesz a jövő kutatóinak, hogy választ találjanak ezekre és még sok más kérdésre is.

A leveleket az eredeti nyelven tettük közzé, a helyesírási sajátosságokat megőriztük. Elhagytuk a dokumentumokról a Rendőrségi Ügyosztály vezetőinek határozatait és az iratokon az ügykezelés során keletkezett megjegyzéseket. Az olvashatatlan szavakat *-al jelöltük.

A levelek közlésre való előkészítését, hivatkozásokkal történő el látását Z. I. Peregudova, a történelemtudományok kandidátusa (GARF), és jelen sorok szerzője végezte. A kötet összeállítói köszönetüket fejezik ki Z. V. Dubrovinszkajának a német nyelvű levelek kiadásának előkészítésében nyújtott segítségért.

D. B. Pavlov
A történelemtudományok kandidátusa
Moszkva, 1993. január

~1893~

№1. Karlsruhe, [18]93. IV. 6.A D[on] menti Rosztov csendőrparancsnokságának. Jelentés

Ezúton van szerencsém a csendőrparancsnokság tudomására hozni, hogy a Don parti Rosztovban szocialista munkáskör működik, melyet néhány értelmiségi vezet, akik közül Dimitrij Fridman¹ és Vaszilij Alabisev urak levelezésben állnak itteni, karlsruhei forradalmárokkal. Utóbbiak célja úgy a külföldi, mint az orosz forradalmi erők megszervezése. E célból juttatják el a Don parti Rosztovba Kautsky „A szociáldemokrata párt programja” című cikkének fordítását. A levelezést nem közvetlenül Mejeroviccsal², Szamojloviccsal³ és Kozinnal⁴ folytatják.

Ha a továbbiakban is szükségük van információimra, nem zárkózom el, attól, hogy közöljem őket Önökkel.

Alázatos és készséges szolgálója: W. Sch. (poste restante)

Eredeti: Goszudarsztvennij Arhiv Rosszjjszkaj Federacii (GARF), fond [f] 102. (Departament policii), 3. gyeloproizvodstvo [d-vo], 1893. gyelo [d] 420. 13-13r l.

№2. Karl[sruhe postai bélyegző 1893. IV. 10.]Őex[cellenciájának], a Rendőrségi Ügyosztály igazgatójának. Jelentés

Ezúton van szerencsém kö[zölni] Őex[cellenciáddal], hogy két hó[nappal] ezelőtt... forradalmárok egy köre, amely azt a [cél]t tűzte maga elé, hogy egyesítse mindazokat, akik külföldön, különböző [vá]rosokban tevékenykednek, annak érdekében, hogy komolyabban foglalkozzanak illegális irodalommal és főleg annak Oroszországba juttatásával... utóbbi cél... Oroszországban szervezetet létrehozni. A kör minden tagjának neve egyelőre nem ismert számomra. Csak rámu...arra, hogy minden tagot...tudok meg[nevezni] Szamojlovicsot és Mejer[ovicsot]...Rosztov városában... létezik mun[kás] kör,... vezetői D. Fridman, [Ala]bisev, Boldire[v]⁵ és mások. [Ez]en személyek, ha nem is közvetlenül, de kerülő úton levelezést folytatnak a karlsruhei kör tagjaival, és amennyire tudom, innen küldik [Rosztovba – a ford.] Kautsky „A szociáldemokrata párt programja” című cikkének orosz fordítását. Amennyiben információim hasznosnak bizonyulnak az Önök számára, kérem, értesítsenek ajánlott levélben poste restante W. Sch.*

Alázatos és készséges szolgálója: W. Sch.

* Az eredeti dokumentum orosz szövege több helyen sérült, töredékes, nem értelmezhető, amit a fordításban megkíséreltünk visszaadni. A szögletes zárójelben szereplő részek az orosz kiadás összeállítóinak kiegészítései a szövegben, amennyire lehetséges volt, ezeket igyekeztünk megőrizni – a ford.

Eredeti. GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 2-2a.

Publikálva: Provokator. Voszpominanyija i dokumenti o razoblacsenyii Azefa. [Leningrád], 1929. 289-290.

№3. Karlsruhe 93. V/25.

Kegyelmes uram!

Május 3-i levelére⁶ válaszul van szerencsém közölni, hogy idővel megbízható információkkal tudok majd szolgálni az Oroszországba irányuló illegális irodalom-szállítmányról, mivel az itteni kör célja, hogy kapcsolatot létesítsen az oroszországi forradalmárokkal. Mindehhez az alábbiak szükségesek: a különböző városokban élő oroszok egyesítése, új munkásirodalmi kiadványsorozat létrehozása (az első adag a legközelebbi jövőben jelenik meg), a kiadványokat el kell juttatni Oroszország azon részeibe, ahol forradalmi munkáskörök működnek, és mindezen tevékenységhez anyagi eszközöket kell szerezni Oroszországból. A kör fenti célkitűzéseiről azért számolok be, mert feltételezem, hogy éppen ezek aligha ismertek az Ön számára, habár a kör tevékenységét ismeri. Ezt a feladatot a kör viszonylag nem régen tűzte ki maga elé. Véleményem szerint az azzal kapcsolatos információk, hogy a kör mi módon építi ki kapcsolatait, kikkel, kinek a közvetítésével, milyen helyszínekkel, ki érkezik ide Oroszországból, és innen ki utazik oda az összeköttetés megteremtése és az anyagi eszközök beszerzése céljából, ezen anyagi eszközök hogyan jutnak el rendeltetési helyükre, milyen irodalmat nyomtatnak, ki foglalkozik ezzel, és hol vannak Oroszországban forradalmi körök. Mindezen információk sokkal fontosabbak, mint az egyes konkrét szállítmányokra vonatkozó pontos adatok, melyek igen ritkák, egy szállítmány lebukása hosszú időre a szállítás leállításához vezet. A nyomtatott anyag egyedi példányait pedig egy-egy személy szállítja. Az itt felsorolt információk mindegyike, beleértve az irodalom szállításáról szólót is, teljesen pontos. (Karlsruhéból, legalábbis itt tartózkodásom ideje alatt, még nem indult szállítmány, de a karlsruheiek részt fognak venni a szállításban, mivel ez az itteni kör egyik legfontosabb célkitűzése.) Az alábbi feltételek mellett tudok és kívánok Önökkel együttműködni: 1) nevemet kizárólag az a személy ismerje, aki velem levelezést folytat. Ellenkező esetben itt is ismertté válhat, ami árthat az ügynek. 2) havonta nem kevesebb, mint 50 rubel tiszteletdíjat szeretnék kapni.

Tudomásul veszem az Ön kijelentését, miszerint nem lép összeköttetésbe ismeretlenekkel. Egyelőre nevem felfedése nélkül csak annyit közlök, hogy az itteni műszaki főiskola hallgatója vagyok. Nevemet két okból nem fedem fel. 1) Nem vagyok biztos abban, hogy valóban a Rendőrségi Ügyosztály munkatársa vagy pedig olyasvalaki ír nekem, aki csak a nevemet szeretné megtudni, hogy figyelmeztesse azokat, akik itt megbíznak bennem. 2) Nem tudom, elfogadja-e a feltételeimet. Amennyiben nem, úgy teljesen felesleges, hogy ismerje a nevemet.

Ha a feltételeimet elfogadja, úgy közlöm Önnel a nevemet. Így megerősítést nyerhet, hogy valóban hallgató vagyok, mivel a Rendőrségi Ügyosztály utasítására mindannyian lejelentettük nevünket a konzulnál stb.⁷

Kételyeim eloszlátása véget, legyen szíves, válaszához mellékelje első levelem egy részletét.

Egyelőre arra kérném, hogy a következő címre írjon: N. S. №123 poste restante, de ne ajánlott, hanem egyszerű levélben. Az Ön szolgálatára kész: N. S.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 6-7.

Publikálva: Provokator. 290-292.

№4. Karlsruhe, 93. IV/19.

Kegyelmes Uram, Nyikolaj Petrovics!

Május 31-i levelét megkaptam⁸, annak tartalmát tudomásul vettem. Igyekszem, lehetőség szerint pontos, tényszerű és rendszeres információkat szolgáltatni az itteniek úgy Oroszország, mint Nyugat-Európa felé kiépített összeköttetéseiről. A pénzt minden hónap 15-éig kérem megküldeni az alábbi címre: Je. Azef...№30 IV. Ez a cím levelek és a csekkek részére van. A pénzügyintézet bármelyik karlsruhei bank lehet, de lehetőleg ne bankiroda, mert ezekben gyakran megfordulnak oroszok is. Most csak arra szorítkoznék, hogy a velem való kapcsolattartás terén nagyobb körültekintésre van szükség, mert amint írtam, az óvatlanság árthat az ügynek. Nem tudom, mennyire felelnek meg a valóságnak azok a hozzám eljutott híresztelések, melyek szerint az itteni konzul a stuttgarti orosz követségnek a karlsruhei egyetemisták életére vonatkozó kérdésére azt válaszolta, hogy erről nem tud semmit, ez nem az ő dolga, ő nem kíván részt venni a Rendőrségi Ügyosztályra innen befutó információk feldolgozásában. Mindez egyelőre csak megalapozatlan szóbeszéd. A Don parti Rosztovból (alighanem) Fridman úr informálta az ittenieket, hogy Rosztovban – valószínűleg Karlsruhéból származó értesülések alapján – házkutatásokra került sor. Fridman megígérte, hogy alaposabban utánajár a dolognak. Mindezt a kör tagjával, Mejeroviccsal közölte. Annak érdekében, hogy ide pontosabb információk ne juthassanak el, amennyiben természetesen Fridman rendelkezni fog ilyenekkel, javasolom, hogy a Karlsruhéba, a kör tagjainak küldött, az általam alább megnevezett személyeknek címzett leveleket vizsgálják át, és lehetőleg a rólam szóló adatokat ne engedjék ide eljutni: Mejerovics, Szamojlovics, Petersz⁹, Rozencvejg¹⁰, Goldstein¹¹ (róla nincs adat Önöknél, már végzett, de itt maradt), Baranov¹² (vendéghallgató), Jugilevics¹³. A legközelebbi alkalomra, az Ön kívánságának megfelelően elkészítem a kör tagjainak rövid jellemzését.

Je. Azef

Publikálva: Provokator. 293-294.

№5. Karlsruhe, 93. VII/8.

A személyek felsorolásának általam választott sorrendje tükrözi, hogy az illetőnek milyen befolyása van a körben, illetve azon kívül. 1) Mejerovics Jekatyerinodarban végezte a gimnáziumot, tanult az odesszai illetve szentpétervári egyetemek matematika fakultásán. Letartóztatták, két évet ült börtönben. 1890 szeptemberétől tanul Karlsruhében, a műszaki egyetem gépészeti karán. Mihelyt megérkezett, azonnal pénzt kezdett gyűjteni a száműzötteknek szánt illegális irodalomra, és hozzáfogott egy illegális könyvtár létrehozásához is. 1892-ben Oroszországba utazott, júliusban a Don parti Rosztovban Fridmannal megállapodott arról, hogy anyagokat fog neki küldeni a munkások körében folytatandó agitációhoz. Elsősorban olyanokra számítanak, akik már elég fejlettek a német szociáldemokrata irodalom megértéséhez. 2) Szamojlovics – reáliskolát végzett a Don parti Rosztovban. Felvételt nyert a Pétervári Műszaki Főiskolára; 1886-ban letartóztatták és északra száműzték. 1890 tavasza óta van Karlsruhében. Tevékenyen részt vett és részt vesz a kör működésében, különösen sokat utazik a kapcsolatrendszer kiépítése érdekében. 1891 nyarán Svájcban járt – Zürichben és Bernben (ezen városokkal a körnek közös kasszája van). 3) Petersz – odesszai származású, katonai gimnáziumot végzett, Szentpéterváron a tüzérségi főiskola hallgatója volt. 1886-ban a „katonai ügyben” tartóztatták le. 1891 ősztől tanul Karlsruhében. 1892 telén a kör ügyében Genfbe utazott. 4) Goldstein – odesszai, Odesszában végezte a középiskolát. Már öt éve itt van. Úgy érkezett, hogy semmiféle kapcsolata nem volt a forradalmi mozgalommal; tejszájúként, amint itt emlegetik. Jelenleg aktív résztvevője a helyi munkásmozgalomnak, szociáldemokrata társaságok tagja, munkásegyletekben tart előadásokat. A műszaki főiskolát vegyészként már befejezte. 5) Rozenzvejg – személyes viták miatt nemrég lépett ki a körből. Herszoni származású, a harkovi állatorvosi főiskoláról elbocsátották, egy szemesztert tanult a svájci Winterthurban. 1890 ősze óta van itt. 6) Baranov – 7. osztályos koráig Pavlovgrádban tanult, Berdjanszkban vagy Jelizavetgrádban fejezte be a gimnáziumot, de az is lehet, hogy Jekatyerinoszlávban. Ennek megbízhatóságáért nem kezeskedem, mivel a fenti településeket keverem. De azért következő levelemben megkísérlem a város helyes megjelölését. Önkéntesként szolgált. 1889 óta van Karlsruhében. Egy évet – 1892 augusztusától 1893 márciusáig – Bernben töltött. Az illegális könyvtár könyvtárosa. 7) Juslevics* – a taganrogi gimnáziumban tanult. 1892 telén érkezett Karlsruhéba. Itt semmivel sem tűnik ki, állandóan hallgat, a kör pénztárosa. Ezek a kör tagjairól szerzett értesülések. Sokan közülük Zürichbe készülnek a nemzetközi munkáskongresszusra. Ez augusztusban lesz, Oroszországból is várnak embereket. Szívesen felajánlom szolgálataimat, hogy oda utazzak, lehet, hogy fontos dolgokat tudhatok meg. Amennyiben

* Az előző dokumentumban Jugilevicsként szerepel, itt és a továbbiakban Juslevics – a ford.

beleegyezik, válaszoljon, kérem, minél gyorsabban.¹⁴ Itt most szünet van – mindenki elutazott.

Azef

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 25-26.

Gépelte másolat: Hoover Institutiuon on War, Revolution and Peace (HI) B. I. Nicolaevsky Collection

№6. Karlsruhe, 93. VII/17.

Baranov Belgorodban (Kurszki Kormányzóság) végezte a gimnáziumot. A napokban itt volt Oroszországból a poltavai Prokofjev-Csajkovszkij (kettős családnév). Oroszországban agitációt folytatott a munkások körében, maga is munkásként dolgozott egy üzemben (korábban itt tanult a főiskolán, de nem fejezte be). Itt közölte a többiekkel, hogy a munkások elsősorban mit olvasnak, és panaszkodott a munkásoknak szóló szocialista kiadványok elégtelen mennyiségére. Innen nővéérével együtt Chicagóba utazott egy kiállításra. Meghagyta oroszországi címét. Folytatódik a lefordított anyag továbbítása a Don parti Rosztovba, Kozin címére (nem ez az egyetlen cím).

Az

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 30-30.

Gépelte másolat: NI

№7. 1893. VII/26.

Az alább mellékelt levélmásolatból, melyet a kör Münchenből kapott, Ön is láthatja, hogy az itteni kör munkásoknak szóló broszúrák közös kiadását javasolta a münchenieknek. A legmegfelelőbb cselekvési program kialakítására valószínűleg egy találkozón kerül sor. Ezt most Svájcban szeretnék lebonyolítani, mivel a készülő zürichi munkáskongresszusra sok orosz szocialista érkezik. Az itteni kör kapcsolatai a következők: München, Bécs, Zürich, Bern. Mindegyik városból utaznak Zürichbe, innen Baranov megy. A kongresszus minden bizonnyal nem magában Zürichben lesz, hanem valamelyik faluban, hogy ne vonják magukra túlságosan a figyelmet. Ezen értesülések birtokában, mivel az ez év VII/8-án írt levelemre nem kaptam választ Öntől, magam döntöttem úgy, hogy svájci jelenlétem nem lesz egészen haszontalan. Annál is inkább, mivel ennek költsége mindössze 25-30 rubel. Kérem, levelem kézhezvétele után küldjenek nekem 50 rubelt augusztus hónapra, és mivel ez idő alatt Svájcban kell tartózkodnom, a költségekre is, ha úgy látja, hogy utazásom ésszerű és hasznos. A pénzt a nevemre a bankon keresztül, a levelet Zürichbe poste restante a nevemre küldjék. Kérem, minél gyorsabban válaszoljon, mert a kongresszus az új idő[számítás] sz[e-rint] augusztus 12-én ér véget, és nekem az itteni kör tagjaival el kell utaznom a találkozóra, melynek eredményeit, reményeim szerint, megismerhetem.

Másolat: München, 93. VI/25.

Kedves Elvtársak!

Javaslatukra válaszul a kör felhatalmazásából az alábbiakat közlöm Önökkel: tekintettel arra, hogy mi lényegében véve igen kevésbé ismerjük egymás programját és nézeteit, közelebbről pedig csak személyesen ismerkedhetünk meg; figyelembe véve, hogy egy adott szerkesztőség megválasztása egyszer és mindenkorra meghatározza a körök sorsát, még mielőtt ők maguk (a körök) tevékenységük alapelveiben megegyeznének; és főképp arra való tekintettel, hogy széleskörű tevékenység hiányában ez a jelen pillanatban nem látszik szükségesnek, a kör véleménye szerint a szerkesztőség kérdésének megvitatását a nyári szünetre kellene halasztanunk, amikor valószínűleg személyesen is találkozhatunk. Amennyiben még a szünet előtt szükség volna brosúra kiadására, (vagyis lenne kész kézirat és pénz a megjelentetésre), úgy feltételezzük, hogy az egyes körök magukra vállalhatják a szerkesztés feladatát, mivel valószínűleg mindegyik ismeri annyira a szocializmus eszméit, hogy meg tud különböztetni egy szocialista brosúrát más jellegű kiadványoktól.

Az elvtársak és a magam nevében fogadják kézszorításomat: Sz. L.

Nem tudom, ki az az Sz. L. A mün[cheni] körből csak egyetlen ember nevét ismerem – Umanszkijét¹⁵. Annak érdekében, hogy a kézírás alapján azonosítani lehessen a müncheni levél íróját, el tudom küldeni az eredeti példányt, azzal a feltétellel, ha rögtön visszakapom.

Az Ön Je. A.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 28-29.
Gépelte másolat: NI.

№8. Karlsruhe, VIII/22.

Levelét a csekkel megkaptam. Az egyes külföldi városokban működő körök képviselői augusztus 8. és 11. között Zürichben több ülést tartottak. Zürichből – Tyeplov¹⁶, Kurnatovszkij¹⁷, Kogan¹⁸, M-elle Szlepjan, Smulevics¹⁹, Polinkovszkij²⁰; Karlsruhéból – Petersz, Baranov és Juslevics; Párizsból – Gurvics²¹; Münchenből Janovszkij, Blankov²². Megalakították az „Új Szociáldemokrata Szövetséget”. A munkásoknak szóló brosúrák kiadásával Plehanovot²³ bízták meg. A kiadványok Oroszországba juttatása egyelőre Volhovszkij²⁴ feladata, akivel ez ügyben Tyeplov úr augusztus 14-én tárgyalt a szövetség nevében. Az alábbi kapcsolatokról tudok – Szentpétervár, Jekatyerinoszlav, Nyizsnyij Novgorod, Harkov és Odessza. A levelezést rejtjelezzik. A címek a következők: Nyizsnyij Novgorodban – Alekszandr Afrikanovics Kuznyecov; Jekatyerinoszlavban – Tyetyelbaum úr; Zürichben – Frau Negerle (külföldi levelezés); Petraszevics úr (Oroszországból érkező

levelek); Karlsruheban – Herrn Töpfer (Ritterstrasse)²⁵. A fentiekén kívül Karlsruheából még Kozin és Spiro²⁶⁻²⁷ vettek részt a kongresszuson.

Az Ön: Az.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 34-34.
Gépelte másolat: NI.

№9. Karlsruhe, 93. X/22.

Szeptember 26-i dátummal ellátott becses levelét megkaptam. Juslevicset innen áthelyezték Braunschweigbe. Az újonnan jötteket még nem ismerem eléggé. A bécsi egyetemisták felhívást küldtek hozzánk és minden olyan városba, ahol oroszok élnek. Néhány dolgot tudok azokról, akik részt vettek a felhívás elkészítésében. A szöveget ketten írták alá – Perazics²⁸ és Gronkovszkij²⁹, de annak összeállításában közreműködött Heific³⁰, Manaszevics³¹ és Vaszlavszkij is. Közülük Perazics jelenleg Bécsben van. Egy évet töltött a Kresztben. [a Kreszti nevű börtönről van szó – a ford.] Azt megelőzően a harkovi egyetem hallgatója volt. Gronkovszkij nemrég Oroszországba utazott egy, Icko Szpivak névre kiállított útlevelel. Gronkovszkij Harkovban tanult, de elbocsátották. Útlevél nélkül érkezett Bécsbe. Az utóbbi időben Zürichben élt, ahonnan Oroszországba utazott (valószínűleg Odesszába). Ha visszatér Oroszországból, Krakkóban szeretne letelepedni, hogy könnyebben tudjon az illegális irodalom szállításával foglalkozni. Vaszlavszkij egy bécsi üzemben dolgozott. Nemrég Odesszába utazott. Manaszevics és Heific – a bécsi egyetem orvostanhallgatói – ugyancsak Oroszországba utaztak (alighanem Vilnóba). Heific a tavasz elején hagyta el Bécset, Manaszevics pedig a nyáron. Levelemhez csatolom a felhívás egy példányát³².

Tisztelettel: Je. Az.

Címem: Werderstrasse N 72, IV. 1.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 42-43.
Gépelte másolat: NI.

№10. Karlsruhe, 93. XII/2.

Mélyen Tisztelt Nyikolaj Petrovics!

A körbe az újonnan érkezettek közül Vrubljovszkij³³ vették fel (Kovnában tanult). Karlsruheba jövelele előtt Párizsban volt, ahol megismerkedett Polonszkajával és Taraszovval. Levelezést folytat a jelenleg Zürichben élő Vlagyimir Burcevvel³⁴. Ezenkívül levelezésben áll a londoni csoporttal is, ahonnan könyveket szokott kapni. Vrubljovszkijnek van ismeretsége a pétervári egyetemisták körében is, akikkel szintén levelezik. Külföldre távozása előtt Péterváron élt. Petersz átment Darmstadtba. Darmstadtba innen illegális olvasnivalót küldenek. Él ott néhány orosz. Mejerovics a napokban előadást tartott a körben, melynek tartalma nagyjából a következő: A külföldön élő oroszok lelkesednek a szociáldemokráciáért. A forradalmi moz-

galom ezen formájának, amennyire ő tudja, Oroszországban nem sok követője van. Az oroszországi szociáldemokraták többnyire olyan emberek, akik féltik a bőruket. Az igazi szocialista mindig kész a saját életét kockáztatni, hogy elősegítse a nép fejlődése előtt álló akadályok felszámolását és egy igazságosabb társadalom megvalósítását. Ezért kéri, hogy fogadják el a Népakarat Pártjának programját, amely az [akadályok – a ford.] elhárítását tűzte ki célul stb. Az előadás, amennyire kívülről meg lehet ítélni, nagy hatást gyakorolt a hallgatóságra. Arról, hogy hozott-e változást a nézeteikben, még nem volt módom meggyőződni.

Tisztelettel és szolgálatára kész: Je. Az.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 52-53.
Gépelte másolat: NI.

№ 11. Karlsruhe, 93. XII/16.

Az Ön arra vonatkozó figyelmeztetése, hogy én gondosabban küldjem az Önöket érdeklő információkat, minden bizonnyal azzal magyarázható, hogy nem kaptam meg rendesen leveleimet. Október 22-én és december 2-án írtam Önnek. Ez valószínűleg azért is alakult így, mert október 22-i levelemben kértem, hogy új címemre írjon: Werderstrasse, 72. IV. De Önök továbbra is a régi címemre küldték a leveleket.

A nyár vége, ősze eleje rendszerint holtsezon az egyetemi életben. A szünet miatt mindenki elutazik, így semmi olyan esemény nem történhetett, ami Önt érdekelhetné, nekem legalábbis nincs ilyesmiről tudomásom. Joggal feltételezem ugyanis, hogy a többé-kevésbé fontos dolgok nem maradhattak volna rejtve előttem. A jövőben minden 2-3 hétben írok majd Önnek, különösen tanítási időben, amikor itt nagyobb tömeg gyűlik össze, akik körében propagandatevékenységet folytatnak, esti összejöveteleket szerveznek. Mindez azonban nem különösebben érdekes, én eddig is a mindennapi élet jelenségei közé soroltam. Legutóbbi levelemben összefoglaltam Mejerovics beszédének tartalmát. Most pedig hozzátehetem, a beszédnek olyan hatása volt, hogy az összegyűlő pénzt a Burcev szerkesztésében Londonban megjelenő kiadványra fordítják. Különösen Mejerovics, Goldstejn és Baranov kardoskodtak emellett. Bobrovskij³⁵ egyhangúlag felvették a kör tagjai közé. (Bobrovskij Kurszkból származik, a Petrovszki Akadémiáról elbocsátották, 2 éve van Karlsruhében.) Vrubljevskij itt egy könyvesboltban lerakatot hozott létre a szabad orosz sajtó termékeiből. A „Szabad Oroszország” szerkesztőségének megbízásából Vrubljevskij tudakozódik a kovnoi kormányzásban történt gyilkosságokról, és a katolikus templomban tartott istentiszteletek betiltásáról. A „Szabad Oroszország” külföldön folytatott agitációs tevékenysége során szeretné felhasználni ezeket az információkat. Vrubljevskij nyolc levelet küldött szét.

Szolgálatára kész: Az.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 54-55. Gépelte másolat: NI.

~1894~

№12. Karlsruhe, 94. I/8.

A kör tagja lett Aronovszkij³⁶. Felvételét Baranov javasolta. Aronovszkij kovnói származású, Karlsruhében elvégezte a műszaki főiskolát, most itt dolgozik egy üzemben. Darmstadtból ide érkezett az odesszai Cserner. Cserner megígérte, hogy a kör pénztárába utalja az általa szervezett lottójáték jövedelmét. Hivatalosan a kölcsönös segélypénztár javára szervezett lottójátékról van szó. A jegyeket szétküldték Oroszországba. A kör pénzén nyomtatják ki Marx Brumaire 18 -a című brosráját, ami hamarosan meg fog jelenni. A volt Plehanov-csoport nyomdáját újraindították, jelenleg az Ön által ismert körök tulajdonának számít.

Tisztelettel: Az.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 63.
Gévelt másolat: NI.

№13. Karlsruhe, 94. I/13.

A Don parti Rosztovban él most Rissz Borisz, aki néhány évet külföldön töltött: Münchenben, Lipcsében és Svájcban. Ő most az összekötő a müncheni és a rosztovi (Fridman) kör között. Ma Mejerovics levelet kapott Münchenből, melyben közlik vele Fridman kívánságát, hogy arról a fontos ügyről [*sic – a ford.*] Münchenbe írjon, ahonnan Risszen keresztül fogják eljuttatni hozzá. Gronkovszkij, akiről már megírtam Önnek, hogy Oroszországban Icko Szpivak névre kiállított igazolvánnyal él, most Lembergben van. Svájcban a népakaratosok új munkáslapot indítanak. Erről minden bizonnyal bővebb információhoz jutok majd.

Szolgálatára kész: Azef

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 64.
Gévelt másolat: NI.

№14. Karlsruhe, 94. I/22.

Szamojlovics tegnap váratlanul Oroszországba utazott, itt senki nem tudja, hogy pontosan hová, s mi céllal. Feltételezésem szerint a Volga vidékére, alighanem a Szaratovi Kormányzóságba. Soha nem beszélt arról, hogy utazni készül.

Az Ön: Az.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 65.
Gévelt másolat: NI.

№15. Karlsruhe, 94. II/4.

A napokban Vroblevskij* megérkezett Heidelbergből, ahová azért utazott, hogy megszervezze azt az ügynökhálózatot, amely terjeszti Szabad Orosz Sajtóalap kiadványait, és pénzt gyűjt illegális irodalomra. Az oroszok közül a kazanyi Gutman³⁷ és Ivan Szotnyikov³⁸, a moszkvai egyetem volt hallgatója foglalkoznak a dologgal. A fent említett alap kiadványait a Fő utcán lévő könyvesboltok egyikében fogják árusítani.

Tökéletes tisztelettel: Az.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 66.

Gévelt másolat: NI.

№16. Karlsruhe, 94. II/21.

Megkaptam a levelet a csekkkel. F. Szentkovszkij³⁹ úr jelenleg is Karlsruhéban él, a műszaki főiskola hallgatója. Szentkovszkij a lengyel kolóniához tartozik, amelyiknek semmi köze az oroszhoz, így személyéről egyelőre nem tudok az Ön számára értékelhető információval szolgálni. Csak azt tudom, hogy Dilvon úrral együtt ő a lengyel kolónia egyik legbefolyásosabb tagja. Dilvonról ugyancsak azt mondják, hogy oroszországi tartózkodása idején tevékenyen részt vett forradalmi celszövésekben. Zürichi tartózkodásom idején (a kongresszus alatt) Szentkovszkij szintén ott volt. A jövőben megpróbálok bővebb információkat megtudni Szentkovszkij itteni tevékenységéről és ismeretségi köréről, bár ez csak egy adott határig lehetséges. Az összekötő kapocs Vroblevskij lehet, aki származása miatt a lengyel kolóniához tartozik, de az orosz kolóniával is érintkezésben van. A Don parti Rosztovból Kozin hírt kapott 22 ember, köztük Alabisev letartóztatásáról. Arra kérik, ellenőrizze azokat, akik Rosztovval leveleznek.

Szolgálatára kész: Je. Az.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 67-67.

Gévelt másolat: NI.

№17. Karlsruhe, 94. III/12.

Március 8-án az orosz kolónia gyűlést tartott az orosz olvasóteremben. Goldstein javasolta, hogy az illegális könyvtár kerüljön át az általános olvasóterembe, mivel ez hasznára lehet a forradalom ügyének: mindenki olvassa majd az illegális könyveket, míg a mostani rendszerben sokan nem tudnak ezek létezéséről, mert nem lehetséges mindenkit a kezdet kezdetén beavatni a külön kör létezésébe. Mejerovics igen hosszú beszédet tartott a javaslat ellen. Főképp azért ellenezte az ötletet, mivel ebben nem a forradalmi ügy hasznát, hanem sokkal inkább kárát látja, mivel a többség csak azért fizet a körnek, mert használja a könyveket, ők nincsenek bevonva a kör által

* Valószínűleg azonos lehet Vrubljovszkijjal – a ford.

kifejtett forradalmi tevékenységbe. Ha ez a kisebb könyvtár az általános olvasóterem része lesz, úgy a kör elesik a pénzgyűjtés ezen lehetőségétől, márpedig ezt az összeget főként forradalmi tevékenységre fordították, nem pedig könyvvásárlásra. Mejerovicsot Baranov és Rozencvejj támogatták. A gyűlésen jelenlévők többsége Mejerovics mellett szólt; a könyvtárat a kör kezelésében hagyták. Mejerovics zárszavában azokhoz szólt, akik nem tudtak a könyvtár létezéséről, felhívta figyelmüket, hogy használják a könyveket. A könyvtáros – Baranov. Nem tudom, mennyire érdeklik Önt azok a személyek, akik az illegális irodalmat olvassák és rendszeres havi tagdíjat fizetnek. Felsorolom a legszorgalmasabbakat: Kerkisz⁴⁰, Spiro, Ladizenszkij, Bobrovcszkij, Szpivak, Cimberg, Falkner⁴¹, Podrazsanszkij és még sokan mások. A felsoroltak pontosan fizetik a hozzájárulást, és a lehetőségekhez képest igyekeznek propagandatevékenységet kifejteni. Szentkovszkijjal kapcsolatban még semmi érdemem nem tudok közölni Önnel.

Szolgálatra kész: Je. A.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 71-72.
Gépelte másolat: NI.

№18. Karlsruhe, 94. III/23.

Martin Malinjak⁴² a műszaki főiskola hallgatója. Az igazi keresztnéve Mendel, családnéve Malinjak. Varsói zsidó családból származik, nem az orosz, hanem az itteni lengyel kolóniához tartozik, ezért nem tagja az orosz forradalmi körnek, azzal semmiféle kapcsolata nincs. Jelenleg a szünet miatt nem tartózkodik Karlsruhéban, ezért apai nevét nem tudom kideríteni. De ezt könnyű lesz megtudni, ha április végén (az új naptár szerint) elkezdődik az új szemeszter, és Malinjak visszajön, hogy beiratkozzon. A beiratkozásnál ezeket az adatokat is kérik. A lengyel olvasóteremben kifüggesztették Vroblevcszkij hirdetését illegális könyvek árusításáról. A lengyelek körében itt két párt létezik. – 1) a nacionalistáké, amely a „Znycz” nevet viseli (fordítása – „Semmi”), és 2) a szocialistáké. A második csoport vezetői – Kilbaszinszkij⁴³, Dilvon, Szentkovszkij és Mordkovics. Van egy külön körük is, a tagok létszámát és neveit a felsoroltakén kívül egyelőre nem ismerem.

Szolgálatára kész: Je. Az.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 70-70.
Gépelte másolat: NI.

№19. Karlsruhe, 94. IV/10.

Mint már közöltem, a Zürichben élő Icko Szpivak azonos Konsztantyin Gronkovszkijjal. Pontosabban Konsztantyin Gronkovszkij Zürichben az Icko Szpivak nevére kiállított útlevelel él. Icko Szpivak akkoriban, vagyis '93 augusztusában Amerikában tartózkodott, ahová Odesszából érkezett – ez minden, amit az igazi Icko Szpivakról tudok. Nem tudom van-e valami kap-

csolata a forradalmárokkal, csak azt, hogy útlevelét a Berlinben tartózkodó Iszaak Lihteinstejn útján juttatta el Gronkovszkijhoz. Lihteinstejn gimnáziumi tanulmányait Odesszában végezte, jelenleg a berlini egyetem hallgatója. Berlinbe érkezése előtt a bécsi egyetemen tanult, ahol Kon[sztantyin] Gronkovszkijjal és (Vlagyimir) Peraziccsal együtt tagja volt a helyi körnek, részt vett a forradalmi cselekményekben. Az útlevel nélkül Bécsben élő, az osztrák forradalmi körökben (elsősorban a „Syla” nevet viselő lengyel munkásszövetségben) tevékenykedő K. Gronkovszkijt a bécsi rendőrség a város elhagyására kényszerítette. Gronkovszkij innen 1893 februárjában Zürichbe távozott, ide küldték neki Icko Szpivak útlevelét. Közele kapcsolatban van Vlagyimir Burcevvel. Az ő zürichi tevékenységét korábbi leveleimből ismerheti. Szeptemberben K. Gronkovszkij elutazott Zürichből és Oroszországba ment (ezt már közöltem Önnel). Decemberben átköltözött Lembergbe, ahol jelenleg is él.

Az Ön alázatos szolgálója: Je. Az.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 82-83.
Gépelte másolat: NI.

№20. Karlsruhe, [1894] IV/21.

Malinjak kereszt- és apai neve – Mendel Mejerov. A lengyel körhöz tartozó, általam korábban megnevezett személyekhez sorolható még Sz. Askinazi. Külföldi útlevel nélkül tartózkodik a városban. Berlinben a rendőrség letartóztatta és kiutasította a városból Roman Ivanovics Kozint, aki korábban Karlsruhéban élt, és akiről már beszámoltam Önnek. Kozintól 2 levelet kaptak el. Az egyiket a Don parti Rosztovból kapta, és az ottani januári letartóztatásokról számolnak be benne. A másik az én válaszom volt arra a javaslatára, hogy olyan forradalmi csoportokat kellene létrehozni, melyek azonnal áttelepülnek Oroszországba és megkezdik tevékenységüket. A konkrét program nem szerepelt a javaslatban. Fel voltak tüntetve azok nevei, akiket Kozin alkalmasnak tartott a feladatra: Vlagyimir Perazics Bécsből, Vilderman Lipcséből és Lejbovics Szolomon⁴⁴ Kassalból (Hessen-Nassau). Kozin mindegyiküknek beszámolt tervéről. Kozin Berlinből Drezdába utazott, ahol rövid ideig akar tartózkodni, innen Bécsbe szándékozik menni. Szamojlovics tegnap visszatért Oroszországból. Berlinben a testvéremet⁴⁵ szintén őrizetbe vették és kiutasították. Ő, kéréssemnek megfelelően, igyekezett kivívni a berlini egyetemisták bizalmát. Ennek érdekében rendelkezésükre bocsátotta a lakását, ami a legkülönfélébb illegális dolgok raktára lett. Mindenki, aki elutazott Berlinből, ide hordta holmijait megőrzésre, köztük leveleket, illegális kiadványokat. Mindezt a letartóztatáskor elkobozták tőle. A testvérem jelenleg Lipcsében van.

Szolgálatára kész: Je. Az.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 80-81.
Gépelte másolat: NI.

№21. Karlsruhe, 94. VI/9.

Május 18-i nagybecsű levelét a csekkkel megkaptam. Az ön kívánságát az „unokaöccsel” kapcsolatban készséggel teljesítem⁴⁶. Az „unokaöcs” csak be van iratkozva az itteni műszaki főiskolára, az előadásokat nem látogatja, egész idejét forradalmi szocialista irodalom olvasásával tölti. Karlsruheba érkezése előtt egy ideig Lembergben (Lvovban) élt, ahol az ottani munkáspárt vezérének, Dasinszkijnak⁴⁷ a befolyása alatt volt. Lvov után Zürichben élt, ahol Vlagyimir Burcev hatása alá került, akivel levelezést folytat. Jelenleg, Burcevnak köszönhetően az „unokaöcs” a londoni Szabad Orosz Sajtóalap ügynöke. Illegális broszúrák eladásával és pénzgyűjtéssel foglalkozik a fenti sajtóalap javára. Itt, Karlsruheban Szentkovszkijjal, Kripiivnyickijjal, Mordkoviccsal, Mutermilhel⁴⁸ és Rotvonddal együtt a lengyel kör tagja. A kör létezéséről az „unokaöcs” szavaiból tudok. Az „unokaöcs” igen fiatal, ezért nagyon sokat beszél, ami a Mejerovics-Baranov-féle orosz kört óvatosságra inti vele szemben. Fiatalságának, valamint nagyfokú idegességének és fogékonyságának köszönhetően könnyen lelkesedik a különféle áramlatokért és erőteljesen rajong értük. Sokkal hasznosabb lenne tehát, ha az Ön barátja otthon tudná tartani, mivel az itteni élet nagyon rossz hatással van rá. Az „unokaöcs” azt állítja, hogy neki Oroszországban, Péterváron igen sok forradalmár ismerőse van, akivel tartja a kapcsolatot. Ez utóbbinak nem sok hitelt adok, nekem úgy tűnik, az „unokaöcs” azért túloz, hogy itt nagyobb megbecsülést vívjon ki magának. Úgy gondolom ezek az értesülések nem teljesen haszontalanok az Ön számára.

Bécsből nemrég Oroszországba (Rigába) utazott Haja Berlin⁴⁹ kisasszony, aki itt Vlagyimir Perazics és a német szocialisták hatása alatt volt. Perazics hamarosan Oroszországba készül, hamis papírokkal. Ha többet fogok tudni erről, majd közlöm. A Berlinből kiutasított Kozin Drezdából Bécsbe telepedett át.

Az Ön: Je. A.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 84-85.
Gépelte másolat: NI.

№22. Karlsruhe, [1894] VI/29.

Lavrovnak⁵⁰ Párizsba két üdvözlő táviratot küldtek innen születésnapja alkalmából. Az egyiket Mejerovics, Baranov, Szamojlovics, Bobrovskij, Cejtlin, Spiro és Kerkisz írták alá. Spiro és Kerkisz – amint azt már jelentettem Önnek – a körben aktív tevékenységet nem folytatnak, de támogatják annak forradalmi cselszövéseit, azzal, hogy pénzt adnak részére. A második táviratot a lengyelek küldték: Szentkovszkij, Mendzseckij, Mordkoviccs,

Moscics, Kelbaszinszkij*, Muttermilch és Licsinszkij. Ez minden említésre méltó, ami az utóbbi időben történt.

Az Ön szolgálatára kész: Je.Az.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 87-87.
Gévelt másolat: NI.

№23. Karlsruhe, 1894. VII/23.

Az „unokaöcs” a napokban Svájcba utazik, Zürichbe, és ott kívánja tölteni az egész nyarat. Baranov elhagyta Karlsruhét, jelenleg a csehországi Brűx-ben él. Haja Berlin, aki – mint már írtam – július 25-én azzal a szándékkal hagyta el Bécset, hogy Rigába utazik, a galíciai Lvovban maradt. Perazics Bécsen keresztül megy majd Oroszországba. Most Svájcba utazik, oroszországi útjára két hónap múlva kerül sor. Augusztus 15-én Kozin Bécsből Oroszországba indul. Kozin, mint tudja, korábban Karlsruhéban élt, majd Berlinben, ahonnan kiutasították. Ezt követően egy rövid ideig Drezdában tartózkodott, június 15-étől pedig Bécsben. A Don parti Rosztovba készül, útközben Kijevben, Kurszkban és Harkovban fog megállni.

Az Ön szolgálatára kész: Je.Az.

Bobrovszkij július 15-én elutazott. Azt mondta, Heidelbergbe megy, de mint kiderült, onnan továbbindul Oroszországba.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 90-90.
Gévelt másolat: NI.

№24. Karlsruhe, 94. VIII/13.

Iszaak Lihteinstejn 1889-ben végezte el az odesszai gimnáziumot, Odesszában született 1870-ben, szülei 1893 elején hagyták el Oroszországot, most New Yorkban élnek. Lihteinstejn török alattvaló, jelenleg Berlinben tartózkodik. A pénzt megkaptam.

Az Ön alázatos szolgája: Je. Azef.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 92.
Gévelt másolat: NI.

№25. Karlsruhe, 94. IX/3.

Az „unokaöcs” most Wegissben él, Luzern mellett. A karlsruheiek közül ugyanott vannak: Muttermilch, a varsói Kazimir és Spiro. Az „unokaöcs” azt írta ide Mejerovicsnak, hogy a Wegissben élő Kricsevszkij⁵¹ úr és M-elle Luxenburg⁵² emigránsok. Luxenburg egy lengyel szocialista lap szerkesztője. Kricsevszkij „A zsidó munkások május elsejéje – 4 beszéd” és a „Chartista mozgalom” című, nemrég megjelent szocialista brosúrák szer-

* A 18. számú dokumentumban a Kilbaszinszkij névalak szerepel – a ford.

zője. A kiadványokat a Mejerovics által megadott címekre szándékoznak eljuttatni Oroszországba. Mejerovics megígérte, hogy él a lehetőséggel.

Lihteinstejn Iszaak, akiről a múltkor írtam Önnek, már New Yorkban van.

Je.Azef.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 94.

Gévelt másolat: NI.

№26. Karlsruhe, 94. X/23.

Levelét a csekkel együtt megkaptam. Itt most nincs semmi újság. A hallgatók csak most kezdenek visszaérkezni a szünet után.

Az Ön szolgálatára kész: Je.Az.

P.S.: Az „unokaöcs” jelenleg Zürichben van. Azt írja, vagy ott marad, vagy Berlinbe megy.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 95.

Gévelt másolat: NI.

№27. Karlsruhe, 94. XI/25.

November 24-én az orosz egyetemisták összejövetelt tartottak, ahol felszólalt Szamojlovics. Beszédében rámutatott arra, hogy az orosz politikában új szakasz kezdődött, eljött az a pillanat, amikor az orosz szociálforradalmároknak energikusan kell követelni a politikai szabadságot. Utalt arra, hogy Oroszországban az orosz forradalmárok tudatában vannak a pillanat fontosságának. Ennek alátámasztására felolvasta a Népjog [Narodnoje Pravo] nevű szervezet kiáltványát és a „Lényegi kérdés” című brosúra egyes részleteit. Mind a kiáltvány, mind a brosúra Oroszországban jelent meg. Végezetül javasolta, hogy nyissanak egy előfizetési ívet az új uralkodásról szóló, kiadandó proklamációkra. A proklamációkat Svájcban tervezik kinyomtatni, és onnan akarják eljuttatni Oroszországba.

Az „unokaöcs” még nyáron elutazott Karlsruhéból. Svájcban élt, majd onnan alighanem Berlinbe távozott.

Az Ön szolgálatára kész: Je.Az.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 96-96.

Gévelt másolat: NI.

№28. Karlsruhe, 94. XII/7.

Levelét a csekkel megkaptam. Mejerovics innen 100 márkát küldött Rappoportnak⁵³, az „Russzkij Rabocsij” [Orosz Munkás] című újság szerkesztőjének Bernbe, az általa kinyomtatott, Oroszországba szánt proklamációk szállítási költségeire: 1) A társadalomhoz, 2) Az orosz forradalmárokhoz, 3) A néphez, 4) A munkássághoz. A proklamációkat nagy példányszámban kívánják Oroszországba szállítani.

Az Ön szolgálatára kész: Je. Az.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo. 1893. d. 420, l. 97.
Gépelte másolat: NI.

~1895~

№29. Karlsruhe, 20/I 94⁵⁴

Merovics innen két hétre Lipcsébe utazott Baranov meghívására, hogy a lipcsei oroszokkal tárgyaljon. Baranov most Lipcsében él. Merovics január 18-án érkezett oda. Közölte, hogy Baranovics és Vilderman úr kapcsolatban vannak a lengyel szervezettel, amelyik magára vállalta, hogy elküldi Oroszországba [ügymint] a könyvküldeményeket (és) a kinyomtatott proklamációkat: 1) Az orosz társadalomhoz, 2) Az orosz forradalmárokhoz, 3) A néphez, 4) A munkásosztályhoz – akkor fogják szállítani, ha erre pénzt adnak, 100 már[kát]. Merovics azt javasolja, hogy ennek a céljából szervezzenek estélyt. A küldeményt az új naptár szerint, február végén kell Krakkóból elindítani. Az „Unokaöcs” jelenleg hallgató a Zürichi egyetemen.

A szolgálatkész J. Az.

Eredeti: GARF, f 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 98-98.
Másolat. Kópia: NI.

№30. Karlsruhe, 6/ II 95

Az Ön tiszteletteljes levelét megkaptam. Mellékelve megküldöm az „O[rosz] mun[kás]” kiadásáról szóló hirdetményt. A határon gyorsan kell átjuttatni az „Orosz munkás” első számának ezen példányát. Bernben, ennek az újságnak a szerkesztői Rappoport Vilnából, Rozenbaum⁵⁵ Vilnából és Zsitlovszkij⁵⁶ Vityebszkből. Ide, Karlsruhéba sok példányt küldtek, amiket megkapnak az egyetemisták. Az utóbbi időben Jakov Szamojlovics és Me-

rovics energikus tevékenységének köszönhetően sok pénz gyűlt össze. Szamojlovics tegnap elutazott Nürnbergbe. Ott fog élni.

A szolgálatkész J. Az.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, l 420, l. 102.
Másolat. Kópia: NI.

№31. Karlsruhe, 26 /II 95

Az utóbbi napokban itt nem történt semmi érdemleges, hacsak a Szabad Orosz Sajtó pénzügyi alapjának nem vesszük figyelembe a levelét, amelyik azt kéri, hogy energikusabban nyújtsanak nekik pénzbeli segítséget, mivel az utóbbi időben nagyon terjednek a lapok Oroszországban, ezért mind gyakrabban kell azokat kiadni. A levelet a karlsruhei olvasóteremnek, Grigorij Szamojlovics nevére címezzék.

A szolgálatkész J. Az.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 105.
Másolat. Kópia: NI.

№32. Karlsruhe, 11/III 95

Merovics innen a szokásos levelekben küldi a különféle proklamációkat Jekatyerinodarba (Kub[ani] terület) és Odesszába. A leveleket neki, Karlsruhéba címzik, Frau Fischer névre. Rappaport megérkezett Bernből, aki szerkeszti az „O[rosz] Mun[kás]”-t, aki egy előadást tartott Nikolaj-ona⁵⁷ könyvéről és az o[rosz] szociál-demokratákról.

A szolgálatkész J. Az.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 106.
Másolat. Kópia: NI.

№33. Karlsruhe 27 IV/ 95

Az áprilisra és májusra számomra, elküldött pénzt nem kaptam meg, tekintettel a rossz címzésre: a címzett „AzeF” helyett „IzeF” volt, ahogy ezt a posta nekem elmagyarázta, és ez arra készítette a karlsruhei postahivatalt, hogy visszaküldje a levelet Klaranba. Az ismeretlen címzett miatt a levelet visszairányították Pétervárra. Egy beadványban kértem a szentpétervári postát, hogy küldjék vissza a levelet, – de gondolom ezt a levelet Ön már visszakapta – erről kérem értesítsen. Íme, az itteni hírekből: Beltov könyvének: „A monista történetfelfogás fejlődéséről való kérdések.”-nek – nagy visszhangja volt, amely arra irányítja a figyelmet, hogy össze kell hívni egy gyűlést azért, hogy a könyvet megvitassák. Kerkisz (Kijevből) elolvasta a referátumot, amely többek között arról szól, – számára ez jól ismert – hogy Kijevben az egyetemi hallgatók többsége a szociál-demokrata mozgalommal rokonszenvez és eléggé erős a szervezet a munkások között is.

Rappaport (Vilnából, útlevél nélkül), aki korábban élt Bernben, az „Orosz Munkás” szerkesztője, ezen a héten itt járt, és előadást tartott a cárizmus múltjáról. Innen átköltözik Párizsba. Rappaport összegyűjtötte a déli városok címét is, ahova lehetne szállítani az illegális irodalmat, számunkra így [úgy] májusban-júniusban Harkovba, Kijevbe, Odesszába, Nyikolajevba és a Don melletti Rosztovba lesznek szállítmányok.

A szolgálatkész J. Az.

Az „Unokaöccs” most Nizzában van. Beltov- ez álnév. Ennek a könyvnek a szerzője ismert forradalmár G. Plehanov. Taraszov új brosurája megjelent: „A két cári uralom határán.”⁵⁸ J. Az.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 108-109.
Másolat. Kópia: NI.

№34. Karlsruhe, 9/V 95

Az áprilisa és májusra szóló csekket a napokban kaptam meg és ugyancsak megkaptam az Ön (IV. 20-án) keltezett levelét. Egyidejűleg meggyőződtem arról, hogy a családnememet jól írta a borítékra. A berlini szociál-demokrata újságban, „Vorwärts”-ban az utóbbi időben nagyon gyakran jelennek meg orosz tudósítások. Ahogy ez számomra jól ismert, az észrevételeket és tudósításokat a Berlinben élő orosz Grigorij Alekszandrovics Grossman⁵⁹ írja. Grossman Szamarából való, a Szent-Pétervári Egyetemen tanult, 1886-ban vagy 1887-ben letartóztatták és 3 évre Szrednye-Kolümszkbe küldték. Miatán visszatért külföldre utazott, útlevél nélkül, korábban Bernben élt és egyetemi hallgatóként volt nyilvántartva (’93 júniusában a hetvenéves Lavrov évfordulójára szervezett ünnep elnöke volt). ’93 év végétől Berlinben él, más néven, az útlevele a bolgár Konoff (Konov) nevére szól. Grossman az „Orosz Gazdag[ság]”-ban ír cikkeket „Németországból” címmel, az aláírás, pedig A. K.

A szolgálatkész J. Az.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 115-116.
Másolat. Kópia: NI.

№35. Karlsruhe, 23/VI 95

Minszk városában egy eléggé nagy szociál-demokrata szervezet működik. Egy bizonyos Truszevics⁶⁰ ennek a körnek a vezetője. Ez a Truszevics, ha nem tévedek, az adóhivatalban szolgál, mindenesetre állami tisztséget tölt be. Egy bizonyos Fondiler asszony Minszkből⁶¹ külföldre, Bernbe utazott. Itt, Karlsruhéban szállt meg Gennaha Cejtlinánál. Erről a szociál-demokrata szervezetről ő adott hírt.

A szolgálatkész J. Az.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 119.
Másolat. Kópia: NI.

№36. Karlsruhe, 7/VIII 95

A levél a csekkel együtt megérkezett. Grossman úr, aki Berlinben Konoff (Konov) név alatt élt, az ottani rendőrség utasítására elhagyta Berlint és jelenleg Zürichben él. Itt Karlsruhéban nincsen semmi újság.

A szolgálatkész J. Az.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 122.
Másolat. Kópia: NI.

№37. Karlsruhe, 7/IX 95

Petyersz úr utasítására, aki jelenleg Darmstadtban él, el fogják küldeni Odesszába a könyvszállítmányt. A könyveket előbb Baranovhoz kell Berlinbe küldeni. Onnan a lengyel szociál-demokraták közreműködésével – az orosz határra és onnan pedig – Odesszába. A londoni Szabad Alapnak szeptember elején kell Baranovnak a könyveket elküldenie. Baranov, aki régebben itt volt Karlsruhéban, most Berlinben él.

A szolgálatkész J. Az.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 123.
Másolat. Kópia: NI.

№38. Karlsruhe, 24/IX 95

A könyvszállítmány, amiről már az elmúlt alkalommal beszámoltam csak október végén vagy november elején indul Odesszába – így közölték ezt ide Berlinből.

A szolgálatkész J. Az.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 125.
Másolat. Kópia: NI.

№39. Karlsruhe, 19/X 95

Merovics úrnak küldték ide Londonból, a német szocialista Bebel művének a fordításának néhány példányát: „A jelen, múlt, és a jövő asszonya” címmel – azzal a kéréssel, hogy terjesszék és a külön pénz bevételét pedig fordítsák a könyv oroszországi terjesztésére, ahol a könyvnek valószínűleg óriási sikere lesz. Az első szállítmány hatalmas összegbe kerül, mivel a könyv igencsak terjedelmes.

A szolgálatkész J. Az.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 126.
Másolat. Kópia: NI.

№40. Karlsruhe, 11/XI 95

Borisz Petyersz Darmstadtból itt telepedett le, aki régebben itt tanult. Jelenleg Petyersz úr a Darmstadti Politechnikumot fejezi be és az új évben Oroszországba megy, Odesszába, pontosan úgy, mint Merovics úr, aki szintén az itteni iskolát fejezi be, és hamarosan elutazik Oroszországba, Jekatyerinodarba, a Don melletti Rosztovon keresztül. Petyersz úr és Merovics úr létrehozott egy rejtjelezett írást az oroszországi levelezésükhöz. A titkosírás jelszava „Nagy-Britannia”, az abc-t az első számjegyekből állították össze: 1-a, 2-b, 3-v és így tovább. Minden betűt kiegészítenek, a „Nagy-Britannia” szó és valamennyi számot például a „voda” szót így írják le: 3(v) + 3(v) = 6 (egy bekezdésben), „o” = számjegy megfelel „0” + számjegynek „e” és így tovább. Mivel a vizsgájára várakozik, pontosan még nincs meg az elutazás ideje.

A szolgálatkész J. Azef.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 127-128.
Másolat. Kópia: NI.

№41. Karlsruhe, 26/XII 95

A levelet a csekkel együtt megkaptam. Hálás köszönet. Kaptunk egy hírt a londoni emigráns Sz. Sztepanyak⁶⁴ haláláról. Az emigráns Lazarjev⁶⁵ beszámolt B. Petyersznek küldött levelében arról, hogy Sztepanyakot elgázolta egy gőzkocsi. Petyersz egy lista alapján Sztepanyak részére koszorúra gyűjtött a „karlsruhei barátoktól”. A munkások részére szánt brosúra szállítmányt Genovából kell elküldeni. 1) Munkásforradalom, 2) Mit kell tudnia és gondolkodnia az orosz munkásnak, 3) A brüsszeli kongresszus. Valamennyi brosurát nem rég nyomtatták ki a karlsruhei pénzből – azokat a Rosenberg lány⁶⁶ fordította le lengyelből, aki Szuvalokból való és Genovában tanul. A szállítmány vagy Jekatyerinoszlávba vagy Odesszába megy.

A szolgálatkész J. Az.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 131-131.
Másolat. Kópia: NI.

~1896~

№42. Karlsruhe, 25/I 96

Merovics úr, amint már beszámoltam önnek elutazott Oroszországba, miután értesült arról, hogy egy mérnöki állást kapott Rosztov-Vlagyikavkazi vasút műhelyeiben, a Don melletti Rosztovban. Petyresz úr is, az új] idő[számítás szerint] március elején vagy a r[égi] idő[számítás szerint] február végén utazik Oroszországba – Odesszába. Merovics úr elutazása után az itteni illegális könyvtár vezetését a kijevei Kerkisz és a moguljevi Lure úr vette át. Tegnap, Petyresz úr megkapta Londonból a Nr. 28-as számú röpiratot, amely részletesen megvilágítja Sz. Sztjepnyak politikai bűnöző halálát és a Szabad Orosz Sajtó Alap szándékát, hogy kiadják ettől az évtől kezdve a „Zemszkij Szabor” című politikai újságot, de mivel ennek az újságnak a leendő szerkesztője meghalt, remélhetőleg rövid időre elhalasztják annak a kiadását. A röpirat szerint sok pénzbe kerülne, hogy valamennyi orosz szervezet megkapja a röpiratokat. Petyersz úr lakásán Lure, Kerkisz, Ladüzsenszkij, Spiro, és Cejtin jelenlétében állást foglaltak, hogy minden orosznak kötelessége pénzzel támogatni az alapot, ezután pedig azt javasolták, hogy minden jelenlévőtől szedjenek össze pénzt és küldjék el azt Londonba, azután Petyersz azt is javasolta mindenkinek, hogy valamilyen oroszországi ismerőseiktől kérjenek pénzt. Sikerült neki 20 márkát összeszednie.

A szolgálatkész J. Az.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 132-133.
Másolat. Kópia: NI.

№43. Karlsruhe, 23/II 96

A levelet a csekkkel együtt megkaptam. A moguljevi Lureról és a kijevei Kerkiszről a kért tájékoztatást elvégeztem. Lure valódi neve Smerel, a vezetőnek neve Zalmenov, aki Mogiljevben (Dnyeper mellett) tanult a gimnáziumban, elvégezte a 8 osztályt, már három éve külföldön tartózkodik, élt Berlinben, volt a Drezdai Politechnikumban, 1895 nyári időszakban Karlsruhében, 1895 augusztusában, szeptemberében és októberében élt Oroszországban a Dnyeper melletti Mogiljevben. Ott vette feleségül Anna Mojszejev Pevzevet, jelenleg itt élnek; Darmstadtba gyakran járnak azért, hogy kapcsolatot létesítsenek az ottani közösséggel, amelynek 30 orosz tagja van. Kerkisz neve Jefim, önkéntesként szolgált, a szülei Kijejben élnek. Íme, ez minden, amit sikerült róluk megtudnom.

A szolgálatkész J. Az.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 135-135 ob.
Másolat. Kópia: NI.

№44. Karlsruhe, 16/III 96

Merovics úr nem a Don melletti Rosztovban él, ahogy az elmúlt alkalommal Önnek megírtam, hanem Novorosszijszkben. Hála Merovics és Petyresz úrakkal '95 januárjában elküldték az illegális irodalmi könyvszállítmányt Bakuba, ahol jelenleg Baranov él, Petyresz úr Oroszországba megy áprilisban, Berlingen keresztül Pétervárra.

A szolgálatkész J. Az.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 136.
Másolat. Kópia: NI.

№45. Karlsruhe, 9/V 96

Lure úr (Smera Zalmenov) nem rég tért vissza Svájcból, Klaranból, ahová azért utazott, hogy találkozzon a vilnai híres emigránssal Rappaportal, aki jelenleg is még Párizsban lakik, szerkesztője és kiadója a szocialista orgánumnak az „Orosz Munkás”-nak. Rappaport tavaszra megérkezett Klaranba. Lure úr részt vett a munkás újság, a „Munkás” májusi számának a terjesztésében, amelyet Genovában nyomtak. Genovából küldi szét Oroszországba Berlingen keresztül, de mielőtt még a küldemény Berlinbe érkezne, ő valamilyen déli [német – a ford.] városba utazik, ahol a rendőrség nem olyan éber, mint Berlinben; így minden gyanú nélkül jut Berlinbe a küldemény, onnan pedig az orosz határig. Lurenak, a karlsruhei szociáldemokratákkal kötött egyezsége alapján, Berlingen keresztül küldi szét a csomagokat. Legutóbb Karlsruhéba a következő címre küldték: Herrn Kalnbach, Kaiserstrasse, 13. Ezt a címet adta Lure Rappaportnak.

A szolgálatkész J. Az.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 140-140 ob.
Másolat. Kópia: NI.

№46. Karlsruhe, 7/VI 96

A levelet a csekkel együtt megkaptam. A napokban Genovából Oroszországba utazott Karolina Esztrin⁶⁷ és Jekatyerina Csuvasova.⁶⁸ Ők azért utaztak Oroszországba, hogy propagandát fejtsenek ki a munkások között. Esztrin asszony már korábban foglalkozott ezzel a munkával Jekatyerinoszlávban 1894 és 1895 között, ahová csak rövid időre utazott, onnan pedig átutazott Szentpétervárra. Csuvasova asszony a szibériai Irkutskból utazott Szentpétervárra, ahol már 1895-ben is élt, forradalmi tevékenységet végezve. A genovai tartózkodásuk alatt Esztrin és Csuvasova kapcsolatban álltak Plehanovval és Blumenfelddel⁶⁹ – a szociáldemokrata nyomda és könyvtár vezetőjével. Esztrin és Csuvasova kezdeményezésére Plehanov előadást tartott a körnek az orosz forradalmi mozgalom történetéről. Most küldték el

Oroszországba a „Munkás” elnevezésű szociál-demokrata kiadványt, amit ismét Genovában nyomtattak ki.

A szolgálatkész J. A.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 142-142 ob.
Másolat. Kópia: NI.

№47. Karlsruhe, 13/VI 96

A legutóbbi levélben arról írtam, hogy K. Esztrinnek Jekatyerinoszlávban kell letelepednie, de amint megtudtam, Kijevben maradt. Genovából elutaztak Oroszországba: Levin, a munkás – Odesszából, a szociál-demokrata mozgalom megbízása alapján a propaganda céljából utazott el Odesszába, valamint vele ment Antropov⁷⁰ a Don mellett[i] Rosztovból, aki a Műszak[i] Iskola hallgatója volt. Ők Bécsből utaztak hajóval a Dunán és a Fekete-tengeren Odesszáig, valószínűleg érvénytelen útlevelel.

A szolgálatkész J. Az.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 144-144 ob.
Másolat. Kópia: NI.

№48. Karlsruhe, 23 /VII 96

Levin munkás korábban Genovában élt, jelenleg Odesszában lakik, a vasöntődében dolgozik (amelyik nem ismert) a gyár munkásai között propagandát folytat, az irodalmat a genovai szociál-demokratáktól kapja. Az itteni Smerel Lure tegnap elküldte a szociáldemokrata „Munkás” újság szállítmányt Bécsbe Klara Leitner névre, a Rigából való egykori Klara Berlinnek, hogy továbbítsa a küldeményeket Oroszországba. Ernesztin Esztrin jelenleg Jekatyerinodarban él.

A szolgálatkész J. Az.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 146.
Másolat. Kópia: NI.

№49. Karlsruhe, 10/X 96

A levelet a csekkel együtt megkaptam. A. Csuvasova májusban elutazott Genovából, a Besztuzsevszkij évfolyam/szak hallgatója volt, jelenleg Szentpéterváron él. Csuvasova asszony aktív kapcsolatban áll a pétervári forradalmárokkal, és titkos agitációt folytat a munkások között. A genovai tartózkodása alatt Csuvasova, a szociál-demokrata nyomdában dolgozott a Chemi des Pitons, Nr. 9-ben. Ezt a nyomdát Joszif Blumenfeld vezeti, aki 1886-ban Odesszából külföldre menekült. Csuvasova állandó kapcsolatban volt Plehanovval és Blumenfelddel. Ez a kapcsolat jelenleg is tart. Csuvasova Pétervárról állandó jelentéseket küld a földalatti pétervári tevékenységről. Csuvasova rengeteg jelentést küldött Genovába a munkások sztrájkjáról, de nem

egyenesen Plehanovnak vagy Blumenfeldnek címezte, hanem a genovai egyetemistáknak, akik régebben péterváriak voltak: a csernyigovi Slepjanovának⁷¹ Boulevard de la Tour, Nr. 12, vagy Katerina Trapezoncevának, Goetz Monin, Nr. 18. Trapezonceva – örmény a Don melletti Nahicsevanból. Az utóbbi időben Csuvasova elküldte Trapezonceva⁷² nevére, az Oroszországban a „narodnyik csoport” által megírt és aláírt felhívást és tiltakozást azért, hogy azt Genovában nyomtassák ki 2000 példányban és küldjék vissza Pétervárra. A felhívások tartalma a következő: tekintettel az utóbbi eseményekre a forradalmárok nagy vereséget szenvedtek el, de ez csak megerősíti a mozgalmat. Minden becsületes embernek mindenképpen segítenie kell a pártot, a munkást az egész nép javára. Az útvonal, amelyen a forradalmár irodalmárok Genovából elküldik a szállítmányokat Oroszországba, a következő (ez [a küldemény – a ford.] elsősorban a szociáldemokrata csoportnak szól, a jelenleg legerősebb és a legtevékenyebb forradalmi csoportnak, amelynek vannak képviselői a legális nyomtatásban). A küldeményt rendszerint valamilyen német városba, nem porosz [város – a ford.] ba küldik, onnan Berlinbe, ahonnan az, a német katona-demokraták segítségével jut át a határon Oroszországba. Ahogy én tudom, Genovából Karlsruheba küldik Lure nevére. A határon való átjutáskor kényelmesebb az, ha a szállítmány orosz névre szól, mintha németre címeznék, mert akkor a vámhivatal zaklatná, az orosz egyetemistát viszont nem kérdezik, ha a könyvek orosz nyelven vannak. Berlinbe, mivel németnek szól, belföldi küldeményként [kezelik – a ford.]. Galeckij⁷³ nevére Münchenbe küldik, vilnai feladóval. Galeckij jelentős szerepet játszik a forradalmárok között. Jelenleg Vityebszkben él Rivlin⁷⁴, aki néhány évig külföldön élt és kizárólag forradalmi tevékenységet folytatott. Itt, Karlsruheban Merovics elutazása után többé-kevésbé szélcsend van. Lure hamarosan Oroszországba utazik. A nyári hónapokban (szünetben) Genovában laktam, ahol sikerült néhányuk bizalmába kerülnöm, akik a forradalmi tevékenységhez állnak közel, így a jelentéseim érdekesebbek lesznek. Kérem, hogy erre a levelemre gyorsan válaszoljon, hogy biztos legyek, hogy valamennyi leveletem megkapta, én úgy gondolom, hogy néha kellene tudatni valamelyik konzullal, hogy ez gyorsabban működjön, ellenkező esetben, amikor megtudja, akkor már késő Pétervárra írnom, de ehhez nekem is tudnom kell, hogy mikorra kell tudomására hoznom.⁷⁵

A szolgálatkész J. Az.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 147-148 ob.
Másolat. Kópia: NI.

№50. Karlsruhe, 2/XI 96

Az Ön levelére válaszolva 3/15 jelzett folyó év októberétől tudom közölni, hogy mindenféleképpen fent fogom tartani a kapcsolataimat. Egy bizonyos Kersner⁷⁶ (keresztnevét nem ismerem, a családnév valódi) megérkezett

Odesszából Párizsba, ott élt, az év telének végén és a tavasz elején, az egész nyarat pedig Bernben töltötte. Párizsba való tartózkodásának az ideje alatt tartott kapcsolatot az emigránsokkal, és kapcsolatot hozott létre a forradalmárokkal: elsősorban Rappaporttal és Rubanoviccsal⁷⁷; Bernben Kersner közeli kapcsolatban volt Zsitlovszkij emigránssal, aki Rappaporttal együtt adta ki a forradalmi újságot, az „Orosz Munkás”-t. Ugyanakkor júniusban tudott találkozni Kersner a Bernbe érkezett ismert emigránssal, Plehanovval. Kersner úr (külföldi) útlevél nélkül utazott Bernbe és Párizsba, az ősz elején utazott vissza Oroszországba, titokban kelt át a határon. Jelenleg Kersner Odesszában lakik, úgy tűnik, hogy fogorvosként dolgozik. Ahogy az előző levelemben említettem, Rivlin jelenleg nem Vityebszkben él, hanem Polockban.

Ez év szeptemberében „Orosz gondolatok” című könyvben közzétették „A gazdasági materializmus védelmében” c. cikket. Ahogy én hitelesen tudom, ez Plehanov műve; az aláírás viszont „Sz. Usakov”.

A szolgálatkész J. Azef.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 153-154.

Másolat. Kópia: NI.

№51. Kalsruhe, 25/13 [január] 96

Jekatyerina Csuvasova, amint az hiteles forrásokból ismert, Pétervárra vitte a határon át (májusban) a forradalmi kiadványokat bőröndjének a titkos fenekeiben – a szállításnak ezt a módját alkalmazzák jelenleg.

A könyvek szociál-demokrata tartalmúak voltak, Plehanovtól kapta Genovában; ugyanakkor az átutazásakor megállt Bernben, az emigráns Zsitlovszkijnál volt, akitől megkapta a Népakarat brossúrait, hogy elszállítsa azokat is.

Most Zürichbe költözött egy bizonyos Boncs-Brujevics⁷⁸, aki korábban Moszkvában lakott, kiadói tevékenységgel foglalkozott. Jelenleg Boncs-Brujevics úr közelebbi viszonyban áll a forradalmárokkal, és arra törekszik, hogy a szocialista munkákat Oroszországban legális úton adja ki. Így, most Boncs úr elküldte Zsitlovszkij munkáit a cenzúrának, a nyilvánvalóan szocialista tartalmú Beltov könyvével szemben.

A szolgálatkész J. Az.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 155-155 ob.

Másolat. Kópia: NI.

№52. Karlsruhe, 18/XII 96

Az ön levelét a csekkel együtt megkaptam. Rivlin úr, akiről már beszámoltam a leveleimben, s akiről Ön is ír a levelében, egy dohánygyáros fia Po-

lockban. Ahogy nem régen hallottam, Svájcba kellett utaznia. Töreksem megtudni, hogy elutazott-e onnan vagy sem.

A szolgálatkész J. Az.

Eredeti: GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d 420, l. 156.
Másolat. Kópia: NI.

~1897~

№53. Karlsruhe, 97. I/25.

1896. december 22-én [a régi naptár szerint] kelt levelét az 50 rubeles csekkkel, köszönettel megkaptam.

Amint azt Svájcból közölték velem, februárban vagy márciusban Pétervárra érkezik a Szibériából megszökött, jelenleg Londonban élő Vlagyimir Burcev. Burcev 1894-ben egyszer már járt Oroszországban. Számomra nem ismeretes, hogy milyen módon fog utazni, és aligha lesz lehetőségem megtudni. Mindenesetre úgy gondolom, hogy ez az információ fontos lehet az Ön számára.

Most alázatosan kérem Önt, adjon nekem egy apró tanácsot. Az a helyzet, hogy 3 hónap múlva külföldre szóló útlevélem lejár. Nem tudom, kaphatok-e újat anélkül, hogy Oroszországba utaznék. Amennyiben ez lehetséges, és Ön tudja a módját, kérem, adjon tanácsot, miként cselekedjek, azaz milyen dokumentumokat és hová kell elküldenem.

Az Ön szolgálatára kész Je. Az.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo, 1893. d. 420, l. 157-158.
Gévelt másolat: NI

№54. Karlsruhe, 97. II/2.

Az Ön kívánságának megfelelően, küldöm (külföldi) útleveletem⁷⁹. Azok a dokumentumok, amelyek alapján kiállították, a grodnói kormányzói irodán maradtak, csak az útleveletem kaptam meg. Kérem, amennyire lehetséges, gyorsan küldjék az újat, mivel útlevél nélkül kényelmetlenül érzem magam. Hitelt érdemlő forrásból megtudtam, hogy az alekszandrini főiskola egyik hallgatója – családnevén Nyikonov⁸⁰ – januárban Svájcba érkezett, hogy kapcsolatot építsen ki az itteni emigráns forradalmárokkal. Nyikonov úr járt Montreuxban, ahol a londoni Szabad Orosz Sajtóalap tagja, Lazarev él. Burcev úr külön azért utazott Svájcba, hogy kapcsolatba lépjen Nyikonovval. A találkozó Montreuxban volt. Egyébként Nyikonov átadta Nyikonov úrnak^{*81}

* Így szerepel az orosz szövegben, nyilvánvaló elírás történt – a ford.

az Oroszországból hozott a pénzt Burcev új munkájának, „Az oroszországi forradalmi mozgalom történetének” a kinyomtatására. Nyikonov volt Lausanneban, Genfben, ahol emigráns szocialista körökben forgolódott. Bernben Nyikonov az emigráns Zsitlovszkijnál szállt meg. Január 23-án [a régi naptár szerint] Bernben volt egy összejövetelen, amelynek bevételét az orosz forradalmi irodalom javára ajánlották fel. Bernből Nyikonov január 26-án Zürichbe utazott, majd onnan Bécsbe, ahol a korábban Zürichben élő Tyeplovnál szállt meg. Bécsből Nyikonovnak egyenesen Alekszandrinszkba kellett visszatérnie, ahol márciusban vagy áprilisban szándékozik letenni utolsó vizsgáját. Agronómiát tanul.

Ugyancsak közölték velem, hogy Csuvasova asszony Péterváron ismét szabadlábbon van, és ahogy ő maga írja Genfben, forradalmi tevékenységgel foglalkozik, Bljumenfeldnek küld különböző információkat a pétervári forradalmi ügyekről. Csuvasova Beszt[uzsevből] tanul.

Szolgálatára kész Je. Az.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo, 1893. d. 420, l. 160-161.
Géptelt másolat: NI.

№55. Karlsruhe, 96.⁸² II/27.

Berlinben az ott élő egyetemisták nemrég megalakították „a forradalmi irodalom javára történő gyűjtés bizottságát”. A bizottság könyvatos felhívást küld szét minden olyan városba, ahol orosz egyetemi hallgatók vannak. A felhívásban rámutatnak a modern orosz élet olyan, úgymond nagyszerű jelenségére, [mint] a munkásmozgalom, és az egyetemisták azon kötelességére, hogy a munkásokat segítsék harcukban. A bizottság létrehozására irányuló kezdeményezés a Berlinben élő Buhgolec⁸³ úr nevéhez fűződik, aki a Pétervári Egyetem hallgatója volt. Fontos szerepet játszik a bizottságban a csernyigovi A. Utyevszkij orvostanhallgató. Utyevszkij úr elküldte a felhívásokat Darmstadtba földijének, Repkinnek, az ottani műszaki főiskola hallgatójának (Gerson Repkin szintén Csernyigovból származik). A felhívásokkal együtt pénzgyűjtő íveket is küldött, ahogy a felhívásban szerepelt, a forradalmi irodalom Oroszországba juttatásának javára. Ezek alapján Repkin úr Darmstadtban aktív pénzgyűjtő tevékenységbe kezdett.

Szolgálatára kész Je. Az.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo, 1893. d. 420, l. 159-159.
Géptelt másolat: NI.

№56. Karlsruhe, 97. IV/21.

Megkaptam az útlevelet és a csekket, hálásan köszönöm. A családneveimet az útlevelemben (az 1. oldalra) beírtam.

Jelenleg Darmstadtban él egy bizonyos Lev Izrailevics Mekler⁸⁴ nevű vityebszki egyén. Ez a Mekler Vityebszkben részt vett a forradalmi szervezkedésben. Állandó kapcsolatban volt az utóbbi időben Vlnóban élő, jelenleg letartóztatott Amszterdammal⁸⁵. Darmstadtban Mekler nagy buzgalommal foglalkozik a szocialista elméletek propagálásával. Mekler szoros kapcsolatban áll a Párizsban élő, vityebszki származású Rappoporttal⁸⁶, aki Lavrov titkára. Ez a Rappoport (Szolomon) augusztusban Oroszországba készül utazni. A „Novoje szlovo” című újság új szerkesztősége szociáldemokrata irányultságú. A márciusi számban „A mi utópistáink” címet viselő, „Novus” aláírással megjelent cikk Plehanov tollából származik.

Szolgálatára kész Je. Az.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo, 1893. d. 420, l. 162-163.
Gévelt másolat: NI.

№57. Karlsruhe, 97. IV/16.

A levelet a csekkel köszönettel megkaptam. Bernben él egy bizonyos Mendel Rozenbaum, aki, miután 1891-ben vagy 1892-ben Vlnóban besorozták katonának, Bernbe szökött, ahol a „Russzkij rabocsij” című újságot kiadó „Szociálforradalmár Kör” aktív tagja⁸⁷. Ebbe a körbe tartozik Haim Zsitlovskij Vityebszkből és Oszip Rappoport Vlnóból. Rozenbaum már néhány éve rendszeresen utazik Oroszországba könyvszállítmányokkal. Ezen utak során Rozenbaum kapcsolatokat épít ki a forradalmi szervezetekkel. Rozenbaum valamennyi utazása sikeres volt. Az alábbi városokban szokott megfordulni: leginkább Vlnóban és Minszkben, azon kívül Odesszában, a Don parti Rosztovban és Harkovban. Odesszában és Harkovban Rozenbaumnak kiterjedt kapcsolatai vannak, a Don parti Rosztovban pedig Roman Kozinnal és Szolomon Leiboviccsal szokott találkozni. Ez utóbbi helyen, Rozenbaum szavai szerint, nincs erős szervezet. Rozenbaum most a márciust és az áprilist töltötte Oroszországban. Eddig Rozenbaum rendszerint Amerikából kapott útlevelet, ottani ismerőseitől, hogy külföldről Oroszországba utazhasson. Visszafelé általában embercsempészek segítségével utazik. A könyveket Rozenbaum részben egy speciálisan erre a célra készült bőröndben szállítja, részben kötegekben csempészek útján. Mindig 3-4 pudnyi* súlyt visz. Most Rozenbaumnak Vlnóban sikerült egy illetőtől legális, külföldre szóló útlevelet vásárolnia. A családnevet nem ismerem, az útlevelet április elején adták ki egy 27 és 33 év közötti, zsidó családnevet viselő személy részére. Maga Rozenbaum középtermetű, szikár, vörös bajusza, tipikus zsidó arca és nagy horgas orra van. Következő útját szeptemberre tervezi. Erre az időre megpróbálok még információkat szerezni róla.

Szolgálatára kész Je. Az.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo, 1893. d. 420, l. 165-166.
Gévelt másolat: NI.

* Régi orosz súlymérték, 1 pud = 16, 38 kg. – a ford.

№58. Karlsruhe, [1897] VII/16.

A Livlandi Korm[ányóságban] lévő Dubelnben él jelenleg Zalman Gurevics, aki néhány hónappal [ezelőtt] érkezett Svájcba Oroszországból, egy könyvszállítmányt vitt magával. Zalman Gurevics korábban Genfben lakott, ahol összeköttetésben volt az ottani szociáldemokratákkal, Plehanovval, Bljumenfelddel, és az ő megbízásuk alapján vitte a könyveket ez év márciusában Oroszországból. Gurevics a Vityebszki Korm[ányóság] Polock nevű városából származik, és általánosan ismert a nyugati terület zsidó szociálforradalmárai körében. Most Dubelnben Gurevics eltitkolja tartózkodási helyét, és Meklernél, a rigai műszaki iskola hallgatójánál lakik.

Szolgálatára kész Je. Az.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo, 1893. d. 420, l. 164-164.
Gépelte másolat: NI.

№59. Karlsruhe, 1897. X/22.

Svájcban a legrövidebb időn belül meg kell jelennie a „Szociáldemokrat” című új szociáldemokrata újságnak⁸⁸. Az újság ötlete a Münchenben élő, odesszai származású, útlevel nélkül külföldre szökött Vulihtól⁸⁹, a Bernben tartózkodó, vilnai Galeckijtól, az odesszai David Kojgentől⁹⁰ és David Hologyenkótól⁹¹ származik. Hologyenko bergyicsevi illetőségű, de külföldre távozása előtt Odesszában élt. Hogy mások is részt vesznek-e ebben a vállalkozásban, azt nem tudom. Az újság célja mindenekelőtt a politikai harc propagálása lesz, elítélve az orosz szociáldemokrata mozgalom eddigi taktikáját. Ennek a csoportnak elsősorban Odesszában és Kijevben vannak oroszországi kapcsolatai. A megjelenést követően az újságot Oroszországból szállítják, amiről időben fogok értesülni. Akárcsak a szociálforradalmárok egy csoportjának Oroszországból juttatásáról, amire körülbelül 6-7 hét múlva kerül sor. Az emigráns Grosszman, akít már többször is kiutasítottak Berlinből, most unokatestvérének útlevelével újra odaautazott. Unokatestvérét ugyancsak Grosszmannak hívják, és Zürichben él.

Szolgálatára kész Je. Az.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo, 1893. d. 420, l. 167-167.
Gépelte másolat: NI.

№60. Karlsruhe, [1897] XII/8.

December 10-11. vagy 12-én az új nap[tár] szerint elutazik Bernből Marija Dovalkova⁹², aki az utóbbi [időben] a Tveri Korm[ányóságban] lévő Torzsk város mellett Kamennij település üzemi iskolájának tanára volt. Dovalkova pétervári születésű, és mindig forradalmi tevékenységgel foglalkozott, nézeteit vasárnapi iskolákban igyekezett hirdetni, több évet töltött ezzel a tevékenységgel. Dovalkova nemrég külföldre utazott, hogy kapcsolatot építsen ki az emigránsokkal. Szeptember közepén érkezett Svájcba [az új

naptár szerint]. Külön az emigráns Ivan Dobrovolszkijhoz⁹³ jött, akinek beszámolt oroszországi ügyeiről. Találkozott Ioszif Bljumenfelddel, akivel közölte, hogy miután 1896 márciusában elutazott Genfből, pontosan teljesítette a Bljumenfeld azon megbízását, hogy adjon át pénzt és holmikat a Szibériába induló N-nek, egy Cslenovaja nevű hölgy férjének, aki korábban Párizsban élt. A küldemény átadására Moszkvában került sor, a száműzetésre várók börtönében. Most Devalkovának újabb megbízatása van. Egy, a Péter-Pál erődben lévő fogolynak kell átadnia egy itteni egyetemista, Etti Katz küldeményét. A küldemény, úgy tűnik, csokoládét tartalmaz. A címzett családnevét nem tudom. Devalkovának Vlagyimir Burcevtől is van megbízatása, akivel [az új naptár szerint] október 20-a környékén találkozott Bernben. Burcev megkérte, hogy vásároljon neki a '70-es években kiadott újságokat, melyekre a forradalmi mozgalom történetének megírásához – most ezzel foglalkozik – van szüksége. Ugyancsak megbízta Devalkovát, hogy gyűjtsön életrajzi adatokat a fiatal Bakunyinról⁹⁴, mivel Devalkova ismeri Bakunyin családját és rokonait, akik a Tveri Kormányzóságban laknak. Devalkova Eidkunenen keresztül megy Pétervárra, ahová [az új naptár szerint] december 12-14-én fog megérkezni. Devalkova Bernben kapcsolatban volt az emigráns Zsitlovskijjal és Rappoporttal; utóbbi Párizsból érkezett ide. Burcev szintén úgy utazott ide Londonból.

Szolgálatára kész Je. Az.

Devalkovánál van egy – az Ön által is ismert – Katerina Csuvasovának szóló levél.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo, 1893. d. 420, l. 169-170.
Gévelt másolat: NI.

№61. Karlsruhe, 97. XII/11.

Amint azt ma megtudtam, annak az embernek a családneve, akinek Devalkova csomagot visz a Péter-Pál erődbe a berni E. Katztól, Pavlov. Burcev megbízta Devalkovát, hogy vásároljon neki régi újságokat és kiadványokat, levelezési címként a Heidelbergben élő, egykori száműzött, Levit⁹⁵ címét adta meg neki. Devalkova ismeri Nyikolaj Szokolov⁹⁶ és Miklasevszj⁹⁷ pétervári forradalmárokat, akik – mint mondja – nyomdagéppel rendelkeznek. A csekket és az Ön levelét időben megkaptam.

Szolgálatára kész Je. Az.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo, 1893. d. 420. 171. l.
Gévelt másolat: NI.

* Az orosz szövegben inntől kezdve a Devalkova névalak szerepel, amit a fordításban is megtartottunk – a ford.

№62. Karlsruhe, 97. XII/28.

Októbertől Darmstadtban tanul egy bizonyos Abram Gurevics⁹⁸ volt oroszországi munkás. Gurevics vityebszki születésű, Nyizsnij Novgorodban dolgozott, aktívan részt vett a munkáskörök tevékenységében. Legutóbb Varsóban teljesített katonai szolgálatot. Darmstadtba érkezése előtt egy teljes évet Zürichben töltött, ahol bizalmas kapcsolatba került az emigráns P. Akszelroddal. Utóbbinak, Gurevics útmutatásai alapján sikerült kiszélesítenie kapcsolatait az Oroszországban tevékenykedő szociáldemokratákkal. Akszelroddnak van egy felnőtt lánya, Vera, aki – forradalmi családban nővén fel – csak arra vágyik, hogy mindenáron Oroszországba juthasson, hogy ott forradalmi tevékenységet fejthessen ki. Álma megvalósítása érdekében V. Akszelrod még arra is hajlandó, hogy házasságot kössön A. Gureviccsel, hogy vele együtt, legális úton kerülhessen Oroszországba.

Szolgálatára kész Je. A.

Épp most tudtam meg, hogy a legrövidebb időn belül Bernből Svájcba* utazik M. Rozenbaum, akiről már beszámoltam Önnek. Rozenbaum ez év tavaszán egy szállítmánnyal Oroszországban járt (évente kétszer utazik), ahol sikerült neki belföldi útlevelet vennie, aminek alapján külföldre szóló útlevelelhez jutott, amellyel ez év április végén vagy május elején lépte át a határt, dolga végeztével visszatérve Svájcba. A „Russzkij rabocsij” című újságot kiadó „Szociálforradalmárok Szövetségéhez” tartozik. Milyen névre szól az útlevele, nem tudom. Alighanem Kijevben vagy Vlnóban szerezte, bár nem kezeskedem érte. Azért gondolom így, mert Rozenbaum a legtöbbet ezen kormányzósági városokban tartózkodik és kiterjedt forradalmi kapcsolatokkal rendelkezik. A legvalószínűbb Vlnó. Az útlevelet '97 áprilisában szerezte. Rozenbaum várhatóan egy hét múlva érkezik a határra. Berlinből utazik Vlnóba, minden bizonnyal Eidkunenen, de elképzelhető, hogy Alekszandrovón keresztül. Lehet, hogy sikerül megtudnom. Az illegális irodalmat bőröndökben viszi, ahhoz, hogy megtalálják, össze kell törni őket. Általában 2 nagy bőrönddel utazik. Lehet, hogy meg tudom táviratozni a bőröndök színét és méretét, mert útközben megáll Heidelbergben, ahová én is utazom. (Heidelbergben találkozik A. Levittel, akit kiutasítottak Oroszországból, miután visszatért Szibériából). Rozenbaum magas termetű, sovány, tipikus zsidó arca van, nagy orra, vörös szakáll, amit néha leborotvál. Ezt is meg fogom tudni táviratozni. Haladéktalanul közölje levélben a táviratcímet, hogy azonnal tudathassam Önnel a legszükségesebb dolgokat (Rozenbaum 4-5 nap múlva lesz Heidelbergben). Ezt vegye komolyabban, mert ő egy elég komoly futár.

Eredeti: GARF, f. 102. 3. d-vo, 1893. d. 420, l. 172-173.
Gépelte másolat: NI

* Így szerepel az orosz eredetiben, a szöveg értelméből úgy tűnik, hogy Rozenbaum Oroszországba készült utazni – a ford.

~1899~

№63. Moszkva, 99. II/3.

Leonyid Alekszandrovics!

Kérem, küldjék meg a februári és márciusi pénzemet és a januári kiegészítést, mivel a januárit még a régi szerint kaptam meg. Nagyon hálás vagyok önnek a fáradozásáért az illetményem megemlése és a vizsgáim ügyében. Kérem, közölje velem, hogy áll az ügy, és milyen hamar számíthatok ennek végleges rendezésére. Kérem, a bemutatóra szóló csekket az otthoni címemre is küldje meg, amit – gondolom – ismer, mivel közös ismerősünkkel nem egyhamar fogok találkozni, a pénzre pedig most rögtön van szükségem. Összességében elég jól mennek a dolgok.

Válaszoljon, kérem, minél hamarabb. Minden jót.

Az Ön Vinogradovja

Eredeti: GARF, f. 102. oszobij otgyel, 1898. d. 2. cs. 8, l. 2.
Gévelt másolat: NI.

№64. Ügynöki jelentés Moszkvából. 1899. december 21.

Most új Barátunk⁹⁹ tevékenységét érintem. Nyemcsinova¹⁰⁰, Szolomon¹⁰¹ és Artur Adamov Blum¹⁰² (egyetemista) mellett megismerkedett ősrégi ismerőseinkkel, Pokrovszkajával¹⁰³, Levenszonnal¹⁰⁴ (gyógyszerész), a Különleges Osztály „keresztfiával”, akiket mi Ioganszon révén ismerünk. Bejutott az értelmiségi foglalkozású személyeket anyagilag támogató társaságba (Ön már tudja, hogy a radik[álisok] teljes krémje itt összpontosul, pl. Lunacsarszkijék¹⁰⁵, Csepik¹⁰⁶, Argunov¹⁰⁷, Blinov stb.). Felvették a Nyemcsinova által kezdeményezett „Obszedosztupnij tyehnyik” munkatársai közé, ami egy bizonyos Priorov¹⁰⁸ „Tyehnyika” című, megbukott újságjának átalakítása révén jött létre. Egyébként a dolog (szerencsénkre) valamelyik szentpétervári cenzornak köszönhetően simán megy. Végül felvették Nyemcsinova szerkesztőcsoportjába, amely azt követően alakult meg, hogy Nyemcsinova hatalmas örökséghez jutott, és a kiadást Murinovék¹⁰⁹ szellemében fogja bonyolítani. Egyszóval csodálatos kilátások nyílnak előtte, csak sikerüljenek a záróvizsgái a Villamossági Főiskolán!

Aláírás nélküli gévelt eredeti: GARF, f. 102. 00. 1898. d. 2. cs. 8, l. 1-1. Gévelt másolat: NI.

~1900~

№65. E. F. Vinogradov levele. 1900. II/18 (6).

Mélyen Tisztelt Leonyid Alekszandrovics!

Épp most kaptam meg 27. számú levelét, sietek rá válaszolni. Ismerősünk már tegnap értesített, hogy megkapta a nekem járó pénzt, én pedig még mindig nem kaptam meg. Mivel nekem a mai napon el kell utaznom egy időre, és néhány más ok miatt sem tudok vele előbb találkozni, csak 8-9 nap múlva. Meglepődve látom, hogy Ön mit olvasott ki levelemből. Semmi különös nem történt közöttünk, mikor írtam, csak arra gondoltam, hogy kb. két hétig nem fogok vele találkozni, a pénzre pedig szükségem volt. De most már valahogy megoldom.

Nem tudom, hogy értsem azt a közlését, hogy egy ismert személy megígérte, mindent megtesz, ami „az intézmény formális szabályait nem sérti”¹¹⁰. Szerintem ez egyenlő azzal, hogy semmit sem tesz, mivel a formai szabályok alapján az intézmény igazgatója már elutasított. Mindenesetre, Leonyid Alekszandrovics, alázatosan kérem, közölje velem, hogy mikorra számíthatok a kérdés ilyen vagy olyan megoldására.

Kézszerítással. Az Ön Vinogradovja

PS.: Egyébiránt az Ön 20-as számú, 1899. VI. 21-i (9-i) keltezésű, Karlsruheba címzett levelét nem kaptam meg. Járjon közben ez ügyben a postahivatalnál.

Eredeti: GARF, f. 102. 00. 1898. d. 2. cs. 8, 1. 5-5.

Géptelt másolat: NI.

№66. [Moszkva] 1900. III/17.

Mélyen Tisztelt Leonyid Alekszandrovics!

28. és 29. számú levelére¹¹¹ válaszul az alábbiakat tudom közölni: Gyezsúr¹¹² kétszer találkozott velem. Azzal a céllal érkezett, hogy valamennyi szociálforradalmárt egyesítsen, akik különböző helyeken laknak: Moszkvában, Péterváron, Kijevben, Tambovban, Csernyigovban és másutt. Elhozta a Paraszt Testvériség alapszabályát, és elmondta, hogy a testvéri közösségek majdnem teljesen az értelmiség közreműködése nélkül alakultak meg, és néhány ilyen testvériség már létezik a Kijevi és a Csernyigovi Kormányzóságokban. Ezen felül utazása fontos volt az illegális irodalom külföldről történő szállításának megszervezése miatt is, mivel Rozenbaum letartóztatását követően megszakadt a szabályos összeköttetés a külföldön lévőkkel. Annak idején itteni ismerősünknek részletesen beszámoltam arról, hogy merre járt, kikkel találkozott itt Moszkvában, amiről Önnek már minden bizonytalansága van. Megismerkedtem az itteni szociálforradalmárokkal. Nagyon komoly és tehetséges társaságnak tűnnek. Az ismerkedés elég ne-

hézkesen megy, mert erősen konspirálnak. Okkal feltételezem, hogy sikeresen fogok tudni dolgozni közöttük. Tegnap, itteni ismerősünkkel elhatároztuk, Csepik számára lehetővé tesszük, hogy egy időre Tambovban telepedjen le. Így kényelmesebben megfigyelhetjük a szociálforradalmárok tevékenységének megnyilvánulásait. Sz. V.¹¹³ minden bizonnyal már írt Önnek erről.

A napokban megkaptam az elutasító választ a vizsgák letételére irányuló kérelmemre. Mindez szörnyen meglepett, és sehogyan sem tudom összhangba hozni az Ön – múlt év augusztusában és szeptemberében írt – leveleinek tartalmával, melyekben arról biztosított, hogy a döntés számomra kedvező lesz. Az elutasítás olyan hatást gyakorolt rám, hogy igazán nem tudom, mit tegyek. Meg vagyok győződve róla, hogy nagyobb energiával a kérdést meg lehetett volna oldani számomra kedvező módon is. Igazán nem számítottam arra, hogy Ön így fog viszonyulni hozzám. Hiszen kérvényt beadni, hogy aztán megkapjam az elutasító választ, magam is tudtam volna. Itt mindenkinek azt mondtam, hogy moszkvai tartózkodásomat azért engedélyezték, mert felsőfokú intézményben fogok vizsgázni; a vizsgák letételét pedig nem engedélyezték. Ön valóban nem érti, hogy a helyzetem felettebb kellemetlen, és ez hatással lesz, vagy lehet közös ügyünkre is? Nem tudom, most hogyan gondolja teljesíteni azon ígéretét, miszerint «úgy rendezi el a helyzetemet, ahogy az az Önök és az én érdekemben szükséges».

Kérem, írjon nekem erről, a levelet közös moszkvai ismerősünknek¹¹⁴ címezze, ne szólítson kereszt- és apai nevemen. A pénzt, ugyanúgy, mint korábban, két hónapra küldje nekem.

Szolgálatára, az Ön Vinogradovja

Eredeti: GARF, f. 102. 00. 1898. d. 2. cs. 8, l. 7-8.
Gépelte másolat: NI.

№67. Ügynöki jelentés Moszkvából, 1900. július 1.

Új barátunk a napokban találkozott Argunovval (annak nyaralójában), utóbbinál ez idő alatt ott volt Csepik is. Megkapta elolvasásra a „Feladataink”¹¹⁵ című kiadványt és a minszki broszúrát, „A szabadságról”. Azt mondják, valahol nyomdát állítanak fel, mert rendszeres havi orgánumot szeretnének kiadni. Miután értesültek Barátunk külföldi utazásáról, kifejezték azon kívánságukat, hogy megbízást adjanak számára Zsitlovszkijhoz, és ellássák külföldi levelezőtársakkal. Jó lenne, ha hétfőre, 24-ére Barátunknak meglenne a külföldre szóló útlevele, amiről már írtam Önnek. Táviratozza meg, hogy elkészítik-e? Nem kíván valamit megtudni külföldről? Barátunk Berlinbe, Bernbe és Párizsba utazik, három hetet tölt külföldön¹¹⁶.

Argunov a kigondolt vállalkozás érdekében be kívánja utazni a Volga-vidéket. Lukasevicshoz Zürichbe Anna Iljinyisna Jelizarova¹¹⁷ utazik. Nem lehetne-e ott kint utána szimatolni?

Tehát várom az értesítést az útlevelelről. Hétfőn, 24-én találkozom új Barátunkkal.

Eredeti: GARF, f. 102. 00. 1898. d. 2. cs. 8, l. 10.
Gépelte másolat: NI.

№68. Moszkva, 1900. VII/20.

Mélyen tisztelt Leonyid Alekszandrovics!

Itteni ismerősünk már régen megírta Önnek, hogy én néhány hétre külföldre utazom, és kérttem, hogy küldjenek nekem útlevelet. Azért döntöttünk úgy, hogy Önhöz fordulunk az útlevel ügyében, mert ilyent a külföldi részlegnél kell igényelni, ahol elkezdhetik vizsgálni, hogy milyen jogcímen tartózkodom Moszkvában. Mivel elutazásomra a napokban, e hó 25-26-án sor kerül, kérem, hogy haladéktalanul küldje meg közös moszkvai ismerősünk címére az útleveletem. Egyrészt azért nem írtam korábban, mert ismerősünk azt mondta, hogy Ön a mai napig szabadságon van, másrészt azért sem, mert ismerősünk maga vette kézbe a dolgot, de sajnos levelére mind a mai napig nem érkezett válasz. Feltételezem, hogy most mindent haladéktalanul elintéznek, amire nyomatékosan kérem Önt. Utazásom közös ügyünket és az Ön érdekeit is szolgálja. Nem szeretnék itt belemenni a részletekbe, csak annyit mondok, hogy komoly megbízásaim vannak az itteni szociálforradalmároktól, Zsitlovskij és a többiek irányában. Haladéktalanul közölje, ha Önnek van valami különleges megbízása. Berlinben, Bernben és Párizsban leszek. Feltételezem, hogy az alábbi információk nem lesznek érdektelenek az Ön számára: Péterváron az év elején letartóztattak egy fiatal hölgyet, akinek útlevele egy bizonyos Aizman¹¹⁸ nevére szólt. A letartóztatott Marija Antonovna Klevsinszkaja¹¹⁹ egyike a volt moszkvai szociáldemokratáknak. Az év elején illegális irodalmat tartalmazó szállítmányt hozott Oroszországba, miután megkapta egy fiatal jaltai hölgy, Aizman útlevelét, annak beleegyezésével. A napokban újabb szállítmány érkezett Bernből egy bizonyos Jekatyerina Gyemjanyenko¹²⁰ révén, aki Harkovból származik.

Várom sürgősen az útlevelet. Szolgálatára kész: Vinogradov

PS.: Küldöm a címet, ahová az Ön számára nem ismeretlen kovnói Trahtenberg kapja a küldeményeit: Berta Boruhszon, Janovszkaja utca, Altman nyaralója, Kovnó (a Kovnót két vonallal alá kell húzni).

Eredeti: GARF, f. 102. 00. 1898. d. 2. cs. 8, l. 11-12.
Gépelte másolat: NI.

№69. Ügynöki jelentés Moszkvából. 1900. november 10.

Új Barátunk tudatta velem, hogy Argunov felesége visszatért és közölte, hogy a nyomdai technikával valami nincs rendben. Megkérte Barátunkat, hogy mint technikus, szerezzen görgőt a nyomdagéphez. Azt ajánlottam, hogy álljon rá a dologra.

Gépelte szöveg, aláírás nélkül: GARF, f. 102. 00. 1898. d. 2. cs. 8, l. 15. Gépelte másolat: NI.

№70 Moszkva, [1900] XII/27.

Kérésének megfelelően körülbelül három héttel ezelőtt beszámoltam Önnek külföldi utazásom eredményéről, és kértem annak a 150 rubelnek a megtérítését, melyet arra kellett költenem, hogy teljesítsem azokat a megbízásokat, melyekkel közös ismerősünk látott el, úgy a maga, mint az Ön nevében. Itteni közös ismerősünk szavai alapján ítélve, Ön ezt a levelet nem kapta meg. A levelet sajnos nem ajánlott küldeményként adtam fel, ráadásul az Ön lakásának számát összekevertem a házzszámmal. A levél valószínűleg elkeveredett a postán, ezért nagyon kérem, próbálja megtudni, hogy nincs-e az Ön nevére levél, amit Moszkvában adtak fel december 6-án vagy 7-én. Ha ez a levél olyan helyre került, ahová nem kellett volna, akkor ez felettébb kellemetlen lehet. Röviden ismételtlen összefoglalom Önnek utazásom eredményeit. Jelen pillanatban valószínűleg nem minden kelti fel az érdeklődését, mivel közös ismerősünk minden bizonnyal sok mindenről beszámolt Önnek. Vele rögtön megérkezésem után közöltem a legfontosabb híreket és azokat a pontokat, melyek az Ön érdeklődésére tarthatnak számot. Rozenbaummal Bernben találkoztam. Elmondása szerint sikerült neki Önt meggyőznie, hogy amennyiben kiengedik, akkor ezt nem fogja kihasználni arra, hogy külföldre szökjön. Csernyigovból az ott élő, jelentős számú szociálforradalmár nyomására és anyagi segítségével utazott el. Rozenbaumnak Bernben nincs testvére, akivel – amint arról Önt sikerült meggyőznie – levelezne. Egész idő alatt Zsitlovszkijjal levelezett. A jövőre vonatkozó terveit a következők: néhány hónap múlva újra akarja kezdeni az illegális irodalom szállítását Oroszországba. Ezen utazásairól én minden valószínűség szerint tudni fogok. Az újra Párizsba érkezett szociálforradalmárok közül különösen egy bizonyos Pol¹²¹ és Jugyelevszkij¹²² hívják fel magukra a figyelmet. Mindketten Szibériából tértek vissza. Általában igen sok szociálforradalmár van itt. A legutóbbi időkig itt élt a tambovi Viktor Csernov¹²³, az Agrárliga egyik alapítója. Jelenleg Csernov Bernben lakik. A kiadványozás meglehetősen szilárd anyagi alapokon nyugszik. Eddig már öt kiadványa jelent meg a csoportnak, amely teljesen azonos a szociálforradalmárok csoportjával¹²⁴. Csernov igen komoly erőt képvisel a forradalmi irodalom terén. Ugyancsak a szociálforradalmárok kezén van most a Szerebrjakov¹²⁵ által kiadott „Nakanunye” c. orgánium is. A berlini szociálforradalmárok közül a derpti származású, korábban Moszkvában lakó Karpovicsra¹²⁶ kell külön is odafigyelnie. A szociálforradalmárok száma így vagy úgy, de folyamatosan gyarapodik, mind külföldön, mind Oroszországban. Ön is ismeri a szociálforradalmárok pártjának nemrég megjelent manifesztumát, amely az egyesített csoportok kongresszusának eredményeképpen jelent meg. Ezen a nyomdán kívül még egy másik is működik, amely a moszkvai szociálforradalmárok, Argunov, Szeljuk¹²⁷, Csepik és mások irányítása alatt áll. Ez a nyomda már majdnem a mi kezünkben van. Néhány hónap alatt valamennyi szükséges információt összegyűjtöttem és megosztottam közös ismerősünkkel. Most

úgy áll a helyzet, hogy a résztvevőkre lecsapni [letartóztatni – a szerk.] az én érintettségem miatt nem szabad, valamint azért sem célszerű, hogy részletesebben feltérképezhessük más csoportokhoz, különösen az itteni fiatal-sághoz fűződő kapcsolataikat. Kijev Gyizsuron* keresztül tartja a kapcsolatot Moszkvával. Ugyancsak Gyizsur közvetít Kijev és Csernyigov között is. Péterváron szintén szép számmal vannak szociálforradalmárok, akik a legszorosabb kapcsolatban állnak Moszkvával. Mostantól fogva minden esetben közölni fogom Önnel, ha a moszkvaiak Pétervárra indulnak. Most Szeljuknak kell ott lennie, aki néhány napra érkezett. A szociálforradalmároknál megfigyelhető siker azzal a szakadással magyarázható, amely a szociáldemokraták soraiban bekövetkezett, amiről különböző forrásokból már bizonyára értesült.

Kopelzon¹²⁸, a fiatal szociáldemokraták vezetője jelenleg Párizsban él. Ha Önnek sikerülne hozzáférnie a kovnoi Trahtenberggel folytatott levelezéséhez, akkor sok fontos és érdekes információt meríthetne belőle. Kérem, haladéktalanul közölje közös ismerősünkkel, megkapta-e december 7-i levelemet, és küldje a külföldön elköltött 150 rubelemet¹²⁹. Szeretnék találkozni is Önnel, ha Moszkvában lesz. Közölje velem!

Minden jót. Az Ön Vinogradovja

P.S.: [December] 7-i levelemben még sok más információt talál. Remélem, előkeríti a levelet, mert másodszor nem akaródzik leírni. Ezt a levelet ajánlva küldöm.

Eredeti: GARF, f. 102. 00. 1898. d. 2. cs. 8, l. 18-21.
Gépelte másolat: NI.

* Valószínűleg azonos a 66. sz. dokumentumban szereplő Gyezsurral – a ford.

~1901~

№71. Moszkva, 15/I 1901

Mélyen tisztelt Leonyid Alekszandrovics!

Ahogy a helyi ismerősöm tudatja, Ön az első levelemet nem kapta meg és azt gondolja, hogy hazudtam, amikor arról értesítettem, hogy megírtam Önnek ezt a levelet és aggodalmaimat fejeztem ki amiatt, hogy nem került-e ez a levél rossz kézbe. Úgy érzem, hogy nem szolgáltam rá ilyen magatartásra és bizalmatlanságra az oly hosszú kapcsolatunk után. Nekem úgy tűnik, hogy Önnek nincs egyetlen megalapozott információja sem, ami arra adna okot, hogy azt higgye, képes vagyok hazudni Önnek. Azt hiszem, egyszer sem hazudtam és nem is olyan a jellemem. És, csak hogy tudja – a levelet Önnek december 6 vagy 7-én írtam. Az, hogy Ön nem kapta meg a levelet engem ugyanúgy meglep, ahogy Önt is, de ezen kívül, ez engem még aggaszt is, és ezért arra kérem, hogy nézzen utána. Nem volt miért hazudnom. Valóban, sokáig nem értesítettem Önt a külföldi utazásomról, de ennek semmi különösebb oka nem volt, vagy pontosabban, különböző kisebb okok miatt történt, amelyek személyesen érintettek, és amelyek miatt nem tudtam írni Önnek. Ebben tényleg bűnös vagyok és bánom is, hogy így történt. De mivel nem írtam két és fél – 3 hónapig, ugyanúgy nem írhattam volna még 2-3 hétig, ezért egy ilyen nem túl ravasz dologhoz folyamodnom, amivel Ön megvádol, nem volt szükségem. A bizalmatlansága, azon kívül, hogy sértő számomra és szörnyen bántó, még a munkámban is akadályozni fog. Egyet kell értenie abban, hogy az ügyünkben kölcsönös bizalom nélkül lehetetlen a tisztességes munka. És még a következő dolgot is igen sértőnek találom. A külföldön elköltött 150 rubel visszatérítését kértem Öntől. Erről Ön semmit sem szólt, ami arra ad alapot, hogy úgy gondoljam ebben az esetben is, valamilyen kételye van. Ezért arra kérem Önt, hogy képzelje bele magát a helyzetembe, amikor külföldre kerültem, 15 havi távollét után értem oda. Tudhatja, hogy viszonyulnak ott hozzám. Az nem lehet, hogy nem tudja, hogy mindenhol a forradalmi irodalom számára igyekeznek pénzt gyűjteni. Én pedig nem valami egyetemistaként érek oda, hanem mérnökként, - értse meg, hogy ezt nem lehetett megúszni kevés pénzből, én pedig sok helyen jártam és minden vezetővel találkoztam. Ahhoz pedig, hogy sok kérdésre választ kapjak, sok pénz szükséges. Nekem pedig az itteni barátom megbízásából Tyeplovról és Kremerről¹³⁰ kellett információkat szereznem - az Ön megbízásából Rozenbaumról, és ezen kívül is a berni, párizsi és a berlini szociál-forradalmárokról. Ezen kívül azt mondja az ismerőse, hogy Ön egyáltalán nem elégedett üzeneteim jelegével, és „historikus memoároknak” nevezi, nem tudom mit ért Ön ez alatt a meghatározás alatt. Mindenesetre egyetérthetek abban, hogy a nagy késés miatt a jelentéseknek nincs éles időbeli jelentőségük (emiatt már bűnbánatot gyakoroltam!); míg más-

részt, a levelemben minden tényszerű adat benne van, amelyek érdekelhetik Önt, arról pedig, ami időszakos érdeklődéssel bírhat, mint például Rozenbaum külföldi tartózkodása, vagy Kremer menekülése, már az első közös ismerősünkkel való találkozásom alatt beszámoltam. Továbbá, mondja Szergej Vasziljevics, Ön egyáltalán nem elégedett velem – azt mondja, hogy korábban bár rövid, de tényszerű adatokat kapott tőlem. Most pedig – állítólag – semmit nem kap. Ez teljesen érthetetlennek és nagyon különösnek tűnik nekem. Hiszen az itteni tartózkodásom kezdete óta azt javasoltam, hogy minden hírt személyesen Önnek mondok el, és a Szergej Vasziljevicssel való gyakori találkozások ellen voltam. Ön volt az, aki ezt visszautasította és azt akarta, hogy az itteni közös ismerősünkön át tartsuk a kapcsolatot. Remélem, hogy Szergej Vasziljevics meg fogja erősíteni Önnek, hogy minden, amit neki jelentettem, nagyon nagyon pontos jelleggel bírt. Ha ezek az információk az Ön levelei közt lennének, akkor biztos vagyok benne, hogy ugyanúgy tetszenének Önnek, mint a külföldi jelentéseim. Ha pedig ezek a jelentések mind ez idáig nem valósultak meg, akkor ebben – egyet kell értenie velem – nem vagyok hibás. Arról, hogy nagyon pontos munkát végzek, valószínűleg már megbizonyosodhatott, és gondolom Szergej Vasziljevics is, akivel nagyon gyakran látjuk egymást. Kár, hogy Önnek nincs meg minden információ kinyomtatva, mint a leveleim – de ebben nem vagyok hibás. Egyébként valamiről Moszkván kívül értesítettem Önt. Emlékszem, ahogy arról értesítettem, hogy a tavalyi év elején Péterváron letartóztatott Marja Antonovna Klevszcsinszkajához – útlevele szerint Ajzman – hogyan is került hozzá az az útlevél. Arról is értesítettem, hogy Jekatyerina Demjanenko megérkezett külföldről az irodalommal együtt, aki nyáron – ahogy jelentettem – Harkovban élt. Egyébként, amint Ön megkapta ezeket az értesítéseket, szólt Szergej Vasziljevicsnek Demjanenkóról és arról is, hogy értesítette erről a harkovi csendőrfőnököt. Ekkor Szergej Vasziljevics szemrehányást tett nekem, hogy őt megkerülve szóltam Önnek Demjanenkóról, és hogy ennek káros következményei lehetnek, mivel most, hogy az egész ügy a csendőrségre van bízva, nem lesz belőle semmi. Arra az ellenvetésemre, hogy mivel ennek az ügynek semmi köze nem volt Moszkvához, úgy gondoltam egyenesen a Rendőrségi Ügyosztályt értesítem, Szergej Vasziljevics az ügyosztály munkájára vonatkozó nézőpontját és kritikáját fejtette ki, mert szerinte az ügyosztály mindig bürokratikusán jár el – vagyis formálisan. Egészében véve Szergej Vasziljevics nézeteivel nagyjából egyetértettem, és nagyon praktikus és tevékeny embernek tartom őt. Nagyon gyakran kellett meghallgatnom a nézőpontját az ügyről és az ügyosztály elleni sérelmeit is. Mivel őszinte embernek tartom őt, legtöbb esetben egyetértettem vele. Mindehhez az is hozzájárult, hogy Ön ajánlotta nekem személyesen Szergej Vasziljevicsset. Arra számítottam, és arra számítok, hogy a jelentéseim, amit Szergej Vasziljevicsnek adok, közvetlenül Önhöz érkeznek, és úgy gondolom, hogy jól végzem a dolgomat. De a további félreértések elkerülése végett arra kérem Önt, hogy adjon pontosabb utasításokat a kíván-

ságait illetően. Kész vagyok akár hetente, vagy ahogy a szükség megkívánja, nagyon pontos jelentéseket nyújtani Önnek. Ezt a Szergej Vasziljevicsnek nyújtott jelentésekkel egyidőben is meg tudom tenni. Ahogy megkívánja. Várom az utasításait ezzel kapcsolatban. Továbbá, ha megtalálja a leveletem, értesítsen. Hogyha szüksége van valamilyen információra a külföldi úttal kapcsolatban, kérdezzen, én pedig kiderítem azt, amit tudok. Írjon nekem poste restante, fő postahivatal – az „Orosz Hírnök” N13884 nyugta tulajdonosának.

Kérem, értesítsen mindenről minél előbb. Üdvözlöm.

„Az Ön Vinogradovja”

Eredeti: GARF, f 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l. 23-27.
Gépirott másolat: NI.

№72. Moszkva, 1901. január 27.

Mélyen tisztelt Leonyid Alekszandrovics!

A január 16-i levelemre nem kaptam választ Öntől. Nem tudom, mivel magyarázzam ezt. Utasításokat kértem Öntől, hogyan cselekedjek. Értse meg, Leonyid Alekszandrovics, hogy a helyzetem eléggé nehézkes, mert nem tudom a véleményét az általam (jan. 16-án) leírtakat illetően. Arra kérem, hogy lehetőség szerint minél előbb megismerhessem az általam feltett kérdésekkel kapcsolatos véleményét. Írjon, legyen oly szíves, Szergej Vasziljevics címére.

Addig pedig arról tartom fontosnak értesíteni Önt, amiről már az itteni közös ismerősünknek is beszámoltam. Január 12-én, azon az estélyen, ahol részt vettem (helyéről és minden másról bővebben Szergej Vasziljevicsnek számoltam be) megtörtént a Harci szociál-demokrata pénztár megszervezése. Ezen az estélyen 24 ember vett részt. Közülük is elsődleges szerepe van: 1. Mark Timofejevics Jelizarov¹³¹, 2. Platon Vasziljevics Lunacsarszkij, 3. Szofja Ivanovna Muralova¹³², 4. Osztrogovszkij, aki korábban Zürichben élt, 5. Anna Sredersz¹³³, aki nemrég külföldről jött haza. Többiek: 6. Artur Adamovics Blüm (diák), 7. Vlagyimir Jakovlevics Iszakovics¹³⁴ (diák), 8. Jevgenyija Alekszandrovna és 9. Vlagyimir Alekszandrovics Nyemcsinovok¹³⁵, 10. Balasova asszony (Anna Abramovna)¹³⁶, 11. Klemenko Alekszandra Leonyidovna¹³⁷. Ők aktív szerepet vállaltak mindebben. A megbeszélések eredménye: pénztár alapítása a szociál-demokrata irodalom és más illegális irodalom létrehozására és támogatására, amely ezt tűzheti ki a lobogójára: «Küzdelem a politikai szabadságért». A pénztár szervezése a következő: egy 3 főből álló bizottság rendelkezik felette, amelyeket nem választják, hanem az est szervezői nevezik ki, vagyis Lunacsarszkij és Jelizarov. Mi lesz ebből a továbbiakban, majd meglátjuk. Ezen kívül, fontosnak tartom megemlíteni, hogy Vlnóban egy új irodalmi társaság jött létre, amely orosz nyelven szociál-demokrata irodalmat publikál. Ez idáig 4 kiadása je-

lent meg, ebből én hármat ismerek: 1. Libkneht beszéde, 2. Francia forradalom, 3. A programunk.

A csoport a politikai szabadságért vívott küzdelem szükségességéért áll ki. Itt megkaptuk ezeket a kiadásokat. Megismerkedtem néhány emberrel, akiknek közük van ehhez a vilnai csoporthoz. Malvina Lázarevna és Maksz Vlagyimirovics Nahimovicsok¹³⁸ (vilnaiak), Fundaminszkij és Galperin¹³⁹ (keresztneveiket nem ismerem). Ez a vilnai csoport érdekes lehet. Megpróbálok Önnek valamilyen információkkal szolgálni vezetőikre vonatkozóan. Türelem! Itt hamarosan érkezik a „Szikra” Pétervárról. Mi az a „Szikra”, azt remélem, tudja. Már körülbelül két héttel ezelőtt arról beszéltek, hogy elvitték a „Szikrát” (ezt összekeverték a „Munkás gondolat” №10 számával). A „Szikra” szállítmánya mindjárt itt lehet. A pénzt nagyon erőteljesen gyűjtik. Minderről már értesítettem a közös ismerősünket. Máskor megelégedtem volna azzal, hogy csak őt értesítem, de mivel tudom, hogy Önnek jó, ha ezeket az információkat papíron tudja, ezért csinálom, bár úgy gondolom, hogy végeredményben egy és ugyanaz. Az utasításait türelmetlenül várom. Ugyanúgy a 150 rubelt, amit külföldön költöttem el. Igen, és elfelejtettem megköszönni Önnek azt az 50 rubelt, amit az ünnepekre küldött nekem. Még egyszer arra kérem, hogy minél előbb írjon minderről. Szolgálatára készen. „Az Ön Vinogradovja.”

Eredeti: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l. 29-31.
Géptírt másolat: NI.

№73. Vinogradov munkatárs üzenete Moszkvából 1901. január 29.

Szükségesnek tartom, hogy elmondjam Önnek a következőket: megjelent a moszkvai szociál-forradalmárok új kiadása, a „Forradalmi Oroszország”. Tegnap hozta ide Argunov, de mindaddig nem adják ki, amíg nem lesz elterjesztve Péterváron. Van egy számom belőle – el tudom Önnek küldeni, azzal a feltétellel, hogy pár nappal később visszakapom, habár úgy gondolom, hogy hamarosan úgyis találkozik vele Péterváron. Hogy hová került az Argunov által hozott szállítmány, kiderítheti a Péterváron élő Szeljuktól. Megkönnyíthetik a feladatát Szeljuk ismerősei, egyetemista lányok. Néhány moszkvai diák közel áll Argunov csoportjához. Argunov szerint Moszkvában elég komoly szociál-forradalmár csoport jön létre, amely kapcsolatban áll Minszkkal, és amely végre valami gyakorlati munkáról álmodik.

Géptírt másolat: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l. 32.
NI.

№74. Vinogradov munkatárs üzenete Moszkvából 1901. február 5.

Mint kiderült, Vilnóban lefoglalták a „Munkás könyvtár” nyomdáját, amelyről 10 napja beszámoltam Önnek. Említettem egy bizonyos Malvina Lázarevna Nahamovicsot, aki kapcsolatban állt a vilnai csoporttal. Arról értesül-

tem, hogy az egyik fő letartóztatottnál megtalálták Nahimovics fényképét – ő maga pedig kódolt híreket küldött, az értelmiségi foglalkozások személyeinek a Közösségi Szabályzatát használva hozzá (a moszkvaiét). Emellett korábban egy nyílt levél ment, amelyben arról volt szó, hogy a «Szabályzat» át lett küldve. A levelet «Manjaként» írták alá. Nahimovics leánykori neve – Jozefszon. Harkovban a húshagyó hétre van kijelölve a szociál-forradalmárok kongresszusa. Lesznek ott kijeviek, harkoviak, péterváriak, minszkiek és más helybeliek is. Moszkvaiak a konspiráció miatt nem mennek. Ezt a legbizalmasabb forrásokból tudom. Nekem is ajánlották – én visszautasítottam, Ön érti az okát.

Gépirt másolat: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l. 33.
NI.

№75. Vinogradov munkatárs üzenete Moszkvából. 1901. november 9.

Kívánságainak megfelelően, Berlińi elutazásom előtt – ahová november 20-a környékén akarok indulni Moszkvából – Pétervárra jöttem. Először is azért, hogy megfelelő utasításokat kapjak Öntől, értesítési címet, kódot, és stb., másodszer pedig azért, hogy találkozzak a pétervári szociál-forradalmár csoport tagjaival, (Vlagyimir Beljaev¹⁴⁰, Jakov és Klaudia Szeljuk¹⁴¹ és mások), akiktől el kell vinnem az irodalmi anyagot a „Forradalmi Oroszország” №3 szám számára. Ezt külföldön javasolták kiadni és erős kapcsolatokat kell kiépíteni hozzá Pétervárral, Moszkvával és Oroszországgal. Tegnap csak Klaudia Szeljukot láthattam, aki természetesen semmi döntőt nem tudott mondani, ma pedig Beljaevtől kapom a végső utasításokat és már ma Moszkvába indulok. A találka eredményét megírom Önnek.

A csoportban jelenleg a következő a helyzet: Tomszkban letartóztatott Pavlov¹⁴², szándékosan építette a kórházi barakkot, hogy elhelyezze oda a titkos nyomdát, majd a Kaukázusra akarta küldetni magát dolgozni. Meg kell, hogy mondjam, hogy Pavlov saját állítása szerint elég rendes protekciója van Péterváron. A letartóztatásáért Pavlov valami általa elbocsátott levélkihordót tartja felelősnek.

Szociál-forradalmároknak maradt még egy pótnyomdájuk, amely vagy Finnországban, vagy Szaratovban található, valószínűbb, hogy az utóbbiban. Habár tartanak attól, hogy használják, és arra készülnek, hogy inkább külföldön adják ki a következő számot, amihez is kérték a közreműködésemet (milyen jó, hogy még júliusban készült külföldre menni, és hogy az erről szóló híreszteléseket még akkor kezdtem terjeszteni, amikor a nyomda lefoglalásáról szó nem volt). Argunov és társai percről percre a letartóztatást várják és minden pétervári és szaratovi kapcsolatukat nekem adták át.

Képzelve el, kit gyanúsítanak a provokációval: Csepiket. Ez azért van, mert folyton külföldön csavarog anélkül, hogy bármi dolga volna. Pedig valójában ez a miatt van, mert örülten szerelmes Anna Boriszovnába, Larisza Boriszovna¹⁴³ testvérébe (Mendel Rozenbaum menyasszonya).

Egyébként az utóbbiról: bizalmas forrásból tudom, hogy Rozenbaum Oroszországba készült. Külföldön már eltűnt, és ha még nincs itt, akkor itt lesz. Minden valószínűség szerint nem mulasztja el meglátogatni a kedvenc városait: Kóvnát, Csernyigovot, Kijevet, stb.

Határozottan állítják, hogy Nyikolaj Pauli úgy döntött, hogy minden áron bejut Oroszországba, egyesek meg azt mondják, hogy már be is jutott.

Szociál-forradalmárok aktív tagjaiból, akiket még megtudtam: Odesszában – Rozália Braginszkaja¹⁴⁴ és Kijevben – valami Szvecsnyikova¹⁴⁵.

A pétervári «Küzdelem Szövetsége» nemrégiben két nagyon komoly új erővel gazdagodott. Ideérkezett Jekatyerina Nikanorovna Demjanenko, akiről Ön már hallott, és aki külföldről jött vissza múlt szeptember közepén. Már ellátogatott Harkovba, Jekatyerinoszlávba és Moszkvába, október 20-tól pedig Péterváron tartózkodik. Vele együtt ideérkezett egy technológus-mérnök is — «Szergej Ivanovics», vezetéknévét nem tudom. Harkovi műszaki karon végzett, azután pedig Jekatyerinoszlávban dolgozott a jekatyerinoszlávi vasútnál. Azért hagyta ott a hivatalát, hogy Pétervárra jöjjön, ahol nagy szükség van az emberekre, ráadásul ő és Demjanenko arra számítanak, hogy bekerülnek a Szövetség bizottságának tagjai közé. Egyelőre sem ő, sem Demjanenko nem állt hozzá az aktív munkához, és kapcsolatok kiépítésén fáradoznak.

Végezetül pedig annyit szeretnék mondani, hogy a forradalmi körök és a tanuló ifjúság is mind növekvő erővel mozgolódnak, a közhangulat meglehetősen riadalmat keltő, és csak a legkisebb ügyre várnak, hogy felújítsák a tavaszi rendbontásokat.

Gépirt másolat: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l. 34-35.
NI.

№76. Vinogradov munkatárs üzenete Párizsból, 1901. december 17/30

Innen írok, ahová Berlinből érkeztem, egy nagyon fontos ügyben – «Orosz forradalom hírnök» kiadójával folytatott megbeszélések miatt. Azért, hogy a kiadványukat az orosz szociál-forradalmárok nevében adják ki. Az történt ugyanis, hogy Berlinbe érkezett egy úr, aki már régóta Oroszországban lakik illegálisan – a szociál-forradalmárok pártjának nevében, és előállt ezzel az ajánlattal. Ez az úr igen tevékeny. Bejárja egész Oroszországot évente többször. Sikertült egyesítenie a szociál-forradalmárok minden csoportját – Harkov, Kijev, Szaratov, Tambov és Kozlov. Moszkvába nem ment, mert a Tomszki lebukás miatt nem mert inkább, főleg hogy Szaratovban megmondták neki, hogy engem Berlinben megtalál, és velem meg tudja beszélni Moszkva ügyét. Rajtam kívül itt találta még Maria Szeljukot, akivel már korábban is volt alkalma találkozni. Felajánlotta nekünk, hogy csatlakozzunk a szociál-forradalmárok pártjához, és hogy a «Forradalmi Oroszországot» a párt nevében, és ne a szövetség nevében adjuk ki. Én beleegyeztem az ügy

fontossága miatt, főleg hogy az előzetesen Argunovval folytatott megbeszélései során is erre az eredményre jutottak, vagyis hogy a moszkvai csoport úgy döntött, csatlakozik a párthoz, ha mindenki közösen egyesül. Amúgy Berlinben és Párizsban a központba kerültem. Ezután innen Bernbe megyek megbeszélésre a «Hírnök» fő munkatársával, Csernovval, hogy megszerezem a beleegyezését. Ezen kívül ott újra találkozom ezzel az úrral, aki a rendszeres szállítás megszervezése miatt lesz ott. Rozenbaum most a ruszin határnál lakik Lemberg mellett, ahol szervezi az utat az irodalom szállításához. Ez az úr Bernbe hívta Rozenbaumot találkozóra. Az odautazásom sokat fog adni nekünk minden vonatkozásban. Néhány nappal később visszatérek Berlinbe. Hamarosan mindenről részletesen írok. Amíg nem derül ki minden világosan, nincs értelme írni. Ez az úr: 44 29 19 27 94 54 -nek hívja magát.

G R A N I N

Hamarosan Oroszországba megy¹⁴⁶.

Gépirt másolat: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, 1.B, 1. 1-1.
NI.

~1902~

№77. Vinogradov munkatárs üzenete Berlinből, 1901/1902. december 26. / január 8.

Csak tegnap érkeztem Bernből és igyekszem gyorsan megosztani Önnel minden érdekeset, ami velem történt. Ott találkozott Mendel Rozenbaum az előző levelemben már említett Graninnal. Ez a Granin, ahogyan már írtam Önnek, nagy figurája az oroszországi szociál-forradalmároknak, és leginkább a szociál-forradalmárok azon csoportjának, akik «Pártnak» nevezik magukat, illetve akik kiadták a «Manifesztumot». A szociál-forradalmároknak ez a része a legerősebb szociál-forradalmár csoportosulás, miután Ön letartóztatott 15 embert a Szociál-forradalmárok szövetségéből, akik a «Forradalmi Oroszországot» kiadták. Harkovban is és Kijevben is nagy kapcsolataik vannak a munkások körében, ezért is mondható erősnek ez a csoport. Például Harkovban a munkások közötti propaganda-munka városkerületek szerint oszlik el köztük és a szociál-demokraták között (Munkásügy Szövetsége). Ezeken a városokon kívül a szociál-forradalmároknak még vannak csoportjai és külön megbízott személyek majdnem minden városban: Tambovban, Kozlovban, Voronyezsben, Szaratovban, Szamarában, Kazanyban, Irkutzkban, Kremencsugban, Kisinyovban, Odesszában, Rosztovban, Péterváron és Moszkvában (az utóbbi városok eléggé megüresedtek). A «Szövetség» maradványai maradtak még Poltavában, Csernyi-

govban, Tifliszben, Majkopban és Ufában. Így, Ön is láthatja, hogy a szociál-forradalmárok kontingense elég jelentős, Granin energikus tevékenységének köszönhetően, aki most mindezeket a városokat bejárta, sikerült mindegyiket egyesítenie és rábeszélni a «Szövetséggel» szimpatizáló szociál-forradalmárokat, hogy lépjenek be a pártba. Csak a moszkvai csoport esetében volt kénytelen megállni, akik az úgynevezett «Szövetség» keménymagját alkották. A moszkvaiakkal nem lehetett egykönnyen tárgyalni a dolog veszélyessége miatt, és így a moszkvaiakkal folytatott végső megbeszélés el volt halasztva Granin külföldre utazásáig, ahol találkozhatott Maria Szeljukkával és velem, ahogy írtam is Önnek a №1.-es levelemben. Szükségeselem érzem, hogy a «Szövetség» és a «Párt» egyesülésének a pártját fogjam. Számunkra, úgy gondolom, ez nagyon fontos, főleg a kialakult körülmények miatt, mert így majdnem minden megnyílik előttünk. De a másik oldalon pedig van itt némi veszély is, mivel nem csak mecénás vagyok, de benne vagyok úgymond a szervezésben is. Ebben az esetben másképp cselekedni butaság lett volna, és ezért a fennálló rizikó ellenére így cselekedtem. Így lehetőségem lett elvállalni azt a missziót, hogy Párizsba utazzak és megbeszéljem az «Orosz Forradalom Hírnöke» kiadójával, hogy a «Hírnököt» az orosz szociál-forradalmár párt nevében adják ki. Ahogy már Ön is tudja, a megbeszélések sikerrel jártak. A «Hírnök» a következő kiadástól kezdve már a «szociál-forradalmárok» nevében fog megjelenni. A «Hírnök» szerkesztősége 4 emberből áll: Taraszov (Ruszanov)¹⁴⁷, Rubanovics, Mihail Goc¹⁴⁸, aki nemrégiben Szibériából tért haza, és aki egy ideig Odesszában élt («Hírnökbeli» álneve - A.Levickij) és Viktor Csernov (álneve – Gargyenin). Szervezési szempontokból a «Hírnökben» a főszerepet Goc játssza, aki felügyeli minden gyakorlati részét és minden kapcsolatot Oroszországgal, és a szállításért felel. Csernov, aki Bernben él, a fiatalok között folytat erőteljes propagandát és nagy sikereknek örvend. Sikerült 6 szociál-forradalmár kört szerveznie a Bernben tanulmányokat folytató fiatalok között. Ezen kívül nyomdász-iskolát állított fel azoknak, akik szedést szeretnének tanulni. Meg kell, hogy mondjam, hogy a narodovoleci és szocialista-forradalmár elemek száma egyre csak nő ezen a helyen. A «Hírnökkel» való egyesülésen kívül, Granin az orosz szociál-forradalmárok nevében felajánlotta az Agrár liga tagjainak, hogy csatlakozzanak az orosz szociál-forradalmár párthoz. A kérdés megbeszélésekor Bernben a Liga tagjainak a többsége (nem fogom itt megnevezni őket) az egyesülés mellett foglalt állást, és úgy döntöttek, hogy a Liga tagjaiból Bizottmányt állítanak fel, hogy kidolgozzák a munkásoknak és parasztnak szánt agitációs irodalmat. Ebbe a Bizottmányba a következő személyek kerültek: Csernov és neje, Sisko¹⁴⁹, Lazarev, Zsitlovskij és neje, Goc és Rozenbaum. A kijelölt broszúrákat a Liga tagjainak kell megírnia, a «Párt» nevében kell őket kiadni és Oroszországba átszállítani. Így a «Hírnök» által az értelmiség számára van irodalom, a Liga tagjai agitációs irodalmat készítenek majd a munkásoknak és parasztnak, a «Forradalmi Oroszor-

szág» pedig a párt, harci újsága lesz. A «Forradalmi Oroszországgal» kapcsolatban még nincs eldöntve, hogy Oroszországban lesz-e kiadva, vagy külföldön. Minden a szállítás megszervezésétől függ. Ha a szállítást jól sikerül megoldani, akkor külföldön lesz nyomtatva. Mindenesetre a 3. és a 4. szám itt lesznek kiadva. A 3.-at már nyomtatják Párizsban Prekernél¹⁵⁰ a megrendelésem alapján. Azért, hogy rendezzék a szállítást, Rozenbaum lett Bernbe hivatva arról a helyről, ahol az utat szervezte. Két helyet is szervezett a ruszin határnál Lemberg mellett a csempészekkel, de ahhoz, hogy ez meginduljon, állandó embert kell tartani Kamenyec-Podolszokban. Ilyen személyt Granin Oroszországban fog találni, amint visszatért, és akkor az ügy be fog indulni rendesen, ahogy ebben itt mindenki bízik. Granin innen körülbelül 10 nap múlva megy el, most még Bernben van, Csepiknél lakik (Mosenhofstrasse, 37). Itt Berlinben valószínűleg Frenkelnél fog megállni, orvosnál, Scharlottenburgban (Kantstrasse, 57, Hof. 11). Ez minden bizonnyal nem az igazi neve. Emellett Granin már közel két éve illegálisan lakik Oroszországban. Két évvel ezelőtt Minszkben tartóztatták le, ahol legálisan élt és kémiai-baktériális laborja volt ott. A nagy minszki letartóztatások alatt vették őrizetbe, és Moszkvába hozták, ahol Szergej Vasziljevics hosszú beszédeket folytatott vele (amelyekről Szergej Vasziljevics mesélt is nekem régebben) és szabadon engedte őt megígértetve vele, hogy nem folytat forradalmi tevékenységet. Azok után Granin elment Minszkből és nagyon energikusan forradalmi tevékenységgel foglalkozik, de illegálisan, és nincs állandó lakhelye. Ennyi információ után biztos vagyok benne, hogy Ön ki tudja majd deríteni, ki ez a Granin és megfigyelés alatt tudja majd tartani őt. Elfogni még nem kell – hasznos lesz számunkra. Párizsi és Svájci utam nagyon hasznos volt számunkra. Brillánsan alakult; nagyon jól jött ki, hogy ide küldtettem Szeljukot. Berlinről és még sok másról – legközelebb. Amikor végleg tisztázódik a szállítás ügye, értesíteni fogom. Ezeket az utakat 200 rubelt költöttem, amit alázattal kérem, küldje el nekem januári és februári fizetésemmel együtt. Kérem, értesítsen, mi lesz a jövőben az extra kiadásokkal, amelyek mindig is lesznek – ezek az ügyünkben nélkülözhetetlenek¹⁵¹. Minden egyes alkalommal szóljak róluk, vagy kijelöl nekem egy meghatározott havi összeget. Értesítsen és küldjön pénzt. A címem: Luisenstr. 36, Hof 11, nekem

Szorítom a kezét. „Az Ön Ivánja”.

Gépírt másolat: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l.B, l. 2-4.
NI.

№78. Vinogradov munkatárs üzenete Berlinből 1902. január 3./16.

Már 2 levelet küldtem Önnek a megbeszélt címre, nem tudom, hogy elég gyorsan kapja-e. Most közvetlenül Önnek írok, mert azt akarom, hogy minél előbb kapja meg, és azonnal küldjön nekem pénzt, mert teljesen pénz nélkül vagyok. Hogyha valami ok folytán fennakadás van (ilyenek az év elején

szoktak lenni, ahogy Szergej Vasziljevics mondta nekem), akkor addig is kérem, küldjön legalább 400 rubelt, mert tartozásaim vannak itt. Az újtjaim sok pénzbe kerültek. Sürgönnyel küldje, bár tudom, hogy normális esetben nem szabadna, ezért kérem még egyszer, küldjön pénzt, s kérem most rögtön, amivel nagyon lekötelezi az Önhöz hű Ivánt.

Minden másról a következő alkalommal. A címemet ismeri a második levélből. „Az Ön Ivánja.”

Gépirt másolat: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l.B, l. 6.
NI.

№79. Vinogradov munkatárs üzenete Berlinből 1902. január 10/23.

A №1-es levelét a csekkel együtt az előbb megkaptam. A jutalomért szerfölött hálás vagyok. Nagyon elégedett vagyok, hogy díjazzák a tevékenységemet. Remélem minden rendben lesz. A fotográfikus kártya egyezik az arcával, csak most már nincs szakálla. Innen vasárnap-hétfőn megy el, úgy másfél hónapra. Valószínűleg ismerni fogom az útvonalát – akkor jelezni fogok. Semmiképpen sem szabad még elfogni. Ezt vegye figyelmébe. De szem elől se tévesszük. Arra szeretném felhívni a figyelmét, hogy nem használhatjuk fel Granin jövőbeni letartóztatásánál a jelentéseimet és a №2 levelemben leírtakat, ahol a megbeszéléseinkről számolok be, amikor Granin és én a külföldi csoportok képviselőivel tárgyaltunk. Ilyen dolgokban gyakran hibáznak, és ez lebukáshoz vezet. Az emigránsokon és Graninon kívül csak én voltam jelen. A külföldi útját egyáltalán nem szabad felhasználni az ügyben bizonyíték gyanánt, ezeken kívül is lesz sok minden. Külföldön mindig velünk volt.

Most néhány szót Berlinről. A kolónia nagyon népes – 600 ember körüli. Többségben forradalmárok vagy a forradalommal szimpatizánsok. Itt minden csoport képviselve van, a legnépesebb a zsidó Bund, képviselői: Kopolzon és Milj¹⁵², nagyon sikeresen dolgoznak, gyakran rendeznek konspiratív gyűléseket. Ezeken a gyűléseken néha 200-an is szoktak lenni. Előadásokat tartanak és vitákat rendeznek. Más szervezetek képviselőit is meghívják. Létszámban a második legnépesebb csoport a Szociál-demokraták szövetsége (nem a «Szikra»), képviselőjük Bisk¹⁵³. Agitációt is folytatnak. «Szikrás» [a külföldön szerkesztett illegális szociáldemokrata folyóirat, a Szikra híve – a ford.] is nagyon sok van, de nincs egy jelentősebb képviselőjük sem. Létrejött itt egy <<Küzdelem>> nevű, új szociál-demokrata szervezet is, hamarosan kibocsátják a kiadványaikat. Ennek az új csoportnak a képviselői – Goldendah¹⁵⁴ és Buhgolc, aki a korábbi szervezetekből lépett ki. Az itteni kolónia legfontosabb személye Buhgolc, aki jó szónoki tehetsége révén vonzza a fiatalokat. Úgy gondolom hamarosan a többség ehhez az új szervezethez fog tartozni. Szociál-forradalmárok és az «Orosz Forradalom Hírnökével» szimpatizánsok sincsenek kevesen, de nem elég szervezetek, hogy felvegyék a versenyt a többi csoporttal.

Egyelőre elég legyen ez a vázlatos leírás. Levit aktívan sehol nem lép fel, mert április-májusban Oroszországba akar utazni, de ezt titokban tartják. A szociál-forradalmároknak még egy jeles képviselője van itt – Ogarkov¹⁵⁵ Kijevből. Vele is összeismerkedtem. Ő is hamarosan Oroszországba megy. Egyelőre elég ennyit.

Ami a pénz küldését illeti, most semmi nem jut az eszembe. Jó lenne, ha lenne még egy útlevelem. Egyelőre küldje úgy, ahogyan eddig, vagyis valakinek a nevére nekem való átadással (mivel az átadást úgyis Ön írja rá a csekkre) és küldjön két csekkben 500-500 rubelt, mindkettőt különböző nevekre. Kérem, küldjön azonnal, mert már mindenem elfogyott. Annak a figyelembevételével küldje, hogy hamarosan lakást váltok, poste restante. Marienstrasse, Postamt. A vezetéknev előtt nem a teljes név, hanem csak az első betű. Kérésem Önhöz: válaszoljon nekem mihamarabb, mert mindig attól tartok, hogy nem ért oda a levél, vagy bármi más történt. Még táviratot is küldtem Önnek. Megkapta a táviratomat?

Minden jót. „Az Ön Ivánja.”

Gépirt másolat: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l.B, l. 7-8.
NI.

№80. Vinogradov munkatárs üzenete Scharlottenburgból új számítás szerinti 1902. február 2.

Granin már átlépte a határt. A hónap folyamán Kijevben, Tambovban, Szaratovban, Szamarában, Moszkvában és Péterváron lesz. Péterváron az idő többségében illegálisan lakik. A második hónapban útjainak a terve Pétervárról: Orjol, Harkov, Csernyigov, Kisinyov, Odessza, Rosztov és Jekatyerinoszláv. Ami a második turnust illeti lehet, hogy még változni fog. Kijevben a szociál-forradalmárok csoportjának egyik tagját tudom kiemelni, Vinogradot. Tambovban Danyilov B.¹⁵⁶ Szaratovban egy öreg forradalmár lakik, Breskovszkaja¹⁵⁷. Bejelentetlenül lakik ott, s gyakran elutazik, de Ön valószínűleg jól ismeri őt. Graninon kívül nemrégiben elment innen Alekszandr Vasziljevics Ogarkov, akit már említettem Önnek. Ő az, akit letartóztatták Alekszandrovában, aztán szabadon bocsátották. Ő egy elég jelentős szociál-forradalmár, aki most abból a célból utazott, hogy munkásköröket szervezzon a terrorista harchoz. Azok a munkások, akiket a «Munkás Lobogó» propagandája szervezte be, nagy számban vannak Péterváron, Levit állítása szerint (aki Ogarkovhoz nagyon közel áll). Itt lakik egy munkás Pétervárról, aki az obuhovszki gyárban dolgozott, Mihail Alekszandrovics Medvegyev¹⁵⁸, aki ilyen munkásokkal kapcsolatban áll. Mellesleg ki tudom említeni Vlagyimir Fjodorov munkást, aki korábban az Obuhovszki gyárban dolgozott, most pedig a Putyilovszki gyárban dolgozik. Az ő Medvegyevhez írt levelét olvastam. Ebben a levélben panaszkodik a putyilovszki munkások politikai elmaradottságára, az obuhovszkiakhoz viszonyítva. Levit hamarosan illegálisan Oroszországba utazik azért, hogy egyesítse az efféle mun-

kásokat. Körülbelül 10 napra megy el, és ide fog visszajönni (az útja olyan 2 hét múlva lesz). Pétervárra nem megy, mert oda nem mer – oda Ogarkov megy majd. Levit pedig dél felé indul – Kijev, Harkov és Jekatyerinoszláv. Miután visszatért, ki fogja adni, illetve szerkeszteni fog Délen egy éles politikai színezetű munkás újságot – ami a terrorig is elmegy. Mindezeket a tervekkel Levit mesélte el egy intim beszélgetés során – ezzel számolnia kell. A munkás Medvegyeven kívül itt élt még Ivanov munkás, aki a napokban Oroszországba utazott – ugyanolyan gondolkodásmódú, mint Medvegyev. Ivanovot személyesen nem volt alkalmam látni. Hogy gyakrabban tudjak kapcsolatba kerülni a kolóniával, Scharlottenburgba költöztem. Ön erre a címre írjon nekem: Berlin, Postlagernd, Postamt №6. Ez így kényelmesebb.

Kíváncsi vagyok, hogy halad a moszkvaiak ügye. Nem tartana szükségesnek beszámolni erről nekem? Azt tanácsolom, használják ki az Argunovék szolgánóját, Mását, aki a dácsájukon lakott, és aki tanúsítani tudja, hogy Barikov¹⁵⁹ és Verbickaja¹⁶⁰ gyakran voltak náluk és tőlük mentek el.

Várom a leveleit.

Gépirt másolat: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, I.B, l. 9-9.
NI.

**№81. Vinogradov munkatárs üzenete Scharlottenburgból, 1902.
február 9/22.**

Arra szeretném felhívni a figyelmét, hogy innen körülbelül 3-5 nap múlva indul egy bizonyos Perelstein⁶¹, mindenféle irodalommal a Bund és a szociál-demokraták szövetsége számára. Azt nem tudom, hogy melyik határon át megy, de bizonyosan Alekszandrovón vagy Ejdkunenén át. Perelstein mindig Bernben tanult, ide csak néhány napra jött, hogy elutazzon a szállítmánnyal együtt. Úgy gondolom, jobb lenne, ha nem fognánk el Perelsteint a határnál, hanem inkább figyeljük meg, mert egy sor személlyel van dolga. A bundi és szociál-demokrata szervezetek ugyanilyen körbelátogatását tervezi még Zajceva¹⁶², berni diáklány, de ő Svájcból indul. Levit elhalasztotta az útját, viszont úgy döntött, hogy illegálisan Oroszországba költözik. Az újáról tudni fogok. Az útját azért halasztotta el, mert nem volt elég pénze hozzá. Levit meggyőződéses terrorista, de ez a terror egy sor utcai zavargás után kell, hogy bekövetkezzen, ezért előzetesen létrehozta a «Munkás lobogó» nevű szervezetet, amely 2 proklamációt adott ki Kijevben. Hamarosan megjelenik az újság is - «Munkás lobogó». A kijevi munkanélküliek zavargásai február (2/15-én) is főleg a «Munkás Lobogó» ösztönzéséből történtek. Ogarkov (akit Ön már ismer) – egyike a vezéreknek. Nagyon közel állnak Kijevben a szociál-forradalmárokhoz. Berlinben a «Szikra» képviselője egy bizonyos Sanin¹⁶³ Moszkvából, a letartóztatott Davidov¹⁶⁴, Rudnyov¹⁶⁵, Pokrovszkij és Kunyajej¹⁶⁶ cimborája. Valószínűleg Sanin is hamarosan Oroszországba indul majd. Különös figyelmet kell majd szentelnie

Zenzinovnak¹⁶⁷ Galleből, aki Moszkvába megy majd. Galleben is moszkvaiak laknak: Tumarkina¹⁶⁸, Avkszentyev¹⁶⁹. Mindannyian a szociálforradalmárok körét alkotják, amely az «Orosz Forradalom Hírnökét» támogatja. Ebből a társaságból – Lipcsében Sztrizsev¹⁷⁰, Drezdában Berkengejm¹⁷¹ és Zajdler¹⁷². Az «Orosz Forradalom» №4 száma már ki van nyomtatva, és Oroszországba van küldve. Rozenbaumnak sikerült egyedül az irodalom egy nagy szállítmányát Oroszországba hoznia a ruszin határon át. Jelenleg Oroszországban tartózkodik, hogy hol – ismeretlen, de nem messze a ruszin határtól. Hamarosan visszatér Lembergbe. Úgy vélem, hogy Lembergben nem lesz nehéz őt megtalálni. „Sevcsenko” tudományos társaságban szokott lenni, oda vannak címezve a neki küldött levelek Bernből és Párizsból. Én pedig próbálom elnyerni minden társaság bizalmát, de ehhez különböző segítséget kell nyújtanom ilyen vagy olyan társaságnak. Azt hiszem, már vagyok abban a helyzetben, hogy rám aligha terelődne bármiféle gyanú. Ahhoz pedig, hogy az itt tartózkodásom ne legyen gyanús, találtam magamnak munkát a szervezetünkben önkéntesként. A mellékelt levélből megbizonyosodhat róla, hogy fizetést a cégtől nem kapok. Kérem, ezt a levelet küldje vissza nekem. Ajánlott levélként küldje, Postamt, 6, Berlin. Moszkvában letartóztatták egy ismerősömet, Petraskevics¹⁷³. Mondja meg, milyen okból. Várom a levelét. „Az Ön Ivánja.”

P.S.: Igen, milyen módon táviratozzak a határátkelőhelyekre? Számmal nem túl kényelmes, nyíltan pedig szintén nem jó. Iván.

Gépirt másolat: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l.B, l. 10-11
NI.

№82. Vinogradov munkatárs üzenete Bernből, 1902. február 26. – március 11.

Megjelent az «Orosz Forradalom Hírnöke» №2. száma, a «szociálforradalmárok» pártjának nevében. Minden cikk ugyanarról szól: a forradalmároknak szervezkednie kell és létrehozni egy «Végrehajtó Bizottságot». Ebben a szellemben gondolkodik most minden többé-kevésbé működő csoportosulás, a szociál-demokraták is. Az itteni társaság hangulatából és az Oroszországból érkező levelekből ítélve, a terrorista harc rövidesen kezdetét veszi. Mindezért nagyon sikeresnek tartom a tömeges letartóztatásokat, amelyeket Önök minden városban végrehajtottak. Ezzel megakadályozzuk, hogy a forradalmi erők megerősödjenek. Most mindenhol arra panaszkodnak, hogy szétzúzták a soraikat és némileg a kedvük is csökkent. Ismeri Izrail Dizsurát, akit Kijevben tartóztattak le, neki 1500 rubele van, Karpovics pénze, amit kizárólag terrorista tevékenységre adott. Ezenkívül Dizsur Karpovics bizalmasa volt a személyes pénzügyeiben. Néhány hónappal Karpovics berlini elutazása előtt, a berlini nagykövetség igazolásképpen megvolt Karpovics aláírása. Így, ezt hivatalosan is alá tudják támasztani. Innen rengeteg irodalom megy ki Oroszországba, főleg a tanuló ifjúság viszi bőrön-

dőkben. A bőröndöket lehetetlen felismerni. Ezzel magyarázható a sikerük. Azok közül, akik aktívan foglalkoznak szállítással, ki tudom emelni: Berta Volfson¹⁷⁴ Vityebszkból, Sergov¹⁷⁵ a Bundból, Andrej Ljapunov¹⁷⁶ szikrás Moszkvából, Bisk munkás Csernyigovból, Natalja Bah¹⁷⁷ – szikrás, Maria Szeljuk, szociál-forradalmár, Felicata Guszeva¹⁷⁸ – szociál-forradalmár. Itt lakik illegálisan Szmidovics¹⁷⁹ – nagy szikrás. Lipcsében erőteljesen foglalkoznak ezzel az üggyel: Sztrizsov Moszkvából és Keksevics Vilnóból, Drezdában Berkengejm, Galleban – Avkszentjev. Mindezek az urak kis utazótáskákkal látják el a nyaralásra utazókat, vagy azokat, akik akármikor mennek más okból. Más személyekről – Buhgolc, Levit, Goldendah, nem is kell mit mondani. Lehetőség szerint olyan személyekre mutattam rá, akik még ismeretlenek lehetnek Önnek. Figyelmébe ajánlom M. Levin¹⁸⁰ Vilnóba való költözését. Ő Levit legközelebbi ismerőse. Az «Orosz Forradalom Hírnökében» Levickijként aláírt cikkek Gochoz tartoznak, azok, amelyek Gardenyinként – Viktor Csernovhoz. Az „I”-ként szignált cikkeket Rubanovics írta. A Hírnököt Mendel Rozenbaum fogja elküldeni a már ismertetett úton. Azt hiszem, már mondtam Önnek, hogyan bukkanhat rá Rozenbaum nyomára, csak mert Gersuni már túlságosan is dicséri magát, milyen jó útvonalat hozott össze Mendellel. Rengeteg irodalmat szállítottak így mostanában. Lembergben kell őt keresni. A levelek a következőképp mennek: «Sevcsenko irodalmi társasága, Garneckij 26.» Lembergen kívül Rozenbaum még Tarnopolban szokott lenni. Ezidáig ezen az úton már 12 pudnyi szociál-forradalmár irodalmat vittek ki. Minden erejével ennek az útvonalnak a megsemmisítésén kell fáradoznia. Kijevben még egy szociál-forradalmárt tudok mondani, Jevgenij Nikolajevics Golicinszkijt¹⁸¹, műszaki hallgatót. Azokon a szociál-forradalmárokon kívül, akiket már ismer, vannak még Rjazanyban és Jekatyerinoszlávban. Gersuni most Péterváron tartózkodik.

Január és február alatt 250 rubelt költöttem el, amit alázattal kérek elküldeni nekem a márciusi és áprilisi fizetésemmel együtt ugyanúgy, ahogy első alkalommal tette, vagyis a csekket ne az én nevemre, hanem valaki másra állítsa ki, hogy majd nekem adja át, és az összeget bontsa két részre, tehát két csekkre.

A legteljesebb tisztelettel, szolgálatra kész Iván.

Gépirt másolat: GARF f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l.B, l. 15-16.
NI.

№83. Vinogradov munkatárs üzenete Berlinből, 1902. február 27. – március 12.

Értesítem arról, hogy a napokban innen utazótáskákban irodalmat fog vinni egy bizonyos Monvejsz vagy Munvejsz, vagy lehet, hogy Mondvejsz¹⁸² Minszkből. Még lesz ideje a szükséges intézkedésekhez.

Most tudtam meg, hogy Gersuni már nem Péterváron van, hanem Szaratovban.

Gépirt másolat: GARF f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l.B, l. 18.
NI.

№84. Vinogradov munkatárs üzenete Berlinből, 1902. március 6./19.

Megkaptam a 3 levelét és igyekszem válaszolni mindegyikre. Gardenyin referátumáról többé-kevésbé pontos adatai vannak¹⁸³. Gardenyin (Viktor Csernov) a Berlini tartózkodása alatt nálam lakott. Jól ismerem őt. Moszkvában nem volt – ezt biztosan tudom, és egyáltalán a külföldi kiköltözése óta nem járt Oroszországban, most pedig felmerült, hogyha kell, illegálisan fog menni. Továbbá, Csernov nem Párizsban él, hanem Bernben. Ide azért jött, hogy referátumot adjon elő Galleban, előtte pedig Drezdában, Lipszében és Párizsban járt, ahol a következő témában tartott beszámolót: «Szociál-forradalmárok feladatai a jelenlegi helyzet fényében». Berlinből még Darmstadtba ment előadni, onnan pedig hazament Bernbe. Ahogy a leveleimben is írtam, ilyen jellegű gyűléseket gyakran rendeznek itt (konspiratív gyűlések). Nagy forradalmi jelentőséget nem szabad tulajdonítani ezeknek. Nem is adok. Ezekben általában a programmal kapcsolatos kérdések kerülnek napirendre. V.I. Cservinszkij, aki ellenvetéseit mondta Gargyenyinnek – valójában egy Oroszországból szökött szociál-demokrata Szmidovics, aki különböző helyeken illegálisan élt Oroszországban – Jekatyerinoszlávban és Odesszában. Szokolovszkij személyét még nem sikerült megállapítanom.

Itt még semmit nem tudni az elkövetkező március 21-i Pétervár-iról¹⁸⁴. Hogyha a különböző berlini szervezetek képviselői mennek majd, akkor valószínűleg tudni fogok róla. Küldje el még egyszer Evald címét, mert nem tudtam kiolvasni. Talanov¹⁸⁵, akit február 18-án tartóztatott le, nem «szikrás», hanem a «Munkás Ügyhöz» tartozik. Bisk pedig, akit az utolsó levelében mondott, nem a «Bundhoz» tartozik, hanem a szociál-demokraták szövetségéhez («Munkás Ügy»). Abram Rafailov Goc¹⁸⁶-ot sem lehet a «Bundhoz» sorolni, ő szociál-forradalmárokhoz tartozik, és ugyanúgy a Szegalovok¹⁸⁷ sem tartoznak a «Munkás Ügyhöz», hanem a szociál-forradalmárokhoz. Handzsi¹⁸⁸ is inkább a szociál-forradalmárokhoz tartozik, bár többet mozog a «bundisták» között. Mint ahogy ezt már írtam Önnek, itt él illegálisan egy bizonyos «Matvej»¹⁸⁹ – jelentős személyiség, a «Dél-orosz munkás» megalapítója. Jekatyerinoszlávban dolgozott, illetve Délen, aztán Moszkvában ült börtönben és betegsége miatt engedték szabadon. Meggyőződéses terrorista, Oroszországba készül. Sz. V. Zubatovon keresztül meg tudja állapítani a személyét - Sz. V. Zubatov beszélt vele, és az ő közbenjárásával engedték ki. Megkapta az utolsó 2 leveletem, ahol Munveszről és Dzsurról értesítettem? Nagy szükségem van a pénzre, kérem küldje el azonnal, ha még nem küldte el, és címezze Postamt №7-re,

ne a №6-ra, a vezetéknevemet pedig ne „z”-vel írja, hanem „s”-el, ahogy a papírjaimban is áll.

Itt él jelenleg a «Bund» egy jelentős vezetője, aki Oroszországból szökött. Minden jel szerint Gomelből jött, bár ez csak egy feltételezés, amelyet bizonyos logikai következtetésekre alapoztam. Itt Pavel Zaratusztrának hívják őt. Handzsinal lakik, és vele van, «Matvej» és Volfszon. Ő is a terror mellett van. Amúgy, ahogy azt már írtam Önnek, a legtöbb forradalmár és sok szociál-demokrata a terror felé hajlik.

„Az Ön Ivánja”

Gépirt másolat: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l.B, l. 19-20.
NI.

№85. Vinogradov munkatárs üzenete Berlinből, 1902. március 20. – április 2.

Ami a №9-et illeti, nem tudok mit tenni, nem őriztem meg a nyugtákat eddig, mert teljesen biztos voltam benne, hogy az ajánlott levelek mindig sikerrel járnak – akkor mostantól meg fogom őrizni. Köszönöm a pénzt. Kár, hogy átengedték az általam mondott Munvesz és Volfszon hölgyeket, akik irodalmat vittek az utazótáskájukban. Az általam megjelölt személyeket alaposan át kellene kutatni a határon – az esetek többségében irodalmat szállítanak. Így, ezek a szállítmányok nagy mennyiségben jutnak be. Ha néhányszor belebuknak, az pánikot kelt, aminek következtében abba fognak maradni a folyamatos szállítások az utazótáskákban. Ezt vegye figyelembe. Mendel Levin, aki a napokban külföldről tért haza (Levit közeli ismerőse) most Vlnóban tartózkodik. Levinnek van pénze, és irodát vagy gyárat tervez nyitni, ahhoz, hogy fedezze vele a konspiratív helyet, és oda koncentrálja a forradalmárokat. Ez a vállalkozás Levit és Vittenberg¹⁹⁰ ötlete. Az utóbbi Polockból van (Vityebszki kormányzóság), jelenleg külföldön tartózkodik – hamarosan Oroszországba indul. Vittenberg már jó párszor utazott Oroszországba Levit megbízásából. Jó lesz, ha lekövetik Vittenberget egészen a határtól kezdve. Levit útja el lett halasztva azért, mert itt erőteljes megfigyelés alatt áll. Még egy német is jött, hogy lakást béreljen Levit szomszédjainál, és kijelentette – megfigyelés alatt kell tartania Levitet. Ogarkov illegális pozícióba készül vonulni. Március 9/22-én este jött hozzám Vittenberg (ő sánta lábú) és «Matvej», akiről már nem egyszer írtam Önnek («Déli Munkás» alapítója, aki moszkvai börtönben ült és betegsége miatt engedték ki). Ő, egyike a nagyon fontos forradalmároknak. Nem tudom a vezetéknevét – és lehetetlen is lesz megtudnom azt, nagyon titkolja és illegálisan él itt – Önnek talán nem lesz nehezére kiderítenie. Berdicsevbé mostanában egy jelentős forradalmár költözött, aki egy ideig külföldön élt, Hackel Davidovics Kantor¹⁹¹. Beceneve «David». Azon a címen, amit Ön ismer, szerintem Taraszov kapja a leveleket, de ezek csak feltételezések. Még Berezovszkijra¹⁹² szeretném ráirányítani a figyelmét. Handzsi itt egy

központi figura. Hozzá fut ki minden forradalmi szál, főleg a «Bund» tagjai és szociál-forradalmárok, akiktől most nehéz megkülönböztetni az egyes szociál-demokratákat. Berliini Ljapunov most Moszkvában van, ő a «Munkás Ügy» egy kiemelkedő képviselője. Azt mondja meg, miért tartóztatták le március 10/23-án Ilja Fundaminszkijt^{193?}

Gépirt másolat: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l.B, l. 21-22.
NI.

№86. Vinogradov munkatárs üzenete Berlinből, 1902. április 1./14.

Megkaptam a két utolsó levelét. Nem emlékszem pontosan a №9-es levellem tartalmára, mert nem maradt utána másolatom. Valószínűleg abban említettem Munvesz utazási idejét, vagy ha nem abban, akkor a №8 vagy a №10-ben, de már csak sajnálkozhatunk azon, hogy elvesztettük, mást nem tehetünk. Az emlegetett «Matvej» már nincs Berlinben, Svájcba ment gyógykezelésre. Feltételezem, hogy onnan megy majd Oroszországba, mert külföldön nagyon nem bír egy helyben ülni. A terve – terrorista szervezetet létrehozni Oroszországban. Miért javasolja nekem, hogy távol tartsam magam tőle^{194?} Levit tényleg azt tervezi, hogy lassan meglóg innen. Mondta nekem, hogy a neje már nem tér vissza ide. Megpróbálom nem elszalasztani az elutazása pillanatát, bár ez nem is lehetséges, mert nem tudom elképzelni, hogy Levit ne köszönjön el tőlem az elutazása előtt. Csak Vitenberget ne szalassza el. Nagyon hamar készül menni. Ő, Levit előzetes küldönce, erről már írtam Önnek. Eszembe jutott, hogy azon az estén, amelyről nagyon érdeklődik, «Matvejen» kívül volt még nálam Sztrizsov Lipcséből. Sztrizsov tényleg Moszkvába kísért valami hölgyet – a nevére nem emlékszem. Ez a lányka, azt hiszem nem jelent semmi érdekeset. Szergej Nyikolajevics Sztrizsovról és szerepéről Lipcsében már írtam Önnek a leveleimben.

A «Forradalmi Oroszországot» Párizsban nyomtatják, amint már említettem, Mihail Rafailovics Goc felügyelete és szerkesztése alatt, egy bizonyos Preker (emigráns) nyomdájában. Gocon kívül az újság szerkesztésében részt vesz Taraszov és Csernov. A «Forradalmi Oroszországot» Mendel Rozenbaum juttatja el Oroszországba. Ő nemrégiben visszatért, járt Odesszában, Kijevben és Szaratovban. Lembergben él vagy Lemberg mellett. Nagyon sok irodalmat juttat ki mostanában. Ezen kívül egy részét utazótáskákban szállítják. Néhány száz példányt a №4-ből egy lányka vitte Bernből, akit Csernov küldött. Verának hívják, vezetéknevét nem ismerem. A napokban megjelenik a «Forradalmi Oroszország» №5. A szociál-forradalmárokkal most nagyon szimpatizál a tanuló ifjúság, akik készségesen szállítanak irodalmat. Ezen kívül Granyin (vagyis Gersuni), azt hiszem megszervezte a szállítást Finnországon keresztül. Mellesleg ő jelenleg Péterváron van. A lengyelek száműzetése nagy vihart kavart az orosz lengyelek között. Készülődnek a házkutatásokhoz, ezért mindent eltüntettek, főleg, mert úgy hírlik, hogy valami német rendőrségi hivatalnok figyelmeztette az

oroszkokat, hogy hamarosan házkutatások várhatóak. Abban a reményben mondom ezt, hogy Ön majd gondoskodik arról, hogy ezek a híresztelések ne terjedjenek fölöslegesen. Még arra hívom fel a figyelmét, hogy Kopelzon bejelentetlenül lakik a szociál-demokrata Scharenbergnél, Goethe u. Weimarer str. №1, Charlottenbourg. Levit a leveleit erre a címre kapja: Westend, Nussbaumallee, an Frau Kühl.

Gépirt másolat: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, I.B, l. 26-27.
NI.

№87. Vinogradov munkatárs üzenete Berlinből, 1902. április 5./18.

Épp most kaptam meg a táviratát¹⁹⁵ – nagyon jól megértem aggodalmának okait Gersuniról ebben az időben. Úgy gondolom, most már nem árt, ha nem engedik el őt szem elől, persze nem azért, mert úgy gondolnám, hogy valamilyen terrorista cselekményre készül, vagy készülhet, hanem azért, mert jól láthatóan nagyszerűen szervezi meg a szociál-forradalmárok pártját, amellyel úgy tűnik egyre többen szimpatizálnak a forradalmi körökben. Persze világos, hogy a szervezet, ha megerősödik átáll terrorista küzdelemre. Nem vethetjük el azt a feltételezést sem, hogy ez az utolsó terrorcselekmény is valamely szervezettől származhat, vagy legalábbis az elkövetőnek volt valamilyen bűntársa¹⁹⁶. Gersuni, azt tűzte ki feladatául, hogy erős szervezetet hoz létre – pártot, ezért úgy vélem nem mostanában fogja elhatározni magát valamilyen tette. Illegálisan lakik, így nem olyan könnyű találkozni vele. Levelezést folytat Párizssal, Bernnel, régen nekünk is írt Berlinbe, de most már van vagy 2 hete, hogy nem volt tőle levél. Péterváron Ivansin-Piszarevval¹⁹⁷ találkozik («Orosz gazdagság» szerkesztőségéből), Dm. Al. Klemensszel¹⁹⁸ (az utóbbival ritkábban) és Maria Petrova Lavrovával¹⁹⁹ (híres elhunyt emigráns lányával). Innen a következőképp írtak neki: „Verovnak (Moszkvába) posten restante”. Figyelnie kell a levelezést Párizsból és Bernből. Ezen kívül levelezést folytat vele Jakov Abramovics Frenkel²⁰⁰, aki most Heidelbergbe költözött, így a Heidelbergi levelezést is figyelni kellene. Ezekről a helyekről elég gyakran írnak neki. Ezen kívül szerintem, olyan emberekre van szüksége, akik jól ismerik őt arcra. Gyakran találkozgat Breskovszkájával, akit Ön is ismer (a konspiratív álneve «Nagy-mama»). Ő nemrég járt Kijevben, most pedig, azt hiszem Odesszában van. Úgy vélem mindezek az információk megkönnyítik az Ön dolgát abban, hogy megtalálja őt [Gersunit]. Mégis az a tanácsom, hogy ne tartóztassák le, de nem szabad szem elől veszíteni, mert akkor Ön sok mindent kap majd ettől, és elégedett lesz. Tájékoztasson a nyomozása eredményeiről – a magam részéről minden apró részletről be fogok számolni, hogy megkönnyítsem a dolgát. Azt hiszem elég nehéz időszak jön számunkra.

Tegnap itt járt nálam Mihail Rafailovics Goc, akitől megtudtam, hogy Rozenbaum remekül szervezte meg a szállítást; Rozenbaumon kívül, ott, Lembergben él még egy bizonyos Gandkevics²⁰¹ (kisorosz), aki valószí-

núleg illegálisan lakik ott, ez pedig lehetőséget ad arra, hogy megfigyelje őket.

Ljapunovval kapcsolatban elmondhatom, hogy hivatalosan a «Munkás ügyszög» tartozik, erről sokan tudnak Berlinben. Levittel nagyon gyakran találkozok. Véleményem szerint Levit abban volt rá hatással, hogy át kell állni a terrorra. Levit személyesen mondta nekem, hogy Ljapunov nagyon emlékezteti őt Karpovicsra.

Ezek a címek, amelyeket a «Küzdelem» nevű csoport használ a levelezésükhöz: 1, Frau Petrantsky, Berlin, Beusselstr, 28, Quergeb. 1, 2, Frau Sost, Spandauerberg, 7, Charlottenburg.

Gépirt másolat: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, 1.B, 1. 29-30.
NI.

№88. Vinogradov munkatárs üzenete Berlinből 1902. április 7./20.

Mint ahogy azt már írtam №13-ban, arra a véleményre hajlok, hogy az április 2-i eseményekért valamely szervezet felelős, de hogy mennyi köze van hozzá Gersuninak, vagy a szaratoviaknak, fogalmam sincs. Szerintem azon kívül, hogy szimpatizáltak vele, más közük nincs hozzá. Itt senki nem tud erről semmit, kivéve a már általam említett Pavelt («Zaratusztra»), aki néhány nappal korábban mondta, hogy Oroszországból írtak neki a «Tűzzel és vassal» mottójú terrorista párt létrejöttéről, Oroszország Dél-nyugati részén (ha jól értem ez az üzenet Gomelből jöhetett). Az ő konspiratív kijelentett véleménye szerint, a miniszter gyilkosságáért ez a párt felelős. Habár nem biztos benne, ez csak feltételezés. Én személyesen úgy vélem, hogy ez az újonnan képződött «Tűzzel és vassal» párt nem jelenthet semmi komolyat. Véleményemet arra alapozom, hogy az értesítés a párt létrejöttéről túlságosan nem-konspiratív módon terjedt levélben. Mindenesetre Gomelre különösebb figyelmet kellene szentelnie. Gersuni ettől függetlenül nagyon veszélyes ember, mert a szociál-forradalmárok előbb vagy utóbb ráállnak a terrorra. A «Forradalmi Oroszország» №5 annak a szükségességét bizonygatja végig, hogy létre kell hozni egy Végrehajtó Bizottmányt a «Népakarát» szellemében. A szociál-forradalmárok sorai Oroszországban egyre csak bővülnek és bővülnek. A következő személyeket tudom mondani Önnek: Harkovban Kalisztratova Olga Grigorievna²⁰², Moszkvában – Tyereskovics Vaszilij Konsztantyinovics²⁰³, Odesszában – Podguk²⁰⁴, Vizotszkij irodájának könyvelője. Nagyon óvatosságnak kell lennie ezeknek az embereknek a megfigyelésében. Nagy konspirátorok. Mindenesetre most egyáltalán nem szabad, hogy észrevegyék, hogy figyelik őket, mert Goc (Mihail Rafailov) csak a napokban mondta nekem a neveiket, mert említettem neki, hogy valószínűleg szervezési kérdésekben fogok Oroszországba utazni és kérdeztem, hogy nem tudna-e valamilyen utasítást adni. Bármilyen figyelmetlenség az Ön részéről kompromittáló helyzetbe hozhat engem. Meg akarom szervezni az utamat. Értesítsen, mit gondol erről. Úgy

vélem sok mindent megtudunk így, bár a veszély sem kicsi. Üzenje meg a véleményét²⁰⁵. Mivel írja a leveleit? Magam is ugyanígy akarom csinálni²⁰⁶.

Értesítsen, hogy halad az ügy, lehet, hogy előjön még valami.

Gépírt másolat: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l.B, l. 31-32.
NI.

№89. Vinogradov munkatárs üzenete Berlinből 1902. április 17./30.

Azt, hogy Gersuni találkozott, vagy találkoznia kell Ivancsin-Piszarevvel, Klemencsel és M. Negruszkullal – Mihail Rafailovics Goctól tudtam meg, aki akkor mesélte ezt, amikor itt járt nálam két hete. Mellesleg ő adott Gersuninak referenciát ezekhez az urakhoz. Gersunitól már régóta nem kaptam levelet, de tudom, hogy külföldre készül jönni. Megjelent itt a szociál-forradalmárok pártjának értesítője április 2-ai eseményről, amit április 4-én adtak ki Oroszországban. Ebből arra lehet következtetni, hogy Balmasev a szociál-forradalmárok pártjának nevében cselekedett, vagy legalábbis egyes tagjainak, vagy egy tagnak a közreműködésével. Itt erről egészen mostanáig senki semmit nem is sejtett és Bernből és Párizsból engem kérdeztek, nem tudok-e valamit részletesebben, de itt senki nem tud semmit. Ebből arra következtetek, hogy Oroszországban vagy egy valamilyen elég erős szociál-forradalmár csoport, amely közvetlenül cselekszik, anélkül, hogy kapcsolatba lépne külfölddel. Ám, minden bizonnyal ismerik a «Forradalmi Oroszországot», mert az értesítő alatt ott áll: «Forradalmi Oroszország anyagaiból». Ez az április 2./15.-ei aktus a szerencsének köszönhetően emelni fogja a szociál-forradalmárok hírnevét a forradalmi körökben, és valószínűleg a párt jelentős helyet fog elfoglalni a forradalmi pártok között, ezért nem szabad hagyni, hogy megerősödjenek. Azzal a céllal tervelttem ki az utazásomat, hogy kapcsolatokat szerezsek minden szociál-forradalmár elemmel a „Forradalmi Oroszország” alapján és, hogy kapcsolatokat szerezsek a szociál-forradalmárok külföldi bizottságainál is. Hogy hová, vagyis hogy mely városokba készültem menni, attól függ, hová küldtek volna innen. Csak ki kellene találnom egy okot, hogy Oroszországba menjek, és érkeznének is a megbízások Párizsból és Bernből. Jelen pillanatban egyetértek Önnel abban, hogy egy ilyen út kétélű lehet és nagyon nagy óvatosságot igényel, hogy ne bukjak le. Annak ellenére, hogy valószínűleg tisztességesen kerültem volna ki ebből az utazásból, egyelőre mégis lemondok róla.

Csepik, akit Ön már ismer, Oroszországba készül, most itt van.

Kijött a «Forradalmi Oroszország» №5 száma – itt az a hír járja, hogy Rozenbaumot letaróztatták Jekatyerinoszlávban. Tényleg a «Forradalmi Oroszország» szállítmányával sikerült őt elkapni? Ellenőrizze le és értesítsen, mi van Önöknél Vitenberggel? Arról értesített, hogy a határ óta megfigyelés alatt van. Miután a francia újságokban megírták, hogy az orosz emigránsoknál házkutatásokat tartanak, a «Forradalmi Oroszország» №6 i-

deiglenesen Preker párizsi nyomdájából Genfbe lett áthelyezve, az «Orosz forradalom hírnökének» nyomdájába.

„Az Ön Ivánja”

Gépírt másolat: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l.B, l. 34-35.
NI.

№90. Vinogradov munkatárs üzenete Berlinből 1902. április 24. – május 7.

Az előző levelemben írtam Önnek arról, hogy Alekszandr Csepik Oroszországba készül. Most részletesebben is be tudok számolni erről. Csepik illegálisan megy – átcsempészi magát a határon. Ezt Mendel Rozenbaum segítségével viszi végbe, akit az itteni híresztelésekkel ellentétben nem tartóztatták le, ahogy az előző levelemben írtam. Mivel részletesen tudom, hogy fogja Csepik megtalálni Rozenbaumot, ezért lehetősége nyílik arra, hogy két legyet üssön egy csapásra. Mindenesetre most közel kerülhet Mendel Rozenbaumhoz, akit jelenleg nagyon fontos, hogy elkapjuk, mert jól láthatóan nagyon jól szervezte meg a szociál-forradalmároknak a szállítást. Csepik innen, Berlinből pénteken megy, április 26-án Lembergbe és a következő címre: Fr. Perlmutter, ul. Sokoluska, 64. Ez a Perlmutter nevű hölgy fogja összehozni Csepiket Rozenbaummal, aki Lembergben lakik, vagy valahol Lemberg mellett, mint ahogy már nem egyszer említettem. Itt fogja megszervezni Rozenbaum Csepiknek a határon való átkelést. Csepik Kamenyec-Podolszkba, Novoszelicibe, Odesszába, Kijevebe, Poltavába, Harkovba, Szaratovba, Tifliszbe és Szibériába fog utazni. Vagyis, azt az utat teszi meg, amit én magam is terveztem megtenni.

Csepiket figyelni gyakorlatilag lehetetlen, amennyire ismerem őt. Ezt moszkvai tapasztalataiból Szergej Vasziljevics is tudja. Így teljesen biztos vagyok benne, hogyha ő egyszer sikeresen átlépi a határt, akkor mindenható el fog jutni, és mindent a legnagyobb sikerrel fog megszervezni – ő egy elég lendületes konspirátor és nagyon energikus srác. A jelen helyzetben pedig nagyon veszélyes lenne hagyni, hogy szervezkedjenek a szociál-forradalmárok, mert pillanatok alatt erős terrorista szervezet fog kialakulni. Ennek a fényében azt tanácsolom – el kell kapni őt, amikor átmegy a határon. Elég anyaga van hozzá, hogy hozzácsatoljuk a tomszki ügyhöz. Bernben végig ott forgott Csernov, Zsitlovskij, Rappoport és Szletov²⁰⁷ körében (Csernov feleségének a testvére, aki Tambovból szökött). Ott mimeografon röplapokat nyomtatott a szociál-forradalmároknak a «Forradalmi Oroszország anyagaiból». Úgyszintén kézírásával van írva a «Feladataink» röplap egy része, azt is mimeografon nyomták. Tehát, elég anyaga van ahhoz, hogy vád alá helyezzék. Hogyha pedig áthalad a határon, akkor professzionális forradalmárrá válik, vagyis illegális státuszba lép át: kizárólag forradalmi tevékenységgel foglalkozni, párt számlájára élni. Azt hiszem, nem kell mondanom, hogy most a legveszélyesebb a professzionális forradalmár típusá-

nak az elterjedése – nem könnyű figyelni rá. Ugyanolyan szerepet fog játszani, mint Gersuni. Mindezek után szükségszerű, hogy Lembergbe küldjön valakit, aki ismeri Csepiket – Moszkvában vannak ilyenek. Ami Perelmutter lakásának őrzését illeti – táviratokkal cselekedjen, miután megkapta ezt a levelet.

Elnézést, hogy így írok Önnek. Ez azzal magyarázható, hogy ez az ügy nagyon fontos. Csepik forradalmi taktikájáért nem lehet kezeskedni.

Vittenberg észrevette, hogy figyelés alatt van, és ezért Byelosztokban a lánytestvérénél és Polockban rokonoknál húzódott meg.

Márciusban és áprilisban 240 rubelt költöttem el. Ha lehetséges, alázatosan megkérem, hogy új számítás szerinti elsejére szíveskedjék a pénzt elküldeni, mert ebben az időben kell majd fizetnem. Most pénz nélkül vagyok. Megkapta a №15. leveletem? Még mindig nem kaptam rá választ.

Szaratovban a szociál-forradalmárok és a szociál-demokraták egyesült csoportja kiáltványt adott ki április 2-a miatt. Itt, külföldön, a szociál-forradalmárok pártja kiadta a «Forradalmi Oroszország replevelét №3», április 2-ának szentelve. Tartalma: 1. 1902. április 2. 2. D. Sz. Szipjagin sírfelirata 3. Külföldi sajtó visszhangja 4. Diákok kiáltványa. A párt májusi röplapot is kiadott.

Arról szereztem értesülést, hogy két lányka 4 utazótáskával át kell, hogy szállítsa ezt az irodalmat a svájci Granicán vagy Podvolocsiszken keresztül. Vezetékneveiket sajnos nem tudom.

Gépirt másolat: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l.B, l. 36-37.
NI.

№91. Vinogradov munkatárs üzenete Berlinből 1902. május 7./20.

Épp most kaptam levelet Gersunitól Párizsból, amelyben arról szól, hogy késve kapott Pétervárról kiáltványt április 2-áról a «szociál-forradalmárok harci druzsinájától». A kiáltványt április 3-án jegyezték, április 5-én küldték Pétervárról és csak a napokban kapta meg Párizsban. Mindez arra enged következtetni, hogy talán Gersuninak is köze van az üggyhez. Már régóta nincs itt tőle semmi hír. Most Svájcba megyek egy hétre, ahová Mihail Goc is ment. Remélem sikerül valamilyen információt szereznem erről a harci druzsináról. Meglepő gyorsasággal nőtt ki ez a szociál-forradalmi párt. Szerencsénk, hogy 20-22 moszkvait sikerült elkapni. Onnan számos terrorista került volna ki.

Levelet kaptam Csepiktől Lembergől 4/17-én, amelyben arról értesít, hogy hamarosan átlépi a határt. Hogy állnak vele? Segítettek az információim?

Amint megkapta ezt, kérem, táviratozzon Bernbe poste restante arról, hogy megkapta ezt a levelet és az előzőeket.

Miután visszajöttem, részletesen írok majd.

Gépirt másolat: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, I.B, I. 38.
NI.

№92. Vinogradov munkatárs üzenete Berlinből 1902. május 23. – június 5.

Bernben és Zürichben való tartózkodásom a következő, elég pontos információkkal szolgált: a szociál-forradalmárok pártja létrehozott egy terrorista szervezetet, amely a Harci Szervezet nevével vette fel. Ez a szervezet kiáltványt adott ki április 2-áról, április 3-án jegyezve, de gyakorlatilag nem április 3-án adták ki, hanem április végén, mert a párt sokáig nem merete hivatalosan is magára vállalni az aktust. Balmasovot a párt emberei segítették, feltételezem, hogy Gersuni is, de ezt nem állíthatom biztosra. Mindenesre, ő most tagja ennek a Harci Szervezetnek, erről bizonyítékaim vannak. Ezeket akkor szereztem, amikor mondtam, hogy van 500 rubelem, amit terrorista cselekményekre akarok adományozni, és ekkor mondta nekem Mihail Goc, hogy Gersuni hamarosan Svájcban lesz, és neki adjam majd ezt a pénzt, mert tagja a Harci Szervezetnek. Ő főleg a Külföldi bizottság hívásából jön, hogy tárgyaljon a Zürichben élő Mejsznerrel²⁰⁸ («Iván Ivánovics»), volt szahalini szökött kényszer-munkatáborossal, régi terroristával, akit nagyon tehetséges kémikusnak tartják. Ő volt az, aki annak idején feltalálta a levélbombaikat, amelyeket szét is küldött, csak szerencsétlenül.

Mejsznernek direkt be is mutattak Zürichben, és úgy találom, hogy ez egy nagyon veszélyes ember, és tényleg rengeteg ötlete van arra, hogyan használja fel a vegyészeti tudását a terrorista küzdelemben. Mejszner hajlandó teljes egészében a szociál-forradalmi pártnak dolgozni. Goc, Csernov és más külföldi szociál-forradalmárok nélkülözhetetlennek érezték azonnal kihasználni Mejszner munkáját, értesítették a pártot, és a tárgyalásokhoz Gersunit akarják ideküldeni.

Mejszneren kívül még speciális figyelmet kell szentelni a Zürichben élő örményre – Ter-Arutyunov munkásra, terroristára, aki benne volt az ottománi bank ügyben, Konstantinápolyban. Aratyunov eddig Bakuban, Batumban és Tifliszben élt, és a «Szikrához» tartozik, az ő tollából származik a «Munkások mozgalmá Tifliszben» cikk, amit a «Szikrában» adták ki. Most pedig átállt a szociál-forradalmárok pártjához amiatt, hogy a párt gyakorlatilag terrorizmussal foglalkozik. Ezekre az urakra külön figyelmet kellene szentelniük. Aratyunov hamarosan a Kaukázusba készül költözni. Azt mondta, hogy egy sor örmény munkást ismer a Kaukázusban, akik szimpatizálnak a terrorista mozgalommal, és mellesleg említett egy Jenukidzét²⁰⁹ Bakuban. Batumban egy bizonyos Culukidzét²¹⁰, amely a kölcsönös hitel társaságban szolgál.

Rozenbaum New Yorkba ment egy időre – körülbelül 2 hónapra. Őt, M. Krivinyuk²¹¹ helyettesíti, műszaki hallgató, Lemberg, Csarneckij u. 26, aki valószínűleg szintén elutazik hamarosan, és a helyére jön majd Maria Szeljuk.

Most kaptam a hírt, hogy Gersuni Bernbe van, és látni akar, ezért nem is fejezem be a levelem, sietek Bernbe. Még sok minden érdekeset akartam írni, majd következő alkalommal.

„Az Ön Ivánja.”

Gépírt másolat: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l.B, l. 39-40.
NI.

№93. Vinogradov munkatárs üzenete Berlinből 1902. június 4./17.

Sima szöveg²¹²

Kedves Henrietta. Tegnap táviratoztam neked a Beker-árú küldését illetően, megértettél-e mindent és megkaptad-e az árut az általad ismert módon, ebből a levélből sok minden hasznosat tudhatsz meg magadnak. Ne felejtse el megtenni ezt, és válaszolni nekem azonnal. Küldj pénzt, ha van, és értesíts, hogy megkaptad-e az előző levelemet. Csókollak. A Te Ivánod.

Kémiai szöveg

A második svájci utam sok mindennel szolgált. Gersuni a szociál-forradalmárok pártjának harci szervezetéhez tartozik. Rajta kívül ehhez a szervezethez még néhány illegális személy tartozik. Gersuni maga nem vesz benne részt közvetlenül, tevékenysége csak az utazásokból áll, pénzszerzésben a harci szervezetnek és emberek beszerzésében. Főleg fiatalokat szervez be, akik képesek feláldozni magukat. A szervezet többi tagja, úgy mond topográfiaival foglalkozik, vagyis embereket figyelnek meg, tanulmányozzák a terepet és ehhez hasonló dolgokkal, amelyek a vállalkozás kivitelezéséhez szükségesek. Ezek az urak most Péterváron tartózkodnak azzal a céllal, hogy merényletet készítsenek elő a belügyminiszter, Pleve ellen. Annak a fényében, hogy pusztán kézzel nehéz őt elkapni, mint ahogy ezt a szervezet is feltételezi, bombákból álló rendszerrel fogják végrehajtani a dolgot. Nyilvánvalóan ezeket külföldről hozzák majd. Valószínűleg Londonban Alekszej Tyeplovon²¹³ keresztül, vagy Amerikában Rejnsteinen²¹⁴ keresztül fogják őket legyártani. A rendszer olyan, mint a híres zürichi vagy a párizsi. A már általam említett Mejnzsner a robbanótöltet-rendszer egyszerűsítésén fog dolgozni. Pleve elleni merénylettel egyidőben Sz. V. Zubatov ellen is készülnek egy ilyenekkel. Mindezt biztos forrásból tudom. Természetesen nem kell említenem azt, hogy ezek az információk figyelmeztetésként kell, hogy szolgáljanak Önnek, viszont nem szabad őket felhasználni a kihallgatásoknál, ahogyan ezt általában megteszik. Bármilyen figyelmetlenség rögtön felfedheti a kapcsolatunkat, amelynek a fontossága jelenleg több mint nyilvánvaló. Adok Önnek néhány útmutatást, amelyek lehetővé teszik, hogy az én értesüléseimen kívül is tudhassák, mit csinál most Gersuni Svájcban: ezek a levelei testvérenek Minszkbe, persze elég ártatlan egy levelezés. Ami a harci szervezet anyagi helyzetét illeti: az elszámolás alapján, ami a «Forradalmi Oroszország» №7-ben is publikálva lesz, eléri a 7000 rubelt. Az az 500 ru-

bel, amiről a múltkor írtam, abban az elszámolásban lesz benne, amit Szilvia a barátján keresztül kapott (Szilvia – az Szilvenonen)²¹⁵.* Meg kellett ezt tennem ahhoz, hogy megtudjam, mi ez a Harci Szervezet, és mik a tervei a közeljövőben. Ez sikerült is. Személyesen kellene találkoznunk, hogy megbeszéljük a további teendőimet. A helyzetem némileg veszélyes. Aktív szerepet foglaltam el a szociál-forradalmárok pártjában. Visszalépni már nem lenne előnyös az ügyünk szempontjából, de cselekedni is nagyon nagyon körültekintően kell. Amikor idejöttem, ahogy már említettem Önnek, az a hír terjedt el, hogy a cég ideküldött engem 6-8 hónapi munkára, azután pedig vissza kell majd mennem. Most pedig már mindenhol érkezik a kérdések, mikor megyek vissza. Ott, ahol dolgozom, oroszok is vannak, és fennáll az a veszély is, hogy a kolóniában megtudják, hogy nem is lettem kiküldve, hanem önkéntesként dolgozok fizetés nélkül. Emiatt vagy Oroszországba kellene költöznöm (kaphatnék munkát a cégünktől Péterváron), vagy itt ki kellene találni valamilyen üzletet. Majd személyesen beszélünk róla, hogy ezt hogy lehetne felgyorsítani. Pétervári tartózkodásomnak lennének előnyei az ügyünk számára: úgy gondolom, hogy sikerülne pénzadományok segítségével megtudni a Harci Szervezet terveit és dezorganizálni azt, habár, ahogy sejtethi Ön is, ez egy elég veszélyes út. Innen is meg lehetne tudni a terveiket, de nem annyira részletesen. Tehát ezt meg kellene beszélni közösen. Kérem, közölje azonnal beleegyezését arra vonatkozólag, hogy Önhöz utazzak. 2 utam során 300 rubelt költöttem el és 500 rubelt adományoztam. Kérem, küldje el nekem ezt a pénzt.

* A velem való levelezés Henrietta Szilvenonen konspiratív címén keresztül folyik.

Gépirt másolat: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l.B, l. 43-44.
NI.

№94. Vinogradov munkatárs üzenete Berlinből 1902. június 7./20.

Épp most kaptam meg a táviratát, amelyben arról ír, hogy nem tudta kiolvasni az én táviratomat, amit 4 napja küldtem Önnek. Nem küldöm el másodsorra, mert már nem aktuális az ügy. Azt táviratoztam Önnek hétfőn, hogy holnap Beker (ezt kódoltam) áruval megy Alekszandrovón keresztül. Áru alatt irodalmat értettem az utazótáskákban. Beker asszony a «Forradalmi Oroszország» №6-ot 600-700 példányban vitte át. Őt Maria Szeljuk küldte. Beker Párizsban élt. Most valahol Odessza mellett fog lakni egy uradalomban. Arról kaptam hírt, hogy rendben átért. Az irodalmat Kijevebe viszi. Most már természetesen késő bármit is tenni. Egyébként engem kifejezetten meglep, hogy ilyen mennyiségű irodalom megy át Alekszandrovón keresztül utazótáskákban. Nem igaz, hogy semmit se lehet tenni. Most pedig, júliusban mennek majd innen szét a diákok és gyakorlatilag mindegyik szállítani fog. A lebukások hiánya (kevés kivételtől eltekintve) mindenkit

felbátorít, és vinni fognak még. Ha segítene Önnek egy ilyen utazótáska minta, küldhetek egyet – csak üzenje meg, milyen címre²¹⁶. Ugyanez van a galíciai útvonalon Lemberg mellett; remélem meg tud majd birkózni ezzel, ha most elmondom a pontos információkat, amiket Svájcban szereztem. Az irodalom Bernből megy Bécsbe, 5 fontos csomagban, az «Arbeiter Zeitung» szerkesztőségébe. Onnan Lembergbe megy. Ott, ezzel M. Krivinyuk foglalkozik, akinek a címét már közöltem Önnel (mindenesetre megismételtem: Csarneckij u. 26). A csempészek ezt az irodalmat Kamenyec-Podolszkba szállítják, egy direkt erre a célra ott letelepedett szociál-forradalmárnak, aki a látszat kedvéért vajjal kereskedik. Az irodalmat Kijevbe küldi vajas dobozokban. Ezen az útvonalon nagyon sok irodalom megy, több tíz pudnyi. Az agrár-szocialista ligának és a szociál-forradalmároknak rengeteg irodalma ment át. A «Forradalmi Oroszországot» most Genfben nyomtatják A. Pfeffer nyomdájában, Boulevard Plain-Palais. Szedését Bohanovszkij²¹⁷ végzi el a régi narodovolecek nyomdájában. Ennek az irodalomnak forradalmi éle van, és elég sikeresen terjesztik mostanában Oroszországban. Csepiket letartóztatták. Kiderült, hogy Lembergbe jött és legálisan akart átmenni a határon abban a reményben, hogy nem tartóztatják le, vagy hogy hamar kiengedik. Még egyszer arra kérem, hogy a tőlem kapott információkat úgy használja, hogy ne bukkanjanak rá a nyomra, hogy honnan származhatnak ezek. Megkapta a №19-es levelemet, amit kémiai módon írtam, és ki tudta-e olvasni? Kérem, válaszoljon minél hamarabb az ajánlatomra és a gondolataimra. Találkoznunk kell. Úgyszintén küldjön 800 rubelt, amit elköltöttem, mert pénz nélkül maradtam.

„Az Ön Ivánja.”

Gépirt másolat: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l.B, l. 45-46.
NI.

**№95. Vinogradov munkatárs üzenete Szent-Pétervárról 1902.
augusztus 16.**

A napokban megkeresett egy Szaratovból érkező hölgy, «Szerafima Grigorjevna vagy Georgijevna», szaratovi becenevén «Szima»²¹⁸. Nem néz ki rosszul, közepes magasságú, piros orcájú, barna, zsidó típus, fekete kendővel, arcán fehér fátyol. Szaratovban lakik, de most Jaltából jön, ahol egy beteg lánytestvére van (Jaltában találkozott a kijevi «Lizával».) Pétervárra azért jött, hogy felkeresse «Pjotr Ivanovicsot» (Vaszilevskijt), hogy információkat adjon át neki, amit az «ufai» szociál-forradalmároktól kapott. A belügyminiszter, mintha gyakran látogatná az ufai gubernátor feleségét, Bogdanovics asszonyt, aki férjétől külön él Szentpéterváron. Feltételezéseik szerint Bogdanovics asszony lakását nem szokták őrizni, ezért azt javasolják, pont ezen a helyen kellene elkapni a minisztert. «Szerafima Grigorjevna» először is irodalomért jött ide, másodsor pedig, hogy átadja az ufai javaslatokat, de nem találta meg itt Vaszilevskijt és visszautazott. Szavai-

ből ítélve még Harkovból ismerte Vaszilevszkijt, és úgy tűnik, ismeri az igazi vezetéknevét is. Itt lakik az ismerőse, akinél itt aludt, egy bizonyos «Jelena Iszajevna» (Puskarszkaja, 51. ház, 15. lakás). Ő nem jelent semmi érdekeset.

Panaszkodtam neki, hogy Péterváron hiányoznak a komoly emberek, ő pedig erre említette nekem Guszovszkijt²¹⁹ és megint a Petrovskijt, akit «Alekszandr Danyilovicsnak»²²⁰ hívnak. Ő még nincs itt.

Szinte minden szaratovit ismer. Említett valami fontos személyt, akit «Jekatyerina Konsztantyinovnáknak» hívnak (nem a Breskovszkaja) és az «őreget», aki parasztok közötti propagandával foglalkozik szorgalmasan. Ismeri Natalja Grigorjevna²²¹ és azt mondja, hogy ő valahol Povolzsjeben bújkál. Említettem neki, hogy találkoznom kell Dobrovolszkajával és a P.P.-vel. Azt mondta, hogy Dobrovolszkaját letartóztatták, és ha találkozóra van szükségem Szaratovban, akkor írjak neki. Azt mondta, hogy a Szentpéterváron ülő Averkijeva²²², Harizomenov²²³ és Krejnert²²⁴ nagyon komoly emberek.

Mellesleg a P.P.-ről. Amikor erről kezdtem beszélni a Gukovszkijjal, nem mondott semmit, de kis hallgatás után megkérdezte, nem ismerem-e Kraftot²²⁵.

Gépírt másolat: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l.B, l. 50-50. NI.

~1903~

№96. Berlin, 1903. III./31.

Stockholmba írtam és azt kérdeztem, hogy az elkövetkező ünnepek miatt van-e értelme odamennem és lesz-e ott valaki, akivel tárgyalhatok az ügyekben. Nem tudom Leonyid Alekszandrovics, hogy állnak az ügyei Svédországban, megcsinálta-e már amit meg akart, és van-e értelme mennem most vagy halasszuk el, vagyis hogy előbb Önnel találkozzak. Voltam Odeszszában, megtudtam egy-két érdekes dolgot, amit már átadtam Al. Al.²²⁶-nak, akivel vasárnap találkoztam Péterváron. Mindenesetre kérem, válaszoljon nekem erre a levelemre, ide Berlinbe Hotel Russischer Hof-Hecht-be.

„Az Ön Ivánja.”

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 41-41.
Gépírt másolat: NI.

№97. Berlin, 1903. június 8.

Második napja vagyok itt, kérem írja meg nekem ide, Postamt 7. poste restante, hogy hogyan írjak Önnek és hogyan találkozzunk. „Az Ön Filipp Vinogradovja.”

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 6.

№98. [Távirat Genfből 1903. június 27.]

Jöjjön következő nap Párizsba. Iván.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 7-7.

№99. [Levél Párizsból, 1903. július 6.]

Idejöttem. Találkozni akarok Önnel – értesítsen mikor és hol, csak kérem, napközben. Válaszoljon nekem poste restante ma azonnal. Iván.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 8-8.

№100. [Levél Párizsból 1903. július 16.]

A hölgy vezetékneve nem Mitiljevskaja, hanem Mjatlóvszkaja²²⁷. Zsidó, Szibériából szökött, alacsony termetű, szőke. Claud Bernard-on lakik, №-t nem tudom. „Az Ön Ivánja.”

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 10-10.

№101. Párizs, VII./19. [1903]

Ma este utazok el lakást keresni magamnak a nyárra, csütörtökön vagy pénteken fogok visszajönni, betérek Önhöz. Az Önt érdeklő hölgy Svájcba utazott, Vera Grigorjevna-nak hívják. „Az Ön Ivánja.”

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 11.

№102. Genf, IX./20. [1903]

Bocsánat, hogy eddig nem írtam, csak gyűjtöttem a szükséges információkat. Mindenek előtt a kongresszusról. A kongresszus a Nagymama, Polivanov, és egy bizonyos Rozenblüm²²⁸ (a szociál-forradalmárok odesszai képviselője) ösztönzésével jött létre. A kongresszus célja a szociál-forradalmi párt külföldi szervezetének a létrehozása volt. Hogy részletesebben megismerje ezt a szervezetet, küldöm Önnek a szervezet szabályzatát. Miatán megnézte, kérem, küldje vissza, mert csakis a szervezet tagjainak jár ilyen. Nem tudom mennyire hiteles, de úgy tudom, a következő személyek mennek innen a közeljövőben Oroszországba, Moszkvába terrorista tervekkel, Szergej Alekszandrovics nagyherceg ellen: Olga Taratuta²²⁹, Nyikolaj

Romanov, Vera Grigorjevna Mjatlckaja és Krakov²³⁰. Idejött a Szibériából szökött Mahajszkij²³¹, aki Oroszországba készül menni terrorista tervekkel. Mahajszkij nem lépett be a szociál-forradalmár pártba, és egy kissé anarchista tendenciákat mutat. Nagy képességekkel rendelkező ember, aki sok fiataalt gyűjt maga köré, és nagy hatással van rájuk. Svejda asszony, aki érdeklő Önt – valójában Maria Milasevszkaja²³², a december 10-én Szarátovban letartóztatott előjáróság tagjának a felesége, akinél több mint 10 pudnyi irodalmat találtak és egyéb dolgokat. Vele él Breskovszkaja és oda járnak az emberek irodalomért, mert ott van a kutatócsoport. Ezen kívül a közösségnek ebédeket ad. A szociál-forradalmárok külföldi Bizottmányának tagjai közé a következő személyeket választották: Goc, Csernov, Sisko, Leviteik, Goc felesége²³³, Mínorok²³⁴, Gurevics²³⁵, és m-me Csernova – 10 ember. Részben azért sem írtam, mert Goc levelet kapott, aminek a másolatát elhozom Önnek, de csak személyes találkozásunknál. A szociál-forradalmárok körében lehangoltság uralkodik mindazok után az orosz bukások után. Írjon nekem erre a címre: M-r Aristoff, rue Ecole de Medecine, 8 IV. Válaszoljon, hogy megkapta-e.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 13-14.
Publikálva: Biloje, 1917, №1, 200. o.; Provokator, 302-303.

№103. Zürich, 1903. október 2.

A levelében leírtak, a két krakkói bombát illetően felkeltették az érdeklődésemet. Az az ötletem támadt, hogy vajon nem Mejszner készítette-e el őket, és ezért Zürichbe mentem Mejsznerhez. Beszélgetésünkből kiderült, hogy azokat a bombákat nem ő csinálta – ezt biztosan állíthatom. Mejszner úgy gondolja, hogy ezek valószínűleg Párizsban készülhettek. Erre a feltételezésre jutottam magam is a Burcevvvel való beszélgetésből Clarens'e-ben²³⁶. Az Uralkodó útja alatti olaszországi terveket illetően nem hallani semmit, az olaszok tervén kívül, hogy kifütyüljék az Uralkodót; azt biztosan állíthatom, hogy a szociál-forradalmárok nem terveznek semmit. Goc levelét bonyolult elküldeni; találkozunk kell majd, akkor megmutatom ennek a levélnek, és még egy nagyon érdekes levélnek a másolatát. A «Diák» folyóirat szerkesztői most Genfben vannak. Ők, a Kijevi Egyetem 3 volt hallgatója, akik Jeliszavetgradban éltek miután elbocsátották őket a kijevi egyetemről. Az egyikük vezetéknéve Varsavszkij. Viszonylag hamar megyek majd Önhöz, de arra kérem, hogy küldje el nekem a július és augusztus hónapok alatt elköltött pénzt – 450 rubelt. Kérem, küldje ezt a pénzt sürgöny útján Zürich postlagernd, mert én itt pénz nélkül maradok. Kérem.

Tényleg minden hír igaz, amit itt Zubatovról²³⁷ írnak az újságokban?

Erősen szorítom a kezét. „Az Ön Ivánja.”

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 19-19.
Publikálva: Biloje, 1917, № 1, 200-201.; Provokator, 303-304.

№104. Baden, X./19. [1903]

Megtudtam, hogy Levit minden bizonnyal Oroszországba utazik terrorista tervekkel. Idejöttem lakni egy időre, hogy teljesen megbizonyosodjak róla. Itt laknak, amint már mondtam Önnek, Goc és Breskovszkaja és ide kellett jönnie Levitnek is, hogy véglegesen megbeszélje oroszországi útját. És valóban, tegnap ideérkezett Levit a feleségével, és ma reggel mentek el innen. Levit Münchenbe megy, onnan pedig Berlinbe és Oroszországba. Ez teljesen biztos. Már a pénzt is megkapta az útra és a kapcsolatokat is – Oroszország déli részén lesz. Szerintem a határon kell őt elkapni, mert utána valószínűleg eltűnik. Most pedig a munkás terrorista nevei, amint ígértem: 1) Harkovban: Beszlanov, Matunov, Bibik²³⁸ és Boriszen²³⁹, és még Alekszejev, de ő értelmiségi 2) Jekatyerinoszlávban: Boriszenko²⁴⁰ és Kravcsenko diák 3) Péterváron: Zatonzkij²⁴¹, Mihail Morozov, Vtorov, Masisztov²⁴², Fedulin, Sulc, Snitovszkij.

Amint azt már a találkozásunknál is mondtam, ezek az információk többé-kevésbé régebbiek.

Nem kaptam meg a leveleimet és 200 frcs-t, ha még nem küldte el, küldje el haladéktalanul és írjon nekem Genfbe, ahová ma megyek, poste restante. Hogy van? Szorítom a kezét. „Az Ön Ivánja.”

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 20-21.
Publikálva: Biloje, 1917, № 1, 201.; Provokator, 304-305.

№105. Zürich, 1903. X./23.

Ahhoz, hogy megkönnyítsem Levit figyelését – aki egyébként tegnap innen Münchenbe ment – elmondom a címet, amelyen írni fognak neki Münchenbe: Giselastr. 21. Atelier S. Merkurow. Ez a Merkurov egy orosz festő, szintén forradalmár. Levit néhány napig lesz Münchenben, azután rövidesen Oroszországba indul. Őt a határon ajánlatos elkapni, ahogy már korábban írtam. Beszélgetéseinkből megbizonyosodtam róla, hogy két terve van: 1) fegyveres demonstrációkat szervezzen és 2) terrorista aktust az Ural-kodó ellen, mert a miniszterek meggyilkolásának nem tulajdonít nagy jelentőséget. A Nagymama most Zürichbe költözött – a címe: Hofstrasse, 36. Egy bizonyos Vegyenyakinnal vagy Vegyenyapinnal lakik, vagy lehet, hogy Vegyenyapov²⁴³, aki Taskentből érkezett ide, ahol száműzetésben volt – ez egy nagyon komoly szociál-forradalmár. A Nagymama itt az ő anyja nevében lakik. Remélem ezt magának nagyon érdekes tudnia. A régi ismerősünk Kersner, aki Vologdából szökött, most Zürichben tartózkodik, innen pedig Bernbe megy, ahol a szociál-forradalmároknak fog dolgozni, akiknek a soraiba be is lépett.

Genfbe írjon nekem. Erősen szorítom a kezét. „Az Ön Ivánja.”

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 22-23.
Publikálva: Biloje, 1917, № 1, 202.; Provokator, 305-306.

№106. Bern, 1903. X./24.

Itt Bernben, Zsitlovszkijon kívül, akit Ön ismer, még kiemelt szerepet játszanak Falkner²⁴⁴, Trop²⁴⁵ és Kagan²⁴⁶ asszonyok. Aztán nagy környezete van Szemjon Rappoportnak is. Nehéz megállapítani mindenkiről, hogy ki kicsoda, ráadásul én csak egy napig vagyok itt, hogy többé-kevésbé ismerkedjek. A szikrások közül itt van a híres Ljubovj Akszeljrod²⁴⁷, akinek semmi köze a zürichi Akszelrodhoz²⁴⁸. Ő már régen megszökött Oroszországból, és vele van még a testvére is. Akszelrod gyakran ad elő referátumokat és körülötte mozog az egész szikrás ifjúság, akik itt nagyon sokan vannak. Azt gondolom, hogy itt is megfigyelést kell szerveznie.

Nem tudom, írtam-e Önnek, hogy a már említett Masickij Oroszországba utazik, hogy szociál-forradalmár harci druzsinákat szervezzen. A «Szikra» szervezet nevében megy. Ezek a híresztelések korábban is jártak, de most minden bizonnyal megerősítést nyertek. Elfelejtettem tegnap mondani Önnek, hogy a «Diák» szerkesztősége Zürichbe költözött. Varsavszkij most már Zürichben él. Levittel kapcsolatban minden megerősítést nyer; és most már «komolyan» a legkomolyabb szándékokkal utazik. Ez is megerősítést nyer itt. A közvélemény szerint Burcevék egyre csak nőnek és nőnek. Szorítom a kezét. „Az Ön Ivánja.”

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 24-25.
Publikálva: Biloje, 1917, № 1, 202.; Provokator, 306-307.

№107. Genf, 1903. X./29. 16.

Tegnap megkaptam a levelét és a pénzt is. Levit most már egyedül megy, a felesége nélkül. Fekete ballonkabátban van, fekete, őszes szakáll, közepes magasságú, talán inkább azt lehet mondani, hogy nem magas termetű, teltebb alakú, kis homlok, sas orr, szép szemek; nem öltözik divatosan, inkább olyan közepesen. Puha fekete kalap; de persze át is öltözhet. A felesége egyelőre nem megy; ő körülbelül egy hónappal később fog menni, most még Genfben van. Megpróbálok majd később még valamilyen útmutatást adni Önnek Bernnel és Zürichhel kapcsolatban.

Most pedig meg kell, hogy mondjam, a múlt levélben említett Ljubovj Akszelrod most Genfbe költözött, és azt mondják, hogy odamegy majd Bronstein is (Trockij)²⁴⁹ a «Szikrától». Mások azt állítják, hogy Trockij nem megy oda, mert bomlás történt a «Szikra» szerkesztőségében, és hogy elszakadtak: P. Akszelrod, Vera Zaszulics²⁵⁰, Szergejev-Martov²⁵¹ (most elfelejtettem az igazi nevét), Krohmalj²⁵², Trockij és Blümenfeld. És azt mondják, hogy mindezek az urak Párizsba mennek, és ott egy másik szociál-demokrata újságot akarnak alapítani. Nézeteltéréseik oka Leninnel és Plehanovval – a szervezés módszere. Lenin és Plehanov azt akarják, hogy a Szociál-demokrata Párt Központi Bizottmányát külföldre költöztessék, és minden ügy és irányítás Lenin és Plehanov kezében összpontosuljon. Ellenzékük pedig úgy gondolja, hogy a Szociál-demokrata Párt Központi Bizottmányá-

nak Oroszországban kell lennie. Bernben él most Jekatyerina Demjanyenko (akit már Pétervárról ismerhet). Figyelmet kellene fordítania rá, mint ahogy Szofia Leviasra²⁵³ is, Levit feleségének testvérére. Itt Genfben megjelent egy bizonyos Iszakov, igazi nevén Golman vagy Goldman²⁵⁴, Kisinyovból, aki fontos szerepet játszik a bundisták között. Múlt levelemben említettem, hogy valami fontosat akarok még mondani – az pedig a következő: Itt leleplezték az egyik munkatársukat, akinek a nevét a napokban fogom tudni. A következő módon sikerült őt felfedni. Ez a munkatárs²⁵⁵ egy sor postáshoz fordult azzal a kéréssel, hogy pénzért mutassák meg neki a levelezést, és az egyik postás elmesélte valamely oroszoknak ezt a történetet. Azt mondják, már kiderítették a nevét, én még nem tudom, de ha érdekli Önt, könnyen megtudhatom, és akkor megüzenem Önnek. Ez a munkatárs azt mondják, elég bután viselkedik és mindenkihez jön ismerkedni. Ami engem illet, nem túl kényelmes állandóan Genfben laknom. Legjobb az lenne, ha valamilyen saját üzletet indítanék valahol, de ahhoz, hogy ezt megszervezzem, egy rövid időre Oroszországba kellene utaznom. Foglalkozás és munka nélkül nem jó lennem – én magam is lebukhatok. Előnyösebb lesz számunkra, ha mindent olyan jól szervezzük meg, hogy ne bukjak le, és minél inkább bizalomgerjesztő legyek. Innen és Oroszországból is határozott hírek érkeznek arról, hogy Plevét menesztik. Igaz ez? Legutóbb júliusért és augusztusért kaptam Öntől költőpénzt. Most pedig már október vége van. Amiatt, hogy az utóbbi időben sokat utaztam, sokat is költöttem, és most már nagyon kevés pénzem van, ezért komolyan és alázatosan kérem megküldeni nekem a lehetőségek szerint, az általam szeptemberben és októberben elköltött 525 rubelt, amivel nagyon lekötelezne. Kérem, válaszoljon a leveleimre, hogy ne higgyem azt, hogy nem kapja meg őket. „Az Ön Ivánja.”

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 27-29.
Részlegesen publikálva: *Biloje*, 1917, № 1, 203.; *Provokator*, 307-308.

№108. [Levél Genfből 1903. október 27.]

Nem tudom, mivel magyarázom azt, hogy néhány levelemre nem érkezett Öntől válasz. Ezen kívül a Párizsból való elutazásom napján azt ígérte, hogy elküldi nekem azt a két levelet, amit hoztam Önnek, és 200 frcs-ot. Aggódok amiatt, hogy nem vezett-e el a nekem címzett poste restante levél. Mindenesetre kérem, mielőbb válaszoljon, hogy megkapta-e az összes leveleket és küldje el nekem a leveleket. Mondanom kell még Önnek valamit, de attól félek, hogy nem jutnak el Önhöz a leveleim. Erősen szorítom a kezét. „Az Ön Ivánja.”

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 26.

№109. Párizs, XII./7. [1903.]

Minden fáradozásom az ügyben, hogy megtudjam M. pontos címét Genfben, csak ahhoz vezettek, hogy tudom, hogy valahol Brasserie Handwerk bansion'e mellett laknak, amelyet kifestettnek hívnak. Saját nevük alatt laknak. Ma nem tudok Önhöz jönni, majd holnap jövök, kedden, délután 3 órakor. Hogyha Önnek valamiért nem jó, értesítsen róla poste restante levélben ide: Bureau №52 Montparnasse.

„Az Ön Ivánja.”

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 31.

№110. [Párizs], 1903. XII./23.

Ma, szerdán fogom elhozni Önnek a céduláit, este 6-kor, nem később. Lehet, hogy egy kicsit korábban is. „Az Ön Ivánja.”

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 33.

~1904~

№111. Párizs, 5./1. -04.

A legutóbbi említett „szikrás” ”Paperno”²⁵⁶. Családnak. Sok érdekesség van. Holnap önöknél leszek délután 3-kor. Ne felejtse el számomra előkészíteni, természetesen, ha lehetséges, jó csomó pénzt a novemberi és decemberi kiadásokra, kb. 500 rubelnyit, mert ismét itt állok pénz nélkül. Kedd, 1903. január 5.

Eredeti: GARF, f. 102. op. 314. d. 34. l. 35.

№112. (Távirat) Koppenhága, 1904. január 6.*

„Dmorkoi balie” elhagyták ma este Berlint, állandó semmi kapcsolat az egyes számúval, mindazonáltal értesítse Berlint, hogy kövesse az utasításokat a „smit” levélből...

Eredeti: GARF, f. 102. 00, op. 314, d. 34, l. 36.

* Eredetileg francia nyelvű

№113. (Levél Párizsból 1904. január 12-től)

Golovval kapcsolatban, Ön, azt gondolom tévedett. Sőt, Rub(anovics) nem ismeri őt. Rub(anovics) megbízott engem, hogy adjam át ezt a dolgot Oroszországban. A „La Tribune Russe” kijött. Küldtem Önnek egy számot.

Viszontlátásra.

Az Ön Ivánja

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 37.

№114. (Szentpétervár) 29./1. (1904-es év)

Két napja már itt ténfergek Péterváron. Egyáltalán nem tudtam egyetlen hotelben sem szobát találni; egyre inkább visszavágyom Franciaországba. Bár ma este felszabadul egy szoba a Grand Hotelben, addig engem a fürdőben helyeztek el. Én Önt kérdeztem, de Ön nem volt itt; üzenjen ide Hehttel²⁵⁷, hogy mikor tartózkodik otthon, és hogyan tudunk találkozni.

Az Ön Ivánja

Engem a hotelben nem ismernek, még az útlevelemet sem kérték, e tekintetben a szoba hiánya hihetőnek tűnik.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 39.

№115. 1904. április 8.

Az Önnel történő találkozásom után kaptam egy levelet, amelyben tájékoztatnak Vlagyikavkazban élő anyám súlyos egészségi állapotáról. Én nem engedhetem meg magamnak, hogy a jövőben, Oroszországban ne látogassam meg, - engem most csak azért mar a lelkiismeret, hogy nem adatik meg, hogy elutazzam és találkozzam vele; a múlt év augusztusában halt meg az apám, akit szintén nem láttam, mert itt tartózkodtam. Nyomatékosan kérem Önt, hogy engedélyezze számomra ezt az utazást, amely 17 napig tartana, így egy hetet tudnék anyámmal tölteni, és ezen kívül, állítson ki nekem egy olyan útlevelet, mint korábban, más névre. Nem tudok a saját állandó útlevelemmel utazni, mert ez kényelmetlenségekkel járna. Péterváron kellene tartózkodnom, hogy megkapjam a visszaútra szólót (engedélyt) és ezt nem akarnám. Remélem, hogy mivel Ön sok kérést teljesít, ezért teljeséggel elfogadja, ha azt szeretném, ha Ön ezt gyorsan teljesítené. Elugrom Önhöz szombaton 3 órakor, és jó lenne, ha addigra előkészítené. Minél gyorsabban elutazom, annál nyugodtabb leszek.

Az Ön Ivánja

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 44-44.

Publikálva: Biloje, 1917. № 1, 211.; Provokator, 321.

№116. Moszkva, 1904. április 1. (régí stílusú)

Ma nagyon kellemetlen hír érkezett a hadi színházból. Makarov²⁵⁸ lelövése szörnyű a számunkra. Nekem, őszintén szólva Vlagyikavkazban pénzre van szükségem, ezért kérem Önt, hogy levelem megérkezéséig utalja ezt át bankon keresztül, és küldjön levelet Vlagyikavkazba, a legutóbbi követelésem tekintetében. Kérem Önt, ha lehetséges, hogy tegye ezt haladéktalanul, hogy ne kelljen ott tartózkodnom pénz nélkül.

Viszontlátásra, az Ön Ivánja

Eredeti: GARF, f. 102. 00. op. 314. d. 34. l. 42.

№117. Vlagyikavkaz, 1904. április 2.-április 19.

A pénz, amelyet tegnap megkaptam, Párizsból 11 nap alatt ért ide. Mindenestre nagyon hálás vagyok Önnek, hogy elküldte. Ami az Északi szállodában tartózkodó forradalmár közölt ismertetőjegyeit illeti, tekintet nélkül annak részleteire, nem tudom felidézni, hogy találkoztam-e ilyenekkel²⁵⁹. Általában nagyon nehéz néhány külső ismertetőjegy alapján beazonosítani a személyt. Jó lenne tudni, milyen útlevéllal lakott ott, nem maradt-e valamiféle papír nála. Általában ez az egész történet szörnyű. Nagyon nem könnyű megérkezni külföldről, (a ruha alapján ítélve Bécsből, vagy Marseillesből) egy pétervári étterembe, hogy tapasztalatokra tegyen szert robbanóeszközökkel. Nem lett volna szükséges, hogy ez a merénylet másnapján legyen összeállítva, és ez a forradalmár készítette elő az alkatrészeket, azaz összeállította őket. Erről még gondolkodom, hogy amint Ön írja, 4 robbanóeszköz volt, és ebből 3 célba ért. Mindenesetre – és ez nagyon szerencsés eset – egyik oldalról nem volt merénylet, másrészt, meg vagyok győződve, hogy ez rettegésbe kergeti a forradalmárokat, és elrohannak, hogy a robbanószereikkel foglalkozzanak. Tekintettel arra, hogy én egyáltalán senkivel sem találkoztam, mivel el voltam foglalva beteg anyámmal, nem tudom, hogy van-e itt valaki, és elképzelésem sincs, mit beszélnek erről a radikális és a forradalmi világban. Nagyon fontos lenne tudni, kapcsolatban van-e ez (a személy) a harci szervezettel, vagy ez valamiféle magányos, bár tekintettel arra, hogy négy robbanószer volt sorban, ez aligha lehet egyedülálló. Remélem, hogy hamarosan elutazom innen, ha nem áll be rosszabbodás anyám állapotában, és útközben igyekszek mindent megtudni, ami ezt az ügyet érinti. Ahogy valamit megtudok, haladéktalanul közlöm Önnel. Tudnak erről Bécsben, közölt erről valamit a „Forradalmi Oroszország? Nekem erről semmit nem írtak. Minden jót, szorítom a kezét. Az Ön Ivánja.

Eredeti: GARF, f. 102. 00. op. 314. d. 34. l. 46-47.

Publikálva: *Biloje*, 1917. № 1, 203-204.; *Provokator*, 308-310.

№118. Vlagyikavkaz, 1904. április 26. – május 9.

A napokban elindulok innen, elutazom valahová az április 2-i dolog felderítésére, és hamarosan Önnél leszek, valószínűleg két, két és fél hét múlva. Viszontlátásra, az Ön Ivánja.

Eredeti: GARF, f. 102. 00. op. 314. d. 34. l. 38.

№119. Szamara 1904. május 9. – május 22

Mint látja, járom az országot. Az Északi szálloda ügye – az a Harci Szervezet ügye. Ennek következtében kibocsájtottak egy proklamációt, amelyet nem láttam, de a tartalmát átadták nekem. A proklamáció tartalma nagyjából a következő: a megtörtént szerencsétlenség nem állítja meg a harci szervezet tevékenységét. Szaratov felé vettem az irányt, remélve, hogy részben sikerül találkozót szerveznem valakivel ez ügyben, részben találkozni a hírhedt Szazonovval, de sem egyiknek, sem másiknak, nem sikerült még elvergődnie ideig²⁶⁰. Szaratovban, valamennyien le vannak tartóztatva. Találkoztam Nyikolaj Vasziljevics Nabekovval²⁶¹, aki nincs teljesen otthon ebben a dologban, de aki tudja, hogy ez a harci szervezetnek az ügye, amely újólág az elmúlt év végén állt össze, és a dolog tökéletes konspirációban zajlott. Szazonov nem lakik Ufában, ahová most igyekszem, hogy végre kiderüljön, milyen Szazonov külső megjelenése, amely számomra egyáltalán nem ismert. Hogy találkozót kapjak, hamarosan megérkezem Önhöz. (és senkinek semmit sem közlök Önön kívül). Itt Szamarában a legkomolyabb forradalmár Nasztaszja Nyikolejevna Uljanova, a Dvorjanszkaja utca 5. sz. alatt. Aztán valamiféle Kudracev, aki a „Szamarszkij Kurir” (Szamarai Kurír – a ford.) című lapnál dolgozik. Vlagyikavkazban van a felkészült, megbízott Berman²⁶², aki nagymennyiségben terjeszti az illegális irodalmat főként a katonák között. Elképzelhetőnek tartom, hogy sikerül kideríteni az északi szállodában megölt személy(azonosságát). A gyors viszontlátásig. Az Ön Ivánja.

Eredeti: GARF, f. 102. 00. op. 314. d. 34. l. 49-50.

Publikálva: Biloje, 1917. № 1, 204-205.; Provokator, 310-311.

№120. Ufa, 1904. május 20.

Itt még várakoznom kellett valamennyit a hírhedt Szazonov megérkezéséig, aki (már) elutazott a dolgait intézni. A Szazonovval folytatott beszélgetésekből arra következtetésre jutottam, hogy ő nem foglalkozik a szervezet ismertebb ügyeivel. Rokonszenvezik velük, és valószínűleg sok pénzt ad számukra, annál is inkább, mert hatalmas erdei munkát végez, mivel apja nagyon beteg. Megismétlem, hogy ezek csak az én benyomásaim, amelyek helytállóságáért nem akarok kezeskedni, annál is inkább, mert Önnek egy ezzel szemben álló nézete van. Nekem csak, végül is a legszélsőségesebb esetben úgy tűnik, hogy ne hibázzak, hogy Szazonov legalábbis jelenleg,

távol tartja magát ezektől a dolgoktól. A fivérérol nem tudja hol található, és feltételezi, hogy tervez valamit e tekintetben, de véleménye szerint hiába menekül. Amikor megtörtént az eset az Északiban, akkor támadt egy gondolata, nem történt-e valami a fivérével, és elindult Ufából Kijevbe, valószínűleg azért, hogy megtudja, mi a helyzet. Úgy tűnik, hogy az Északi szállóban az eset valamiféle Alekszejevvel történt meg, (családneve nem ismert) Balmasov²⁶³ társával, és ez az Alekszej a Kijevi Egyetem hallgatója volt. A neve nyilvánvalóan valódi. Ez (a személy) egyike a harci szervezet tagjainak, amely mindössze néhány emberből áll. Alekszej ez alkalommal külföldön volt, de onnan már régen hazaérkezett, januárban. Gondolom, ez az az úr, aki Szerafimot megvárta. Levit, nyilvánvalóan, szintén találkozott ezzel az Alekszejevvel. Így azt gondolja a közvélemény, hogy azért ment végbe a robbanás, Mert Kazanovnál²⁶⁴ megjelentek letartóztatási paranccsal, és így Levit letartóztatása után figyelték őket. Remélem, hogy ezek az adatok lehetőséget adnak Önnek, hogy beazonosítsa ezt a személyt. Innen én ma elutazom, és valószínűleg hamarosan Önnél leszek. Ufában találkoztam egy illegálissal, nyilvánvalóan nagyot alakított, a fedőneve Feodoszjij, egy-két nappal ezelőtt érkezett ide Kijevből. Középtermetű, sötétbarna (figura). Most nyilvánvalóan Kijev a központ. A letartóztatott Pavel Ivanics nem más, mint a tambovi Nagyvezsgyinnek²⁶⁵, vagy Nagyvezsinnek a társa. Őt nem Ezerszknél²⁶⁶ tartóztatták le Moszkvában, hanem Rosztovban.

Hamarosan írok még, az Ön *Ivánja*.

P.S.: Párizsba kell érkeznie valamiféle Laskevicsnek, nagyon komoly forradalmár, Valentyina Antonovával²⁶⁷ együtt érkezik, Szentpétervárról. Antonova régi forradalmár, Szerafim és Melnyikov²⁶⁸ barátja.

Az Ön *Ivánja*.

Eredeti: GARF, f. 102. 00. op. 314. d. 34. l. 51-52.
Publikálva: Biloje, 1917. № 1, 203-204.; Provokator, 308-310.

№121. Szentpétervár, 1904. április 11.

Itt tudtam meg, hogy az Északi szállóban az eset Alekszej Pokatolovval²⁶⁹ történt, Romanov miniszter társa feleségének fivérével. Az informátorok Poltavában és Odesszában vannak, innen odatartok én is. Az Ön *Ivánja*. Érdekes lesz.

Eredeti: GARF, f. 102. 00. op. 314. d. 34. l. 53.
Publikálva: Biloje, 1917. № 1, 206.; Provokator, 312.

№122. Odessza, 1904. június 19.-július 2.

Hat napot töltöttem és sikerült sok érdekeset megtudnom. A napokban utazott el innen egy úrhölgy, az Irkutszki kormányzó-generális, Kutajszov elleni merénylet céljával. A hölgy középtermetű, barna, zsidó, de pravoszláv (vallású). Ide külföldről érkezett, ahová ez ügyben küldték ki. A személynek

a beazonosításához (beszélgettem vele) a következőket tudom közölni. Ő magas (pozíciót betöltő) szociáldemokrata, Vologdai száműzetésre ítélték, onnan a múlt év végén, vagy ez év elején elmenekült. Máriának hívják (ez a valódi neve), a családneve tisztán orosz, valamiféle Sepotyeva, de ezért nem kezeskedem. Egy orosz keresztényhez ment férjhez, - férjét Szibériába száműzték. Itt Odesszában Naum Leontyevics Hekker²⁷⁰, és Vaszlij Ivanovics Szuhomlin²⁷¹ játszanak a pártban nagy szerepet, nyilvánvalóan ők irányítják a harci szervezetet is. Megtudtam tőlük, hogy mi történt az Északi szállóban - az a harci szervezet cselekménye volt, és megerősítették, hogy az áldozatul esett forradalmár Pokatyilov. Rajtuk kívül nagy szerepet vállal a párt ügyeiben valamiféle Raszpopov²⁷², - könyvkereskedő, és Gedeonovszkij²⁷³, volt száműzött. Nincs kétségem afelől, hogy ezek a személyek irányítják a Szociálforradalmár Párt Központi Bizottságát. Megtudtam tőlük, hogy a Pleve elleni merénylet annak a bombának a hiányán hiúsult meg, amely megsemmisült, egy új elkészítése sok időt vesz igénybe, és Plevéhez forradalmár nem megy, de a Harci Szervezet renoméjének megőrzése érdekében folytatni kell a terrorista tevékenységet, ezért választották most Kutajszovot, hogy a jakutszki történet megerősítse ezt a tényt, a társadalom és a forradalmárok szemében is. Hiszem, hogy ezeknek az információknak köszönhetően Önnek sikerül megelőznie a Kutajszov elleni merényletet, és megállítani ezt a hölgyet. Ezen kívül, ez a hölgy Irkutszkban fog lakni hamis útlevelemmel, kispolgári, 5 éves irat, és Irkutszkban szállodában fog lakni. Úgy rémlik, hogy a neve az útlevelemben Natalja lesz, de ezért nem kezeskedem. Kérem, hogy az ő Odesszai tartózkodása titokban maradjon, mivel ő rendkívül (mélyen) konspirált, én találkoztam vele, és megtudtam, hogy Kutajszovot gyászruhában kívánja felkeresni. Remélem ez a fontos információ lehetőségét ad Önnek, hogy ráállítson a nyomra másokat. Én innen még elutazom Poltavába.

Az Ön Ivánja

Eredeti: GARF, f. 102. 00. op. 314. d. 34. l. 54-55.
Publikálva: Biloje, 1917. № 1, 206-207.; Provokator, 313-314.

№123. Moszkva, 1904. június 24. - július 7.

A következő érdekes dolgokat közlöm: 1. a múlt évi ufai merénylet²⁷⁴ szervezésével valamilyen Plakszin foglakozott, orvos, aki most május 6. után leutazott Ufából, és mostanában főként a szociáldemokraták között mutatkozik, hogy elterelje magáról a figyelmet: ha most letartóztatnák, azt mondaná, hogy ő szociáldemokrata, és a szociáldemokrata (párt) ügyeinek intézésére küldték ki. A két Plakszin²⁷⁵ fivér közül a másik jogász, Arhangelszkben lakik, szintén együtt érez a szociálforradalmárokkal. Ezt az (információt) Nyizsnij Novgorodi tartózkodásom során kaptam, a felesküdt, megbízott Szinyicintől²⁷⁶, aki korábban Ufában élt. Plakszin ügyére, szerintem nagy figyelmet kell fordítani, hogy hol lakik külföldön, nem

tudom, de az oda történő megérkezésem után gyorsan igyekszem kideríteni. 2. Szentpétervárott, a felesküdt, megbízott Trandafilov²⁷⁷ segítőjénél, aki a Zsukovszkij utca 35-ben lakik, irodalom raktár található, és oda jár Berensztam (kedvező lehetőség megszabadulni Berensztamtól!) de ezt tudom, természetesen, hogy ellenőrizni kell. A szociálforradalmárok moszkvai bizottsága, Zenzinovit kivéve Jemeljanova²⁷⁸ úrhölgyhöz jár, aki korábban (kb. másfél évvel ezelőtt) Bécsben élt, és Belouszov²⁷⁹ tanítványa. A legérdekesebb Moszkvában, íme, ez. Kb. 2 héttel ezelőtt Zenzinov mesélte nekem, hogy titkos (hátsó) útja során rábukkant valamiféle alanyra. Amikor kiment hozzá Zenzinov, az alany a védelmi osztály (Ohrana) tisztjének nevezte magát, és elkezdett neki mesélni arról, hogy őt is és másokat is figyelnek, egy egész sor személyt megnevezett, és apró részletek tömegét mondta el. Mindez teljességgel hihető volt. Amikor Zenzinov megkérdezte tőle, hogy mindezt miért mondja el neki, az alany kijelentette: „Mi nem vagyunk valamennyien egyformák, báró, a gonoszság a főnökségtől ered.” Őn látja, hogy elmondom Önnek az igazságot, de kérem Önt, hogy erről senkinek ne beszéljen, még a sajátjainak se, mert ez az alany az Ön tisztjei között van az Ohrankában, és Zenzinov többek között megnevezett egy személyt nekem, (a családnevét nem mondta), aki a moszkvai testületben szolgál. Aztán az alany megnevezett egy személyt, aki kapcsolatot tart az ügynökökkel, és megadta a címét – nekem sikerült ezt megtudnom Zenzinovtól – ő Dmitrij Vasziljevics Popov²⁸⁰, a Jamszkij 6-ban lakik, a Zavod-ház 65-ben, 4-es lakás. Ezen kívül megmutatta, hogy a Jamszkij 3-ban, egy piros sarokházban, számot nem említ, úgy rémlik 65 vagy 66, van az Ohrankának egy fuvaros udvara, ott hat fuvaros lakik, akik mindennap 8 és 10 között hajtának ki, a szerint, ahogy ő meghatározza az útvonalukat. A fuvarosok követtel foglakoznak, ez az alany mesélt minderről, hogy folyik a követés, aztán megígérte, hogy figyelmezteti a tervezett likvidációkra. Ezenkívül azt tanácsolta, hogy semmit (semmilyen okmányt) ne tartson magánál, és tagadja meg a megmutatásukat. Akkor, az ő véleménye szerint Önt mindig átejtik, mert az ügyész, a mi ügynökjelentéseinknek semmiféle értéket nem tulajdonít²⁸¹. Kötelességemnek éreztem Önnel ezt közölni, de mindezt nagyon finoman – nekem Zenzinov ezt nagy titokban adta át. Kérem Önt, hogy mindezt nagyon óvatosan használja fel. 4. Az előzetesen fogvatartottak börtönéből figyelmeztetést adtak át Gornbergről. Vizontlátásra, az Ön Ivánja.

Eredeti: GARF, f. 102. 00. op. 314. d. 34. l. 56-58.
Publikálva: Biloje, 1917. № 1, 207-208.; Provokator, 314-316.

№124. Vilno (Vilnius) 1904. július 7.

Moszkvában vagy Szmolenszkben lesz megtartva augusztus elején a szociálforradalmárok kongresszusa, amelyen a következő kérdések kerülnek megvitatásra: a helyi terror és a harci druzsinák. Van e joguk a helyi bizott-

ságoknak önállóan elhatározni terrorcselekményeket, a helyi körülmények által megkívántan, vagy minden alakommal szükséges a harci szervezet vagy a Központi Bizottság egyetértése, vagy szankciója? A helyi kormányzatellenes terrorhoz való viszony falun. II. Új pártszervezetek születése. A feltételek, amelyek az adott csoport pártbizottság általi elismeréséhez szükségesek. A helyi bizottságok jogai a szociálforradalmár pártban. III. Autonóm szervezetek: PSZR (Szociálforradalmár Parasztszövetség), lásd a Revoljuconnaja Rosszija (Forradalmi Oroszország) 8. számát, „az egész parasztsághoz”, (című írást) 2. kiadás, végül a „Forradalmi Oroszország” 35. számban a parasztbizottságok felállításának kérdéséről (címűt). A néptanítók szövetsége, „Forradalmi Oroszország” 35. és 4. szám, Célszerű e, a kisebb szervezeti egységek léte a pártban? Rendes kapcsolataik a helyi és a központi bizottságokkal. IV. Az egyetemi szervezetekhez való viszony. Lásd a második egyetemi kongresszus manifesztuma és jegyzőkönyvei. Cikkek az egyetemi kérdésről a „Program és taktika kérdéseiről” című kötetben. V. A pártbizottságok kerületi szervezetei. VI. Pártonkívüli szervezetekkel történő megegyezés feltételei. VII. Az agrár, és általában véve a gazdasági terrorhoz való viszony az agitációs irodalomban.

Ezen a kongresszuson megjelennek a Központi Oroszország valamennyi szociálforradalmárok csoportjának képviselői és a moszkvaiak irányelvi alapján hívják össze. Vilnóban megálltam, úgyhogy nem maradt pénzem arra, hogy Párizsba érkezzem, ezért legyen olyan jó, haladéktalanul küldjön nekem 100 rubelt táviratilag, és a napokban Önnél leszek. Minden jót. Az Ön *Ivánja*.

Eredeti: GARF, f. 102. 00. op. 314. d. 34, l. 59-60.
Publikálva: Biloje, 1917. № 1, 208.; Provokator, 316-317.

№125.[Távirát Bécsből Párizsba 1904. év július 29.]

Vasárnap érkezem Genfbe. Iwan.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 62.

№126.[Levél Párizsból Párizsba 1904. év Augusztus 23.]

A hölgy neve Bolotyiná és nem Lápátyiná, Anvers-Zurenborg rue du Taureau 5. címen él, a neve Anissza²⁸³. Utazok R.-hez, majd visszatérek ön-höz. Ivan.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 65-65.

№127.[Genova], 1./IX. 1904.

Végre találtam időt, hogy irjak nektek. Az a lényeg, hogy nem akartam írni, amíg nem találok valami komolyat. Nem mondhatom, hogy már elértem ezt, de valami képem már van. Ófelsége ellen merénylet készül, ezzel kapcsolat-

ban nincs semmi kétségem. A Harci Szervezet Odesszában van. Nemrég sikerült itt olvasnom egy levelet, amelyben értesítenek, hogy a Cár Odesszában lesz. Ezt a levelet a Münchenben élő Goc kapta, és a fivére hozta el Genovába való elküldése céljából. Véletlenül sikerült beletekintennem a levélbe. Ami a névsort illeti, amelyikről nekünk beszéltek, a következőt sikerült kideríteni: Eremij-Stepan Nikolajevics Szetov, ez a neve, amelyiket Kijevben használtak. Ezért némelyek, akik Oroszországból ismerték így hívják. Szerepéről nincs mit beszélni, ő a központi párttanács tagja. Natalja - ez Mária Szeljuk, Kijevben Natalia Ignatyjevna néven ismert, s a pártban főszerepet játszik. Benjamin a határon túl lakik tavaly óta. Néha a „Forradalmi Oroszország” újságnál ír terrorisztikai témákról. Az ő nevéhez fűződik a „Forradalmi Oroszország” 46. kiadásban egy cikk „Címnélküli”, a szociális demokrata aláírásával. Március-áprilisban Oroszországba utazott némi időre, nemrég tért vissza, állandóan Freiburgban, Németországba él. Volt szociál-demokrata, aki kétség nélkül terrorista. Oroszországba utazott, szerintem terror ügyekben. Benjamin már nincs itt, nem találkoztam vele. Azt mondják Németországba utazott. Azt gondolják róla, hogy nagyon tehetséges. A felesége nem kapta meg a levelet, amit maga küldött. Pavel Ivanovics – egy fiatalember, fekete bajuszt visel, 28 éves, nemrég érkezett Pétervárról, s már láttam párszor. Nehéz megérteni a szerepét, de mindenesetre nagy fejes²⁸⁴. Így sikerült nekem itt megtalálnom Kudrjavcevet. Ő Genovában lakik, Meskovszkij²⁸⁵ névvel. Magas termetű, rövid világos szakállat visel, szemüveges, Child Garoldra hasonlóan öltözik, s hosszú kabátban, fekete széles masnival jár. A feleségével és a gyerekével él itt. Egy szóval Meskovszkij-t mindenki ismeri itt, de azt, hogy ő Kudrjavcev, csak én tudom tegnap óta Szetovtól. Hamarosan megtudom a címét és szólok Önnek. Oroszországba készül. Nagymama és Zsitlovszkij hamarosan Amerikába utaznak pénzgyűjtés és propaganda céljából. Amerikából visszatérve Nagymama Oroszországba fog utazni. A napokban elutazik innen Oroszországba German Galkin²⁸⁶ felesége, aki két bőröndbe fog irodalmat vinni. Hogyha részletesebben fogok tudni erről, táviratot küldök. Önnek a határra kellesz küldenie a táviratot. A Germanszi tanya át van adva a „Szociál-forradalmár Párt”-nak, akik most adják el azt. Az eladási engedély Hilkov²⁸⁷ hercegé. Nos, ennyi egyelőre elég. Írj nekem a poste-restante Geneve-P. Walde címre. Gyakran, mindennap fogok a postára járni. Hamarosan megadok Önnek egy másik címet. Küldjön nekem költőpénzt augusztusig, 550 rubelt és a szeptemberi fizetést, 500 rubelt ugyanerre a címre. Kérem gyorsabban, mert nagy szükségem van a pénzre. Meg kell mondanom Önnek, hogy van egy csapat ember, akik próbálnak kerülni engem, és némelyek, akik jól bánnak velem, például Csernov, Nagymama és Goc. Azt hiszem, hogy sokat beszélgettek rólam a megbízhatósággal kapcsolatban. Véleményem szerint két párt létezett és az erősebbik az én oldalamon állt. Nem tudom, hogy mennyire lehetek biztos ebben. Ugyanakkor azt hiszem, hogy teljesen meg fognak bízni bennem a többiek, de ezt mind fokozatosan. A gyűlést

Cilliákusz²⁸⁸ által szeptember végén sikerül megtartani. Várom a részletes választát és a pénzt minél gyorsabban. Az Ön Ivánja.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 67-68.
Kiadva: Biloje, 1917, №1, 209-210.; Provokator, 317-319.

№128.[Távirat Geneva-ből Párizsba 1904. év szeptember 8.]*

Ma reggel Frau Galkin az áruval elutazott Bécsből. Ywan.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 69.

№129.[Genova] 1904. szeptember 9.

Tegnap küldtem Önnek egy táviratot German feleségének elutazásáról, illetve az irodalmat tartalmazó bőröndökkel kapcsolatban. Bécsbe utazott. Remélem, Ön elküldte a határra a táviratot, hogy feltartsák. Gyerekekkel utazott. Az Önt érdeklő Misa Krasznovszkij, Mihail Zejfert²⁸⁹, aki egy Odeszából elszökött terrorista, 1900-ban vagy 1901-ben ment át a Dinamit ügyön, amelyikhez Braginszkijnek²⁹⁰ is volt köze. Meskovszkij-Kudrjavcev a „Minor”-ral szemben lakik, s hamarosan Oroszországba fog utazni. Ivan.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 70.

№130. [Távirat Zürich-ből Párizsba 1904. év szeptember 13.]

Sztepán Szletov szerdán reggel utazik az Oroszország-Berlin vonattal, úgy néz ki német útlevéllel. Neve: Baepple²⁹¹, Péterváron lesz egy részletesebb levél. Ivan.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 72.
Publikálva: Biloje, 1917, № 1, 210.; Provokator, 320.

№131. [Zürich 1904. szeptember 13.]

Ma küldtem Önnek egy táviratot, hogy Sztepán Szletov, Csernov feleségének a testvére Oroszországba, Pétervárra utazik, Berlinen és Versbolovon keresztül, és amennyire megtudtam lesz nála egy német útlevél, amit Bavarriában adtak ki Bapple úrnak, aki 1884. évben született. Úgy, hogy az útlevél hordozója csak 20 éves, ezért Szletov gondolkodott azon, hogy vele utazzon-e vagy ne. Lehetséges, hogy másik utlevéllel fog utazni. Biztosan tudom, hogy ő csütörtökön indul, s szombaton reggel érkezik meg Pétervárra, majd elmegy egy találkozóra Bukiszhoz²⁹², aki a fő biztosítás cég dolgozója. „Nevszkij u. 23.” Utána Eva Márkivna Efrusszit²⁹³ a címirodában

* Ez egy távirat, amit Azeff Genovából Párizsba küldött 1904. szeptember 8-án. Sajnos több okból kifolyólag – skennelési és szöveg-felismerési hiba miatt, valamint Azeff nyelvtudása, esetleg a „titkos jelentés” miatt – csak a szöveg általam összerakott, értelmesnek nevezhető jelentését tudom összerakni. [a ford.]

fogja keresni. Azon kívül neki vagy Bukisznak szombaton vagy vasárnap este találkozójuk lesz Latis tengerésszel, aki egy angol gőzhajón szolgál, s aki irdalmat hozott a gőzhajon a Szociális Forradalmárokról. A találkozó a Vasziljevskij szigeten lesz egy étteremben, a nyolcadik vonal sarkában valamilyen úton. Az étterem úgy tűnik Burckhardt-é, mindenesetre nem nehéz megtalálni az éttermet. A találkozó este 8 és 10 óra között lesz. Remélem, hogy elég bizonyíték van Szelov letartóztatásához. Szeljuk is elutazik a napokban Bécsbe-Odesszába. Várom az Ön leveleit és a pénzt. Az Ön Ivánja. Latis tengerész irodalmat is hoz az átadáshoz.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 71-71ob.
Kiadva: Biloje, 1917, № 1, 210.; Provokator, 320.

№132. [Távirat Zürich-ből Párizsba 1904. év szeptember 14.]

Seliuck, Bécsből utazik Odesszába. Iwan.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 73.

№133. [Geneva, 1904. IX./23.]

Az összes levelét csak tegnap kaptam meg. A posta dolgozója bocsánatot kért, amikor megmutattam neki, hogy a leveleket már régen megkapták, de nekem nem adták ki, nem véve figyelembe azt, hogy kértem. Ezért küldtem Önnek táviratot, hogy nem kapok se levelet, se pénzt. Mind a négy levelét együtt kaptam meg, megpróbálok most mindenre válaszolni. Mindenek előtt az Ön első levele. Ebben azzal vádol engem, hogy nem mondok el mindent, és a haszontalan életünkről beszél, ha mi nem tudjuk megvédeni azt, aki mindennél fontosabb. Erre csak azt tudom mondani, hogy én, mint mindig, úgy most is lelkesen és óvatossággal dolgozom, és teljes bizalmat szeretnék Öntől látni. De, ha nem bízik meg bennem teljesen, és ha Ön szerint teljesen nem elégtém ki a kéréseit, akkor őszintén kérem Önt, hogy ezt mondja el nekem. Kidolgozhatunk valami más kapcsolatot. Például arra, hogy nem mondok el mindent, Ön a München-i levelet veszi elő. Mit gondol, hogy nem értem? Az Odesszaiak elküldtek egy levelet, ami Münchenből volt átküldve, mint sok esetben. Ebben elmondták azt, hogy minek kellett megtörténni a Cár megérkezésekor Odesszába. Azon kívül szerintem merénylet készül Ófelsége ellen, ezért gondoltam, hogy ezt közölnöm kell Önnel. Emellett kötelességemnek gondolok mindent közölni, amit megtudok erről az ügyről. De ha azt kéri tőlem, amit nem tudok, hogyha én magam nem vagyok benne ebben a dologban, ezért én csak rángatni tudom erre a vállam és egy ilyen kérést teljesen ismeretlenségnek tudok leírni. Ön biztos abban, hogy Csernov és a felesége mindent tud? Szerintem is, de nem vagyok biztos benne. De Csernov nem mond el nekem mindent, amit tud. Csak próbálok ráirányítani a beszélgetéseinkben, hogy többet mondjon el a kérdésről, mint amit tudni szeretnénk. De ezt óvatosan kell csinálni és minden ta-

lálkozás és beszélgetés eredménye nem csak tőlem függ. A merényletekről soha sem lehet megtudni az olyan részleteket, amiket csak azok tudnak, akik ezzel foglalkoznak, s akkor sem mindenki. Az Önnel való beszélgetésekben, azt gondolom, hogy Ön is ugyan ezt gondolja erről. Véleményem szerint, hogyha mi be tudunk arról számolni, hogy ki ellen és hol készül merénylet, az már elég sok. Persze remélem, hogy idővel többet fogok tudni, de türelem kell és ravaszság, ami az idegességtől nem nagyobbodik meg, hanem csak zsugorodik. Azon kívül nyugdntan dolgozni akkor lehet, ha megbíznak a munkádban. Hogyha Pétervár oly erős technikákkal keveset tud, akkor mi sem tudhatunk mindent. De mi többet tudunk, mint Pétervár. Mindezeknek a szavaimnak az értelme az, hogy bebizonyítsam Önnek, hogy többet és jobban szeretnék foglalkozni az ügygel. Most a fő információra térek át. Csernovtól és Pável Ivánovicstól megtudtam, hogy most a Cár következik a sorban. Az ő szavaival szólva: „Oroszország nem fogja abbahagyni a háborút, amíg él, s legalább egy katona, s a nemzeti bankba legalább egy rubel van”. Nagyon nem szeretett személlýé teszik a Cárt Oroszországban és Európában. A merénylet szerintem ugyanúgy fog megtörténni, ugyanolyan együttérzéssel, mint Pleve esetében. Szeletov utazása szerintem kapcsolatban van ezzel a tervvel²⁹⁴. A levél, amit Szeljuk írt, úgy gondolom Bádén-ból származik. A tartalmát Ön helyesen megértette. Próbálni fogom különözó helyeken megismerni az embereket, akikhez fordulhatnak a terrorista csoport tagjai. Odesszában régebben átadtam önnek ezeket a megbízásokat. Péterváron nagy szerepet játszik Eva Márkovna Efrusszi, leánykori nevén Blank, aki Péterváron legálisan tartózkodik. Nagyon ismert és óvatos dolgozó, régebben Odesszában, Kijevben és Kisinyovban dolgozott. Most ő irányítja az egész Pétervári munkát. Tudom, hogy Efrussin kívül most utazott ide Pétervárról nagy barátónje Rubakina²⁹⁵, aki egy ismert köztisztviselő (akitől el akar válni), a vezetékneve: Szolovjova vagy Szokolova. Itt a „Hotel de la Poste”-ban tartózkodik, olyan 3 napja utazott Wiesbadenbe, és onnan október elején Pétervárra fog utazni. Így megtudhatják a vezetéknevét, és követni is tudják. Megígérte, hogy mindent meg fog tenni, még a legveszélyesebb dolgokat is. Jó kapcsolatai vannak Péterváron. Szerintem mellette nem tudnak majd elmenni a haderő tagjai, hogyha egyáltalán Péterváron lesznek. Én a saját, nem egyszer kimondott hitemnél maradok, hogy a hadicsoportot az öregek irányítják, akiket nem egyszer felsoroltam már Önnek. Hogy ezt leellenőrizzük, felajánlanám önnek ezt a lehetőséget – megmutatni Százonovot valamelyik főnök szolgálának. Úgy, hogy Moszkva van legközelebb, azt ajánlanám, hogy Ál. Iv. Morozzal²⁹⁶ kedjük. Vegye figyelembe, hogy ez csak az én gondolatom, az eredmény teljesen más is lehet. Pável Ivanoviccsal (az Öntől kapott leírás Szávinkovról nem teljesen illik rá – küldjön egy fotót az összehasonlításhoz) próbálok összebarátkozni. Ugyanez a helyzet Hilkovval, de arisztokratikus származása miatt nem olyan könnyű megközeleíteni. Csak udvarias és semmi más. A vele elküldött személyek: Rubin – egy nyomtatóház szettere a szociál-forradalmárok újságánál. Útlevel

nélkül jött ide, most Belásztokba utazik hadi kötelességet teljesíteni. Semmi veszélyt nem okozhat. Éva – Odesszába küldték nyomtatói munkára, nem fontos személy és nem is veszélyes, de illegális. Mása – nem tudom ki, csak biztos vagyok abban, hogy nem Tumarkina, aki Avkszentiev-vel lakik Vehben, és akik legálisan Pétervárra fognak utazni. Leopold-leopoldról semmit nem lehet hallani itt, és senki se említette ezt a nevet. Biztosan nem Genovában lakik. Raul rég elutazott Genovából a feleségével, sétán volt 2 napot. Többet, mint a múltkor nem tudok róla elmondani, de vissza fog jönni Genovába. Germániába utazott. A pénz, amit Minor kap Gav.-tól – ez Gavronszkij²⁹⁷, aki Moszkvában él és Minor sógora. 100 rubelt fizet havonta. Szása, aki Vera Goc-nak ír – ő Szasa Angel-transportiszt. A jelentés járművel kapcsolatos és a találkozó megszervezésével, ami Hermance-ben volt megtartva. Nem Oroszországba utazott, hanem Germániába jármű ügyekben. Cilliákusz megbeszélése Párizsban fog lezajlani szeptember 30-án, új stílusban. A PSZR főnöke Csernov lesz. Én is megpróbálok ebben az időben Párizsba utazni. Az én közeli barátságom miatt Csernovval és Ciliákusszal lehet, hogy megtudok valami érdekeset. De csak akkor, ha Önnek nincs az utazással semmi baja. A pénzzel kapcsolatban, úgy beszéltek meg, hogy elküldi, amikor megkapja a címet, amit el is küldtem. A másik cím a legális levelekre van. Minden esetre a pénzt Walde névre, a bankban küldje át, és a csekket minél hamarabb küldje el a poste restante-re, mert most nincs pénzem. Szorítom a kezét Ivan.

Kudrjávcev fotója nagyon eredetis. Szinte nem változott azon kívül, hogy a szakálla világos lett és kicsi. A többi dologról legközelebb írok. Leveleket és pénzt várok öntől gyorsan.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 74-79.
Publikálva: Biloje, 1917, № 1, 211-213.; Provokator, 321-325.

№ 134. [Levél Párizsból Párizsba 1904. október 1.]

Tegnap érkeztem, holnap, szombaton Önnél leszek délután 3-kor. Hogyha nem jövök, akkor nem lehetett, akkor vasárnap reggel jövök 10-kor. De szerintem ma jövök 3-kor. Az Ön Ivánja.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 80-80.

№135. [Levél Párizsból Párizsba 1904 október 2.]

Ma délután 2-kor ülés van. Miljukov²⁹⁸ és Bagucsarszkij²⁹⁹ Hotel Globe 50. D' Ecole utcán laknak. Iván

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 81-81ob.
Publikálva: Biloje, 1917, № 1, 213.; Provokator, 325.

№136. [Levél Párizsból Párizsba 1904. október 3.]

Drága Leonid Alekszandrovics. Holnap, azaz kedden 3-4 között Önnél lesz. Ma gyűlés van 3-kor. Legyen szíves előkészíteni nekem az augusztus-szeptemberben elköltött pénzt, 350 rubelt. Szorítom a kezét.

Az Ön Ivánja.

Sztruve³⁰⁰ Passy-ban lakik, a Bellini utcában. Ivan. Holnap reggel megérkezik Nagymama.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 82-82.
Publikálva: Biloje, 1917, № 1, 214.; Provokator, 326.

№137. [Levél Párizsból Párizsba 1904. október 17.]

Tegnap csak 11 órákor keltem fel. Holnap (kedden) jövök 4-kor, ebéd után. Minden meg lesz. Ne felejtse el előkészíteni a pénzem. Az Ön Ivánja.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 87-87.

№138. [Párizs 1904. október 31.]

Ide utazott Natanszon³⁰¹, aki egy hónap múlva, vagy másfél hónap múlva Oroszországba akar menni. Az ő címe: Boulevard Montparnasse, №123. Itt igazi néven él, találkozik mindenféle csoportok tagjaival. Vele egyidőben érkezett Pável Ivánovics, aki azt mondta, hogy kevés időre jött Párizsba. A maga által ismert Pole Genova-ból (Dobraja Nadezsdafok) Párizsba utazott. Ő csak tegnap érkezett, a címét még nem tudom. Az Önt érdeklő Szása vagy Száska ez Vilenszkij Gurvics, a testvére, Eszfir Gurvics³⁰² le van tartóztatva. Itt az Oroszországból emigrált párizsi munkások között dolgozik. Létrejött itt egy szociál-forradalmár csoport, ami bevallottan határon túli „CP” csoport. Ebbe beléptek Braginszkiék (férj és feleség), Prekker (Ignatovszkij) Taskentec L. G.³⁰³, Jugyilevszkaja úrnő (a férje nem jutott be) és Száska. Ezekre az emberekre, s az ő leveleikre Genovából nagyon kell figyelnie Párizsban. Raul érkezett Genovába, ahova én holnap utazok, hogy megállapítsam ki és mi ő. Táskentec felesége itt él az ő lakásában. Szonyka, aki Berlinből írt (és Kiszlájnak hívta őt) megállapítottam róla, hogy ő Efrusszi, aki most Kisinyovban van és körülbelül abban az időben utazott el. Szeljuktól volt két levél Szaratovból. Ide utazott Csajkovszkij³⁰⁴, beszélgetett a fiatalokkal a „Souflett” étteremben, a Mischel utcán. Ezen kívül olvastam egy dolgozatot An-szkij (Rappoport Szemen) „Cár és Nép” címen, amiben ő nagyon hirtelen a Cárt tette felelőssé minden bajért és mondta, hogy kit kell most megbüntetni. Továbbá pénteken előad egy dolgozatot Rubanovics. Ahogy látja a szociál-forradalmárok kezdenek nagyon erősen dolgozni. Nos, egyelőre ennyi. Genovából írok Önnek. A pénzt még nem küldte ki nekem, vagy még nem kaptam meg. Az ön Ivánja.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 88-89 ob. Publikálva: Biloje, 1917, № 1, 214.; Provokator, 326-327.

№139. [1904. XII. 18.]

Itt van a „Forradalmi Oroszország”-tól egy másolat a levélről. Union générale des ouvriers israélites de Lithuanie Pologne et Russe (Bounde). Le comit; a L'étranger. Adresse: Imprimerie israélite, Genova (Suisse). Rue de Caroug, 81. A „Forradalmi Oroszország” szerkesztőségébe 1904. XII. 12.

Tisztelt társaim. A rendőrségi hivatalnak vannak hírei a következő szocialistákról. 1) Germán-nak van útlevele Borisz Dmitriev Narodov néven, most Svájcban él, Oroszországon (illegálisan) átutazott, szerintem nem a Narodov utlevéllel. 2) Mihail Ivanov Szokolov³⁰⁵, Svájcban élt, német katonán néven Ljudvig Kain. Hamarosan el kell indulnia Oroszországba. 3) Szokolov után elindul Oroszországba: a) Grisa, Csernovnak, Vaszneconak és Bartdenkónak³⁰⁶ hívja magát, b) Dmitrij Alekszandrov Hilkov két héttel később, és c) vagy két hónappal később Novoroszijszkij földműves főiskola diákja, Mihail Alekszandrov Vedenjapin (illegálisan jön át Svájcból). Üdvözlettel Vladimir Koszovszkij³⁰⁷.

Ezt a dokumentumot megtudja mutatni Önnek Leonid Alekszandrovics, mennyire van redben minden Önnél a Rendőr Kapitányságon, és mennyire kell vigyázni, amikor átadom Önnek az információt. Itt Genovában szociál-forradalmár csoportban ez a levél mindekit arra a gondolatra készítetett, hogy van egy provokátor, aki nagyon közel áll minden dologhoz, mellesleg olyan, aki ismeri a párizsi ügyeket is, mert Vedenjapin Párizsban él.

Ennek az lesz a következménye, hogy Hilkov, aki jelenleg még Angliában tartózkodik, Londonban él a családjánál, nem fog elutazni, mert neki habozás nélkül jelentettek erről a dokumentumról, továbbá ugyanez lesz Vedenjapinnal. Szokolov és Vasznecon már Oroszországban vannak – sikeresen odaértek. German a napokban Lembergen kerszetül utazik (vagyis kellene utaznia), de lehetséges, hogy ott elkapják az üzenet miatt. Mondjuk, csodálkozom, hogy a rendőrség nem tudja rendesen megszervezni az ügyeit. German amikor átutazik Oroszországba, Zsitomirban lesz, ahol a felesége büntetését tölti egy börtönben, akit ki akar szabadítani. German még egyelőre nem utazott el, mert nem tudja eladni a gőzhajóját, amire nem talál vevőt. Ide utazott, Szibériából menekült (Jákutszk régióból) Tárászov, akit Penzában tartóztattak le 1902-ben egy nagy szociál-forradalmár tipográfia miatt. Ő egy hatásos terrorista, hamarosan el akar utazni. Itt Albert Beppe névre kiállított útlevelet használ (német útlevél). Még Borisz Torgasov³⁰⁸ tartózkodik itt, aki Arhangelszkből szökött el, tavaly tartóztatták le Péterváron. Ő a Chemin de la Roseraie 60. szám alatt él itt Párizsban, örmény vezetőknéven (Verjan vagy valami hasonló). Szociál-demokrata terrorista. A levelet és a pénzt, amit elküldött P.-be nem kaptam meg, mert hamarabb utaztam el, mint ahogy a levél megérkezett volna. Tudom, hogy a postán van, de nem veszem fel, mert a napokban térek vissza Párizsba. Itt egy hetet

leszek. Mikor tér vissza Párizsba? Ha most válaszol, akkor ide küldje a levelet, ha később, akkor Párizsba. Csak kirendelten küldje. Az Ön Ivánja A táviratát nem kaptam meg időben, mert azt a régi feljegyzés szerint Párizsba küldték.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 90-91.
Publikálva: Biloje, 1917, № 1, 214.; Provokator, 327-329.

№140. [Genova 1904. XII./16.]

Itt lenne még egy dokumentum másolata :

Union générale des ouvriers israélites de Lithanie, Pologne et Russe (Bounde). Le comité a L'Etranger. A „Forradalmi Oroszország” szerkesztőségébe. Társaim! Tudósítjuk Önöket a következő titkos dokumentumról, amit most nem lehet publikusá tenni:

Minszk Zsardarm Kormányzat Igazgatója. 1904. November 20. Szigorúan titkosan. Alezredes társamnak, Krilovnak³⁰⁹.

Cpb. Biztonsági kormányzat igazgatója e hónap 16-án. Dokumentum száma: 16467. Elmondta nekem, hogy az észak-nyugati régió szocialista csoportja által kiküldött embert megfigyelések közben Sevel Ickov Marsan³¹⁰ észrevette, hogy október 29-én, az elmúlt hónapban elküldött a fő postáról két pénz köteget 15 rubelra, Minszk Marsann névre és a december 2-án elküldött 6 rubelt ugyanugy Minszk-be Szliozberg³¹¹. A Sevel Marsan fontosságának jelentőségével és a követelménynek megfelelően ajánlom, hogy részletesebb dolgokat kellene találni, s a fentebb leírt emberekről Marsanról és Szliozberg-ről, az ő tetteikről, vagy arról, hogy kivel találkoznak. Minél hamarabb szóljanak nekem. Vasziljev³¹² alezredes.

Ez már a második dokumentum, ami a kezembe került, és valójában hány ilyen dokumentum van? Ez a dokumentum, ami Minszkből származik, lehetőséget ad Önnek megfejteni. Szerintem Minszkben problémák vannak. Mindenesetre az én híreimet erről nagyon óvatosan használja. Az Ön Ivánja. A legkisebb óvatlanság az ön részéről megölhet engem. Két napja küldtem Önnek egy levelet Pantelejmonovszaja³¹³ címre.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 92-93.
Publikálva: Biloje, 1917, №1, 216.; Provokator, 329-330.

~1905~

№141. [szombat január 7. 1905. év]

Szerdától ágyban fekszem, influenzám van, ami kezd fenyegetővé válni. Az orvos nem enged ki. Remélem, hogy 3-4 nap múlva kimegyek. Szeretném Önt meglátogatni. Írja le, hogy ott lesz-e még 8 óra után! Megint eljött Párizsba Kudrjavcev, aki Gomel-ben volt Minszkben és Vilneben. Most Ekaterinoszláv Tarasz eljött ide. Az elköltött pénz októberben és novemberben 420 rubel. A javításaimat levélben küldöm. Küldje el azt, amit az utasítások mondanak. Az Ön Ivánja.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 94.

№142. Nizza 1905. 01. 28.

Megkaptam táviratát a kérdéssel 1905. I./6-án³¹⁴. Válaszoltam Önnek egy távirattal Pétervárra, a Marszkaja utcába, a Párizsban szerzett információkról, hogy ez a dolog véletlenszerű, nem a csoport műve, de átadva önnek a táviratot, eldöntöttem hogy elutazok Gochoz Nizzába azért, hogy végleg megbizonyosodjak ebben a dologban. Hogyha ennek az ügynek bármilyen köze lenne az SZR-hez, erről csak Goc tudhatna. Itt helyben megbizonyosodtam, hogy teljesen helyesen küldtem a táviratot, azaz semmi köze nincs ennek az ügynek az SZR-hez. De itt véletlenül sikerült nagyon sok érdekeset és fontosat megtudnom. Gochoz eljött Afanaszjev, Péterváron él az egyik Kárácsonyin, dolgozik a „Mi napjaink” újságban. Közeli ismerős bírósági ülő Morguliesz³¹⁵, egy ajánlata, hogy az SZR csoport lelki segítséget nyújtson a Péterváron létrejött csoportnak (15-18 fő), magas szinten a terrorisztikai események kapcsán, amik az Ő Felsége ellen indultak és még pár személy ellen (nem megnevezettek). Afanaszjev tagja ennek a csoportnak. A csoport írókból, ügynökökből és más értelmiségi személyekből áll. (Ez az úgynevezett balszárny, liberálisok a Felszabadításból). A csoportnak van pénze. Afanaszjev azt mondta, 20.000 rubel és emberek kellenek a fellépéshez. Afanaszjev csak azt kérte, hogy az SZR kizárólag lelki segítséget nyújtson, azaz megjósolták ezeket az aktusokat. Én azt hiszem, hogy Afanaszjev igazi nevét megállapítani könnyű és így megnyitni az egész csoportot. Afanaszjev most Nizzában él és egy hét múlva Pétervárra utazik. Kérem Önt, hogy az én információimmal nagyon óvatos legyen, és ne tegye ezt parancsá. Meg kell, hogy mondjam: Hilkovszkij parancsa csak foglalja a figyelmet az itteni csoportban - mindenki azt hiszi hogy van egy provokátor. Kain³¹⁶ is Genovába utazott, akit Oroszországból hívtak ezen ügy megoldásához. Eljött Mendel Vittenberg, aki átadta, hogy a kihallgatásokon arról beszéltek neki, hogy ő a határon túlról érkezett Oroszországba amiatt, hogy mindenféle gyárakat csináljon Levitának. Szóval csak ő, Vittenberg,

Levin, Levit és én tudhattunk róla. Vegyék észre, semmi értelmet nem látok ebben a kihallgatásban. Amikor visszajön, küldjön ki nekem bért januárért és februárért, amiről én irtam Önnek. Az Ön Ivánja.
És gondolom, Ön már Párizsban van, ezért küldöm a párizsi címére, úgyhogy elfelejtettem a Pétervári címet. Iván.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 95-95ob.
Publikálva: Biloje, 1917, № 1, 219-220.; Provokator, 334-336.

№143. [N. V. Csajkovszkijnak]. Nizza 1905. 01. 28.

Kedves Nikoláj Vasziljevics. Engem Vera Számojlovna Goc kér, hogy Ön küldje el neki a számlát a tavalyi évtől kezdve. Így, hogy ő csinálja az ilyen dolgokat. Megkezdve a múlt évben kapott összegektől. A számlán kívül még a londoni csoport ügyeit is kéri. Küldje ki rendelőnek ezen a címen: Nice, Villa Frankel Promenade Anglaise, 69. M-me Gotz.
Pár napra utazok Genovába, majd visszatérek Párizsba.
Erősen szorítom a kezét. Az Öné.
Üdvözlö Mihail Rafailovics és Verá Szamojlovna Goc.

Eredeti: GARF, f. 5805 (N. V. Csajkovszkij), op. 2, d. 149, l. 1.

№144. [Genova 1905 02. 09.] L. A. Ratajev-nek

Írtam önnek, ahogy már tudja, szerintem jó lenne, ha eljönnie ide, mert az én kezemben nagyon érdekes levelek vannak, amelyek hadi eszközöket érintenek. Ezek a leveleket postán eltűnhetnek valami érdekes véletlen miatt. Óvatosság a legfontosabb. Ezért jó lenne, ha e levél megérkezése után eljönne egy napra ide. Ezenkívül van még pár érdekesség. Itt van Cilliákusz. Most fegyver szállítással foglalkozik, mindenféle reform csoportoknak. Cilliákusz azzal a kérdéssel jött, hogy nem kell-e az SZR csoportnak fegyver. Májusig kétezer revolvert szállíthat. Most már Cilliákusz szerint ideje van előlépni a fegyveres népeknek³¹⁷. Most a fegyveres fellépés kérdése, valami Oroszországban történt dolog miatt intenzíven érdekli az SZR csoportot. Az utóbbi időben sok embert küldtek Oroszországba, kb. 20 főt. Velük együtt Taskent valamilyen Lomovval³¹⁸ (Mejszner írta le, mint harci tag, róla már tud), Bulgáriába ment a határ átkutatására, hogy hol lehet át-csempészni a fegyvereket az örmény-drásákisztok segítségével. Volt Zürichben Bernszkij (azaz Berlin), akit elküldtek Krakkóba a PPSZ-hez a határ átkutatása miatt az ember- és fegyvercsempészet céljából. Kaint, akit előhívtak a híres parancs miatt, megint elküldték az újabb haditervekkel. Neki Finnországon keresztül kell utaznia, Neoviusz³¹⁹ segítségével Sztokgolmba. German Kijevben és Kurszkban mászkál, Vasznevov Harkov közelében. Adott egy címet a levélhez: Harkov, Mihailov utca 27. szám, Alekszandra Nikolajevna Dombrovszkij névre. Megmutathatom Önnek Hilkov nagyon fontos kapcsolatát, amit ő Vasznjecovnak adott át, Nikifor Ivánovics Bodov-

szkij címre: Terpenie bokor, Márgáritovká régió, Rosztovszkij Alsó Donszkoj megye. És utána Bogyanszkij Harkovi megyéből, ahol Vasznev most rejtőzködik, és tipográfiát készít. Meskovszkij-Kudrjávcev most Kijevben tartózkodik. Gorszkij Bakuban van - fegyveres demonstrálást és terrorista akciókat tervez. Innen gyűlik egy terrorista csoport - nagyon veszélyes: két Blinov³²⁰ – Genevában Jefimov néven ismertek, Avgyejev³²¹ – aki másfél éve volt letartóztatva Moszkvában, Szladkopevcevel³²², aki Arhangelszkből menekült, beceneve Csernozjom. Sipetjev, akinek a feleségéről irtam a múlt évben³²³ – beceneve Alekszander és még valamilyen Mákszim, illegális munkás, ez a nagyon komoly csoport nagyon gyorsan utazik, revolvereik vannak és robbanóanyaguk. Figyeljen fel arra Rosztov-Nádonu SZR-ek utaztak: Dementjev és Péntelejeva, mind a ketten legálisak. Távirattal válaszoljon. Az Ön Ivánja.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 97-98 ob.
Publikálva: Biloje, 1917, № 1, 220-221.; Provokator, 336-337.

№145. [távirat Genovából Berlinbe, Ratajevnek] 1905. 02. 09.

Ida Szolomonovna kiutazott szerdán este Bécsbe Elisavetgrad. Ivan.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 99.

№146. Levél 1905 02. 20. Rotájevnek.

Küldöm Önnek a jegyzőkönyvet. Küldje minél hamarabb vissza postán, csakúgy, mint eddig. Készítsen nekem pénzt. 175+420 és 500, amit decemberben és januárban költöttem el. Részösszeg: 1095 rubel. Táskentectől volt egy levél Rubanovicsnak 5 nappal ezelőt. Iván.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 100.

№147. Párizs 1905. 02. 28. Ratajevnek.

Csak ma kaptam meg a táviratát és a fényképet. Azt hiszem, hogy ezt az urat már láttam valahol³²⁴. Gondolom 1902-ben Mesickivel Berlinben, és úgy emlékszem láttam egyszer egy este Párizsban, december elején. Ami Párizst illeti, nem emlékszem jól, de Berlinben szerintem láttam. Párizsban azt hiszem Braginszkivel volt. Minden esetre az arca nagyon ismerős. Hogyha még nem utazott el, akkor azonnal küldje el táviratban, és én eljövök Önhöz. Iván.

P.S.: Hogyha már elutazott, akkor adja meg a címét, a pénzt meg küldje ki postán, hogy ne gyűljön. Iván.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 101-101.

№148. Levél N. V. Csajkovszkijnak, dátum nélkül.

Kedves Nikolaj Vasziljevics. Én is megkaptam Devisztől a hírt a megkapott pénzről. Az ön leveleiben nem értem a dolgokat az áruval kapcsolatban. Gondolja, hogy ő nem kapta meg azt, vagy csak az időt húzza. Másrészt azt gondolom, hogy nekünk folytatnunk kell, és ebben az esetben a puskást nem kell kiküldeni a kérdés kiderítése előtt. Egyelőre ki van jelölve Angyal³²⁵ helyettesítője is és az ő egész cégének. Én megis szeretném várni e kérdés megoldását. Most a hangszerekről³²⁶. Nagyon hamar az ön címére 100 darab fog érkezni, minden kiegészítőjével. A pénz be van fizetve, Önnek csak a szállításért kell fizetnie. Az összes levelét megkaptam. A hangszereket ne küldje ki egyelőre, amíg a dolgok meg nem oldódnak. Hogyan megy Finnnek³²⁷? Ön mindent megbeszélte vele. Hogy mi mit tudunk tenni, ő azt tudja. Ölelem és csókolom Önt. Az Ön Iván Nikolajevicse.

Ez a levél Londonból eredt. Csak most kaptam meg a levelét az Önt érdeklő kérdésben. Pontosan meg tudom magyarázni, hogy ők semmit sem tudnak, sem a sérültről, sem a céljairól, sem a személyiségéről, csak találgatnak.

Eredeti: GARF, f. 5805, op. 2, d. 149, l. 3-3.

№149. Levél N. V. Csajkovszkijnak. Dátum nélkül, Londonból.

Kedves Nikolaj Vasziljevics. Lehetséges, hogy ez nem volt muszáj, de én úgy gondoltam, hogy el kell küldeni SZ.M.-t, hogy ő megnézzze a csomagot is, és csináljanak neki papírokat, s hogy menjen el Zsivágóhoz, akivel még dolgoznia kell a későbbiekben. Nála Holland útlevelet találtak. Ez szerintem jobb. A segítőnek szerintem, hamarosan el kell indulnia, 1-2 hét múlva. Ön SZ. M.-nek ad 200-300 frankot, hogy ott tudjon ruhát szerezni. Küldök Önnek még egy angol útlevelet, aláíratva egy személlyel, aki vele fog utazni. Ezt az útlevelet, kérem küldje el azonnal egy vízumért az Orosz konzulátusra. Figyeljen arra, hogy ez az útlevél Törökországba való utazásra volt kiadva. Azt gondolom, hogy ebből semmi baj nem lesz, mert az ember megoldhatja az utazást. És amúgy is, Oroszországon át utazik Törökországba, vagy előtte eljőhet Oroszországba. Nélkülözhetetlen ezt a vízumos útlevelet törvényes csomagban elküldeni Berlinbe, a Hotel Coburg am Friedrichstrasse Bahnhof-ba. Herrn Michael Topolski. Próbáljon kérem azonnal kiküldeni mert a tag várja. Ez az utazás nagyon fontos. Ami a másik kettőt illeti, amit tegnap küldött postán, rájuk is nagy szükségem van. Küldje ki ide a Boite-ra gyorsabban. Most Pétervárról volt kiküldve egy titkos találkozó címe, a tengerészeknek való Irodalom átadásához. Itt lenne: Petrovskij-sziget, Szangali városka 2. Házszám 8. 34. lakás. Leonyid Vasziljevics Leontyjev él itt. Valamit vigyen oda este, és ha nincsenek ott a tulajdonosok, azaz a férj és a feleség, akkor kérem, várjon 1-2 órát, amíg visszajönnek. A mindenféle ajánlott járműről hamarabb szóljon a Pétervári komitába,

az Önnél lévő címre és jölnne körülbelül megmondani az időt is, hogy mikor tudják elhozni. Kódolás a régi.

27 22 17 12 7 31 26 21 16 11 6 30 25 20 15 10 5 29 19 14

а е к п ф щ б ж л р х ы в з м с ц ю и н

9 4 28 23 24 18 13 8 3 0

т ч я д г э о у ш

Kulcs: 3162.

Jölnne megkapni az Irodalmat Péterváron.

Eredeti: GARF, f. 5805, op. 2, d. 149, l. 5-6.

№150. Levél N. V. Csájkovszkijnak dátum nélkül.

Kedves Nikolaj Vasziljevics! Mindenek előtt adja át B-nek a következő holland céget: Van Gogh & Krol, Sassenhein (Hollande). A hangszerekkel kapcsolatban annyi, hogy olcsóbbakat fogunk árulni. A részletek a másik levélben lesznek. Mivel ma vasárnap van, nem tudok Önnek pénzt küldeni.

Eredeti: GARF, f. 5805, op. 2, d. 149, l. 7.

№151. Levél Ratajevnek, érkezve: 1905. 03. 08.

Elutaztam Ziliacus hívására Londonba. Ő az Arondel hotelben élt Weisenfels néven. Alakít még egy konferenciát, amiben a Szociáldemokraták is részt vesznek. A Szociáldemokraták most össze akarnak kapcsolódni a Szociál-forradalmár csoporttal és felvállalják a terrorizmust, úgymint a nép felkelését. A Szociáldemokraták között saját hadi csapat létesül, a fővezérük Mark Brojdo, és a felesége Éva³²⁸ –közeli barátai Szavinkovnak. Brojdo a napokban Genovából Oroszországba, Baku-ba – Bécs felé utazik. Ő a Kaukázusbaba utazik. A felesége marad. Markov néven ismertek Genovában. A hadi csoportjukhoz hozzátartoznak más menekültek is – (Romanov-ok), Szaladuha Perazics is. Celliákusz azt mondja, hogy náluk Finnországba két bomba gyár van a tömeges aktusokhoz – ők ezrével tudják gyártani – papírból készül az alap és a bomba teletöltődik egyszerű dinamittal. Celliákusznak vannak kapcsolatai a Japán konzulátussal és nagy összegeket adott a finneknek és a lengyeleknek. Amúgy a felkelésről mindenki beszél, és biztos vagyok, hogy a közel jövőben szövetség létesül, minden forradalmár társaság között a felkelés előkészítéséhez, azaz nagy tömegek beruházása fegyverekkel és bombákkal. A bombákról most úgy beszélnek, mint egyszerű dolgokról, mint az irodalomról vagy másról. Önnek nagyon óvatosan Cilliákuszra kéne koncentrálnia, aki gyakran fordul meg Hamburgban, ahol fegyvereket vásárol. Már vásárolt 6000 db Mauzer pisztolyt, és egy hónap múlva akar venni egy jahtot, és ezeket el akarja küldeni. A Nagy cár, Szer-

gej Alekszandrov gyilkosának fényképét a levélben elküldtem Önnek a Párizsi címre. A most megkapottat ebben a levélben küldöm - ez nem az az úr, aki a hotelembé szokat jönni. Rubanovics átadta nekem Taskentec levelét Genovába való átküldés miatt. Kémiával van írva, és biztosan nagyon érdekes. Hogyha Ön tud csinálni egy másolatot, akkor én szerintem kockáztatok, és felnyitom azt, majd elküldöm Önnek. Amúgy sok minden érdekeset tudok az Ön egyik emberéről - ezt nem szeretném levélben megírni. Írja meg, mikor hol lesz, hogy ezt az egészet személyesen beszéljük meg. A pénz küldje el. A fizetést két hónapért szeretném megkapni, azaz márciusért és áprilisért. Az Ön Ivánja.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 103-104.
Publikálva: Biloje, 1917, № 1, 221-222.; Provokator, 337-338.

№152. Párizs 1905. 03. 08. Ratajevnek

Küldöm Önnek Tászentec levelét. Mindenesetre Ön küldje el nekem postán, kirendeléssel, mindent elkészítve. Ahogy látja a levélben, az ügy nagyon komoly. Önnek egyedül elő kell készítenie a levelet, de az embereinek nem adhatja oda. Az a helyzet, hogy ezekben a kapcsolatokban nem minden van rendben. A napokban egy fiatalember jött Rubanovicshoz és közölte: a Rendőr Kapitányságon dolgozik, az ő igazi vezetékneve Sapiro. Odesszai, s valamikor egy kisebb dolog miatt le volt tartóztatva, de a zásnárnok fenyegetései miatt szolgálatba állt. Nyáron jött Odesszába Gurovics³²⁹. Ő az utóbbinak nagyon megtetszett - főleg amikor Gurovics megtudta, hogy Sapiro jóban van Gekkerrel. Utána másodjára jöttek Odesszába Lapuhin és Gurovics. Az utóbbi megismertette Sapiroát Alekszej Alekszandrovics Lapuhinnal. Sapiroinak Szuhamlinóra volt mutatva, Gekkerre és még egyre, akinek a vezetéknevét Rubanovics elfelejtette. Mint a fő Komiter csoport SZR tagjaira. Utána elvitték katonának és külföldre menekült. Brodiban kapott egy levelet Gurevicstől pénzzel és azzal a kéréssel, hogy utazzon Párizsba, a konzulátusba fordulással 79 Grenelle és kérdezze meg ott Rihtert. Valamennyi idő után összehozták őt Rihterrel - előtte Rihter nem volt itt. Kiderült, hogy Rihter nem Rihter, hanem Ratajev. Ratajev jól fogadta Sapiroát; közölte vele, hogy Ő Genovába utazik és főként anarchistákkal fog foglalkozni. Úgy, mint a Szociál-forradalmárok között Genovában van két provokátor, de a neveiket nem tudja és hamarosan neki sikerül megtudnia - ha nem a neveket tudja meg, akkor minden esetre megmutatja őket. Párizsban elvileg egy provokátor van, elvileg Rezenfelt. Röviden mondva, Sapiro felajánlotta Rubanovicsnak, hogy maradjon szolgálni a rendőrségen, s szolgálni a reformoknak is. Rubanovics feltételt tett neki, hogy mindent tegyen meg, amit Ő (azaz Rubanovics) megparancsolt. Sapiro átadta Rubanovicsnak az Ön által írt Carte Telegrammert Rihter aláírásával (láttam őt). Szerintem február 20-án, amikor Ön közölte, hogy nem tudott vele találkozni a megadott időpontban. Utána Rubanovics saját kezűleg írja le az önéletrajzát. Nagyon fontos

dolgokat között: 1. minden levelet, amit Csernov és Svejd (Milosevszkij) címére küldtek, olvasnak, s másolják is őket, még a kémiaiakat is. Mint bizonyítékot, ő elmondta, hogy nemrég le volt másolva egy kémiai levél Valamilyen Szonjától, hogy ő, hogyha nem tévedek hamarosan idefog utazni. Ezeket a leveleket egy lefizetett Postástól kapom. 2. Tudjuk, hogy Breskovszkajának hamarosan vissza kell térnie Amerikából, és Oroszországba kell utaznia. És, hogy az ő letartóztatásához Bintet³³⁰ készítették elő, az ön egyik fő segítője közül. Ez a Bint Krakovot is letartóztatta. 3. Lipcsébenben Richter³³¹ van most Odesszából, az SZR tagja és minden készen áll a letartóztatásához. Amely cél miatt utazott Ön Németországba. Bint-t ő mutatja meg Rubanovicsnak. Azt ígérte, hogy Önt is megmutatja, amikor Párizsban lesz. Most elutazott Genovába. Az Ön megölése lehetőségéről és e tett fontosságáról. Úgyhogy Önöknél sok minden információ van. És Ön irányítja az összes rendőrséget a határon túl, olyanokat, mint Németországban és Belgiumban. Utána elmondta, hol van a dokumentum a konzulátuson, illetve, hogy azt könnyű ellopni, és azt ígérte, hogy megteszi ezt. Amúgy nagyon soká tart leirni mindent, amit mondott Rubanovicsnak, nem hiszem hogy mindenre emlékszem. Mindenesetre az ügy nagyon komoly, ahogy látja. Vegye figyelembe, hogy a mi találkozónk lehet, hogy meg van figyelve. Utána mondta, hogy néha megparancsolják neki, hogy leveleket másoljon. Az Istenre kérem, ezzel a levéllel legyen óvatos. Hogyha valami okból nem tudja maga lemásolni, akkor küldje el nekem így felbontva. Én meg azt mondom, hogy véletlenül felnyitottam. Utána, Istenre kérem, Ön semmit se tegyen Sapiróval kapcsolatban, a velem való személyes beszélgetésig. Ez az ügy nagyon komoly. Egy óvatlan lépés és végem lesz. Mikor jön? Én Nizzába utazok ma Gochoz, Rubanovics és Natanszon parancsára, a vele való tárgyaláshoz a szociáldemokratákkal való egyévválásról. Rubanovics és Natanszon Genovába utaztak. Nizzából lehet, Genovába kell utaznom, Goc gondolatit kell átadnom a genovai barátainknak, mert hamarosan konferencia lesz. Én úgy gondolom, hogy sok mindent megtudok a terrorról és a felkelésről: az ügy nagyon komollyá válik. E levél megérkezése után, rögtön küldje vissza nekem Tászentec levelét Nizzába kirendelve, poste restante, és pénzt csekkben, Lion hitelre. Párizsban körülbelül egy hét múlva leszek, jó lenne, ha Ön is ott lenne.

Az Ön Ivánja.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 103-108.

Publikálva: Biloje, 1917, № 1, 222-223.; Provokator, 339-341.

№153. Lusanne, 1905. 03. 22. G. Ratajevnek.

Megpróbálok részletesen válaszolni a levelére: 1) Dresekiszt-t, akiről Tászentec írt, nem láttam, szerintem visszautazott Oroszországba. Úgyhogy minden kutatásom arra jutott, hogy volt valami nagyon komoly, és 2 hete elutazott Bakuba. 2) A terroristák biztosításáról. Szerintem ennek köze volt a

Brestol-ban meghalhoz - aki egy hadi csoport tagja volt. Merényletnek kellett volna indulnia a Hatalmas Vladimir Cárra. A teljesítő egy volt anarchista, aki átment a szociál- forradalmárokhoz - ezt beszélük Genovában. Ismert volt Leopold³³² néven. Bombagyártással foglalkozott a merényletkez következő napra. 3) Minden, ami Bulgáriában történik, és Lomovval kapcsolatban van, azt hiszem, hogy a legjobb megoldás az lenne, ha elutaznék Bulgáriába. Remélem, sok mindent kapok ott Táskentectől. Hogyha Ön is ezt gondolja, akkor küldjön táviratot nekem Párizsba azonnal, ahova én a napokban fogok utazni, és Szófiába megyek. Lomov tettei kifogástalanul komolyak. 4) Gapon³³³ Genovában Sisko-nál lakik. 5) Goc az SZD-hez kapcsolódásnak ellent mond, mert szerinte ez most nem lenne jó a csoportnak, azért mert az SZR most ural mindent. Az SZD áttér a terroisztikai munkához. Főként a szökött Romancov-ok (Brojdo) akiről már irtam önnek. Brájdo és az ő felesége Gárdon elutaztak Oroszországba, a Kaukázusba. A fő Romanovec Klaranban él Perazics (Szaladuha, régi ismerősöm) akiről olyan 10 éve irtam önnek; megyek őt meglátogatni Klarenszba. Hogyha lesz valami érdekes, akkor szólok. Várom a választát, amikor eljön Párizsba. Minden jót. Az ön Ivánja.

P.S.: Nancyról még semmit sem tudok.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 109-109.

№154. Levél B. V. Szavinkovnak. Párizs, 1905. 03. 30.

Kedves Drága. Nagyon aggódok, Martintól még nincsen semmi, és még szombaton ő O.-ból jött, ahol megkapott mindent, ami kellett neki. Én Önnek tegnapelőtt küldtem G-be a G. F. címre részletes levelet, s ezer frankot. Szerintem Ön nem kapta meg azt, mert akkor biztos nem utazott volna N.-be. Ott én küldtem Önnek leírást CS. Dáv.-tól. A leírás nagyon nem megszabott - ő nem nagyon ismeri őt, én láttam itt Svarct - ő is nem megszabott leírást ad, de azt gondolja, hogy semmi kétség nincs, hogy ez az ember őszinte. Írtam, hogy ha az Ön ellenőrzése pozitív eredményeket hozott, akkor letartóztathatjuk őt. Azon kívül kértem Önt, hogy jöjjön ide, és utána találkozzon S. és D. Hogyha ő utazni fog, el tudják vinni magukkal Kasat. Küldje el a táviratot, hogy azonnal el tud-e jönni ide. Csókolom Verá Glebovát. Üdvözli még Ljubov Gregorjevna. A pénzt felveheti V. SZ.-nél. Goc.

Eredeti: GARF, f. 5831, B. V. Savinkov op. 1, d. 18, l. 1-2.

№155. Párizs, 1905. 04. 03. Ratajevnek.

Csodálkozom, hogy nem válaszolt a levelemre, ami a Bulgáriába való utazásomról szól. Én mégis vártam. Azzal magyarázom, hogy az ön levelében lát-szik, hogy Bulgáriában minden ki van derítve. Ön nem gondolja kellőnek az én megjelenésemet Bulgáriában. Hogyha rosszul értettem meg, akkor küldjön táviratot nekem Genovába, ahova most utazok. Ott most zajlik egy

konferencia minden csoport részvételével. Hogyha megkapom a táviratot, amiben kimondja a véleményét a Bulgáriába való utazásomról, akkor elindulok Genovából. De a táviratából ítélve, Ön Konstantinápolyban tartózkodik. Az ön összes pénze és levele M-me Carre én megkaptam. Egyet értek a tervével, ami Sapirót illeti, és a leveleket hozzá jóváhagyom, de lehetséges, hogy ő O.³³⁴-ba utazik. Nagymama Párizsba érkezett Amerikából, péntek este és szombat este, azaz tegnapelőtt Genovába utazott. Ott lesz a konferencián. Ő maga egyelőre nem akar jönni Oroszországba, úgy gondolom, hogy ez Sápíro üzenetének köszönhető, és küldi Kacsurihinát³³⁵, akinek meg kell szerveznie a hadi barátságokat a kereszténységben. Kacsurihin most Párizsban van, innen indul majd Berlinbe, és Alekszandrovo felé utazik Oroszországba. Mint jellemző, a bal karja be van fáslizva. Úgy gondolom, hogy a határon vasárnap fog átkelni 04. 09. Remélem, hogy ráér szólni egy távirattal. Rosszul van felöltözve, munkás ruhába. Tegnap lejött hozzám Natanszon, és azt mondta, hogy az újság szerint Péterváron lebukott az egész hadi SZR csoport. Igaz ez? Olvastam az újságokban Szavinkov és Barikov nevét. Hogyha igen, akkor ez egy nagyon fontos lépés. Szergej gyilkosát itt senki nem hívja a vezetéknevén, de Nagymama azt mondja, hogy ismeri őt, s Peter Petrovnak hívja. Küldöm önnek az Ő fényképeit és az ön leveleit. Amikor küldeni fogja a táviratot, akkor ne felejtse el közölni, hogy hol tudom megtalálni Önt. Pénzt Öntől áprilisért és májusért kell megkapnom, ami 1000 rubel. Elköltött: januárban 250, februárért és márciusért 570-et. Összesen 1820 rubelt vagy 4850 frankot svájcban. Az Ön Ivánja. Most tudtam meg, hogy Kacsurihin Graf útlevelel fog átutazni (ez egy vezetéknevén). Bund megint átadta az SZR-eknek a fontos titkos parancsot. Ezt még nem tudom biztosan. Ha megtudom Genovában, elmondom Önnek. Azt jelenti, hogy megint valaki kiadja a parancsokat.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 110-111.
Publikálva: Biloje, 1917, № 1, 223-224.; Provokator, 341-342.

№156. Geneva, 1905. 04. 17. Ratajevnek.

Küldöm Önnek a dolgozatot, ami azon a konferencián készült, amit Gapon hívott össze. Erre a konferenciára jöttek a következő csoportok főnökei: 1) SZR. Csernov és Nagymama. 2) Drosakiszti, Ruszten, Száfo és Ámán. 3) PPSZ. Jodko³³⁶, Szlavinszkij³³⁷ és Bajcehovszkij. 4) A lett SZD-k szövetsége, Rollau³³⁸. 5) Finn párt, aktiv ellánálló két főnök, a nevüket nem tudom, Celliákusz nem volt itt. 6) Fehéroroszok 1 főnök, nevét nem tudom. 7) Grúz SZR csoport, Gyekanozi³³⁹. Eljöttek még Az SZD-től is, Bundda, örmény SZD és lett SZD. De mindezek a demokraták elmentek a konferenciáról, mert túl sok volt az SZR-es. A konferencia Április 3-tól április 10-ig tartott. Gapon Siskonál él. Nagymama él a rue Jasques Delphine 9-ben, Belová névvel. Nagymama, Gapon és Hilkov hadi Komitettét csináltak, ami hamarosan elkezd dolgozni. A hadicsoprot, március 17-én való letartóztatás

miatt szerintem már nem léteznek, az itt levő hangulat miatt. De az igazi remények Tászentecre és Lomovra nehezkednek (Tászentec szofiában le volt tartóztatva, de kiengedték Szarafov kérésére). Mindeki biztos benne, hogy tavasszal fölkel a kereszténység. Fegyvervásárlással foglalkoznak. Oroszországban kezd megjelenni a „Föld és Akarat” c. újság - Káin és az öregek segítségével, mint Boncs-Aszmolovszkij³⁴⁰ és Kovalik³⁴¹. Az irodaház Boncs Aszmajlovszkij tulajdonában van. Van pár érdekes levelem ezzel az ügygel kapcsolatban. Ha lehetséges elviszem Önhöz Párizsba. Erősen szorítom a kezét. Az öné.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 112-112.

Publikálva: Biloje, 1917, № 1, 224-225.; Provokator, 342-343.

№ 157. 19./IV. [1905. Ratajevnek]

18-ai levelét megkaptam – sietek válaszolni. Megkaptam az egyik sürgönyét Sz.-ből, melyben kérte hogy írjak Önnek K[onstantinápoly]-ba, nem tudom még, hogy miről beszél. A leveléből úgy tűnik, hogy meghívott K[onstantinápoly]-ba, de semmi, az utazással kapcsolatos dologról nem tudok. Hilkov Zürichbe utazott, hogy a titkárral, Ivanovval³⁴² találkozzon, aki Bulgáriában élt, és Oroszországba kellett utaznia. Én erről a télen Önt tájékoztattam. Blinovnak el kellett utaznia Oroszországba. Erről nehéz itt bármit is megtudni, ahogy én ezt már mondtam is Önnek. Blinov annak a terrorista csoportnak a tagja, melybe Csernozjom (Andrejev), Alekszandr Sepetyev és még néhányan tartoznak, és amelyek kivált a külföldi szervezetből. A levelében említett emberek nevének kiderítése nem egyszerű, de minden erőmmel ezen vagyok. Elképzelésem szerint Mark Natanszon jelentős szerepet játszik az SZR párt vezetésében, illetve a Felszabadítás bal szárnyában. Gapon álneve Nyikolaj Petrovics. Hamarosan Önhöz érkezem.

Iván

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 113-113.

№158. [Lausanne], 20./IV. 1905. [B. V. Szavinkovnak]

Kedves P[avel] I[vanovics]. Nem tudtam tegnap elküldeni Önnek az útlevelet, pontosabban az anyakönyvi kivonatot, hogy bármely olasz követségen hozzájusson az útlevélhez. Ezt V. M. [Csernov]-tól kaptam, ő pedig attól a grenoble-i szüztől, aki a Nagymamával él. De nem baj, ha kikérdezi erről a dokumentumról, egyúttal meg is nézheti, hogy milyen is valójában, azt beszéljük, hasznos lehet nekünk. Ahhoz, hogy megkapja az olasz útlevelet, valaki olaszul beszélőt kell megkérni, hogy intézze el a dolgot. Viktor szerint nem nehéz ilyen embert találni a genfi szocialisták közt, utazzon el Meixnerhez Zürichbe, és ott megcsinálhatja az olaszokon keresztül is akár,

egyszersmind megtudhat valamit a többi olasz útlevelelről. Remélem, hétfőn találkozunk. Ölelem és csókolom. I[ván] N[ikolájevics]

Eredeti: GARF, f. 5831, po. 1, d. 18, l. 3-4.

№159. Párizs 1905. 04. 21. B. V. Szávinkovnak.

Kedves Pável Ivánovics. Egyszer kaptam Öntől egy dokumentumot, és elfelejtettem ennek az úrnak a vezetéknevét: Vinner vagy Vinnáver a keresztneve. Azt hiszem, Jozsef vagy Jozsefovics. Hogyha emlékszik, mert nekem ez nagyon fontos, akkor azonnal küldjön táviratot: hogyha első vezetéknev akkor legyen a táviratában az első, hogyha a második-akkor a második. Írja alá névvel és apja nevével, hogyha emlékszik. Ne felejtse el magával hozni pár szivart, amiket én el akartam vinni V.-tól, de nemvolt rá időm. Hozza el még a befejezetlent is. Várom Önt mihamarabb. Küldjön táviratot Váldé névre. Párizs 04. 21. Csókolom.

Eredeti: GARF, f. 5831, op. 1, d. 18, l. 5.

№160. Párizs, 26./IV. [1905. Ratajevnek]

Épp most tudtam meg, hogy Jekaterina Demjanyenko, (aki Ön előtt már ismert) holnap Bernből Bécsen át Oroszországba utazik.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 114.

№161. [1905. április 30. Ratajevnek]

O. Minor vagyok. Holnap a rue de Bretagne 49-ben, a dolgozóknak felvonulást szerveznek az SZR-ek. A rue Simon de France-ban található az SZR Párt könyvtára és a titkos lakása. Z[illiacus'a]-ról nem kaptam semmilyen hírt sem, azt tudom, hogy átköltözött Londonba. Láttam Szemjonszkijt is. Taskenttől kaptam egy levelet, melyet elviszek Önnek. Hamarosan megyek. Viszek Önnek irodalmat. Hétfőn délben már Önnél leszek. Készítsen elő pénzt nekem.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 115.

№162. Zürich, 1905. V./31. [Ratajevnek]

Genfben vagyok már egy hete és eredménye is van, az itt tartózkodásomnak: 1) Leonyid, aki a múlt évben Lembergem volt és szállítással foglalkozott, nem más mint Szender Gurevics, aki kényszermunkán volt. Mogiljevából származik, de kétséges, hogy ő a bristoli Leopold. Ön biztos abban, hogy a szállító és a bristoli ember egy és ugyanaz? Mert én csak a szállítóért kezdek, hogy ő Gurevics. 2) Gapon Londonban él, Nyikolajev néven. Ő koordinálja a munkásokat Pétervárott, titkos hírvivő segítségével. Az egyik ezen küldöncök közül egy bizonyos Maria Alekszandrovna Medvegyeva, aki

jelenleg legálisan Pétervárra utazott³⁴³. Mi több, másodszor utazik oda – nagyjából két hónappal ezelőtt utazott először Gapon megbízásából és ott együttműködött a gaponistákkal. Jelenleg új utasításokat visz Gapontól az említett munkásoknak. Mindezek nagy jelentőséggel bírnak. Azt gondolom, hogy Ön ettől a Maria Alekszandrovna Medvegyevától – ő legálisan és gyakran találkozik Gapon élettársával – minden fontosat megtudhat a Gapon-féle szervezetről. 3) Breskovszkaja jelenleg Genfben lakik. Goc Champel-ben. Kaptam egy ajánló levelet Szaravovhoz és Leovhoz a Drasakisztovoktól és remélem minél több dolgot el tudok intézni. Azért jöttem ide, hogy Meisnertől megtudjam, hogy hol van Lomov. De Meisnert még nem láttam. Innen Szófiába utazom Jean Smith néven. Készítse elő a májusi és a júniusi fizetésemet, illetve 450 rubelt az áprilisi és májusi kiadásokra.

Tulában árusítják a fegyvereket, ezzel egy Olga Ivanovna Nyikolszkaja³⁴⁴ foglalkozik, aki a zemsztvónál dolgozik. Ma a találkozó után még írok Önnek, van még elég, amiről beszámoljak. A leveleket poste restante Smith névre küldje Szófiába. Erősen szorítom kezét. *Iván*

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 116-116 ob.
Publikálva: Biloje, 1917, № 1, 225-226.; Provokator, 343-344.

№163. [Bécs], 5./VI. 1905. [Ratejvnek]

Találkoztam Meisnerrel. Megtudtam tőle, hol keressem Lomovot. Lomov most Szamarrában van. Ott van a felesége, vagy menyasszonya, Perelman³⁴⁵. Rajta keresztül eljuthatunk Lomovhoz. A Templom utca 126-ban lakik. Lomov egyik parancsában, egy oroszországi városban található fegyverraktárról ír. Hogy milyen raktár ez, Meisner nem tudta megmondani. Azt mondta, hogy mint egykori lövészisztnak, jó kapcsolatai vannak katonai körökben, és hogy Lomovnak jelentős tervei vannak egy katonai szervezettel. Mindebből az a benyomásom támadt, hogy meg kellene látogatni Lomovot Oroszországban és mindent meg kellene tudni tőle. Mindez nagyon fontos. Penzában az sz.-p. szervezet felkelés kiobbantására törekszik, hogy saját kezébe vegye a város irányítását. Az ottani vasúti dolgozók mind szoc[iál] forr[adalmárok]. Az egyik vezetőjük Jefroszimija Vasziljevna Kraszikova³⁴⁶. Itt Bécsben, mint ahogy Ön is tudja a szoc[iál] forr[adalmárok] egyik vezetője Kljacsko³⁴⁷. Rajta keresztül jelentős transzport folyik Lembergbe, ahol Leopold helyén most egy bizonyos Rotstein ül, akinek a valódi vezetékneve Wolf³⁴⁸. Ő egy odesszai férfi, aki a múlt évben menekült el Arhangelszkból. Kljacsko szintén alátámasztja, hogy a szállító Leopold nem más, mint Gurjevics. Kljacsko a Belvederstrasse 3-ban lakik. Kljacskon kívül a fiatal szoc[iál] forr[adalmárok] közül itt van Kerschner, akinek a testvérét ismeri, a Bleichergasse 1-ben lakik. Ismert szoc[iál] forr[adalmárok]: 1) Moszkvában: Osztoszenka, első Zacsatyevszkij köz, Prjanyisnyikova ház, Lidija Nyikolajevna Rozova³⁴⁹. 2) Szentpétervár, Nagy írnök utca 5. 12-es lakás, Lebegyev. 3) Batumban Augustinovics Gruskovszkij. Holnap

elindulok onnan Szófiába. Írjon oda mielőbb és küldjön pénzt. Üdvözlettel.
Az *Őn Ivánja*.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 117-117.
Publikálva: Biloje, 1917, № 1, 226.; Provokator, 345.

№164. [Szófia], 4./17./VI. [1905. Ratajevnek]

Nyugtalanít, hogy nem válaszolt a svájci és a bécsi leveleimre. Már itt vagyok 4-5 napja. Sok mindent sikerült megtudnom. Kezdem azzal, amit Taskentctől tudtam meg. Taskentcnek sikerült megoldania az irodalom, a fegyverek és a robbanóanyagok szállítását: 1) Renibe a következőképp történik. Turkutaiban (Bulgária) a Dunánál él egy ügyvéd, Kalcsev. Neki jó kapcsolata van a hajókon szolgáló matrózokkal. Meg tudom Önnek mondani az egyik hajó nevét: "Besszarabec", Turkutajból Renibe megy. Van rajta egy idősebb kapitány, aki Reniben dolgozik, és oda szállít. 2) Batumba és Odesszába mindent Várnából visznek. A „Nahimov” gőzhajón a fedélzetmester dolgozik majd. A „Nahimov” Odesszába és Batumba megy. Várnában minden tárgy Sztefán Grigorjev könyvkereskedésébe érkezik. Az ottani dolgokkal Grigorjev és Adr. Prutkov, a „Bulgária” nevű hajó kapitányának a segédje foglalkoznak. Prutkov orosz, öreg forradalmár. Azért hogy jobban eligazodjon ebben a dologban 3 levelet küldök Önnek, melyket Taskentc hagyott nálam. Ebből kettőt Prutkov, egyet pedig Grigorjev írt. Prutkov az egyik levelében megadta azt a címet, amin keresztül levelezni lehet. Ez egy vasúti hivatalnok Várnában. Popov. Szófiában is alakult egy szoc[iál] forradalmár] csoport, melyben Kasincev³⁵⁰ meghatározó szerepet játszik. Egy öreg narodovolec, aki felvette a bolgár állampolgárságot, és most a Kalina nevet viseli. A címe: Kra-Kra utca 20. Ugyanebben a csoportban van Kuljabko-Koreckij³⁵¹, egy bizonyos Georgijev (a valódi vezetéknevét nem tudom, de egy az 1887. március 1-jei események résztvevői közül), valamint egy bizonyos Levenszon és Szarodub, aki ennek a szállodának a vezetője, ahol lakom. A taskenti hamarosan elutazik onnan, és minden dologgal Kasincev foglalkozik majd. A taskenti utazásáról lejjebb írok még. Az irodalom a Bécsből Szófiába történő transzportról a következő címen lesz elérhető: Simeon cár utca 16. Harlakov szocialista könyvkiadója. Harlakov nagyon együtt érez az orosz forradalmárokkal, és mindenképp segít nekik. Kasincev jó ismerőse. Most áttérek a macedónokra. Voltam Szarfovnál. A címe: Oszogovo utca 36. A macedónok igen érdekeltek az orosz forradalomban. Úgy vélik, hogy a megváltozott orosz politikai vezetés nem zavarja majd az ő dolgaikat. Álláspontjuk szerint a Balkánon minden jól alakult volna, és Macedónia is autonóm lenne, ha Oroszország nem avatkozna be, végsősorosan azért hogy elfoglalja a félszigetet. Ez a macedón forradalmárok véleménye. Ennek következtében hajlandóak mindenben segíteni az orosz forradalmárokat. És tudnak is segíteni. Robbanóanyaggal, melinittel nagy mennyiségben rendelkeznek – pontosabban bármilyen mennyiségben. A

helyzet az, hogy a macedónoknak jó kapcsolataik vannak a bolgár hadügy-minisztérium beszállítóival, így a mennyiségekről nem is érdemes beszélni. Minden a bolgár államnak megy, de bármennyi részét el tudják különíteni a macedónoknak. Arról sem kell Önnek beszélnem, hogy a bolgár államve[zetés] nagyon is támogatja a macedón mozgalmat, és a jelenlegi törvényhozás orosz ellenes, így szemet huny a felett, hogyha a macedónok elkülönítenek némi anyagot az oroszoknak. Mi több, Szarafov, Petkov bel[ügy]miniszter barátja, szóval mindent egybevéve ő az ő emberük. Például a robbanóanyag kísérleteken, melyeket a hadügyminisztérium bonyolít, macedón és örmény forradalmárok is részt vesznek. Ami a bombákat illeti, vagyis a burkot, itt van egy vasöntöde, melyet Ön is ismer. Ebben az öntödében bármit elkészíthetnek, amit csak akarnak. Ilyen üzem sok van egész Bulgária szerte, mivel a népesség majdnem fele macedón néhány helyen, és bizonyos mértékben együtt érző a macedón mozgalommal. Hogy hol vannak az öntödék, nem tudtam meg, de számunkra nincs is nagy jelentősége, mivel az orosz forradalmárok közvetlenül a macedónoktól kapnak mindent. Robbanóanyagot gyártó üzemük a macedónoknak egyáltalán nincs, ezért kapnak minden alapanyagot korlátlan mennyiségben, kész formában. A robbanóanyagokon kívül minden alapanyaguk megvan a robbantáshoz, úgymint a gyújtócső, kanóc, különböző szerkezetek, mint az időzítő, vasút, híd és egyéb célpontok felrobbantásához. Mindezek a macedónoknak köszönhetően, kész formában és megint csak korlátlan mennyiségben állnak rendelkezésre. Ők eddig az örmény drasakisztovokra fordítottak figyelmet, úgyhogy azok nem szenvedtek hiányt a robbanóanyagok és bombák előállításra szolgáló műhelyekben. Itt van a drasakisztok egy képviselője, Agapjanc, egy kézműves termékeket árusító kereskedő, boltja is van itt, a Leg utcában. Most hogy elrendeződtek a dolgok a Bulgáriából Oroszországba irányuló transzporttal kapcsolatban, így különböző anyagokat küldenek a szoc[siál] for[adalmár] pártnak. És ahogy én már mondtam, ezek a dolgok Taskentec elutazását követően átkerülnek Kasincevhez. Úgyhogy Ön már tudja, hogy ki fogja mindezt szállítani, és hogy ez számunkra nem veszélyes.

Most Taskentecről. Egy hét múlva elutazik innen Románián keresztül, de nem útlevéllal, hanem a zöldhatáron, ami Arbornál³⁵² van. Magával visz körülbelül egy pud súlyú különféle robbanóanyagot és berendezéseket. Szamarába megy, ahol kitűnő kapcsolatai vannak. És Lomov is ott van. Megtudtam Lomov valódi vezetéknevét – Troickij. Ő most katonai szolgálatot teljesít Szamarában, mint önkéntes. Ezen adatok alapján Taskentec és Lomov az Ön kezében vannak. Sikertült nekem, pontosabban L[jubov] G[rigorjevna]nak többet megtudni arról, hogy milyen útlevéllal lakik majd Oroszországban, és mely városokban. Velem kapcsolatban, ahogy már mondtam is Önnek Párizsban, feltétlenül el kell utaznom egy hónapra – 6 hétre Oroszországba – sikerült minden kétséget kizáróan felfednem a drasakiszt akciókat és kapcsolatokat. Találkozom majd a pétérvári drasakisztok egyik képviselőjével, egy bizonyos Avrijevvel³⁵³. A kémiai laboratórium

vezetője a közlekedési intézetben, ahol összeköttetést szerzek a Kaukázusba. (Együttal meglátogatom a rokonaimat is.) Onnan a PPSZ-hez Bécsbe, majd Krakkóba utazom, mivel tőlük hozzájutok minden szükséges dologhoz. Ők is, mint a grúzok a macedónoktól kapnak mindent. A macedónok fegyvereket árulnak bármely nyugat-európai államnak, korlátlan mennyiségben. Aztán sikerül megtudnom Odesszában, Batumban, és Reniben, hogy miként kapják, és hol tárolják az anyagokat a szoc[iál] for[adalmárok]. Ha Ön egyetért az utazással, akkor a levél megérkezte után sürgönyözzön Bécsbe Smits névre, poste restante formában, és küldjön nekem egy olyan útlevelet, mint tavaly, csak más, de szintén német vezetéknevvel. Pénzt is küldjön, általában rendszertelenül kapok pénzt Öntől, hasonlóképp, mint ahogy írok. Ez alkalommal kérem, legyen pontosabb, különben megeshet, hogy pénz nélkül maradok. Reméltem hogy Bulgáriába küldi. Az elküldött három levelet is visszaküldöm. Az örmény, aki belga vezetéknevvel élt, itt Eduard néven ismert, és már halott. Várom a táv[iratát] és leveleit, kérem, ne halogassa sokáig. Sietnem kell. Nem tudom elküldeni a levelet Szófiá[ból], majd útközben elküldöm.

Eredeti: GARF, f. 102, 00, op. 314, d. 34, l. 118-121 ob.
Publikálva: *Biloje*, 1917, № 1, 217-219.; *Provokator*, 330-334.

№165. [Genf, 1905. október 25. B.V. Szadovnyikovnak]

Hogy megnézd Raffael képét, halvány lenyomatot küldök neked, megéri elutazni Milánóba. Viszont látásra. A te *I[ván] Ny[iklolájevicsed]*
Köszönet neked és Verának a levélért. Üdvözlöm Verát.

Eredeti: GARF, f. 5831, op. 1, d. 18, l. 7-7 ob.

№166. Lausanne, 22./XII. 1905. [N. V. Csajkovszkijnak]

Kedves Nyik[olaj] Vasz[iljevics]. Minden levelét megkaptam. Az angollal kapcsolatban: a jelmezt nem használjuk az ünnepkor és lehetséges, hogy hamarosan visszajön. Nyugtassa meg a szabót és bizonyosodjon meg afelől, hogy nem csinál ostobaságot, és ígérje meg, hogy minden visszakerül. Most a hangszerekről, a 69 márka, vagy 75 frank B.-nek nagyon drága, ilyen árért nem érdemes vásárolni. De lehetőségünk van megszerezni darabonként 46 frankért. Majd olyan információkat kaptunk, hogy egyes helyeken sokkal jobb árért lehet hozzájutni. De lehet, hogy ez az ár nem B.-re, hanem M.-re vonatkozik, akkor nem is drága³⁵⁴, és lehet, hogy tudunk egyszerre 200 darabot rendelni. Írjon mielőbb erről nekem Párizsba, arra a címre, melyet B. átadott Önnek. Ott leszek 3 nap múlva, vagyis szombaton, ez biztos. És ha B. kész, akkor ő is eljőhet Párizsba. Amikor megkapom a válaszát, küldök Önnek egy csekket 600£-ról. Ha Ön kap egy levelezőlapot Pétervárról, Petrov aláírásáért, akkor azonnal küldje a fiatalabb Petrovot Szentpétervárra, ahol el kell mennie doktor Dmitrovhoz a Kirocsnaja utca 41-be, ez a Jele-

nyinszkij Intézet, fogadóóra 12-től 13-ig. A jelszó, mely az egészséggel és Nizzával kapcsolatos, Ön előtt ismert. Ezen kívül őt Petrovnak hívják, és akkor ő összeköttetésbe kerül M. I.-vel vagy mással, aki megmondja neki, hogy mi az, amit majd feltétlenül meg kell csinálnia. Mostanra elindult-e már az új párt, Sz.M. és kaptak-e már tőle friss híreket. Bakuban nagyot buktunk, ugyanis Gorszkij lebukott.

Erősen szorítom kezeit, csókolom. *I[van] Ny[ikolajevics]*

Eredeti: GARF, f. 5805, op. 2, d. 149, l. 9-9 ob.

№167. [levél Párizsból N. V. Csajkovszkijnak, dátum nélkül]

Kedves Nyikolaj Vasziljevics. Sietve írok ma Önnek. Elsősorban B.-ről. Küldje vissza az általam tegnap küldött dokumentumot, hogy elküldhessük annak, akinek az a legjobb. Az áruforgalmi tanúsítványokat csak az után vegye magához, miután sürgönyt kapott B sikeres útjáról. De azt gondolom, hogy ahhoz hogy megcsináljunk minden fontosat, az útlevél nem szükséges. Nekem úgy tűnik, hogy csak a nevet kell tudni, és hogy mire kellenek az áruforgalmi tanúsítványok, de lehet, hogy nem így van, vagyis szükséges az útlevél a dokumentumok elkészítéséhez, akkor gyorsan készítse el azokat, mivel hamarosan el kell, hogy induljon. Ha a Nagymama utazik, ahogy írták, és ahogy B. is mondta, most vagy a napokban, vagyis ha itt lesz Párizsban előbb, mint péntek vagy szombat, akkor jobb vele elküldeni a dokumentumokat, de ha útközben elakad, akkor küldje el a legutóbbi címre. Ott mindent megkapok. Mindenkit láttam, és minden levelet elolvastam. Sajnálattal töltöttek el a panaszai, és szeretném, hogy értse meg, hogy a segéd nem mindig dönt, és velem levelezik majd. Azt hiszem, hogy nem segédre van szükség, hanem helyettesre. Erre én is törekszem. A szállítási ügyekre, természetesen az már megvan, az Ön személyében. Remélem, hogy idővel minden maradék dolog megoldódik. Egyáltalán nem olyan szörnyű, mint amilyennek időnként látszik, amikor akár egy hétig nem kapsz választ. A finnről írtam tegnap. Várom az Ön és a Nagymama véleményét, mondjon el neki mindent, amit erről a dologról tud. Azt hiszem, hogy feleslegesen küldözgeti Genf szerte a panaszleveleit, mivel mindegyik hozzám érkezik. A postát konspirációs megfontolásból, csak kirívóan fontos esetekben szabad használni. Bocsásson meg nekem ezért az észrevételért, a finn dolgokról én túloztam, 10 Ön által írt levélben olvastam. Persze az én hibám, hogy el kellett utaznom. A jövőben az lesz a legjobb, ha mindig ír nekem, mely városban nem volt már nekem poste restante N. K. névre. Angyaltól nem kaptam semmit, sem a neki szükséges nőkről, ezért nem kell még egyelőre küldeni. Majd intézni kell. Segédet küldjön Angyalnak, Sz. M.-et majd mást helyről küldjük. Az idősebb Petrov felesége még nem utazik, de róla hamarosan tájékoztatom Önt. A pénz, amelyet Ön Nizzába hozott, teljes egészében megvan. A finn³⁵⁵ adta oda, hogy a párt rendelkezésére bocsássuk, a harci célok eléréséhez, de nem csak pisztolyok vásárlásra, mint ahogy az

Ön Leonyidnak írt leveléből kitűnik. Ezt mondták nekem és V. M. [Csernovnak] a párizsi konferencián, amikor én a finntől konkrétan ezt megkérdeztem. Nem érdemes az irodalmat olyan hajókon küldeni, ahol nincsenek kapcsolataink, mert nem kényelmes és nem is előnyös mindig futárokat küldeni.

Minden másról részletesen holnap írok. Csókolom Önt és a Nagymamát. Kérem, ne tartsa a Nagymamát L[ondonban] minden különösebb indok nélkül. Sok mindenről beszélnem kell vele.

[*ván*] Ny[ikolájevics]

Eredeti: GARF, f. 5831, op. 2, d. 149, l. 10-10 ob.

~1906~

№168. München, 11./XII. 1906. [N. V. Csajkovszkijnak]

Kedves Nyikolaj Vasziljevics. Ahogy látja, Münchenben vagyok. Megismerkedtem mindkettővel. Nagyon jó benyomást keltettek, mert komoly és beszédes emberek. A technikus különleges tehetségű ember. Kétségkívül komoly dolog, és lehet hogy megvalósítható, bár én még nem ismerem magát a találmányt³⁵⁶, mert úgy döntöttem, hogy először az irodalomra és az elméletre összpontosítok. Mivel csak akkor tudom lelkiismeretesen értékelni az ismerősünk találmányát. Azt hiszem, ehhez két hét elegendő lesz. Mindössze az zavar, hogy el tudunk-e költeni nagyobb összeget, de ezt majd meglátjuk. Ha a dolog létezik, akkor bármi áron elő kell teremteni a pénzt. Kis csalódás azért van. Lehetséges, hogy 75 helyett csak 12 ½ pud lesz³⁵⁷. Mikor Önnél voltam hibáztam. Na igen, ez a mennyiség már nem rossz, csak tudjuk hasznosítani a gyakorlatban.

Lehetőségem van Ljubov Grigorjevnaival külföldön élni néhány hónapot és gyógykezeltetni magam, és egy kicsit távol lenni a mindennapi munkától. Ilyen feltételek mellett egyáltalán nem kellemes a párt pénzből élni, főleg hogy kevés van belőle. És amennyire tudom néha ilyen vagy olyan szervezet segítségére szorulunk, esetenként nem is kicsit. Ettől a dologtól is szenvednek. Ennek tükrében az az ötletem támadt, csak azt nem tudom, hogy mennyire megvalósítható, hogy az én 300 font megtakarításomat, amelyet az Ön dolgába fektettem, nem kaphatnám-e vissza, januártól kezdve 15 fontonként 20 hónapon át. 15 fontból meg tudnánk élni külföldön, így én és a családom nem terhelnék a pártkasszát. Ezzel kapcsolatban szeretnék Öntől választ kapni, hogy tudniillik lehetséges-e. Ha ez valami oknál fogva nem megvalósítható, akkor minden esetre szeretnék ennek a vállalatnak a részvényeiből kapni Ljuba nevére. Ez két okból szükséges: 1) minden kereskedelmi dolognak hivatalosnak kell lennie, annál is inkább, mivel Ön nem

az. Önnel bármikor történhet valami kellemetlenség, mondjuk letartóztatják, és Ljubának fogalma sincs arról, hogy kihez forduljon dokumentumok hiányában. Egyszerű és érthető, nem részletezem. 2) Ezeknek a részvényeknek a birtokában, esetleg lehetőség nyílik arra, hogy tehetősebb embereknél zálogba adjuk azokat valamennyi pénzért, és ennél fogva nem terhelnénk a pártkasszát. Válaszolni tud 10-12 napig a München, poste restante, M-elle Mascha Teterwin, később: Svájc Ecublens par Renens, Mme Bachler pour Zina címre.

Mint tudja Finnországból a leghaszontalanabb körülmények között utaztam el: senkivel sem sikerült találkoznom. Nem tudom, hogy a barátaink miként döntöttek a változó helyzetben. Ön később érkezett, amit tud, mondja el. Nagyon csókolom, Lujba szintén. Az Ön *I[ván] Ny[ikolájevics]*

Eredeti: GARF, f. 5805, op. 2, d. 149, l. 11-12 ob.

№169. München, 21./XII. 06. [N. B. Csajkovszkijnak]

Kedves Nyikolaj Vasziljevics. Levelét postai tévedés miatt egy nappal később kaptam meg. Sietek válaszolni, hogy a levél még ott találja. Grigorijnak most nem tudok írni. Írok majd neki az amerikai címére, és Ön csókolja meg Lujba és az én helyemben is. Az itteni ismerősök egyre jobban és jobban tetszenek, mint ahogy a munkájuk is. A fiatalember hibázott, átadva önnek a hírt a 75 pudról, de ez nem lényeges hiba, mivel megszorozta kétszer minden légszavart teljesítményét, vagyis ez nem más, mint egy elírás. Aztán minden dolog a másikké. Egy teljes hétre beleástam magam az elméletbe, s naponta 8 órát ültem a könyvtárban. Sikerült tisztességesen megismerkedni ezzel, s a régi időket idézte, kellemes volt dolgozni. Szerintem a találmány zseniális, ennek nincs jelentősége a mi ügyünk szempontjából. Az emberiség számára oly fontos feladat már megoldott. Most minden dolog reális megoldásra vár. Pénzünk egyáltalán nincs. Senkivel sem kerültek kapcsolatba. Ha lenne pénzünk, akkor én amellet foglaltam volna állást, hogy ezt a pénzt el lehet költeni, bár eredményt csak egy év múlva hoz, mert idő kell az építkezéshez. Hogyha Ön a kapitalistáknál meg tudná szerezni a pénzt, az nem volna rossz. Válaszolja minél gyorsabban, hogy e célra tudják-e használni az Ön londoni műhelyét. Mondja meg, hogy mekkora a műhely és, hogy milyen munkaeszközök és gépek található ott. Ezt meg kell csinálni. Egészeben véve engem ez a dolog érdekel. Azt hiszem, dolgozom egy kicsit e területen. A pénzt folyamatosan küldheti Leontij Emmazulovics [Sisko] londoni címére, amely címet most nem tudok, de Ön valószínű igen, Hamarosan ott leszek, és találkozunk, megbeszéltem vele, hogy átadom azt neki. Itt maradok még néhány napig. A fiatalember írt rólam Önnek, mert én egy teljes hétig nem jelentkeztem az első találkozásunk után, mivel úgy döntöttem, hogy csak akkor ismerkedem meg a dolgukkal, ha már önállóan áttanulmányoztam az elméletet és kibújtam a könyvtárból. Írhat par és pour címre. Ez az a hely, ahol a fiunk van.

Csókolom és nehézségek nélküli utazást kívánok. Ne felejtse el a találmányt. A műhellyel kapcsolatban válaszoljon a régi címre. Ljuba is csókolja. *I[ván] Ny[ikloájevics]*

Eredeti: GARF, f. 5805, op. 2, d. 149, l. 13-14 ob.

~1907~

№170. Genova, 3. I. 07. [B. V. Szavinkovnak]

Kedvesem! Néhány napja vagyunk itt, és Ljuba 39 fokos lázzal fekszik az ágyban. Arra gondoltunk, hogy elköltözzünk valahová a közelbe, mindenestre, az olasz Riviérára. Még nem tudom, hogy hová megyünk, ez csak az itteni orvostól függ.

Eddig három hetet voltam Münchenben, és tanulmányoztam a találmányt, amelyről Nyik[olaj] Vasz[iljevics Csajkovszkij] beszélt. Elégedett voltam az ott tartózkodásommal. Minden sikeres volt. Az emberek nagyon komolyak. A találmány zseniális. Kérdés csak a megvalósításra szánt pénzzel kapcsolatban merült fel. 20.000 rubel kell. Nem tudom lesz-e pénzünk. Felidéztem az elmúlt idöket: belemélyedtem a matematika, a technika és egyéb tudományok elméletébe, és gond nélkül ültem 6-7 órát különböző könyvtárakban. Érdekel a tárgy és folytatom az olvasgatást. Hogy telt az idöd? Hol van Katyja és Liza? jelenleg a Hotel Modern Genua-ba (Genes) írj, M-r Teterwin.

Viszont látásra, a te *I[ván] Ny[ikloájevics]-ed*. Csókollak. Üdvözlöm Verát és a többieket, ha ott vannak.

Eredeti: GARF, f. 5831, op. 1, d. 18, l. 8-9 ob.

№171. Alassio, 1907. január 14. [V. Sz. Goc]

Drága Verám! Az Ön levele késve érkezett meg hozzám, mivel Münchenben már nem ért el, útközben pedig Ljuba váratlan megbetegedése miatt megakadtunk Genovában, ahol Ljuba egy szállodában 2 hétig betegeskedett – de most, végül, kicsit rendbejöttünk – itt remélhetőleg úgy 2 hónapot éldegélhetünk. Itt lakik Leonyid Emanuelovics [Sisko] is, és lehetséges, hogy Ön, Vera érkezik meg következőnek – hiszen mindannyian egyaránt külföldön gyülekezünk. Lolo egészsége is rendbejött viszonylag. Madame Igelstrom egészen rendkívüli emberként viselkedett, Isten áldja meg. Engem ámulatba ejtett. Írtam neki Münchenből, és arra kértem, hogy személyesen írjon abban az ügyben, hogy minden érthető legyen, de választ nem kaptam. Úgy véljük, hogy valakinek közlünk el kellene utaznia hozzám Stockholmba. [...] Erről a dolgról ma írok a háziasszonyomnak, és megkérem ö, hogy

addig Lolo nála lehessen. Idegen panzióba adni őt nem szeretném. Mi az Ön véleménye.

Most a barátoknak:

1) Arról a tárgyról, amiről Prof. Schmidt beszélt. Most csak röviden tudom elmondani. Teljesen áttanulmányoztam a tárgyat, és mint szakember azt mondom, hogy zseniális találmány és teljesen reális. Egyetlen percig sem kell fontolgatnunk a dolgot, és ha van pénz, a kezünkbe vehetjük az ügyet. 20.000 rubelre van szükség. A dolog 9-10 hónap alatt befejeződhet. Létre kell hozni egy műhelyt. A műhelyhez szerszámokra és gépekre van szükség, amiket gyárhoz kell megrendelni. Az összes gép ára 13 ezer rubel körül van. A rendeléshez körülbelül 5 ezer rubel előlegre van szükség. A szerszámokat és a gépeket a megrendelés napjától számítva legkorábban három hónapon belül szállítják (külön árukészletük nincs). Maga a munka 4-5 hónapot vesz igénybe. Íme miért nem valósulhat meg a dolog 9 hónapnál hamarabb. A következő dolgokra kell pénzt kiadni. 5000 most a szerszámok megrendelésére, 5000 három hónapon keresztül, még 6000 5 hónapon keresztül – és a többi már a végső munka alatt. Postán kényes lenne elküldeni magának a tárgynak a leírását, de nekem minden ki van dolgozva – a kérdés eldöntéséhez ez nem szükséges, azok a kérdések, amiket el kell dönteni, nem technikaiak – azokat megérteni és értékelni csak szakember tudja. Természetesen az első lehetséges alkalommal elküldöm a részletes leírást, de döntést kell hozni, amilyen gyorsan csak lehet, mert bármiféle halogatás csak meghosszabbítja a folyamat idejét. Én 3 hétig, mint technikus és mérnök, úgy, hogy közben „megkaptam a szolid ítlemtényt”, tanulmányoztam a tárgyat. Mindent figyelembe véve, még szkeptikusan is arra a következtetésre jutottam, hogy ez a fegyver a mi kezünkben kell, hogy legyen. A feltaláló komoly ember és nem kezdő a technikai találmányok terén. Az adott tárgyon a szüneteket is beleszámítva 15 évet dolgozott. Szóval, az én véleményem az, hogy ha csak a legkisebb lehetősége is van annak, hogy pénzt tudunk adni erre a dologra, akkor nem szabad habozni. Engem egyedül az a gondolat foglalkoztat, hogy 9 hónapon keresztül semmi másra nem lesz váratlanul szükség, és hogy a párt hirtelen adjon-e ki egy ilyen viszonylag nagy összeget. De a pénz nem veszik el, mert ha a feltaláló nyilvánosságra szeretné hozni, kitüntetésért, megállapított ennek a problémának a megoldásaként egy összeg, amely több mint 100 ezret tesz ki, és a találmány eladásáért nem kevesebb, mint 1.000.000 adnának. A problémának ez zseniális megoldása, amelyen a tudósok évtizedek óta dolgoznak. Ezt a pénzt ki lehet adni erre a dologra.

2) Azt illetően, hogy semmi nem oldódik meg azzal, ha áthelyezik külföldre, és úgy tűnt, hogy – Csajkovszkij szavával élve – újra kihúzódna ide, és akkor irodalmi tengődés lesz, nem pedig élő ügy.

3) Nat[alija] Oszip[ovna] adott nekem 350 már[kát] és 200 fr[ankot] a párt részére. A 350 már[kát] elküldöm, a 200 frankot pedig elköltöttem a dologra, amiről prof. Schmidt beszélt! Ha lesz eredménye Schmidt

dolgának, akkor a pénzt ide kellene küldeni Leonyid Emanuelovics címére: Alassio, Italia, via Andrea Doria, 4.

Csókolom Önt, Vera, és az elvtársakat. Ljuba is.

Eredeti: GARF, f. 1699, op. 1, d. 107.

№172. Alassio, Olaszország, 1907. január 14. [N. V. Csajkovszkijnak]

Drága Nyikolaj Vasziljevics! Mindenek előtt fogadja jókívánságaimat Újév alkalmából. Nagy késéssel kaptam meg az Ön levelét, mivel elutaztunk Münchenből, nem várva az Ön levelére, és Ljuba útközben megbetegedett, és két héten keresztül feküdt. Már 2 napja itt vagyunk a Földközi-tenger partján. Leonyid is itt van – megbetegedett az öreg is. A mi müncheni barátaink nem szerezhetnek pénzt, sőt most nem is fognak keresni, úgyhogy minden rajtunk múlik. A gépeket megrendelhetjük volna, ha akkor lett volna 5000 rubelünk. Igyekezni kell lehetőség szerint ezt az összeget minél hamarabb előteremteni. Önnek nagyobbak az esélyei. A kapitalisták országainak segítenie kell. Írja meg, hogy állnak a dolgok Önnél. Most arról, ami a részvényeket illeti. Az Ön első levelét úgy értelmeztük, hogy a dolog úgy oldódna meg, hogy Ljuba vagy mi havonta 15 fontot kapunk addig, amíg a 300 font ki nem lesz fizetve, azaz 20 hónapon keresztül, 1907 januárjától kezdve, és ő [Ljuba – *a ford.*] a részvény felett semmilyen joggal nem rendelkezik. Ennek megfelelően rendezkedtünk be, és a címet, ahová a pénzt küldhetik, Leonyidon keresztül közöltem Önnel. Az ő jelenlegi címe: Alassio, via Andrea Doria, 4. Italia. Mindezt figyelembe véve, számomra most feleslegesnek tűnik, hogy a részvények elosztásába Ljubát belevonjuk, de Ön ezt mind jobban tudja és írja meg kérem, hogy látja ezt Ön. Pénzt eddig Leonyid még nem kapott. Közölje mikor, azaz hozzávetőlegesen milyen időn belül fogják Leonyidnak elküldeni a pénzt. Mindkét pétérvári ügyet magunkénak tudhatjuk³⁵⁸. A max[imalistákkal] eddig semmi. Meleg szeretettel, Ljuba is. Egyidejűleg Grigorijnak is írok.

Cím: Teterwin, Alassio Hotel Pension Suisse.

Eredeti: GARF, f. 5805, op. 2, d. 149, l. 15-16.

№173. [Alassio, 1907. január 16. B. V. Szavinkovnak]

Kedvesem! Küldöm neked az interjút a «L'Etoile Belge»-ből, amelyről beszélttem. Pénteken jövünk, délután 5 órakor, azzal a vonattal, amelyikkel te is jöttél. Küldd értünk a Jasut távirattal, vagy valamilyen neked tetsző módon. Sisko meggyógyult. Csókollak téged és a többieket. Ljuba ugyanezt teszi. 16./I. 07. Alassio, Hotel Suisse.

Eredeti: GARF, f. 5831, op. I, d. 18, l. 10.

№174. 11./II. 07. [B. V. Szavinkovnak]

Kedvesem! A táviratodra azt válaszoltam, hogy Vera Nyikolajevna [Figner] azt kéri, hogy a hét végén gyertek mindnyájan. Persze nagyon szeretne látni benneteket, csak az utóbbi napokban nagyon elfáradt és pihenni szeretne. Azért engedte meg magának, hogy így írjon, mert „saját embereinek”* tekinteteket, akik előtt nincs mit szégyenkezni. Én valószínűleg nem leszek itt ekkor Alassioban, mert a napokban Párizsba szeretnék utazni. Persze útközben benézek hozzád, ez valószínűleg szerdán lesz, hacsak nem történik valami, amitől el kellene halasztanom az utamat. G. A.-tól kaptam levelet, Csajkovszkijtől viszont még egy sort sem. Mindenesetre, viszontlátásra. „A te Ivánod”.

Eredeti: GARF, f. 5831, op. I, d. 18, l. 13 ob-14.

№175. [1907. február 14. B. V. Szavinkovnak]

Kedvesem! Vasúti kocsiból írok. Tegnap nem tudtam elutazni, mert nem volt rá pénzem. Ma reggel táviratot kaptam Párizsból, amelyben arra kérnek engem, hogy haladéktalanul jöjjek, ezért nagy sajnálatomra nem tudok Önnél megállni, mint ahogy terveztem. Jó lenne, ha Párizsba jönnél. Persze mindenek előtt pénzt kellene küldenem neked, de magam is, bár nagyon kényelmetlenül éreztem magam, Vera Nyikolajevnától kellett, hogy kölcsönözsek az útra. Próbálj meg eljönni valahogy. Én valószínűleg 5-6 nap múlva a visszaúton Önnél leszek. Csókolok mindenkit. Viszontlátásra. „A te Iván Nyikolajevicsod.” 14./II. 07.

Eredeti: GARF, f. 5831, op. I, d. 18, l. 15 ob.

№176. 28./III. [1907. B. V. Szavinkovnak]

Kedvesem! Írtam neked egy levelet úgy 3 hete, de M. barátaink szavaiból ítélve azt nem kaptad meg. Mindig próbálok elutazni hozzád, de sehogy sem sikerül. Néhány ügynek az elintézésébe fogtam, amelyek egyáltalán nem vágnak a szakmámba, és sehogy sem tudom elintézni őket annyira, hogy átadhassam valakinek, és nyugodt szívvel elutazhassak. Barátaim kérésére vágtam bele, pontosabban egy barátoméra, abból a számításból, hogy a barátom is segíteni fog benne, de kiderült, hogy neki pont nem szabad. Így egy ocsmány ügybe keveredtem. Remélem úgy 2-3 hét múlva felszabadulok, legalább egy időre, hogy találkozhassunk. A Csöppség és Nyik. Iv. már rég csödbe mentek, és ezen kívül nagyon lebetegedtek. Hogy milyen állapotban vannak a többiek, arról én nem tudok. Itt minden a régi. Levelezek a német barátommal. Jól halad az ügye. Hamarosan szükség lesz ott a jelenlétemre, ezért biztos vagyok benne, hogy hamarosan elszabadulok innen. Addig is vi-

szontlátásra Kedvesem. Öllelek és csókollak. Üdvözlöm a barátainkat. Válaszolj M. címére és mesélj többet magadról.

Eredeti: GARF, f. 5831, op. I, d. 18, l. 16, 17. ob.

№177. [Pétervár, 1907. április 15. (28.) B. V. Szavinkovnak]

Kedvesem! Tegnap átküldték nekem a leveledet. Küldök neked 200 rubelt. Tudom, hogy ez nem sok, de nekem sincs több. Úgy tűnik sikerült valamit elintézni abból, amibe belevágtam, ezért remélhetőleg hamarosan el tudok indulni. Sokáig leszel még ott? Találkoztál már a barátommal? Tud majd mesélni neked rólam és az ügyek állásáról, de hamarosan mi is találkozunk, addig is öllelek és csókollak téged és Verát. Tiéd.

P.S.: 15.(28.)/IV. Válaszolj mihamarabb, hogy utolérjen engem a leveled.

Eredeti: GARF, f. 5831, op. I, d. 18, l. 18.

№178. Párizs, 1907. V. 7

Drága Pável Ivanovics! Igyekezz kedvesem, holnap, szombaton reggel légy kint a Café de la Paix-ban. Összeismertetek egy távolról jött idegennel, de korán kell, mert még el kell mennem a gyárba. Ne késs! Rubanovics elküldte nekem a telegrammot: látni akar. K. V. N. Holnap érkezem 5 napra, Ivan Nyikolajevics-ed.

Eredeti: GARF, f. 5831, op. I, d. 18, l. 20. ob.

№179. 1907. VII. 15. B.V. Szavikov-nak

Drágaságom! A leveledet valamiért későn küldték el nekem. Ahogy azt már írtam neked, én most a hegyekben kezeltetem magam. Az ördög tudja, talán meggyógyít. Eddig nem vettem észre semmiféle javulást. Kezdjük az anyagi kérdésekkel. Talán emlékszel még, amikor meghívtalak Párizsba, említettem hogy rendelkezek rendszeres havi jövedelemmel, amit sem kapni, sem kölcsönadni nem jó. Te mindezek ellenére visszautasítottad, mivel neked 400-500 frankra van szükséged és végső soron mindent magadnak akarsz. Természetesen nem tartom jogosnak, hogy visszautasíts. Amint megírom a levelet, elküldöm neked másodszor is az 500 frankot. És a dolog gyorsítása végett telegrafálni fogok. A szavaim, a forrásaink szerint B. C.-t érzékenyen érintette, amikor te azt mondtad: te disznó, adj ... frankot. Neked könnyebb megszerezni, mint nekem! Hihetetlen, de nekem nagyon kényelmetlen felesleges pénzt szerezni, néhány barátomnak talán még kényelmetlenebb. Ha nekem, pl. a mindennapi megélhetésemhez 400-500 frankra van szükségem, akkor egy hónapra ennél nagyobb összeget nem tudok szerezni, de nem is akarok. Más dolog, ha az ember ezt az összeget a saját útítársának ajánlja fel. Ez a kérdés kategorikus elutasításod következtében, nem állt módunk-

ban. Ugyebár le akartál szidni, amikor eszembe jutott volna fáradozni a kívánságod ellenére. Felteszem, már világosak a szavaim. Rátérek a kérdés lényegére. Küldök neked egy levelet, amit én is úgy kaptam, a válaszom ebben a levélben van. Természetesen neked küldöm el legelőször. A jól ismert módon értek irántad, ezért döntöttem úgy, hogy elküldöm a kérdéseket, így ezek már nem tudnak többé közénk állni. A választ megőriztem, a saját levelemet pedig rejtjeleztem. A levélből és a válaszból látod majd, hogyan áll a dolog nálam és én hogyan reagáltam. Küldd vissza a levelet és a választomat ajánlva és kérlek, írd meg, hogy mi a helyzet a pénzzel kapcsolatban. Ahogy látod, 200 frankot lehet kapni egy hónapra. A válaszom erre a pontjára nem szívesen térek ki, két fő ok miatt. 1. Felháborít a kérdés feltevése. 2. Senki se feltételezze ezt ebben a formában. Így hát, hogy ne legyen kellemetlen a dolog, ha akarod, feladom saját ellenérzéseimet és megírom nekik, persze ha te nem akarod, ami nekem kellemesebb lesz. Ha azonban mégis magad akarod megírni, akkor kérlek, ne tégy említést arról, amiről a levélben írtál nekem. Most megemlékezem I. P. Kaljevéről. Egyetértek, de nekem nincs kialakult véleményem, nem olvastam se Egon Szoronova visszaemlékezéseit, se más cikkeket. Talán majd elolvasom, ha lehet küldd el. De levélben, ahogy küldtem neked és kérem a cikkeidet is. Innen nem látszik, hogy más a véleményed, ami miatt ne lehetne kinyomtatni a cikkeidet, igazából nincs olyan, ami ne tetszene. Többé-kevésbé megy a munka Münchenben, minden elő van készítve a kísérlethez. Valahogy lesz, vélhetőleg három hét múlva, amikor is elutazom innen. Erről ennyit. Írj nekem mihamarább. Most elküldöm. A Te Ivan Nyikolajevicsed. Szeretett Grigovjevna üdvözlöt.

Eredeti: GARF, f. 5831, op. I, d. 18, l. 21-23.

№180. Charbonnières, 26./VII. 1907. B.V. Szavinkovnak

Kedvesem! Szívesen viszontlátnálak – már nagyon szeretném. Ha akarod, utazz ide. A cím: Charbonnières (Vall de Joux). Lusanne-tól 2 órára Vallobre felé. A Pension de Luc-ban lakom – a saját nevem alatt. A Te Ivan Nyikolajevicsed.

Eredeti: GARF: f. 5831, op. I, d. 18, l. 24.

№181. Szerda 14./VIII. 1907 B.V. Szavinkovnak

Drágaságom. Csak nem riadtál vissza egy kis hegyi sétától, amire 3 napot pazaroltál – felmáshatál gyalog 3136 méterrel a tengerszint fölé. Tisztelegesen kitüntetted magad. A csodálatos kilátás és a csodás napfény a Monte-Rose lábánál jótékony hatással van a hangulatomra. Leveled elfojtotta bennem az ünnepi hangulatot. Természetesen igazad van abban, hogy Irinát nem szabad kihagyni, de most nem tudok semmi mást kitalálni. Nincs ebben semmi rossz, csak egyelőre nem látok tisztán. Az anyagi dolgokról

nem akartam írni. Így, szemmel láthatólag nem ez az összes pénz, másrészt nincs meg a teljes összeg. Gondolom az előbbi hihetőbb. Nehezen hiszem el az ilyen szintű szőrszálhasogatást, legalábbis a legtöbbjükről. Természetesen szükségünk lenne egy olyan helyre, ahol nyugodt körülmények között dönthetnénk a tagok felvételéről. De mindettől Irinának és O. bátyjának nem lesz könnyebb. Azt hiszem, neked a legegyszerűbb Iljusához, (Fundaminszkijhez? – a Szerk.), Cejtlinhez, talán még Makanovhoz fordulni, ha még nem utazott el, letenni pár száz rubelt a részére. Meg kell kezdeni a levelezést Finnország felé, – két hónap van rá – ezen kívül hasznos lesz, ha a pénz nekik nem kell, akkor csak kapjanak idegösszeroppanást. Természetesen tudok írni a fent említett személyekről, de feltételezem, hogy te jóval közelebbi kapcsolatban vagy velük, mint én, emellett én nem tudom a címüket. Persze én is olvastam a leveledben, amit mondanak, hogy tudsz segíteni nekik abban, amiről már írtál nekem. Úgy hiszem drága, hogy meglehetősen többet teszel, visszatérve a fent említett személyekre. Tudom, hogy lelkiismeretes vagy, de talán meg kellene akadályoznod ezt a dolgot. Nekem úgy tűnik, hogy az adott helyzetben ezt el kellene vetni – ez nagyon kényes helyzet – a mi kötelességünk segíteni nekik, elsősorban Irinának. Én egyáltalán nem ismerek pénzes embereket, akikhez fordulhatnék. Természetesen az Irináról felmerülő kérdést hivatalosan felteszem, de ez nem a kérdés gyors eldöntése, csupán nagyon meg akarom magamnak nézni, ezért kérek, add át nekem őt, és arról hadd írjon ő, hogy mit akar csinálni. Gyors döntés kell, bár időbe telik, a kérdés csak az, hogy én milyen utasítást adok. Most sajnálod, hogy nem válaszoltam a leveledre. Válaszoltam, drága meghívtalak magamhoz, mindent részletesen megbeszélhetnénk, mert nem igazán szeretném leírni. Leveled szintén arról szól, hogy találkozunk kéne. Tehát, mivel sajnálatos módon olyan hírek jönnek, hogy mostanában nem tudsz ideutazni, itt maradok aug. 25-ig. Írd meg, hogy mikor tudsz idejönni. Maximális tisztelettel Irinának. Puszi: Iván
Szeretett Grigovjevna és Volodje. Forró üdvözlöt neked és Irinának. Add át ezt a levelet Irinának.

Eredeti: GARF, f. 5831, op. I, d. 18, l. 25-26.

**№182. Charbonnieres (Vallée de Joux) 29./VIII. 1907. B.V.
Szavinkovnak**

Kedvesem! Leveledet a kérdéssel együtt megküldték nekem Münchenből. Nagyon türelmetlenül olvastam, hogy erről a kérdésről mi a te végleges döntésed. Fordulj ahhoz az emberhez, aki jelenleg nem tud a mi ügyünkről, de megbízhatóan segítheti a dolgunkat. Ezekkel őt és engem nagyon kényelmetlen helyzet elé állítottál, azok után, amik a tavalyi évben történtek. Arról van szó, hogy csaknem elvesztettem minden reményemet ebben a vállalatban. Ebben az ügyben annyi meglepetés és előre nem látható dolog volt, hogy komolyan megingott a hitem az ő technikai tehetségében és szilárdsá-

gában. Kiderült nagyon sok fantasztikus dolog a munkájáról, ami egyáltalán nem halad előre. Számomra most az a kérdés, hogy folytassuk-e tovább – azaz hogy kiadjuk-e a további 7000 rubelt – vagy függesztük fel a kifizetéseket, és ne ringassuk magunkat hiú reményekben. Saját kételyeim napról napra nagyobbak lesznek és rámutatnak a hibái egész sorára. Ezalatt a felszínre került nagyon sok apró jellemhibája is. Különben ő már maga sem a régi magabiztossággal beszél, mióta kievickélt szorult helyzetéből, persze ő nem kezeskedik az időért, de azt gondolja, hogy a költségvetés nem fog nőni. Azt mondja a pénz 2/3-nak felhasználása után, hogy butaság nem a végére járni. A bizonyíték számomra nem túlságosan meggyőző, ezért meg lehet tartani akkor is, ha 20.000-et kell fordítani rá. Így butaság lenne hozzáadni még 5.000-et, és így tovább. Adtam neki 2-3 hetes határidőt, hogy néhány információval szolgáljon nekem, így akkor már véglegesen eldönthetjük a kérdést. Tehát látod, számos nagyon kényelmetlen kijelentése van, ezért tartózkodj a dolog tanulmányozásától. Mindenekelőtt meg kell vizsgálni általánosságban, reálisan az ügyet. Légy mindig objektív. Számomra most az a kérdés, hogyan tudsz jelen lenni az ügy vizsgálatánál. Világos, hogy a te szervezőmunkád nélkülözhetetlen. Azt gondolom, hogy személyesen kellene ezt megbeszelnünk, de ezt későbbre kell halasztanunk. Mindenesetre, ha el tudnánk hártani minden akadályt, – amiben nem kételkedem – a szervezést a jövő év márciusában el lehetne kezdeni. Az egész olyan számomra, mintha fejbe vágta volna, és még nem ébredtem volna fel. Itt szeptember 7-ig maradok, utána Genovába utazom, ahonnan remélhetőleg tovább megyek F-be. Feltétlenül találkozunk kell. Döntsd el, hogyan csinálod. Nem tudom, hogy mennyi ideig kell Párizsban maradnod. A címem: Charbonniéres 7. Irina holnap reggel érkezik. A kételyeinket még senkinek sem említettem. Forró öleléssel. Üdvözlöm Grigorjevnyát.

Eredeti: GARF, f. 5831, op. I, d. 18, l. 27-28.

№183. München 24./IX. (1907. B.V. Szavinkovnak)

Drágaságom. Korábban nem volt kedvem írni, bár nem akarom mondani, mintha tegnap megjött volna, de válaszolnom kell neked – íme egy kedvetlen levél. Mondtad, hogy nehéz kommunikálni velem az elmúlt időben. Igen, ezt én is észrevettem, de nem csak az utóbbi időben, hanem így volt már akkor is, amikor St. Jean'-ben éltél. Azt éreztem, hogy kerülsz engem. Miért? Egyértelműen nem azért, mert türelmetlen vagy. Az lenne a legjobb, ha te magad válaszolnál ezekre a kérdésekre. Mindenesetre az okok felderítésével még nem lehet a problémát megoldani, normális viszonyt kell teremteni kettőnk között. Igen, leveledben semmit sem szólsz az okok megkeresésének fontosságáról. Abban sincs semmi, amit a beszélgetéseink alkalmával sem szívesen mondasz el. (Tehát elmondhatsz nekem bármit, ami a kérdéssel kapcsolatban felmerül.) Áttérek a leveled legfontosabb gondolataira. Nagyon fontos, hogy az ügyek jelenleg rohamtempóban haladjanak. Ebből

az következik, hogy minden erőnket össze kell szedni, így nem csak ezért megyek oda, hogy erőnket mozgósítsuk, hanem hogy elérjük az eredményt. Ha így cselekszek, akkor semmi létfontosságút nem hozhatok létre, akkor... nem tudom mit tegyek. A dologgal szemben – amit neked mondtam – érveket hoztál fel... olyanokat, mint amelyeket tavaly én mondtam neked, amikor elutaztam hozzád a munka megszakítása után. Emlékszem, a te eszed és szónoki tehetséged elősegítette a magasabb röptű gondolatok és a propaganda megértését. Ezt jó és nagyon kellemes hallani, hogy mennyire mesterialien bontakoztatod ki mások előtt a tehetségedet, de már unalmas, amikor ilyen elméletek propagálásával fordulsz hozzám. Tehát a gyakorlatban elmegyek összegyűjteni az erőnket, de te kihúzod magad ez alól. Ha a párt nem tudna embereket adni az ügy mellé, akkor ez így nem is működne. Ezt az ötletet te mindig elveted. Én meg vagyok győződve az ellenkezőjéről. Grigorij és én is kategorikusan kijelentettük, hogy amíg mi ismerjük a pártot és az embereket, addig ez semmiképpen nem lehetséges. Ez alatt én, személy szerint azt gondoltam, hogy én vagy mi nem tudjuk beléptetni. Számomra most ez a legfőbb kérdés. Se Grigorij, se az én kijelentésem nem befolyásol téged (bár Montreux-ben a bejelentés után mondtad nekem: „ha így van, akkor jobb” és ezen szavaid után úgy látszott, hogy semmi különleges okod nincs kihúzni magad ebből a szituációból. Egyértelmű persze, hogy a saját véleményedben biztos vagy – de akkor ebből készíteni kellene egy logikai összefoglalást – azaz haladni is – de te bejelentetted, hogy elutazol – és én: maradok. Akkor nincs miért nagy feneket keríteni neki, előre kell haladni a helyzettől függően, erőnket megfeszítve a cél felé, azaz olyan álláspontra kell helyezkedni, amelyiken én állok, s amit már neked is kifejtettem. Viszonylag erkölcsös az igazságot elfogadni és így tovább. Azt mondom, hogy amikor én akarom, akkor majd elfogadom, amit az erkölcsi igazság nevében lehet cselekedni. Én csak az erőket akarom összefogni és így tovább. Írod, hogy igyekszem beléd lelket önteni, de tudod ez halva született ötlet. Nem tudom, hogy mindezekből mit fogadsz el, és mi az, amivel hitet tudok beléd önteni. Nagyon messze vagyok ettől és ez fordítva is igaz, az ügyvel kapcsolatban szertefoszlott minden hited, legalábbis amennyire ez leveledből kiderül – ezt én mondom egy hajdani útitársnak. Tudomásomra jutott, hogy néhány barátod közt az a szóbeszéd járja, hogy a Központi Bizottság téged akar Oroszországba küldeni, és szem előtt tartva a terveidet – bele kell törődnöd. Nem tudom, hogy mennyire viszonyulnak igazságosan a terveidhez (semmit sem ismerek a terveidből), de el kell mondani, hogy téged senki sem akar Oroszországba hívni, és nem tudom, hogy honnan jön ez a szóbeszéd, ám megbízom benned és így tovább. Biztos vagyok benne, hogy te nem látsz ebben semmi rosszat, az elvtársi és baráti viszonyon felül természetesen tudok veled együttműködni: nagyon szeretek veled dolgozni, még akkor is, ha néha nekem vadnak tűnsz. Egyrészt külön utakon járunk, másrészt néha nehéz befogadni a gondolataidat, mivel ezek komolyan befolyásolják az érdemi munkát. Így hát kedvesem, ha csak azért akarsz

utazni, mert neked úgy tűnik, hogy látni akarnak, vagy azért, mert nem tudsz nem dolgozni, ha én dolgozom, akkor a továbbiakban át kell gondolnunk ezt a kérdést és meg kell hoznunk bizonyos döntéseket. Engem személy szerint egy cseppet sem befolyásol ez a dolog a hozzád való viszonyomban, irántad lévő barátságom és szeretetem akkor is szilárd talajon állna, ha az élet más területén kamatoztatnád e képességeidet. Elégedetlen maradtál a szemrehányások miatt, amik a müncheni beszélgetésünk során olyan szerencsétlenül sülttek el, és észrevettem, hogy korlátozlak az elhatározásaidban, pedig tudom, hogy nem vagy már gyerek és tudsz egyedül dönteni. Elfogadom, hogy néha szerencsétlenül jönnek össze a dolgok. Tényleg nem tudod ezeket? Igyekszem megvilágítani analógiával. Összeakaszkodtál a franciákkal, a párt eszközeinek a kérdésében, én tudtam erről. Ott találok magam a városban, ahol a franciák vannak. Nem tudok arról, hogy milyen viszonyban vagy velük az adott pillanatban. Megérkezem hozzád, és érdeklődöm, hogy mire számíthatok a párt ügyében. Persze, mindenek előtt az összes francia, ha tapintatosak, megkérdeznének téged, mit válaszoljanak nekem. Gondolom, ebben az esetben nagyon kényelmetlen helyzetbe hoznának, és esztelen-ség volna az én részemről a te utasításodra válaszolni – nem vagyok már gyerek, ez engem érint, nem pedig téged. Írom kellett Münchenbe, mit nem szabad csinálni. Persze akkor hallgattam, amikor Mark A(ndrejevics Natan-szon) megkérdezte tőlem, hogy mit hagyott ott P(avel) I(vanovicsnál), az ő helyettesénél Münchenben, – aki persze nem technikus, s mint ez Sisko szavaiból kiderült, – amit maga P(avel) I(vanovics), mint eldöntött tény közölt. Ez ügyetlenség volt az ő részéről. De ne essen erről több szó. Unalmas mindig elmondani, de igazából nem kívánom meghatározni és előírni minden lépésedet. Ahogy azt már mondtam neked, én a Központi Bizottsághoz hivatalosan is beadtam egy indítványt, hogy Irina ösztöndíjhoz jusson. A felvétel oka ez volt, de ő kijelentette, hogy a pártba rendszeresen befolyik 300 frank. Amália Osipovna Gavronszkájának – ha jól emlékszem – nem a saját pénzéből adott neki, hanem abból, amit a párthoz való visszautalás céljából kapott, sőt, még 400 frankot is, ami abból az 1200 frankból való, amit átadott neked. Utoljára, amennyire emlékszem, Nad. Vlagy.- tól jött. Nekem ezt Mark jelentette. Összességében ez félreértés volt. Írtad és mondtad is, hogy Irinának elég 500 frank, ha jól emlékszem, különböző forrásokból. Követésemre kijelölték Irinát ösztöndíjasnak, de nem tettem említést erről az 500 frankról, feltételezve, hogy ösztöndíjasként tud bánni a pénzzel. Ezzel a helyzettel szemben teljesen fegyvertelen voltam, azaz a neki adott 700 frankról. Világos, hogy miről van szó.

Most magamról. Megérkeztem Münchenbe, véglegesen eldöntve ezt az érdekes kérdésem, s hogy végre találkozunk, nem változtatott azon, hogy tovább mozgolódtam. Nem sikerült kialudnom magam, mert Irina berontott a szobám ajtaján az új hírekkel, aminek a forrása a múlt hónap. A Charbonnières-ben ült spicli érdeklődött utánam, aztán eltűnt az elutazásomkor. Jelentést tett szeretett postai hivatalnokunknak, Grigorjevnek³⁵⁹. Irinától

részletesen tudom, ami a neked küldött levélben szerepel, a szeretett Grigorjev leveléből kiderült. Természetesen meg kell várni, hogy idővel minden tisztázódjon. De mindentől eltekintve, meg kell várni a kérdés végleges eldöntését, különféle okok miatt, azért, mert ők rá akartak mutatni a 3 héttel ezelőtti döntésre, de 2 hétig még biztosan nem jutnak dűlőre. A múltkor igazam volt, amikor azt mondtam, hogy még 2 hétig nem fog történni semmi. Most északra utazni nem éppen megfelelő, de úgy döntöttem, hogy még 2 hetet várni, nem nagy ördögösség. A tisztánlátás kedvéért elmentem Ausztriába, nem tudom, hogy megfelelő-e, ha találkoznánk egy hét vagy 10 nap múlva, viszontláthatjuk egymást. Újra együtt, ott, ahol lakni fogsz. Ide írj nekem: Wien, Post lagernd, Hern Liptschenko.
Öllek és csókollak: Ivan Nyikolajevicsed
Egyszerűen, ahogy a cettlire írtad. Ne kézi papírra.

Eredeti: GARF, f. 5831, op. I, d. 18, l. 29-32.

№184. 7./X. 07. B.V. Szavinkovnak

Drágaságom! Csak most kaptam meg a leveled. Teljesen másképp értelmezted a példámat a pénzeszközök relativizálásával kapcsolatban, mindent leegyszerűsítetted. „Nekem add a pénzt és ne neki.”, így értelmezhető az analógia. Olvasd figyelmesebben, biztosan elkerülte a figyelmedet, amit szinte gondoltam. Ezt gondolni kényelmetlen, nem beszélve arról, hogy ki kezdte a dolgot, és hogy a viszonyok végre tisztázódjanak, amelyek hatásköre változik és keveredik az üzleti kapcsolatban. Ez valamiért kényelmetlen mindkét oldal számára. Újra az analógiához fordulok. Üzleti kapcsolatba kerülsz X-szel és elkezdted kivonni a pénzt a párt számára. X-re nagyobb benyomást tehetsz te, mint a párt. X majd eldönti, hogy szükséges-e, hogy pénzzel támogasson. X közelebbi kapcsolatba fog majd kerülni veled, azt mondja: „Tudod, mindenki, akivel eddig találkoztam olyan más, de sohasem tetszett bennük, hogy én nem tudok adni semmit, csak üzleti kapcsolatba tudok velük kerülni” — de ők ezt tudták. Így, abgemacht (előre letett – a ford.) pénzt fognak kapni valahol, valamikor és így tovább. „Én semmit sem tudok erről a belpolitikáról, nem ismerve a külső tényezőket, és amit X adott a pártnak, oda más személyek is odacsöppentek.” Tilos öntől pénzt kapnom – a pártban beszélt nekem egy elvtársam arról, hogy ő mit adott és persze semmit sem fog ez ellen tenni, hiszen közös a mi ügyünk és a pénz is a miénk, a pártunké. Megkönnyítem az elvtárs munkáját, úgyhogy ne írjon neki személyesen és így tovább. Ez az egyik oldal, de van egy másik is. Te már régebbi kapcsolatban vagy X-szel, többször kapsz tőle pénzt, és ha alaposabban megfigyelted őt, akkor észrevetted, hogy X-szel valami nincs rendben. Feltehetően, hogy a pénz valamiért nem tiszta (például japán), vagy X valamit helytelenül csinál. Mindez számodra gyanú, s remélem, nem beszéltél még ezekről az elvtársnak. X-szel megváltozik majd a kapcsolatod - elkezded kitérni a pénz elől, és a beszélgetéseidben megbizonyosodsz véleményed

helyességéről. Én, tudatlanul összeakadok X-szel, megismétlem a fent említettet, bőkezűen adakozom és így tovább. Így néz ki az én analógiám, érthető! Ha valami nem lenne világos, még mondhatod azt: „Igen, itt Münchenben szó sem lehet róla.” – neked is mondom, te erről nem tudsz, nem látsz, és nem írsz nekem. Ahogy elnézem a munkát, egyre jobban kezdek kételkedni és meglepődni azon, hogy az összes beígért kísérlet nem kivitelezhető. Végezetül figyelmeztetek: azért nem lesz kísérlet, mert nem bizonyosodtam meg az ügy realitásában és nem vállalom az ügy kivitelezését. Nem tudom, hogy a párt mit gondol, milyen költsége lesz a kísérletnek, ha sikerül. Ebben az időben megjelenisz elvtárs, eldöntve, hogy milyen oktatásban fogsz részesülni és így tovább, a saját megjelenésedről beszélsz neki, hogy köztetek nincs semmilyen kapcsolat, csakhogy a párt számoljon vele. Természetes, amit B. gondol és mond – nem tudok mindenről. Egy beszéd – nem lesz kísérlet – a továbbiakban szót se róla, de másról sem. Számolva az ügy realitásával, meg kell kezdeni az oktatást. Úgy gondoltam, hogy a megújuláson teljesen más irányba kell fordítani. Még hozzá teljesen tiszta szándékkal (nem mintha megfordult volna a fejemben, hogy itt valami tisztátlan-ság lenne). Hiszen ez taktikailag helytelen, amikor számodra X-től pénzt követelünk, mivel ezt csak a legtisztább szándékkal lehet. Ha most nem is emlékszel, ügytelenség volna a részemről, ha megengedném neked, hogy te is kérdezz, és más véleményt fogalmazz meg, de kijelentem, hogy kényelmetlen helyzetbe hoztál, amikor megírtad nekem Münchenből: „Csak annak a véleményével kegyeskedik számolni, akinek betekintése van az ügybe, mindenki mást küldjön hozzám.” Összességében nem akartam nagyobb feneket keríteni az ügynek, mint amiről már szó volt. De kényszerítve voltam, és te is tettél volna az én helyemben, ha összezavarodott volna a viszonyod X-szel, nem ismerve a viszonyok aspektusát. Nagyságos uram, X tud önnek írni, hiszen ön ismeri a mi viszonyunkat, főleg ha megjelenik egy új személy. Természetesen, amit neked X válaszolna, az ismerteté velem is az ügyet, így ha nem ismernéd a gázlót, akkor ne lépj a vízbe (aki nem tud arabul, ne beszéljen arabusul – a ford.). Azt gondolom, ez ügyetlen megoldás. Nagy kár, ha te ezt nem látod. De ne beszéljünk erről, vége.

Következő pont. Levelemben világosan fogalmazok. 300 frankot átadtam neked Amália Oszipovna Irina részére. Ez az összeg, amit Amália Oszipovna el kellett, hogy küldjön a pártnak (így jutott el hozzám szóban vagy levélben Amália Oszipovna-tól, ő maga ezt nem mondta és nem írta meg nekem. Neki nem mondtam). A vak is látja, hogy Amália Oszipovna mondta vagy írta a párt tagjainak vagy a Központi Bizottságnak, különben honnan tudnának arról, hogy én feltettem a kérdést az Irinának szánt pénzről? De, ha Amália Oszipovna valakinek az elvtársak közül a saját pénzéből ad, akkor erről nem beszélnek. Csak ő tud arról, hogy ki adta. Nem így látod, kedvesem? Amikor nekem kölcsönöztél az Irinának juttatott 500 frankból, akkor én nem kérdeztem, s nem tudtam, hogy ezt ki adta. Nem szóltam senkinek a dologról, illetlenségnek is tartom az erről szóló beszédet, talán még a Köz-

ponti Bizottságban is. Ez csak akkor történt meg, amikor a pártkasszából kaptam. Így elképeszt a párthoz való viszonyod, más irányba kell terelni ezt a viszonyt, mely tévútra vezethet téged. Az elküldött pénzről nem mondták meg pontosan, hogy honnan származik. A Központi Bizottság nem gondolt semmi rosszra. Most a második összegről. Én, hogy világosan fogalmazzak, a neked kézbesített 1200 frankból 400 frankot átadtam Irinának. Nem volt szó arról, hogy ez az 1200 frank a párté. Elfogadtam. Mark Andrejevics nem mondta nekem, hogy az 1200 frank pártpénz, csak annyit mondott, hogy ezt a pénzt te kaptad, és ebből 400-at adjak Irinának. Természetesen a Központi Bizottság lefegyverzett azzal a kijelentéssel, hogy – ő (Irina) 700-at kapott, 300-at a pártkasszából és 400-at Pavel Ivanovicstól, tehát neki az adott pillanatban van pénze és ezért a havi ösztöndíj kifizetését meg kell szüntetni. Úgy tudom, Irina nem kapott annyi pénzt, így nincs pénze. Gondoltam megvilágítom, hogy itt valami nincs rendben, ahogy azt már írtam neked. Most már tudsz mindent, hogy honnan is származik a pénz (Mark Andrejevics mondta), de kérek, ezt ne említsd meg sehol. Persze ha Mark A., ezt nem kitalálta, akkor honnan tudja? Neki olyanok mondták, akik ezt tudják. Miért ők mondták ezt el neki, és miért háborodik fel a Központi Bizottság az eseten? (Ne csodálkozz semmin, valahonnan ők is megtudták.) Gyorsabb, ha segítenek valakinek, vagy megszereznek valamit valaki részére, de nem akarják, mert a „jó ügy” számukra teljesen érdektelen. A magyarázatod a kérdésekre, persze sok mindenre fényt derített, amennyire a tévedésbe belejátszott mások szószátyár viselkedése. Csak az nem világos, hogy Amália O. milyen 300 frankot adott át, saját vagy pártpénzt. Azt – amit már megírtál Mark A.-nek, ki tudod javítani, hogy az az 1200 frank pártpénz? Azért kérdezlek erről, mert ez az egész kellemetlen félreértés az én pontatlanul átadott, barátságatlan szavaimból és gondolataim talajából serkent ki. Ez aztán kapott hideget-meleget! Nem amiatt írtam neked Márkról, mert jobb annál, amit a levelemben határozottan állítok: 300 frank pártpénz, de a többi nem. Allah vezessen téged, amiért úgy értetted. Most már aránylag olyan dolgok jönnek, amiket senkinek se mondtál. Visszahívnak Oroszországba. Írtam, hogy a barátaid erről beszélnek. Állítom, hogy így van. Ez csak természetes, hogy te még mindig hiszel abban, hogy ezt te senkinek sem említetted. Világos, hogy vannak nagyon szolgálatkész barátaid, eljutva a balkezes szolgálatig. Erről nem csak beszélni kell, hanem egyenesen rá kell kérdezni, miért követelik ezt a dolgot. Ha ez téged annyira érdekel, találd ki, hogy honnan jön. Unalmas erről mindent megírni. Fontos lenne erről személyesen is beszélni valamikor a napokban. Lehet, hogy egyszer meg is írom. Nagyon levert még az, amit magad jelentettél ki politikailag, de én tudom, hogy etikus. Nagyon jól tudom, hogy korábban mindig is elhatárolódtál a politikától. Na, viszlát. Tiéd.

Eredeti: GARF, f. 5831, op. I, d. 18, l. 33-37.

№185. B.V. Szavinkovnak

Kedd éjjel Kedvesem! 2 óra múlva szerdán Iljusával leszek. A Lipcsenkó család alatt fogunk lakni. Véletlenül találtam meg a levélkémet. Iván.

Eredeti: GARF, f. 5831, op. I, d. 18, l. 38.

~1908~

№186. 10./X. 08. B.V. Szavinkovnak

Kedvesem! Köszönet a levélért. Forró és szeretetteljes öleléssel. Köszönöm, kedvesem. Rátérve az ügyre, most már hitelt érdemlően visszavonták a bíróságról Burcev ügyét. Ma levelet kaptam V-től (hét nap késéssel kaptam meg, mert a rendelőnyhez szükség volt megvizsgálni az útlevelemet is, anélkül nem adták ki), amiben leírja, hogy a bírósági ülés szombaton kezdődik, én megkérdeztem telegráfon, hogy egyetértene-e azzal, ha te lennél a harmadik résztvevő a Központi Bizottság részéről. Még ma áttelegrafálok a kívánságaimat ezzel kapcsolatban. Ha véletlenül még sem érvényesítenék az ítéletet Burcev ügyében, akkor én biztosan fellebbeznék. Persze akkor nem csinálnék semmit, ha esetleg más döntést hoznának az ügyben. Van néhány kellemetlen dolog. Számtalanszor rámutattam ezekre a levelemben, de nem mindenre. Úgy gondolom kedvesem, hogy túlságosan felnagyítod a dolgot, hogy mi történik akkor, ha Burcev mindent kipakol. Persze, neked az a feltevésed, hogy az életrajzom a bíróság számára érdektelen. Ez a feltevés az én szemszögemből más: a bíróság ismeri az életrajzomat, de jópárszor hitt Bakajnak³⁶⁰, így lehet ez az ő életrajza, (ami véleményem szerint néhányszor még ki lesz egészítve), ahogy ez megtörtént Burcevvvel a „múltban”, Bakaj a rendőrségen szolgált, később több más szolgálatot tett és magasabb rangba is került. Amúgy meg már nem rendelkezik a számára oly nélkülözhetetlen bizalommal. Ne vedd a szívedre, amit most mondok saját és Bakaj életrajzáról. Tudom mennyire méltatlan ez nekem és mindannyiunknak. Látható, hogy hogyan alakult ki ez a helyzet. Én azon az állásponton vagyok ezzel a feltételezéssel kapcsolatban, hogy nem egészen tiszta, hogy Bakaj, aki közvetített a provokátor és a PPSZ között, rászolgált-e a bizalomra. Ezen feltételek közt nekem úgy tűnik, hogy amiről B. kipakol, abból igazán nem származhat haszna. Természetesen én sem tudok mindent, csak amit B. mondott. Csak annyit tudok, amennyit tudattak velem a legutóbbi találkozásunkkor. Az a véleményem, hogy nem bírja a kritikát. Lehet, hogy szubjektíven ítélem meg, de mindent összevetve tudatosan, objektivitásra törekedve ez csak néhány lehetőség. Főként – az 1905-ös augusztusi levél Tatarovról és rólam³⁶¹, amit Bakaj adott át, hogy Peterszont³⁶²

(ezt a levelet Kremeneckij³⁶³ írta) rá akarják sózni valamelyik vezetőre vagy Racskovszkijra. Ezért a cselekedetért büntetést kapott, így áttették Pétervárról Szibériába, ahol korábban az Ohrana vezetője volt és szintén az is maradt. Egyetlen épkézláb módon gondolkodó ember sem érti ezt: nem lehet ilyen enyhe büntetéssel sújtani azt, aki ilyen bűncselekményt követ el. Minden másként alakult volna, ha Tatarovnak Pétervár helyett egy másik területen adtunk volna munkát. De maradjunk reális talajon, különben teljesen összezavarnánk az alkotmányt. Egyébként a levél augusztusban jelent meg, de az alkotmány októberben. Két hónap a különbség. Emellett amit Kremeneckij írt, azt megbeszélte a felettesével. Nekem úgy tűnik, hogy az elkövetkezendőkben nem csak Burcev és Bakaj viselt dolgairól kéne szót ejteni, hanem arról is, hogy tényleg megtörtént-e Kremeneckij Szibériába való áthelyezése. Ha megtörtént, akkor kérdés, hogy mikor. Kremeneckij szibériai tartózkodása alatt vagy korábban, mivel a levél már előbb megjelent, vagyis az ő áthelyezésénél lényegesen korábban, amikor már tilos volt beszélni az októberi napok zavaros helyzetéről. Ezt a kérdést volna fontos feltenni. Lehet, hogy amikor ezt Burcev kijelentette, már tudta, hogy hülyeség. De most mit tegyünk? Lehet, hogy ez nem működik, és az egész publikum megismeri, amikor is feltűnnek az Ohrana új vezetői. Ez a levél számomra egy nagy rejtély. Egyebek között, persze Kremeneckijt kivéve más ohranások Odesszában arról beszéltek, hogy ennek a levélnek ő a szerzője. Ha emlékszel még, ez 1906 végén volt. Odesszába érkezett a Központi Bizottság --- től, akihez egy ohranás ment. Ő írta ezt a levelet, és ahogy tudjuk, az egyikkel végeztek, de a másikhoz nem nyúltak. Ha mindebben hinni lehet, akkor az első levelet a két ohranás írta, mivel mindkét ohranás meg akarta menteni tőlem a pártot. Azt gondolom, hogy így nem forgattam fel semmit az odesszai ohranáról. Nekem akkor ezt mondta ---, azaz két hónappal korábban. Ha feltételezem, hogy Bakaj nem hisz el semmit, de becsületesen cselekszik, akkor valószínű, hogy az egészet Petersontól hallotta, Peterson pedig Racskovszkijtól vagy Gurovicstól, vagy mindkettőtől. Most könnyen azt lehet hinni, hogy magasabb rendőrségi körök valamiért kiválasztották, és most útjára bocsátják abban a levélben. A két provokátorról később elmondtam nekik mindent és hál' Istennek, még épségben van. A provokálás dolgában – mondja B. – nem volt szokás, hogy a párttagok kompromittálását kiadják hivatásos provokátoroknak. A történetet nem ismerem, – ő ismeri. Na, de mi lenne a rendőrség történetében, ha az ohrana vezetője kiadná provokálóknak legfontosabb vezetőjét, kompromittálás céljából? Mondani lehet, mikor előnyös: „ez lehetséges”, de ez eddig ebben a dologban még nem fordult elő. Olyasmi már megtörtént, hogy a provokátoroktól a munkatárs visszakapta a „múltját”. Tehát, most a legfontosabb az a levélben, hogy valóban szó van-e arról, hogy valakire akarnak hatni³⁶⁴, Burcev ismer valamiféle erkölcsi igazságot, így a pletykák magabiztosan terjednek rólam. Nem is kell tudnia senkinek az életrajzomról, s amit Burcev is mondana: kevés, de ha valaki ismeri az életrajzot, akkor lehet, hogy az arcon köpi Burcevet. Mi

legyen Burcevvvel, ha kiderül, hogy ismeri az életrajzodat? Ő a saját gondolatait nyilván nem utasítja el, sőt, még meg is szilárdítja őket, és nagyon egyszerűen gondolkodik: Pleve – ebben a dologban egyetért Racskovszkijjal, akit Pleve távolított el az ügyek közeléből. Igazából Racskovszkijnak nincs köze az ügghöz. Racskovszkij szerint Pleve gonosz. Racskovszkij nem gondolkodott. Állíts fel harci szervezetet. Öld meg Plevét. Én Racskovszkij barátja vagyok, képtelen volnék őt megölni, nem vagyok Pleve ellensége. Így hát létrehozta a Harci Szervezetet (BO). Egyszerű. De melyik történesznek ne fordulna meg ilyen a fejében. Ez nem Racskovszkij ügye. Ügyosztály és Ohrana Péterváron is létezik, (ők természetesen nem tudnak Racskovszkij és az én tervemről) bármikor meg tudják figyelni a Harci Szervezet munkáját, és bármikor képesek volnának letartóztatni akár engem is, tekintettel a Pleve ügyben kifejtett munkásságomra. Így, mint korrupciós ember (Racskovszkij szemével nézve) csendesén akasztófára kerülök Racskovszkij barátságának ideájáért, s nem mondhatom, hogy kegyelmezzenek meg nekem, mert én mindent Racskovszkij parancsára tettem, akit már szívesen megajándékoznának egy csinos kis „nyakkendővel”. Racskovszkij már felkészült az akasztófára, mint a Harci Szervezet tagja. Lehet, hogy Racskovszkij azt gondolja, hogy csak szibériai szolgálatra irányítják át, vagy hogy én nem árulom el, és akkor csak ő jut akasztófára az egész díszes társaságból. Az is meglehet, hogy segítségért fordul valakihez, például hozzám, és bár tudom, hogy megvesztegethető, de senki sem bolond annyira, hogy az élete kockáztatása árán megtegye. Ha nem sikerül meggyőződnöm, meg fogom tenni Racskovszkijnak. Undorító ezeket leírni. Már csak nevetni tudok mindezen. Burcev nagyot nevetett, amikor felállítottam ezt a hipotézist, de ez csak megerősíti a történetet. Tudom, hogy már előfordult ilyen a történelemben. Szudejkin meg akarta ölni Tolsztojt. De csak akkor, ha már tudott beszélni Degnyevvel (ez történelmi tény). Szugyejkin miért ne tenné meg? Elképzelhető, hogy Sugyejkin fél az akaratától, de Burcev szerint nem ijed meg úgy, mint Racskovszkij. Persze Sugyejkinnek könnyebb megtennie. Minden szál az ő kezében fut össze. Amikor még ő volt a vezető, az ő fejéből pattant ki a forradalmi szervezetek belső ellenzékének és belső ellenőrzésének a kinyomozása. Racskovszkij viszont nem kötelezte el magát az ügy iránt. Úgy látszik, a Harci Szervezet-et nem ő alapította. Burcev is megerősíti ezt a történetet. Július 15. Racskovszkij, Bíróság! Azt mondtad, Burcev ezt a forradalom és provokáció egyedi történetének hívja. Igen, egyedi. Ezt létre lehet hozni, de te félsz. Nekem úgy tűnik, hogy nincs mitől félni. Nemsokára kiderül, hogy mi lesz július 15-én és azután.

1. Addig. A Harci Szervezet létrejött, de nem Racskovszkij által, hanem Gersun által. Szípjáginról csak néhány nappal azután tudtam meg bizonyos dolgokat Gersun ügyében, Gersun eljött hozzám és megbeszéltük a közös munka irányítását. A Pleve elleni kampány tervét akkor kezdtük – 1902. április-májusában, amikor az Obolenszkij tervet is. Akkortájt érkeztem Pétervárra 1902. június- július környékén, de Gersun ekkor még Dél-Orosz-

országban volt, ahol megismerkedett Obolenszkij³⁶⁵ vonásaival. Nem akarom nagyon terjeszteni, ezért csak annyit mondok, hogy Szijágin ügyén kívül részt vettem más dolgokban is, amikor például Obolenszkij közel volt Ufához, ahová az embereket küldtük³⁶⁶. Mindenesetre számolni kellett a parancsnokság utasításaival is. Érdekes, hogy akkor még a cárgyilkosság szóba sem került, kivéve persze Burcev ügyét, de akkor még nem lehetett minden rendesen megbeszélni a parancsnoksággal, hiszen a vezetőség minden gyilkosságban döntött, kivéve a cáréban és Sztolipinéban, ahogyan ez július 15-e után megmutatkozott, de hiszen erről már mindent tudsz. Erről csak Szergejnek beszélj. Na, ezek történetek korábban. Bekövetkezett július 15-e. Pleve nincs. Racskovszkij örül. De az ellenség megölte őt is. Mégsem kapott csinos kis „nyakkendő”. Ismerte a szervezet összetételét és azt is, hogy milyen papírokkal élnek, tudta, hogy három különböző csoportra vannak osztva. Moszkvában, Péterváron és Kijevben. Tudta, hogy te Moszkvában vagy, egyszóval mindent tudott, amit te, és ennek eredményeképpen ölték meg Szergejt. Burcev szerint súlyos hibát követtek el a meggyilkolásával és azzal is, hogy nem sikerült letartóztatni. Már 3, vagy több hónapja biztos forrásból tudják azt, hogy milyen útlevéllal rendelkezel, hogy a többiek milyen papírokkal hagyták el Párizst, mikor érkeznek a határra dinamitokkal, milyen ügyben tartózkodnak Moszkvában, tudtak a fuvarosokról, egyszóval, mindent biztos forrásból tudtak már három hónapja, és ezért kellett megölni Szergejt. A gyilkosság után már senkinek sem sikerült kapcsolatot teremtenie Ivan Platonovics-csal, valahogy elkerülték egymást, úgy látszik neked jó útleveled van (bár ezt pontosan nem tudom). Ezzel még sokat fogunk vesződni³⁶⁷. Szegény Racskovszkij. A párt valamiért nem ismeri ezt a Racskovszkijt. De nem olyan pocskék a helyzet. Burcev ismeri az egész történetet – őt előre figyelmeztették, így nem sikerült elfogni, ezért tudott gyilkolni. Hogy mit fog csinálni – lassan mozgásba jön az Ohrana. Ha ők mindent meg tudnak a szervezet működéséről és a papírjaikról, a szervezet tagjainak tartózkodási helyéről, még egyszer nem szalasztják el a lehetőséget és gyilkolni fognak. Burcev történetében elképzelhető, hogy van valami. Most pedig a varsói látogatásról. Bakaj elbeszélése a következő: Pétervárról érkezett hozzá a hír, hogy neki, mint ohranásnak, hogy Raszkint, ezt a fontos provokatórt keresse fel és vonja megfigyelés alá úgy, hogy a spiclik ezt ne vegyék észre. Burcev feltételezi, hogy ezt a személyt én is megfigyelem. Számomra teljesen közömbös, hogy általában mit feltételeznek rólam. Tény, hogy egyszer Varsóban valamilyen ügyben én is felkerestem egy bizonyos személyt. A páciens vezetéknevére már nem emlékszem, de arra igen, hogy mindez januárban történt... (kihagyás a szövegben - a szerk.) Én, Mihail Rafalovics Gocot bíztam meg a dologgal, ha jól emlékszem, valamilyen szállítással. A vonásai ismerősek, de most már teljes egészében nem emlékszem – ez az úr valamilyen segítséget tudott nyújtani a szakirodalom leszállításában. Mihailnak erről átadtam ---, és úgy látszik létrejött --- ről, de nekem ez az úr azt mondta, hogy semmit sem tud, és halvány fogalma sincs – csak a szemeit

meresztgette. Úgy döntöttem, hogy --- füttyölök rá és elmentem...(törlés a szövegben - a szerk.). A varsói ügynökök számomra ismeretlenek, de biztosan felbukkannak a közelünkben. Ostobaság volt a vezetőség részéről felmenteni a spicliket azért, mert nem figyeltek meg engem, mint provokatort? Így tehát, amikor rossz provokatort figyelnek meg az ügynökök, mindig le kell őket cserélni? Sokkal egészségesebb lenne, ha nem velem bíbelődnének, hanem kíváncsiságból egy kicsit foglalkozhatnának ezzel a Raszkinnal is. Ez azonban szorosan már nem kapcsolódik a történethez. Mi semmire sem emlékszünk, ez a történet elég rossz emlékeket idéz fel. Amikor Nyiznyijben voltunk, hat ember követett minket és mégsem tudták elfogni az ot-tani kémeket. Az adott városban leváltották az ügynököket, mert nem látták Raszkint, ezért máshová küldték őket, hogy keressék meg és figyeljék meg Raszkint. Ezen kívül, a pétervári rendőrség központjából vagy az ohranától jött utasításban arról van szó, hogy a Raszkin nemcsak a Racskovszkijjal összefüggő ügyről tudott, hanem az Ohrana és a központ szerepéről is. Pontosabban arról, hogy a központ áldását adta Pleve meggyilkolására. Azt gondolom, hogy senki sem kíván egy olyan provokatort, akire állandóan nagy figyelmet kell fordítani. Nem tudom, hogy Burcev mire képes, --- írja, hogy tartalékol még egy ultraszenzáció „anyagot”, amit ugyan titokban tart, és amivel csapást mérhet a bíróságra, de én azt gondolom, hogy ez a cselekedet nem áll minden kritikán felül és minden épeszű ember tiltakozna ellene, fűrődjön csak saját maga a sárban, és ne mocskoljon be másokat. Azt hiszem, amit titokban tart, az nem lehet valami nagyszerű dolog³⁶⁸. Hazugságon és hamisításon kívül, semmi másra nem képes. Ezért nekem úgy tűnik, hogy a bíróság csak erre a mocskos rágalmazásra tud hivatkozni az ügy végéig. Szélsőséges esetben, ha Burcev nagyon tiltakozna, akkor egyszerűen megszállottnak fogják tartani. Úgy vélem, az ismerős személyek tekintélye még érdekes pillanatokat okozhat. Ha nem lesz ítékezés, attól a szóbeszédnek nemhogy csitulnának, inkább még nőni fognak és az ok nyilvánvaló: sokan nem ismerik a teljes életrajzomat. Te mondtad – most válaszolnom kell. Láss munkához! Most alkalmam adódik arra, hogy a kijelentésedre --- nem lehet mindenkit nyugalomra bírni. Ők, a vakok, azt fogják mondani: de korábban, Vera Nyikolajevna Figner nem dolgozott Degajevvel? Persze, megalázkodtunk Burcevvvel a bíróság előtt. Ez persze méltatlan volt a szervezetünkre nézve. De mindenki ugyanígy tett. Úgy tűnik, hogy nem szabad csendben maradni – te ügyesen elfojtottad az egész hírverést. Van még egy olyan lehetőség, hogy veletek együtt felkészülök, ha már nem túl késő. Biztos vagyok abban, hogy az elvtársak elmennek bármédig a becsületünk védelmében, és akkor én is elállok a saját véleményemtől és lemondok a bíróságról. Beszélj meg velük. Én --- átadom neked az ötleteimet, és ha akarsz, írd meg a véleményed. Írd meg kérlek, hogy mit tudsz és mit gondolsz erről az egészről. Számomra csak az a fontos, hogy időben ne legyen túl hosszú az egész procedura. Úgy érzem, hogy ez az egész engem már nem

érdekel. Törekedj arra, ha van rá módod, hogy megszabadíts ezektől a dolgoktól. Szívből öllek és csókollak. A te Ivánod.

Küldd el a levelet ---. Írj: Bayonne. Monsiuer N. Gousdruk, Posterestante. Ne csak megrendelésre.

Eredeti másolata: GARF, f. 5831, op. I, d. 18, l. 41-49.

№187. Bayonne, 19./X. [1908.], [B. V. Szavinkovnak]

Kedvesem! Épp most kaptam a tegnapi leveledet. Csodálkozom azon, hogy milyen régóta húzódik ez az egész. Nem igaz, hogy ilyen nehéz eligazodni abban az anyagban. Mégis szeretném tudni, mikor lesz ennek vége körülbelül, ha meg tudod nekem mondani. Nem lenne jobb, ha ott lennék? Lehet, hogy valamit világosabbá tudnék tenni – és akkor gyorsabban haladnánk. Habár, ha eszembe jut ez az ocsmányság - brr! Öllek, és a többieket is. Könnyebben viselem el ezt az ocsmányságot az irántam érzett szeretet miatt. Még érdekel a véleményed arról, hogy talán nem kellett volna ez a komédia. Írj és öllek. Csókolom és ölelem Leonyidot erősen-erősen. Hogy van az egészsége?

Eredeti: GARF, f. 5831, op. I, d. 18, l. 51-51. ob.

№188. [Biarric, 1908. október 23. B. V. Szavinkovnak]

Kedvesem! A kihallgatás utáni mindkét leveledet megkaptam. Várni fogok türelmesen. Innen Spanyolországba megyek néhány napra, majd egy hetet San Sebastianban. Írj oda poste-restante. Ugyanarra a névre. Útközben írok neked, ezért röviden. Holnap bővebben írok majd. Öllek téged és a barátainkat is. Tiéd. 23./X.

Eredeti: GARF, f. 5831, op. I, d. 18, l. 52-52. ob.

№189. [San Sebastian, 1908. október 26. B. V. Szavinkovnak]

Kedvesem! Természetesen a bírók nem történészek, kötelességük mindent meghallgatni, és mindent leellenőrizni. És töletek is bizonyítékokat kell kérniük. De... nem egyenlők a felek: ti és a rendőrség (a te benyomásaid álláspontján vagyok, amit nekem Bakajról mondtál). Például, hogy bizonyítjátok be a bírónak azt, amit Bakaj állít, hogy amikor Raszkin Varsóba jött és meg kellett látogatnia N.-t. Az Ohranában azt parancsolták, hogy ne figyeljék meg N.-t, hogy a kéme ne lássák Raszkint. Hogy lehetne ezt bebizonyítani? Én nem értem. Ami azt a levelet illeti, amit Kremenyeckij írt, – menj, és bizonyítsd be. Bár itt talán könnyebb a helyzet. Mert a magyarázat túlságosan különös – hogy ezért a tettért csupán egy embert küldtek Szibériába. Itt persze rá lehetett volna kényszeríteni Burcevet, hogy az ő Ohranás kapcsolatai segítségével bizonyítsa be dokumentálisan, hogy Kremenszkijt épp azután a levél után helyezték át Szibériába, vagyis 1905 augusztusában.

Tehát úgy érzem, hogy gyakorlatilag lehetetlen mindent letagadnunk, ami az Ohranától jön. És a bírók is, mivel nem történészek, ezen az állásponton lesznek. Még a formális bíróságon is be van vezetve az esküdtek intézménye, hogy ne csak formális döntés legyen, hanem figyelembe legyen véve nagyon sok minden más is. Ha ebből indulok ki, így is sok minden nem világos számomra ebben a bíróságban. Mindenek előtt a szünet a végtelen hosszú kihallgatásokhoz. Nem kritizálok kedvesem, csak nem minden világos számomra, vagy talán a kedvem az oka, a szubjektívizmusom. Végezni akarok már ezzel az ocsmánysággal, és a csavargásból is elegendem van.

Publikálva: Szavinkov B.: Egy terrorista visszaemlékezései. Sápadt ló. Hollófekete ló. M. 1990, 281.

№190. [Párizs, 1908. november 13. B. V. Szavinkovnak]

Kedvesem! Ma beteg az Öreg, V.-t küldte estére a városba, hogy elintézzé az ügyeit. Ma az Öreg nem tud beszélni az ügyünkről. Ezért ne gyere ma. Lehet, hogy én és V. este eljövünk hozzád, s elbeszélgetünk hárman. Ez abban az esetben lesz, ha sikerül találkoznom V.-vel. Ölellek. Tiéd. 2 óra, 13/XI.

Eredeti: GARF, f. 5831, op. I, d. 18, l. 53-53. ob.

№191. [1908. november 13. és 21. között, A. A. Lopuhinnak]

Mélyen tisztelt Alekszej Alekszandrovics! Nagyon hálás vagyok Önnek, hogy fogadott engem és tárgyalásokba bocsátkozott velem. Sajnálom, hogy mivel Önnek el kellett utaznia és éppen látogatót várt, nem sikerült teljes mértékben tisztázni a kérdést, legalábbis számomra. Ennek oka részben az a nyugtalanság, amely előbb Önben, aztán bennem támadt, nehogy az Önnél tett látogatásom tévesen legyen értelmezve, - számoltam is azzal, hogy szükséges lehet még beszélni erről a találkozóról, és most kihasználom az alkalmat, hogy írásban tisztázzam Önnel a kérdést az alábbiakban. Nagyon elégedett vagyok azzal a ténnyel, hogy Ön sohasem beszélt Burcevnak rólam. Mint ahogy azt pontosan tudom, ő hivatkozott Önre, és számomra világos, hogy ő hazudik, mert tönkre akar tenni engem. És ha Burcev felfedi a helyzetet, kétségbe vonhatják szavait a bíróságon. Azt terjeszti, hogy Ön nem akar beszélni, és kijelenti, hogy különben őt megölik; és akkor Burcev azt mondja Önnek, hogy van annyi bizonyítéka ellenem, hogy engem is megölnék, aztán pedig Ön mondja azt, hogy ő érje el, hogy ne öljenek meg, mert Ön ezt nem akarja, és csak ezzel a feltétellel nevez meg engem. Persze a bírúk úgy gondolkoznak, hogy ha egyszer egy ember nem vesz részt másvalaki meggyilkolásában, arra áll, annál inkább semmi Ön volt megnevezve, mint Burcev. Biztosították önt, hogy olyan sok bizonyíték áll rendelkezésre, amiért is, még Ön is nyugodtan megnevezhet engem. Mindezért, mondom némi kétséggel, a bíróság mindenféleképpen el fog jutni az Ön személyes

kihallgatásáig. Nem tudom, hogyan fogják ezt megtenni, - de biztosan tudom, hogy ha nehezen is, de el fognak jutni odáig. Nekem úgy tűnik, hogy így vagy úgy, de megteszik. Például azután, hogy Ön kategorikusan megtagadta a velük való tárgyalást, megjelentek Önnél, és durván követelték, hogy mondja meg, igaz-e, amit Burcev terjesztett, és olyan-e a helyzet, hogy a hallgatás kellemetlen Önnel. Ez természetesen csak az én meglátásom. Igaz egyrésztől, hogy ők el fognak jutni Önig, és tudom, hogy Burcev már írt Önnel erről. Mint ahogyan azt Önnel már tudattam, a hallgatása ebben az esetben nem ment meg engem. Azt fogják mondani, hogy hála az Ön beosztásából adódó precizitásának/lelkiismeretességének, Ön nem akar, és nem tud vallomást tenni, és igaz, ami igaz, Burcev Önt megrágalmazta. Ennek eredménye lehet az én halálom, és Önön ragad Burcev rágalma. Ezen kívül, amikor az ügy a bíróság elé kerül, nekem már hivatalosan úgy kell előadnom az Ön szavait, ahogyan Burcevtől hallhattam. Beismerni nekik nem tudok többet, mint hogy Ön róluk nem beszélt Burcevnak, - előfordulhat, hogy önszántamból, de valószínűbb, hogy kényszerből személyesen cáfolja meg, amit Burcev állít. Ilyenformán nagyon kellemetlen helyzet alakulna ki, elsősorban természetesen számomra, de az Ön számára is. De számomra más kiút nincsen, mint beleegyezni ebbe, hiszen tudom, hogy Ön ezt Burcevnak nem mondta, de ezt kell állítanom. Ami azt illeti, amit Ön rólam tud, - biztos vagyok benne, hogy Ön nem mondja el, még ha Önt erre meg is kéri. Hiszen egyvalamiről fogják kérdezni: beszélt-e Ön Burcevnak, és erre egy a válasz - nem. Mindebből világos, hogy a helyzet olyan, mint ahogyan gondolta - kellemetlen. Másrésztől viszont teljes garancia van arra, hogy ez a dolog semmiképpen nem végződhet rosszul, amikor Önön múlik mi lesz. Azaz Ön kijelenti, hogy Burcevvle sohasem beszélt és nem nevezett meg engem. Ha valaha beszélt is vele, megfogalmazás szerint csak „Hajdan”. Hiszen Önnel mindenki jobban hisz, mint Burcevnak - már csak az Ön előkelelő pozíciója miatt is. Önön múlik csak azt mondani: már engedtessek meg, hiszen nem akarok én, mint az Ügyosztály korábbi igazgatója, kiadni mindent, ami az Ügyosztályon történt, és ha már parancsolgat forradalmároknak a haszon kedvéért, nem akarok egy ilyen esetet sem megnevezni. Ez erős érv. Ebben nincs kétség. Aztán elmondja, hogy miért Önnel higgyenek és ne Burcevnak. Ez szintén óriási előny Önnel. Egyszer már említette, hogy állít Burcev olyan dolgot, aminek nincs alapja, ezért az Ön számára ez nem bizonyíték. Ez egyszerű logika. Honnan szedte ezt Burcev - gondolják majd. Az ő elképzelése, fanatikus meggyőződése az én bűnösségemről pusztán következtetés az Önnel folytatott mellékes beszélgetésből. Fanatikusnak tekintik az ötleteit az én bűnösségemről és utána nem lesz kétséges a választás, kinek higgyenek - Önnel vagy neki. Kétség nélkül Önnel. Van egy kellemetlen dolog, amely felett nem akarok elsiklani. Ez pedig az, hogy lehetséges, hogy Burcev, ha vallatásnak vetik alá, azt fogja mondani, akkor azért, hogy magát tisztázza, - azt, hogy Ön mondta neki. A helyzet kellemetlen, de Ön fölényben van. Ön végleg félbeszakíthatja a beszélgetést azzal a

kijelentéssel, hogy többet Ön nem fog mondani. Az Ön kijelentése véget vet mindennek. Mindenesetre az ügy véglegesen befejeződik azzal, ha Ön meglepődik, hogy hová kéretik, és nem érti, hogy milyen ügyben, pedig Ön semmikor senkinek semmit nem mondott. Természetesen Önt nem kell keresni azért, hogy kihallgassák, mindenféleképpen megjelenik, - de értésükre adja, hogy semmit nem mondott, ezért Ön furcsának tartja, hogy előrángassák. A hallgatás önmagában nem elég. Megengedem magamnak, hogy kifejezzem abbéli reményemet, hogy Ön figyelembe veszi a sorsomat és, ami fő, családom sorsát. Ők semmit sem tudnak, semmit sem értenek. Mindenki elfordulna tőlük, végeznének velem, ha nem is fizikai, de erkölcsi értelemben. Kérem Önt, értse meg ezt a helyzetet és könyörüljön meg rajtuk. Hiszen mindez a múlt (undorító múlt). Ön, mint azt nekem Ratajev elmondta, nagy bizalommal volt irántam, ez rajta keresztül jutott el hozzám. Nem tekintem saját érdememnek, hogy amikor Gersuni letartóztatása után a szoc[jál]-forr[adalmárok] felháborodtak és bosszút akartak állni Önön, én mindenáron lebeszéltem őket (ha emlékszik, Szergijovszkén, az ön lakása mellett kezdődött a nyugtalankodás Ön ellen). Én nem tudtam másként cselekedni, de most ez alapot ad nekem azt gondolni, hogy most én kapok jutalmat úgy, hogy Ön megment engem. Lehet, hogy nem tettem jól, hogy mindent elmondtam A. B. [Geraszimovnak], de nem volt más választásom. Tilos még egyszer találkoznom Önnel. Postán mindezt nem küldhettem el. Ezt csak A. B. [Geraszimovval] közöltem, és biztos vagyok benne, hogy ez hármunk közt fog maradni. Kérem Önt, hogy elolvasás után ezt a levelet semmisítse meg, azért hogy ne legyen bármiféle kellemetlenség a tartalma miatt. Kérem, hogy ezt, amit Önnek mondok, értse meg, és ne ítéljen el engem. Mindig jóindulattal Ön iránt és saját sorsomat Öntől várva.

Vinogradov

Gépírás, másolat: GARF, f. 508, op. I, d. 49, l. 39-41.

Publikálva: A. A. Lopuhin ügye a Kormányzó Szenátus Különleges hivatalán. Gyorsíráso jelentés. Szentpétervár, 1910, 49-51.

№192. [1908. december 18. Borisz Viktorovics Szavinkovnak]

Kedves barátaim! Bocsássatok meg, hogy nem írtam. Nagyon sok az ügyem és a kellemetlenségem. Pénz szintén nincs túl sok. Már megírtam, hogy Berlinből 1000 márkát fognak Önök küldeni, valószínűleg hétfőn meg is fogják kapni. Ebből 500 márka I. N. -é, de 500 már az Önöké. Hamarosan küldök még pénzt Önöknek, és a napokban Teszllel is tudatom majd. Holnapután kapok felőle híreket, és azonnal megírom Önöknek. Írjanak, hogy érzik magukat, milyen az egészségük, fáradhatatlanul dolgoznak-e. Nem szükséges gyorsan válaszolniuk, ahogy megszoktam. Gondoljanak többet az egészségükre! Ólelem Önöket, mindkettőjüket és minden jót kívánok!
Az Önök Iván Nikolajevicse

Eredeti: GARF. F. 5831. op. I, d. 18, l. 54-54. ob.

№193. [1908. december 21. B. V. Szavinkovnak]

Kedves Barátom! Ma jártam nálad, de tegnap is egész este nálad voltam, téged vártalak. Át akartam adni, hogy Viktor nem tud részt venni a tanácskozáson, de leginkább 2 okból kifolyólag döntöttem úgy, hogy nem veszünk részt ebben. 1) A Viktorral való előzetes beszélgetésből már világossá vált számomra, hogy a bírósági tárgyalás minden részletét nem tudtam megismerni (ez a lelkiismeretes magatartás természetesen szükséges a bírósági eljáráshoz), de azt, amit a tényekkel kapcsolatosan mondani tudok, amik nekem ismertek, már elmondtam neked és Viktornak. 2) Félek, hogy még árthatok, vagy akadályozhatom Önöket mindenben. Nem ismerem teljesen a bírósági eljárás körülményeit, sem a bírók lelkiületét, és valószínűleg helytelen megítélést kapok az Önök védelmének módjáról, és nem szeretném, hogy a véleményem (valószínűleg tévesen) befolyásolná Önöket. El akarom kerülni a másodszeri szemrehányást abban, hogy hol aktívan, hol pedig kevésbé aktívan veszek részt ebben az ügyben. Arról van szó, hogy egész végig kitarítottam a be nem avatkozás szempontja mellett, az Önökkel közös engedéllyel ebben az ügyben. (Úlj, és ne gondolkozzál erről a dologról, mi elintézzük- az Önök tanácsa.) Nem tudom aktív beavatkozásnak tekinteni, hogy a kérdésedben a bírósági eljárás szükségességéről, vagy szükségtelenségéről állást foglaltam, ami nekem jobbnak tűnt, mintha nem tettem volna meg, - de ugyanakkor hagytam Önöknek megoldani a kérdést, és teljes egészében elfogadom a döntésüket. Önök döntöttek. Az aktivitásom csupán csak abban nyilvánult meg, hogy határozottan kifejtettem a szándékomat, hogy okvetlenül vegyél részt a bírósági eljárásban, ahogy ezt te akartad is. Íme ez a 2 ok, ami miatt úgy döntöttem, hogy nem veszek részt a tárgyaláson, azaz inkább visszautasítom a tanácskozás kezdeményezését. Azonban Önöknek, ha lehetségesnek tartják az érdekükben a megállapodást, meg kell ezt tenniük, és figyelembe venni, ha szükségesnek tartják azt, amit neked és V.-nek kifejtettem. Miért kell siettetni a dolgot? Meg kell tenni minden intézkedést és figyelembe venni a követeléseimet – szenzáció kell a szembesítésnél. Ami az anyagokból való tényleges hivatkozásokat illeti, már megállapodtam V.-vel.

A te Ivánod

Eredeti: GAFR. f. 5831, op. I, d. 18, l. 55-56 ob.
Publikálva: Szavinkov B. Ukáz (Parancs) szocs., 282-283.

~1909~

№194. Másolat, ajánlott levél útján érkezett nyomozati anyagról „Ivan Nyikolajevics” (Jevgenyij Azef) aláírással, 1909. január 7. Bulatnak³⁶⁹ (a másik címzett Csernov volt) Szt.-Pétervár, Mitnyinszkaja, 8.

Az önök megjelenése január 5-én a szobámban, és az a bejelentés, amely az én szememben csak egy aljas, jogtalan ultimátum, amely nem adott nekem lehetőséget, hogy megvédjem magam a váddal szemben, amely szerint én a rendőrség megbízottja vagy ügynöke lennék – ez felháborító és ellentmond minden felfogásnak és elképzelésnek a forradalmi becsületet és etikát illetően. Még Tatarovnak, pártunk egyik munkásának is adtak némi lehetőséget, hogy meghallgassa az ellene felhozott vádakot és megvédje magát. Nekem pedig, az SzR párt egyik alapítójának, aki időnként annak teljes munkáját a saját vállamon cipeltem, és aki saját energiáimnak és állhatatosságomnak köszönhetően egy időben a pártot olyan magasságba emeltem, ahol még egyetlen más forradalmi szervezet sem járt, odajönnek és azt mondják: „Vallj, vagy megölünk”. Az önök magatartását majd a történelem minősíti. Nekem pedig az önök viselkedése erkölcsi erőt ad ahhoz, hogy saját felelősségemre nekilássak a magam igazának megállapításához, és az önök és a rendőrség által bemocskolt becsületed megtisztításához. Az ilyen sértés nem bocsáttatik meg, és nem felejtetik el. Eljön az idő, amikor önök számot adnak majd nekem, a pártnak és a hozzátartozóimnak. Ebben bizonyos vagyok. Jelenleg szerencsés vagyok, mert erőt érzek önökkel felvenni a küzdelmet, és mert érzem, uraim, hogy az önök ereje nem számít.

Múltbéli munkásságom erőt ad nekem, és felelem a bűz és a mocskok fölé, amivel önök most bekerítenek és bemocskolnak engem.

Kérem jelen leveletem az SzR [párt] szélesebb körének is tudomására hozni.

GARF, f. 102, op. 314, d. 32, l. 53–53.

Kézírás; másolat: GARF, f. 1699, op. I, d. 3, l. 1–3.

№195. [1908. régi időszámítás, 1909. január 7. az új időszámítás szerint. A. V. Geraszimovnak]

Gond van. Minden kiderült a mi barátunk [Lopuhin] látogatásával kapcsolatban. Mindent elmondott, ezért jött ide. Elmesélt mindent, amit én mondtam neki, és azt, hogy Ön megfenyegette őt. Engem pontosan leírt: ruhát, viselkedésmódot, arcot – mindent, mindent. Beszélt arról a három levélről, amiket ő adott, mint kiderült azért, mert valaki másnak (a radikálisok közül) kellett elküldeni, és felolvasta őket a tanúinak – a radikálisoknak, elküldés előtt. Egyszóval ravaszul és ügyesen cselekedett. De mindez nemcsak rosszul végződhetett volna, hanem akár jól is, – ha sikerült volna saját

alibit felállítani. A számla, amit Ön küldött, és amit én átadtam nekik, alibinek túl gyanúsnak bizonyult. A bútorozott szobák, ahol az Ön alanya „Kercs” lakott, oroszok, az ő szemükben az ilyenek a kémügyekkel kapcsolódnak össze, hogy ott csak kémek és gyanús elemek szállnak meg. És hogy én, ahogy ők engem ismernek, sohasem szálltam meg Berlinben, ilyen szobákban. (Ez, természetesen, igaz. Sohasem szálltam volna meg ilyen orosz szállodában, nagyon szerencsétlen volt a választás.) A szobát leírni és a szállodai szobát, ahol laktam megmutatni, természetesen nem tudtam (mivel, annak leírását kérésem ellenére Ön nem küldte el nekem). Ebben a szállodában az én fényképemet nem ismerték fel, kijelentették, hogy ilyen ott nem lakott. Egyszóval végzetes hiba volt az én látogatásom és az Öné L[opuhin]nál. Amikor Isten meg akar büntetni valakit, akkor elveszi tőle az eszét. Ez a kísérlet valóban esztelen volt. Hát ez a látogatásom története Szentpéterváron L[opuhinnál], és L[opuhin] megérkezése ide, azaz külföldre Párizsba. Az én elképzelésem szerint, december 13/26-án Párizsban volt, és vannak dokumentumok, amik lelepleznek engem, amikben Ön azt kéri, hogy utazzak el. 2 nappal ezelőtt este megjelentek nálam, hogy kihallgassanak. Úgy tettem, hogy amikor 2 óra elmúlt menjenek el azzal, hogy másnap kora reggel újakezdjük. Én pedig éjjel fél négykor [3 1/2] minden további nélkül elmentem otthonról és a legkorábbi vonattal elutaztam. Úgy gondolom, hogy nem jöttek utánam, de ebben nem vagyok teljesen biztos. A helyzet súlyos, keresni fognak. Ha rájönnek, magándetektívhez fordulnak, akkor az bizonyára a nyomomra bukkan. Íme a jelenlegi helyzetem. A kéréseim Önhöz a következők: 1) küldjön nekem 2 vagy inkább 3 útlevelet – csak a szükséges pecsétekkel, kitöltetlenül, mert eleinte gyakran váltogatom a nevemet a tartózkodáshoz. 2) december hónapra küldjön nekem pénzt. Azt hiszem, hogy erre a hónapra megillet engem, a továbbiakban pedig Önre bízom, hogyan számol megfelelően és igazságosan; természetesen nem lehet szó állandó bérezésről, de lehet szó egyszeri segítségről, tekintettel a helyzetemre. De ennek a dolognak az eldöntését teljesen Önre bízom. Ha Ön, azzal nem ért egyet, hogy decemberre engem ez megilletne, akkor ennek ellenére kérem Önt, hogy tegye meg, mert én üres kézzel távoztam, nagyon kevés pénzzel, ruha nélkül, és most kockázatos ruhát vagy pénzt szereznem. Emellett pedig nincs készpénzem, de van részvényem és kölcsönöm, amelyek egy bank széfjében vannak, ahová kockázat nélkül csak 4-5 hónap múlva mehetek el. Ezt figyelembe véve biztos vagyok benne, hogy Ön nem hagy cserben engem. Úgy gondolom, a decemberi megillet, a többit döntse el Ön. 3) Gondolja meg, vajon nem lenne-e jobb Ön mellett lennem a biztonság kedvéért, és nem tudna-e vajon Ön valamilyen állást szerezni nekem. Természetesen jobbnak tartom, ha nem a D. P. [politikai ügyosztály] vagy az Ohrana szolgálatában, hanem valamilyen másik intézménynél, leginkább a mérnöki részlegnél, mondjuk valamilyen elektromos állomást vezetni, vagy valamiféle egyéb szolgálatot valamilyen hasonló intézményben. Nem vagyok rossz mérnök. 4) Arra az esetre, ha a gazembereknek sikerül engem

felkutatni és végezni velem, hátrahagyom Önnél ezt a levelet a feleségem számára, jelenlegi címét ráírom a borítékra, júliusig biztosan ott fog lakni, és azután, valószínűleg lakást fog cserélni, és lehet, hogy a történetekre való tekintettel elmegy, és elhagyja Párizst. Feltételezem, hogy Ön megteszi a szükséges intézkedéseket, felkutatja és eljuttatja neki ezt a levelet. De csak a halálom után, de addig is őrizze biztos helyen. Íme egyelőre ez minden, amire kérem Önt.

Gépírás, másolat: GRAF, f. 508, op. I, d. 49. l. 41–42.

Publikálva: A. A. Lopuhin ügye a Kormányzó Szenátus Különleges hivatalán, 51–53.

№196. 1909. IV. 13. [L. G. Azefnek]

Drágám! A három hónappal ezelőtti első leveledet kivéve nem kaptam tőled semmit. Ez tönkretesz. Azt kell gondolnom, hogy tizennégy évi együttlét után megtagadsz. Ezt nem akarom elhinni; nem gondolom, hogy te, ismerve engem, feltételezhettek, hogy az a gazember vagyok, akiről így írnak. A 14 év csakugyan nem mutatta meg neked a lelkesedést? Úgy tűnik, hogy én lehetek számodra egy végzetes, tragikus hibát elkövető ember, de nem lehetek gazember. Ha mindenki más, az egész világ gazembernek tart engem, akkor megértem. Bár azt gondolom, hogy más szemmel néznének rám, ha akkor és ott megmagyarázom a dolgot. Miért nem tettem, nem tudom. Féktelen undor ébred bennem velük kapcsolatban, amikor arra az arcátlansággal gondolok, amivel faggattak engem. Irántuk való ellenszenvem nem oldotta meg a nyelvetemet, egyúttal pedig azzal a rossz közérzettel nem lehetett értelmesen cselekedni. Ostobán viselkedtem. Ha a saját szerencsétlenségemre, és ha minden hozzám közeli ember szerencsétlenségére gondolok, nem értem ezt az ellentmondást. Én az egész világ szemében egy afféle szörnyeteg, valószínűleg egy olyan ember vagyok, aki hideg és mindig csak számításból cselekszik. Valójában azonban úgy tűnik, hogy nincs több olyan szelíd ember, mint én. Nem tudok emberi tragédiákat nézni és olvasni – könnyezek, ha olvasok, vagy ha a színházban szenvedést látok az arcokon. Mindig ez volt velem. Valószínűleg most pénzsóvárnak is tekintenek, pedig soha nem érdekelt a pénz, a legkevésbé sem, és soha nem is tulajdonítottam neki különösebb jelentőséget. Minden esetben, mindig távol álltam attól, hogy pénzsóvárnak lehessen nevezni. Valószínűleg most mindenki szemében a forradalom kigúnyolója és ellensége vagyok – úgy vélem azonban, hogy senki, vagy legalábbis nagyon kevés ember élt annyira a forradalomnak, vagy örült sikereinek, mint én. És íme, egy hibának köszönhetően, saját butaságomnak köszönhetően ilyen paradox helyzet áll elő. Most természetesen senki sem hiszi el egyetlen szavamat sem – és a szavak senkit sem győznek meg semmiben – ezt érzem a lelkem minden lázával. Egyetlen dolog van, ami részben megtisztíthat – a halálom. Ez az egyetlen, ami megmaradt nekem. Életemet teljes készséggel átadom neked, a gyermekeimnek és rokonaimnak, akiknek ezt a szerencsétlenséget okoztam, amikor saját megbecsülésemet

megszerzendő másokat meggyaláztam. Téged Ljuba, én mindenki fölé emellek (ez nem csak üres beszéd), nekem a te véleményed és a te velem való kapcsolatod mindennél drágább a világon, és belebetegszem a gondolatba, hogy megtagadsz engem. Nem, ez hihetetlen. Valóban vak volt – valóban nem látott engem a 14 év folyamán? Valóban 14 éven keresztül, titkolózásom ellenére, nem volt tiszta számára, hogy milyen a lelkem mélye. Hiszen nem volt semmi becstelenség az életemben. Talán komédiát játszott mindig? Talán nem látta a könnyeimet, nem látta az örömeimet? Ljuba, engem lehet szerencsétlennek tartani, aki egy általa elkövetett hiba folytán végzetes, szerencsétlen helyzetbe került, de becstelennek nem. Biztos vagyok benne, hogy megértenél engem és megbocsátanál, ha korábban mindent elmondtam volna neked. Miért nem tettem meg? Nem tudom. Szégyen és gyávaság, meggondolatlanság – minden, minden, amit akarsz, csak nem irántad való tiszteletlenség. Velük szemben, igen, tiszteletlenség volt. Most hát mindent, amit kellemetlennek tartok, a levelemben kell elmesélni – és te ezt megérted, annál is inkább, mivel ezt a levelet egyenesen a te lakásodba küldöm, mivel nem tűröm el, nem akarom eltérni, hogy megtagadj, mint egy gazembert, és hogy esetleg ne kapd meg a leveletem „poste restante”. Általában a levél témája kényes. Neked mondom és esküszöm mindarra, ami nekem drága, a gyermekeimre, az ő életükre, az én életemre és a te életedre, mindenre, ami nekem drága és szent, - hogy egész idő alatt úgy cselekedtem, mint forradalmár, és csakis mint forradalmár, magammal és a saját érdekeimmel nem törődve. Idézd fel az emlékedben, a személyiségeket, az egész életemet, amit ismertél, és amit figyelemmel kísértél 14 éven át, és hidd el nekem, hogy én nem hazudok, és nem esküdnék a gyermekeimre és mindenre, hogy amit cselekedtem, azt a forradalmár örömeivel cselekedtem. Elkövettem egy hibát, ami végzetesnek bizonyult. Tudd meg ezt, és higgy nekem. Az én, és a mi szerencsétlenségünk nem felel meg sem a cselekedtemnek, sem pedig a természetemnek. Ez a tragikus szerencsétlenség, amit meggondolatlan ostobaságnak köszönhetek, lehetséges, hogy megérdemelt, de túl tragikus és túl kegyetlenül sújt bennünket, lehet hogy nem túl igazságos, mint ahogyan az gyakran lenni szokott. Az emberek, amikor meg akarják gyalázni a másikat könyörtelenek, és nincs bennük jóindulat, nem kutatják az enyhítő körülményeket, éppen ellenkezőleg, elhallgatnak mindent, ami csökkentheti annak lehetőségét, hogy mind jobban és jobban meggyalázzák és becsméreljék a másikat. Annak örülnek, ha mind jobban és jobban beletaposhatnak a mocsokba, és ennek érdekében még a hazugságtól sem riadnak vissza. P. I. [B. V. Szavinkov – a szerk.] és V. M. [Csernov] összevesztek, amikor engem meg kellett védeni – ám könnyen összehangelődtek, amikor el kellett taposni. Meggyalázni a szerencsétlent – élvezet az emberek számára. Te, aki leélted velem az életed felét, két fiam anyja, velem együtt keresheted annak lehetőségét, hogy megkönnyítsd a mi szerencsétlenségünket, és a gyermekeink szerencsétlenségét és keresheted az enyhítő körülményeket. Erről meg vagyok győződve, nem kételkedem, hogy

válaszolsz erre a levelemre már csak a gyermekeink miatt is. Megkönnyítem azzal, hogy azt, amit mondtam, és ami miatt megesküdtem mindenre, ami nekem drága, be fogom bizonyítani – ami azt jelenti, hogy erre tettem fel az életemet. Én csak ezt akarom tenni, miután megtudom, hogy hogyan viszonyulsz te és a gyerekek mindehhez, hogy tudnak-e ők vajon valamit. Lolo olvas már? Egyszóval, hogyan éltek ti most, és mit akarsz tenni? Vajon megkaptad a pénzt, én semmit sem tudok. Hogy van Vologya és Civa? Azelőtt, hogy elmennék a bíróságra, szeretnék elrendezni veletek mindent és tudni rólatok – csak akkor tudok méltósággal meghalni. Azt mondom neked, hogy ha a mocsok fele, ha nem az egész lekopik, hinni fogsz bennem édesem. Ha láthatnálak benneteket azelőtt, és utoljára a keblemre szoríthatnálak titeket, végtelenül szerencsés lennék, és boldogan halnék meg – minden keserűségem ellenére. Ha viszont nem hiszel ebben, és nem írsz nekem, ha megtagadsz engem, és ez a levelem nem változtatja meg az elhatározásodat, akkor én, ennek a nagy keserűségemnek az ellenére sem haragszom rád, de kérek, ne tagadd meg tőlem, hogy megtudjam mi van a gyermekeimmel (ál-momban gyakran látom őket betegnek, elgyötörtnek, éhesnek és engem átkoznak – és én megőrülök). Adj nekem lehetőséget, hogy tehessek valamit a nevelésükért. Azt gondolom, hogy amíg nem nőnek fel, és amíg nincs saját meggyőződésük, neked nincs jogod ráerőszakolni a sajátodat, és elvitatnod tőlem a jogot, hogy gondoskodjam róluk addig, amíg nem lesznek abban a helyzetben, hogy ítélkezzenek az apjuk felett. Addig pedig, azt hiszem, bünt követnél el előttük, ha rájuk erőszakolnád saját döntésedet, hogy szakítasz az apjukkal. Ami téged illet, ha úgy döntesz és cselekszel, hogy el akarsz válni tőlem, és meg akarsz szabadulni a nevemtől, megvan hozzá a jogod, és én megértem azt. Bocsássd meg ezt nekem, de én csak szerelemből és irántad való tiszteletből beszélek. Hiszek benne, hogy neked nincs ilyen terved. Ami a gyerekeket illeti, csak tudni akartam róluk és tenni értük valamit. Könyörgöm, válaszolj a levelemre, írd meg mindent, amire gondolsz, és válaszolj a kéréseimre, és így könnyítsd meg egy kicsit a szerencsétlenségemet. Csak neked és a gyerekeknek élek és csak titeket hordozlak a szívemben. Vologya miatt aggódom még. Küldök egyiptomi bélyegeket Lolónak és Vájljának. Milyen volt V[ologya] születésnapja? Milyen boldogtalan vagyok! Írd erre a névre, hozzátéve Vornohme Emil [valószínűleg Vornahme (keresztnev – német) – a ford.], és abba a városba, amiben megegyeztünk elutazás előtt, remélem, emlékszel – ott, ahol 4 évvel ezelőtt jártunk, és megrendeltük neked a sárgászöld posztóruhát. Csókolom a gyerekeket. A te szerencsétlened.

Gépirás. másolat: GARF, f. 1699, op. I, d. 88, l. 1-5; f. 5802, op. 2, d. 271, l. 42-46.

№197. [1909. június 14. L. G. Azef]

Legutóbbi leveledet megkaptam, de sem táviratot Kannától, sem pedig március 20. óta levelet nem kaptam. A próbálkozásomat, hogy megkapjam őket,

nem koronázta siker. Írtam a 8-as postának, de eddig nem kaptam semmit. Nem tudom, hogy ennek mi az oka, nyilván az, hogy te sem kaptad meg a február 15-i leveletem – azt írod, hogy a január 26-i levelem késve érkezett hozzád, és nem említetted a február 15-i leveletem. Nagyon szeretném olvasni a leveledet, amelyet utoljára küldtél. Mint ahogyan azt neked írtam, és ahogy az van, te – az egyetlen ember, aki nekem drága, drágább mindennél a világon: hiszen nekem most nincs semmim. Semmim, semmim. Most elvesztettelek téged. Igen, elvesztettelek. Számomra ez hihetetlen. Nem hiszem el, hogy megtagadsz. Miért? Nézd, én tudom; tudom, hogy nem vagyok gazember. Volt elegendő idő, teljesen tárgyilagosan megítélni az egész viselkedésemet, minden cselekedetemet a sok, sok év folyamán, mindent az életemből, és mondhatni ennek az önkritikának az eredménye az, hogy nem az a gazember vagyok, akinek én, valószínűleg, mindenki szemében és, úgy látszik a te szemedben is tűnök. Azt hittem, inkább biztos voltam benne, hogy nem lehet más a véleményed rólam, mint amilyenre én magam, a tárgyilagos elemzés után jutottam. Igen, elkövettem megbocsáthatatlan hibát réges-régen, és tulajdonképpen régóta levethettem volna ezt a szégyenfoltot, ha akkor odamegyek az elvtársaimhoz, és azt mondom – íme ez van, jóvá tettem a munkámmal – így és így, ítélkezzetek felettem. Én ezt nem tettem meg. Miért? Természetesen nehéz most tökéletesen pontosan megmondani, hogy miért nem tettem meg ezt 4-5 évvel ezelőtt, amikor rám nézve az olyan kedvező lett volna. Ennek sok oka volt. Mind többet és többet akartam tenni. Munkásnak tekintettem magam és mindenki munkásnak tekintett engem. Otthagyni a munkát úgy véltem – kárt okozna, és kárára lenne az ügynek is, aminek teljes testtel és lélekkel átadtam magam (lehet, hogy ezt most senki sem hiszi el, lehet, hogy kinevetnek, de így volt). Hogyan bizonyíthatnám ezt most be?! ??? – mindez képmutatás volt. Lehet, hogy eltúloztam??? A saját lehetőségeimet, és mások, lehetséges, hogy eltúlozták, de nekem úgy tűnt, hogy...??? Természetesen jobb lenne, ha nem így gondolkodnék. Most úgy tűnik, ha többet gondoltam volna magamra, a saját sorsomra, a saját életkörülményeimre, mint az ügyre, talán hamarabb világossá vált volna szerencsétlenségem, és ki tudtam volna lábalni belőle, mindenesetre nem kerültem volna olyan szégyenbe, mint amilyenben most vagyok. Természetesen most alig akad valaki, aki elhiszi, hogy az ügy előbbre való volt számomra, mint saját személyes érdekeim. És ismét csak így tudom megítélni. Ezen kívül alkalmasint voltak más okok is – a siker mámore, az, hogy nem akartam lekerülni a piedesztálról, amelyre engem emeltek (azt mondom „alkalmasint voltak más okok is”, mert tudatosan aligha éreztem magam bármikor is a piedesztálon). Most, amikor erre gondolok, és amikor meg akarom érteni, hogy akkor miért nem cselekedtem úgy, ahogy nyilvánvaló módon számomra előnyös lett volna, azt gondolom, lehet, hogy abban az a piedesztál öntudatlanul is szerepet játszott. Ezért keveset gondolkodom ezen, és végeredményben nem nyomaszt, hogy amikor elhanyagoltalak, teljesen az üggyel voltam elfoglalva. Kicsit úgy gondolom, nem számít, hogy összes-

ségében; gyakran merült fel a gondolat: le kell lépni; valószínűleg ez nem kerülte el a figyelmedet, de az akarat, tovább és tovább csinálni, megtartott téged az ügy mellett. Végeredményben most, amikor mindezt átéled, önkéntelenül érzel egyfajta elégtételt. Volt sok erő és az ügyhöz fűződő rengeteg szeretet – másvalaki aligha tudott volna ennyi terhet elviselni. És micsoda ellentét és micsoda tragédia ez a jelenlegi helyzet. Lettem volna önzőbb, akkor nem maradtam volna ilyen szegényben. Gondoltam volna többet magamra és kevesebbet az ügyre, akkor nem lennék ily szerencsétlen, mint most vagyok. Lélekben tisztának tekintem magam, ezt megérted. Hibám, könnyelműségem pontosan 17 évvel ezelőtt történt, akkor, amikor téged még nem ismertelek. Egy könnyelmű cselekedetből származó szégyenteljes dolog volt korai ifjúságomban. Szégyenteljes volt. Később nem volt szégyen egy jottányit sem – megtisztultam ettől a szégyentől, imádtam és önfeláldozásig hűséges voltam ügyhöz, saját érdekeimhez és sorsomhoz és a te sorsodhoz és a gyerekek sorsához. Hiszen szeretetem irántuk határtalan. Most ezt érzem mélyen és tisztán.

Ezt a levelet egy hónappal ezelőtt kezdtem el írni neked, de akkor nem akartam föladni. Miért írok? Hiszen ő, mint mindenki, elfordult tőlem, és nem hisz nekem! Minek írni? Ma eldöntöttem, hogy feladom. Azt írtad nekem, hogy fel kell tárnom előtted a lelkeket. Ezután, mint ahogyan te megállapítod, fel kellene adnom magamat a forradalmároknak (ellenségeimnek). Azaz vállalnom kell a közreműködést a meggyilkolásomban, nem félve a gyerekek előtti felelősségtől, akik felnőve lehet, hogy számon kérik majd rajtad a felelősséget apjuk meggyilkolásáért. Vajon ezek után fel kellene tárnom előtted a lelkeket? Nem tudom ezt kell-e tennem. Korábban – igen, úgy gondoltam, hogy fel kell áldoznom és oda kell adnom az életemet azért, hogy ez, akár részben is levegye rólam ezt a szégyent, hogy még annál is inkább rólad levegye – aki számomra a legdrágább ember vagy – a szégyent. Most, amikor számomra láthatólag semmi nem maradt a lelkedben, amikor te, mint mások is, a forradalom ellenségének neveztek, nem érzem, hogy kell, vagy inkább nem tudom, hogy így kell-e tennem. Nem teszek neked szemrehányást. Megértelek téged, bizonyára asszonyok százai viselkedtek hasonló körülmények között úgy, mint te. Nagyon kevesek képesek nem úgy tekinteni az ügyre, mint ahogyan mindenki nézi, és nagyon kevesen vannak köztük a legközelebbi hozzátartozók is, amikor nem magyarázod el nekik idejében. Igen, mindent el kell neked magyaráznom az elutazásom előtt, és nem csak neked. Ebben bűnös vagyok előtted, de csakis előtted. Másokkal szemben nem érzem bűnösnek magam. Ez így lenne jó nekem. Kevesebb szégyennel mennék el, sőt lehet, hogy anélkül. Nos ilyen volt az én pszichológiám – nem akarom feltárni a lelkeket – igen, könnyebb lenne meghalni.

Azt mondd, egyszer én, a saját szavaim szerint hibát követtem el, aminek nagy feneket kerítettek, és nem tanúsítottam tiszteletet az elvtársak iránt. Miért kérdezed ezt tőlem? Csakugyan nem érthető? Mondjuk, hogy

becstelenséget követtem el, gazember vagyok, de ettől mások nem lesznek jobbak! Ha én megértem az embereket és velük érzek (feltételezem, hogy hibáztam), akkor valóban másnak kellene lennie róluk a véleményemnek, ha nem lenne rajtam ez a szégyen? Hiszen neked is meg volt a véleményed mindegyikről, és egyik sem áll jobban, ha el is követtem a szégyenletes tettet. Vajon P. I. [B. V. Szavinkov – a szerk.] és a többiek ettől jobbak lesznek, és én miért nem lehetek őszintén tiszteletlen velük? Ha lehetnék, és a lelkemben gazembernek érezném magam, akkor lehet, hogy többre tartanám őket magamnál, és lehet, hogy több tisztelet lenne bennem. Ahogy már írtam akkor sem és most sem érzem a lelkemben gazembernek magamat. A forradalmat szolgáltam és csakis azt, és egészen a butaságig nem számoltam magammal, a vagyonommal, a jövőmmel és a családom jövőjével. És csak annak köszönhetően, hogy mindent végig akartam csinálni, ebbe a szerencsétlen és szégyenteljes helyzetbe kerültem, amelyben most vagyok. Ha ez nem lenne, akkor már rég lemostam volna magamról a szégyent, amelybe egy réges-régi meggondolatlanság miatt kerültem, még akkor, amikor téged nem ismertelek. Nem tudom, hogy hogyan bizonyítsam be neked. Nem kell hinned nekem, úgy ahogy mások sem teszik. Mindent megértek. Egyetlen bizonyíték nem győzhet meg mindenről. Ez az, amitől ugye senki sem szenved, hiszen én különböző helyzetű emberek tömegével voltam kapcsolatban és ugye erről senki semmit nem tudott. És ugye most, hogy szégyenem tény, és kiközösítettek a forradalmi körökből, a rendőrségnek fölösleges leszámolnia mindenkiel és semlegesítenie mindenkit, akit ismernek. Biztos vagyok benne, hogy a jövőben a történelem igazolni fogja, hogy ez így van. Hiszen e provokáció után, ahogyan mindenki gondolja, letartóztatás letartóztatást kell, hogy kövessen, és majd kiderül, hogy mi az, ami miattam van. Mint az, ami például Gyegajev után történt. Tovább megyek, ha a korábbi elvtársaim nem félték volna, és tovább cselekedtek volna, akkor bizonyos, hogy annak lenne eredménye. Természetesen kinevethetik ezeket a sorokat, és naiv provokátornak is tekinthetnek, – hogy úgymond ez egy újabb provokáció. Én neked írok, és nem akarom, hogy ezt a levelet, de legalábbis ezt a részt, másoknak felolvasd. Nem akarok tanácsot adni, csak leírom, hogy mi a helyzet. Hogy velem mi történt, abból semmi, senki számára nem ismert. Lehetséges, hogy ez később kiderül. Természetesen az a tudat, hogy leveletem másoknak is felolvassod, nem oldja meg a nyelvemet, mivel az, amit neked el akarok mondani, azt nem akarom mások tudomására hozni. Nem követelhetem meg tőled, hogy ne olvassd fel másnak, ha egyszer te fontosnak tartod úgy cselekedni. Hiszen lehet, hogy téged az én tettestársamnak tekintenek, így viszont el tudod magadat határolni tőlem. Íme, nézzétek itt van amit ő írt nekem, és itt van az, amit én írok neki. Ez sajnos így van. Ezen körülmények miatt tehát nem követelhetek meg tőled semmit. Amennyire tiszta a lelkiismeretem a forradalommal kapcsolatban, annyira tudatában vagyok annak, hogy hasznos voltam a forradalom számára, hogy csak a végérthet a pártnak, (de ha én bűnös vagyok, akkor mások sem kevésbé). Nekik

meg kellett volna érteniük, azaz másként kellett volna hozzám viszonyúlniuk, és elháríthaták volna a botrányt, de legalábbis az nem lett volna ilyen mértékű. Annyira bűnösnek érzem magamat előtted, amiért így vagy úgy, de neked is osztoznod kell a szégyenemben. A nekem írt leveled, egyrésztől végleg megölt azzal, hogy te is megtagadsz engem, hogy egyedül vagyok, egyedül a szégyenemmel, hogy senki de senki, még te sem érzel irántam semmilyen együttérzést. Semmi más, csak megvetés. Senki sem akarja elhinni nekem, hogy sok éven keresztül csak a forradalomnak éltem és dolgoztam, hogy munkámmal megtisztítottam magamat a szégyentől; még mindig nem tettem eleget ahhoz, hogy előálljak, és azt mondjam – íme az én szégyenem, és ezt tettem a magam megtisztításáért. Ítéljétek meg, melyik oldalon van a túlsúly. Végig akartam vinni az ügyet, hogy az ne legyen olyan nehéz. Úgy tűnt, hogy nélkülem nem fejezik be. De ebben nem hisz senki, nem akar hinni senki, és te sem hiszel nekem. Ez végérvényesen megölt engem – amíg meg nem kaptam a leveledet, azt gondoltam, hogy van szíved, amelyik értem dobog, amelyik szenved a szégyenemtől. De nem egészen így van. Engem az vígasztal, hogy a szégyenem miatti szenvedésedet talán részben megkönnyíti, hogy volt két-három ember, aki megszabadított téged tőlem, akitől nem megvetést, hanem melegséget kaptál. Nem tudom kik ők, de szeretem őket.

Ha tévedtem az irántam való érzéseiddel kapcsolatban, ha a te lelkedben maradt hely a megszégyenült számára, akkor mondd el, és én leszek a legboldogabb ember, és lehet, hogy a jövőben rendbe jönnek a dolgok, és a gyerekek élete talán jobb lesz. Hidd el nekem édesem, drágám, hogy a levelemben csak az igazat írom. Már nincs miért hazudnom neked. Hisz a gyalázat gyalázat marad. A lelke olyan, mint amilyenek te, és mások is, hosszú éveken át láttátok. Én tényleg olyan voltam, amilyenek mindenki ismert és tekintett. Ez így van. És most egyszerűen szégyenletes lettem. Az természetesen csak álom, hogy te az enyém légy... Számomra szinte már remény sincs. Inkább ellenség vagyok a szemedben, akit ki kell adni a barátaidnak. Micsoda tragédia! Elképesztő boldogtalanság és szégyen hever mindenütt – és mindez rád nehezedik.

Most a másik dologról. Azt írtad, hogy a rabbihoz fordultál a válás ügyében, és ő azt válaszolta, hogy rajtam múlik. Ha úgy látod, hogy ez szükséges, és így jobb, akkor én kész vagyok mindent megtenni. De neked magadnak kell megírni és kérni, hogy hogyan kell tenni, azaz hogy mit kell nekem ezért tenni – elegendő-e a levelem? Szóval, saját felelősségedre, az én biztonságom érdekében várnod kell az ügyel, és szerintem jobb, ha senkinek nem beszélünk erről a dologról. Ha már tudod, hogy mit tegyél, akkor írd meg nekem. Most néhány kérdés a gyerekekről. El kellene dönteni. Ők jelentenek nekem mindent. Szeretnék tudni róluk, és szeretnék részt vállalni a sorsukból, és megtenni értük mindent, amire képes vagyok. Abban nincs igazad, hogy megtagadsz engem, ha nem maradt a lelkedben irántam semmi, semmi más csak megvetés. Íme amit most tenni szándékozom. Biztosítást

kötöttem a „Rosszija” biztosító társaságnál 6000 rubelre. A biztosítást 1901-ben kötöttem. 8 éve fizetem, és körülbelül 2160 rubelt fizettem be. A biztosítási kötvény nálad van. Írok egy levelet a biztosítónak, amelyben kérem, hogy mondják meg, mennyi pénzt kapok, ha most felmondom a biztosítást. Ezt a levelet elküldöm neked, ragassz rá bélyeget és küldd el. Ha a választ megkapod, akkor küldd el nekem, és én megírom nekik, hogy a pénzt neked küldjék el, és te küldd el a kötvényt nekik. Ez a pénz a gyerekeké. Nagyjából valószínűleg 1500 rubel lehet. A jegyekkel kapcsolatban, ha nem mondd fel őket, akkor ne felejtse el a biztosítást megkötni. A legközelebbi biztosítás: 1. Belső cetli 16639. sz. (sárga); 2. 3 jegy 9837, 17033 és 19858 sz. (zöld). Szeptember 1-ig megkötni; 3. 3 jegy 285, 1877 és 7705 (kék) november 1-ig megkötni. Aztán újra január 1.: 1 sárga jegy 16639, március 1.: 3 zöld jegy 9837, 17033 és 19858 és május 1.: 3 kék jegy 285, 1877 és 7705. Aztán mindig július 1., november 1., január 1., március 1. és május 1. Ezt rábízhatsz a bankra.

Úgy írhatok neked, ahogy az előző, április 16-i levelemben írtad, abba a városba, amit te választottál. Hogy vannak a gyerekek, Vologyanak sikerült a vizsgája? És te hogy vagy? Párizsban maradsz, és hogy tervezed a nyarat és hol?

Csak arra kérlek, hogy írd a gyerekekről és mindenről, ami velük kapcsolatos, és magadról azt, amit a lelked sugall. Semmi sem tenne boldergábbá, mint tudni rólad mindent. Ezzel befejezem. Mellékelem a levelet³⁷⁰ a „Rosszija” biztosítónak. Ölelem és csókolom a gyerekeket.

Gépírás. Másolat: GARF, f. 1699, op. 1, d. 86, l. 1–9; f. 5802, op. 2, d. 271, l. 47–55.

№198. [1909. szeptember 11., A. V. Geraszimovnak]

Végre kaptam levelet Öntől. Mondja meg kérem, hogy mikor és hová írt nekem, hogy megszerezhessem a leveleit. El nem tűnhettek, főként azért, mert Ön ajánlva adta fel azokat. Már írtam Hamburgba, az augusztus 26-i sürgönyében foglaltaknak megfelelően, és remélhetőleg választ én is kapok. Mint általában, amikor elutazom, kérem, hogy a postára küldje a levelet, tudniillik eddig mindig megkaptam, néha ugyan késéssel. Mindenesetre nem valószínű, hogy ezek a levelek a postán heverjenek, ezért kérem, hogy írja meg, mikor és hová küldte őket, és én majd megszerzem őket.

Elküldheti azt, amiről a levelében írt, postán maradékként Gothába (Németország), az Ön által már ismert névre, ahogy mindig is szokta. Most rátérek a fő, de mindenképp a fontosabb témára. 1) Nem működhetnek tovább a jelenlegi nevémmel, így élni sem legális, és hosszabb időig nem is lehetséges. Ezért a vezetéknevem megváltoztatásán gondolkodom. De feltétlenül szükségem van a segítségére. Tudja meg, hogy mi kell ehhez és, hogy maradhat-e teljesen bizalmas, vagy titkos keretek közt, hogy senki se tudjon róla valamint, hogy mennyi ideig tart ez a folyamat. Valószínűleg Öfelségéhez kell benyújtani. Remélem erről részletesen ír nekem. 2) Németországban a

„Vita” berlini könyvkiadó, kiadott egy könyvet rólam, Gartingről és K.-ról az arcképpel. A könyv teljes hazugság, szörnyetegnek állít be, de nem ez a lényeg, hanem az, hogy benne van a fényképem, és így a kiadó hozzájárul a meggyilkolásomhoz. Úgy tűnik nekem, hogy ez a német sajtótörvények megsértésével történik. Érthető okokból én erről többet nem tudhatok meg. Kérem, érdeklődjön utána Ön, vagy valaki a hivatalos személyek közül, hogy ez lehetséges-e a német törvények szerint, és hogy felelősre vonható-e a kiadó. 3) Ebben a könyvben, és általában a külföldi sajtóban azt olvastam magamról, hogy kapcsolatban álltam Racskovszkijjal, és hogy én az ő eszköze voltam, illetve, amikor még nem volt kegyben és közeli, intim kapcsolatban voltunk. Az a helyzet, hogy én Racskovszkijt 1905 nyarán ismertem meg, amikor Ratajev bemutatta nekem, aztán 3-4 alkalommal találkoztam vele, majd legközelebb csak Önnél. Ön tudja, hogy hányszor találkoztam vele. Általában az Ügyosztállyal írásban érintkeztem 1893 és 1899 között, aztán Zubatovval, Ratajevvel, és nagyon keveset Racskovszkijjal 1905 és 1906-ban, majd Önnel. Nos ez a kapcsolatom Racskovszkijjal, mindezt azért, hogy hivatalosan is alátámasszam, és hogy ne legyenek félreértések, valamint hogy a közvélemény Oroszországban és külföldön egyaránt higgyen ennek. Így talán elejét lehet venni a rólam terjedő hazugságoknak. Ha én erről a sajtóban nyilatkozom, senki sem hiszi el. Ezt hivatalosan és dokumentálva kell elintézni. Nos, erről Önnek is gondolkodnia kell. 4) Én csak olykor-olykor tudtam a hazai újságokban magamról olvasni, de többet a külföldiekben. Az említett német könyv, nyilvánvalóan megjelent más nyelveken is. Mindennek semmi hivatalos formája sincs. Azért, hogy a hazugságot megcáfolhassam, mindent el kellett olvasnom, amit a szoc[iál]for[radalmár] párt hivatalosan rólam írt. Kérem, küldje el a „Znamja truda” c. újság számait ez év januárjától és a Lopuhin elleni vádiratot is. A „Znamja truda”-t küldje zárt borítékban, külön a levéltől és más iratoktól. A vádiratot küldheti nyíltan, mint nyomdai anyagot. A cím szintén Gotha.

Remélem, hogy minden kért és ígért dolgot gyorsan elküld és mindenről ír nekem. Ne felejtsem el önmagáról is írni. Miért hagyta ott az állását, és hogy áll most Pjotr Arkagyevics [Sztolipin]. Ön az egyetlen ember, akivel beszélek. Még egy kérés (elnézést a háborgatásért), meg tudja mondani nekem Ratajev címét, hogy hol lakik és milyen névvel³⁷¹. Ő tudna nekem külföldön segíteni, ha valahol a sajtóhoz kellene fordulnom. Ne feledkezzen meg igaz hívéről, Petrovról.

Publikálva: Provokator, 295-297.

~1910~

№199. [1910. december, L. G. Azef]

Ljuba! Nem tudom megkapod-e ezt a levelet. Hosszú keresgélés után sikerült meglelnem azt a címed, ahol a múlt évben laktál. Nem egyszer írtam neked a régi címedre, de semmit sem kaptam tőled. Tudom, hogy semmi jogom tőled híreket várni. Tudom, mint ahogy kivétel nélkül a többiek, te is hiszel annak, amit írtak, beszéltek és közzé tettek rólam. Nem vagyok képes bebizonyítani, hogy kilencven százaléka vagy még talán több is, nem igaz annak, amit rólam terjesztettek. Az elutazásommal, vagy inkább a meneküléssel, váltottam ki belőled ezt a kellemetlen érzést. Az elejétől kezdve ostobán viselkedtem. Másképp nem tudom meghatározni a cselekedeteimet. Egyáltalán nem értékeltem a tettem fontosságát, akkor, amikor elutaztam. Az lett volna a legjobb, ha maradok és elmondok mindent, és akkor biztosan kikerülhettem volna abból a helyzetből, amelyben engem így állítottak be anélkül, hogy meghallgattak volna. Bűnös mindenben csak én vagyok. Az én ostobaságom és könnyelműségem. Akkor úgy tűnt, hogy nem az én hibám, hanem azoké, akik úgy léptek fel ellenem. Most már világos, hogy ők aligha tehettek volna másképp. Természetesen nem vagyok olyan, amilyennek beállítottak. Én még mindig az a Jevgenyij vagyok, akit 14 évig ismertél, és lehet, hogy szerettél is. Az a Jevgenyij, aki mindig örült és elszomorodott, amikor mások örültek vagy szomorkodtak. Ha történt is velem kapcsolatban valamilyen változás, akkor az csak annyi, már tudom, hogy milyen könnyelmű voltam. Alapvető hibám a könnyelműség. Ha egy pillanatra elfeledkezel mindenről, ami a politika miatt történt, és úgy gondolsz rám, mint egy emberre, aki hibázik, és akinek vannak jó tulajdonságai, akkor biztos vagyok abban, hogy egyet értesz velem, hogy nem vagyok állat és nem vagyok egy lelketlen, képmutató, hazug lény, mint aminek beállítottak. Hanem olyan vagyok, mint bárki más. És ha engem valaha is szerettek, akkor arra én nem szolgáltam rá. Milyen ostobaság azt gondolni, hogy mindez a részemről csak komédia volt. Te csakugyan nem láthattál gyakran könnyeket a szememből, könnyeket, melyek nem mindenkinél jelennek meg. Ez lenne a komédia neked?! És ez komédia, amikor rossz sorsú gyerekeket látok, akkor sírok, sírok az én Lolom és Valim sorsán. Mindezt nem azért írom neked, hogy visszanyerjem a tiszteleted, arra nem is számítok. Csak hatni szeretnék rád, hogy legalább végiggondold, hogy én nemcsak a felesleges érzések embere vagyok, és hogy azt mondd magadnak, hogy talán helytelenül értékeled a helyzetemet, és nem adsz hírt a gyerekekről. Nincs jogom, és nem is vágyom rá, hogy szemrehányást tegyek neked. A lelkemben te örökre a legtisztább ember maradsz. Az idő múlásával úgy tűnik, hogy ridegen viszonyulsz hozzám, amikor az egyetlen ragyogó fénysugártól fosztasz meg

az én szerencsétlen életemben. Könyörgöm, adj hírt a gyerekekről. Tedd meg ezt időről időre.

Levelem fő célja, hogy megkérdezzem, nem látod-e megoldhatónak azt, hogy megjelenjek a bíróságon az egykori társaim előtt. Úgy értem, hogy lehetőségem nyílik felmenteni magam minden hazugság alól, melyekkel vádolnak. Minden, amit csinálok, nem szabad, hogy megtervezettnek tűnjön. A becsületesemet, amennyire igazságtalansággal bemocskolták, annyira tiszta és helyreállított. Én hajlandó vagyok alávetni magam az ítéletnek, legyen az akár halál is. Egyetlen dolog fontos, hogy a bíróság az idős társaimból álljon, akik ismertek engem. Szükségszerű a te részvételed is. Nem, mint bíró, hanem mint az az ember, akinek a véleménye a legdrágább a számomra, és az, aki az emlékeimet átadja majd a szerencsétlen sorsú gyermekeimnek. Persze először meg kell bizonyosodnod a felől, hogy valóban bíróság lesz, és nem csapda. Most a haláltól egyáltalán nem félek, de nem akarok a nélkül meghalni, hogy a becsületesemen esett csorbát ki ne köszörüljék, legalább azon keretek közt, amelyek még lehetségesek azok után, amit rólam mondtak. Remélem, hogy erre a levélre válaszolsz és írsz a gyerekekről is. Légy egy kicsit megértőbb velem. Nem vagyok teljesen hitvány, és a lelkiismeretem már nem is olyan mocskos. Csókolom a gyerekeket. *Jevgenyij*

Még egyszer szeretném mondani, hogy azzal a kívánsággal komolyan számolni kell, miszerint igazolnám magam az egykori társaim előtt és alávetném magam az ő bíróságuknak. De óvatosan kell hozzálátni. Sokaknak csábító lehet az a gondolat, hogy csapdába csaljanak. Ha két év múlva magam vetem fel ezt a kérdést, akkor nyilvánvaló lenne, hogy csak az én belső elhatározásom játszik szerepet a tisztességemmel és a személyemmel kapcsolatban a gyermekeimnek és neked, Lujba. Másoknak sokkal fontosabb lehet megölni a provokátort, mint feltárni ennek a tragédiának a valós gyökereit. Én ezt csak akkor tudom megcsinálni, de ezt már mondtam. Ez az én ostobaságom és könnyelműségem volt. Ne feledd Ljuba, hogy a gyermekeink sorsa attól függ, hogy ki volt valójában az apjuk, viszonyulj ehhez komolyan.

Írj az Em. B. névre poste restante, Bécsbe.

Másolat: GRAF, f. 5802, op. 2, d. 271, l. 57-60.

~1911~

№200. 7./XII. 1911. Berlin [V. L. Burcevnak]

Nagyságos uram, Burcev úr! Ez az aláírás nem hasonlít az enyémmre, de valószínű tudja miért³⁷². Ön véletlenül megtudta az én berlini címem, azon ember hanyagságának köszönhetően, akinek kezeskedtem, hogy elküldöm Párizsból a „Buduscsevo” számait. De egyszer Ön azt írta nekem, hogy még megbeszéljük. Igen, azt az „A”-t, akiről olyan gyakran ír. Ma...* elővigyázatosságból elhagyom Németországot. Írjon a köv...* címre (ajánlott levélként): Oroszország, Pétervár, Mogiljevskaja utca 8/10. Leon. Iv. Volkovunak. Adja át A. M. [B]olsakovnak. Írjon a főbb jellemzőkről, amelyekkel Párizsban a biztonságomat garantálja, és nagyjából arról, amiről beszélni akart velem. Írjon, s megyek. Addig is viszont látásra. No, én leszek A. Bolsakov.

Eredeti: GARF, f. 5802, op. 2, d. 271, l. 95-95 ob.

~1912~

№201. 1912. VIII./7. Burcevnak

Elfogadom az ajánlatát. Egybeesik azzal a régi vágyammal, hogy végre bebizonyítsam az igazamat. Egyszer már írtam a feleségemnek erről, de nem kaptam rá választ. Még nem volt alkalmam találkozni a «Jövővel», csak néha olvastam kivonatokat belőle orosz legális újságokban. A randevút augusztus 15-ére teszem Frankfurt am Mainra. Egy hét időre van szükségem a találkozó előtt magánügyeim elintézésére. Magától értetődik, hogy semmilyen «csapdát» nem állítok fel magának. Azt írja, hogy minden információja megvan rólam és továbbra is mindent tudni fog – akkor valószínűleg azt is tudja, hogy a Rendőrségi Osztállyal semmilyen kapcsolatom nincs, és 1909 óta sincs. Az újságokban Öntől ennek az ellenkezőjét olvastam. A randevú helyét Frankfurtban, levélben fogom meghatározni poste restante Hauptpostamt, A. Michailow nevére. E. F.

Eredeti fotómásolata: GARF, f 5802, op. 2, d. 271, l. 13-14.

* Hibák az eredeti szövegben [a szerk.]

№202. [1912.] 8./15. V. Burcevnak

Várom Önt ma délután egytől fél háromig a Grand Cafe Bristolban a Schiller Platz-on – ezt könnyű megtalálni. Megpróbálok a jobb falnál ülni. Ha nem ér oda erre az időre, ott leszek még ma 5 órától este fél hétig, holnap pedig reggel 10-től fél 12-ig. Várom Önt. Mihajlov.

Eredeti fotómásolata: GARF, f. 5802, op. 2, d. 271, l. 101.

№203. Levelem [E. F. Azefé] másolata, amit 1912. szeptember 2-án küldtem Burcevnak.

Ma megkaptam a 4 levelét: hármat Párizsból, egyet Londonból és egy táviratot Párizsból. Én ugye nem abban a városban lakom, ahová ír nekem, így nem kapom meg azonnal a leveleket amint megérkeznek. Ezen kívüli azt beszéltük meg, hogy csak három hét múlva írunk egymásnak, mert Önnek körútra kell mennie. Csak azt ígérte, hogy időről időre irodalmat küld majd, például a «Jövöt» és mást, amellyel megismerkedtem volna, és megjegyzéseket tennék a magam részéről a helyességüket illetően. Eközben semmilyen irodalmat nem kaptam, Ön pedig kétnaponta azzal a kérdéssel ír nekem levelet, hogy miért nem válaszolok. Mire válaszoljak? Csak ma kaptam a leveleit.

Ami a dolgokat illeti, az Ön cikke a «Matin»-ban 8/18-án megdöbbentett engem. Amikor két ember beszélget, azt a beszélgetést csak mindkettő beleegyezésével lehet leközozni a sajtóban. Ezt a primitív szabályt Ön nem tartotta be. Egy szóval sem említette nekem, hogy a beszélgetésünket ki fogja adni. Nem elleneztem volna ezt, ha minden helyesen lenne közölve. De ez nem így lett. Még az iratok is pontatlanul és hamisan lettek kiadva. Mert hogy a levele hozzám és a válaszom Önnek – iratok! És mégis!

«Matin»-ban a következő formában közli a nekem címzett levelet (Párizsi Hírnökből idézem, de van «Matin»-om is) [:] „Tudom milyen néven és hol bujkál. Már nem rejtegetheti tovább a titkait. Elárulhatom az értesüléseimet a szociál-forradalmárok pártjának és a sajtónak és akkor Önnek még nehezebb lesz bujkálnia, vagy talán egyáltalán lehetetlen. De másképp teszem: találkoztát ajánlok Önnek. Fényt kell deríteni az ügyére, amely már túlságosan nagy politikai jelentőséggel bír. Kijelentem Önnek, hogy saját ösztönzésre, kizárólag történészként és publicistaként, látni akarom Önt, csakis azzal a szándékkal, hogy megtudjam az igazságot. Ebből az következik, hogy nem állítok Önnek csapdát. Eljövök, ha beleegyezik, hogy találkozzunk, egy magam, kizárólag egyedül, hogy beszélgessek magával.”

Tehát mintha ezt a levelet írta volna nekem, valójában pedig a következő levelet kaptam Öntől: (a levél eredetije nálam van – pontos másolatát küldöm).

E. F.-nek

„Találkoznunk kell. Roppant fontos kérdésekben kellene tárgyalnunk. Természetesen semmilyen «csapda» gondolata nem áll föl a részemről. Hogyha olvasta a «Jövő»-met, akkor tudhatja azt, hogy egy beszélgetés Önnel fontosabb nekem bármely csapdánál, mert hogy ez fényt deríthetne a legfontosabb történelmi kérdések némelyikére, amíg nem késő. Itt a bizonyíték: egyenesen az Ön címére írok, pedig minden információm megvan Önről (és a továbbiakban is meglesz) és másképp is felhasználhatnám ezeket. Hogyha nem válaszol nekem, és így nem lesz módom beszélni Önnel, akkor minden információm kiadom a sajtóban, és ugyanakkor a pártnak is eljuttatom. De előzetesen beszélni szeretnék Önnel. Ismétlem, kulcsfontosságú kérdésekről van szó. Azonnal táviratozzon, majd írjon, hol és mikor találkozhatunk. Nekem Párizsban, Nantesben, stb. lenne jó. Ha úgy akarja, lehet Belgium. Végző esetben, egy olyan városban, mint Frankfurt am Main. Még egyszer ismétlem: a válasza azonnali kell, hogy legyen, vagy a megbeszéléseink késni fognak és lehetetlenné válnak a továbbiakban.

V. Burcev ”

Az én levelemből pedig, amit Önnek írtam, kihagyott egy nagyon fontos részt: „Úgy két évvel ezelőtt írtam a feleségemnek arról, hogy meg szeretnék jelenni a tárgyaláson, de nem kaptam választ.” Számomra fontos annak a megállapítása, hogy tárgyalásra vágyom, már jó régóta vágyom rá, és ezért azonnal elfogadtam az ajánlatát, hogy találkozzunk. Az Ön leveleiből, amit a «Matin» számára talált ki, az olvasó azt vonhatja le, hogy Azef a miatt volt kénytelen elfogadni Burcev ajánlatát, mert félt, hogy megölik. Burcevnak pedig a Sherlock-holmsi képességeinek köszönhetően sikerült felkutatnia Azefet. Azt, hogy ez messze nem így van, Ön tudhatja a legjobban. Arról van szó, hogy Ön véletlenül megtudta, hol és milyen név alatt laktam egy időben. Amikor az első levelet küldte nekem, már 5 napja nem laktam ott. Amint megkaptam a levelét – már a másik helyen – nyugodt szívvel nevet változtathattam volna, és másik városba költözhettem volna, és akkor az értesüléseinek - annyi. Mert nekem nincsenek se házaim, se gyáraim, se irodáim, nem vagyok parlamenti képviselő és semmilyen kapcsolatom nincs a társadalommal, így semmilyen nehézséget nem okoz 24 órán belül lakóhelyet és nevet váltanom. Az pedig, hogy válaszoltam Önnek levéllel és távirattal is, csak azért volt, mert tárgyalásra vágyom, igazságra vágyom, meg akarom tisztítani magam a rágalmaktól, vissza akarom állítani a becsületemet. Már nagyon nagyon régen vágyom erre. Mindezt a beszélgetésünk során elmagyaráztam Önnek, hogy bebizonyítsam azt, hogy őszintén akarom a tárgyalást, hogy helyreállítsam az igazságot az ügyemben. És úgy gondolom a korrektség, azt kívánta volna meg, hogy pont ezt a pontot emelje ki a cikkében a «Matinban», és mindenestre hogy ne változtasson önkényesen az eredetileg írt leveleinken. Úgy szintén az Ön leveléből hiányoznak a következő sorok: „Kijelentem Önnek, hogy saját ösztönzésre, kizárólag történész-ként és publicistaként, látni akarom Önt, csakis azzal a szándékkal, hogy

megtudjam az igazságot”. Ellenkezőleg, levelét úgy kezdi, hogy „találkoznunk kell egymással”.

Amikor találkozni mentem Önnel, meg voltam róla győződve, hogy ez a találkozó segít a tárgyalás megszervezésében. Főleg, mert a második levelében, amit két nappal később írt a következő sorok szerepelnek: „Meg kell ezt tennie. Erre célzott a Ljubov Grigorjevna-nak írt levelében.” Mivel a Ljubov Grigorjevna-nak írt levelemben magam fölötti ítélszékéről írtam, ezért természetes volt azt hinnem, hogy a találkozásunk ezzel kapcsolatos. Mindenesetre, ahogy a nekem írt levelének a másolatából is kiténik, amit idéztem, olyan sorok nincsenek benne, hogy Ön teljesen saját ösztönzésre menne. Igaz, találkozásunk során mondta ezt nekem. De hát ez nagy különbség. Nem tudom, hogy elmentem volna-e találkozni Önnel magáncélból, mert nekem élet-halál kérdés – régi társaim előtti meghallgatás, és nem holmi beszélgetések, újságcikkek és interjúk. Annak fényében, hogy számomra nagyon fontos annak a ténynek a megállapítása, hogy a tárgyalás ösztönzése tőlem jön már régóta, és hogy csak ezért mentem el találkozni Önnel, ezért arra kérem, hogy jelentesse meg a «Matinban» eredeti levelezésünket. Magam is meg tudnám ezt tenni, mert megvan az eredeti levél, amit nekem írt, lefényképezhetném és beküldhetném a «Matin» vagy a «Le journal» szerkesztőségébe (amely készségesen megjelentetné), de szeretném elkerülni a sajtó polémiait és interjúkat – és remélem, hogy Ön megteszi ezt, mert Önnek is fontos az igazság megállapítása, ugyanúgy ahogy nekem. Ami az interjút illeti a Párizsi Hírnök képviselőjével, úgy ott is sok a pontatlanság, mint például az Ön megjegyzése, hogy párizsi menekülésem után csak azért nem álltam kapcsolatban az ohranával, mert féltem a kormánytól a lebukásom után. Ez így nem igaz. Azért szüntettem meg az ohranával való kapcsolatomat, mert soha nem voltam ohranás és mindig zavartak ezek a kapcsolatok. Amire válaszolt is, hogy igen, biztos vagyok benne, hogy a pszichológiája nem állhat közel Geraszimov és Komp pszichológiájához. Az interjúban az a kijelentése is helytelen, hogy „Azef megcáfolhatatlan bizonyítékokat adott nekem arról, hogy a kormány tudott minden bűnös cselekedetéről és köze volt hozzá.” Semmi ilyesmit nem adtam Önnek, hanem ellenkezőleg, tisztáztuk azt, hogy minél inkább fény derül az igazságra az ügyemben, annál kevesebb esélye lesz támadni a kormányt, és hogy ezért valószínűleg csalódott lesz. Amire Ön azt válaszolta – hogy leginkább igazságra vágyik a történelem, a közvélemény és stb. számára.

Nem tudom, hogy miért engedte mindezeket a pontatlanságokat, amikor az igazság fontosabb Önnek mindennél. Azt gondolom, hogy magánbeszélgetéseknél és újságinterjúknál szinte mindig kialakulnak mindenféle helytelenségek, pontatlanságok, és önkényes átültetések. Azt gondolom, hogy csakis a volt bajtársaim ítélszéke szolgáltathat teljes igazságot az ügyemben, és szilárdan hiszek benne. Mivel Önnek, mint történésznek és publicistának nagyon fontos, hogy megállapítsa a teljes igazságot az ügyemben (az ügyem pedig elszakíthatatlanul össze van kapcsolódva az Ön majd-

nem ötévnyi közéleti tevékenységével), ezért meg vagyok róla győződve, hogy minden személyes és irodalmi befolyását latba veti majd, hogy a szociál-forradalmárokat egy tárgyalás összehozására buzdítsa. Mert a történelem tőlük is számon kérheti ezt. Hiszen megvolt rá a lehetőségük, hogy kiderítsék az igazságot Azef ügyében – akkor miért nem tették ezt meg? És a közvélemény is ugyanezt fogja kérdezni. És végül a gyerekeim is (hamarosan már felnőnek) megkérdezik őket, miért nem ítékeztek apánk felett, amikor igazságot akart az ügyében. És nem tudnak majd erre válaszolni, legalábbis kielégítően nem. Biztos vagyok benne, hogy a régi bajtársaim beleegyeznek a tárgyalásba, ezért félreértések elkerülése végett, egy külön lapon közlöm Önnel a feltételeimet a tárgyalásról, ezeket kérem, adja át a szociál-forradalmároknak. A feltételek mindenesetre igen elfogadhatóak. Még egyszer arra kérem, gyorsítsa meg a tárgyalás létrejöttét. Visszautasítom az Önnel való találkozást a szociál-forradalmárok előtti tárgyalás kérdésének a megoldásáig, mert fölöslegesnek tartom azt. A magánbeszélgetések nem derítik ki, és nem szolgáltatnak igazságot, s csak félreértéseket szülhetnek, ráadásul a találkozók nem biztonságosak. Továbbá a levelezés nem mentesíthető a fekete kabinetekkel* szemben. Hogyha a szociál-forradalmárok elfogadják az ajánlatomat az ítélőszékről, amiben nem kételkedem, ezt úgymeg tudom az újságokból, és akkor eljövök P.-be és majd értesítem Önt. Három hónapot adok a szociál-forradalmároknak, hogy döntsenek ebben a kérdésben. Hogyha a szociál-forradalmárok nem fogadják el az egyetlen helyes döntést, akkor más utat kell keresnem ahhoz, hogy bebizonyítsam az igazságot³⁷³. Mindenekelőtt, írásba kell foglalnom majd az egész ügyet és minden hazugságot meg kell cáfolnom, amit magamról olvastam a sajtóban. Ezt az írást elküldöm majd Önnek. Át kell dolgoznia majd azt kiadható formára, megvizsgálnia a tényeket és azután kinyomtatni. De nem akarok most a jövőre gondolni, mert biztos vagyok benne, hogy az eszerek meghozzák az egyetlen logikailag helyes döntést, vagyis a fölöttem ítélkező tárgyalást. Ne írjon többet arra a címre, amit ismer, mert nem fogom megkapni ezeket a leveleket. A tárgyalásig. E. F.

Sajátkezű szerzői másolat: GARF, f. 1699, op. 1, d. 142, l. 9g-9k.
Az eredeti egy része: u.o., f. 5802, op. 2, d 271, l. 87-88.

Másolat. A tárgyalás feltételei

1). A tárgyalásnak a régi bajtársaimból kell állnia (akik ismertek engem), akárhányat kijelölhetnek. Kívánatos, és talán még nélkülözhetetlen is V. L. Burcev részvétele (akár bíró is lehet). Azt szeretném, hogy Ljubov Grigorjevna is részt vegyen a tárgyaláson, nem mint ítéletalkotó, hanem olyan emberként, aki a visszaemlékezéseit rólam és benyomásait erről a tárgyalásról

* Fekete kabinet: a levelezést vizsgáló rendőrségi szerv

továbbadhatja majd a gyerekeimnek (ha kiderülne, hogy Ljubov Grigorjevna részvétele a tárgyalásban lehetetlen, akkor lemondok ezen igényemről, hogy ne hiúsítsam meg a tárgyalást).

2). Teljesen alávetem magamat a döntésnek, amelyet a bíróság hoz, még ha, az halálos ítéletet is. Ebben az esetben csak a következő feltételeket szabom – a bíróság hirdesse ki számomra az ítéletet, és annak én 24 órán belül alávetem magamat, ez az idő, amelyre szükségem van a búcsúlevelem megírásához, és amennyiben Lj[ubov] Gr[igorjevna] megengedi nekem, elbúcsúzni a gyermekeimtől. Magától értetődik, hogy a bíróság ezen 24 óra alatt is őrizetben tarthat, jóllehet nem menekülnék el az ítélet végrehajtása elől.

3) Amennyiben ajánlatomat az eszer bíróság a fentiekben kifejtett feltételekkel elfogadja, akkor döntésüket hozzák nyilvánosságra, azaz nyomtassák ki a külföldi megjelenésű sajtóorgánumban, a „Matin”-ban, esetleg egy nagyobb németországi lapban. Ez számomra azt mutatja, hogy a bíróságnak a feltételeimet elfogadja. Csak amikor megkapom az eszer határozatot, akkor fogok a lehető leggyorsabban Párizsba utazni, és megjelenni V. L. B[urcev]-nél.

4) Halálos ítélet esetén a bíróság üléseinek jegyzőkönyvét az ítélethirdetést követően haladéktalanul meg kell jelentetni. Más ítélet esetén – kölcsönös megállapodás szerint.

5) Várom 3 hónapig, azaz 1912. december 3-ig. Amennyiben eddig az időpontig a bíróság kérdésében nem jelenik meg a válasz, más utat fogok keresni, hogy ügyemben az igazság megállapításra kerüljön.

Sajátkezű szerzői másolat: GARF, f. 1699, op. 1, d. 142, l. 9v-9v.

№204. [1912. október 27. V. Burcevnek]

Csak most véletlenül a „Récsi” (c. újság) egy régi számában olvastam, hogy a kérvényemben a sajátkezű rendezést el kellett utasítanom a bírósági eljárást.??? Ezt nem sikerült teljesen értelmezni!!!!

Sajnos, ennek a visszautasításnak az okait nem közölték a „Récsi” c. újságban. Azonban a „L'Humanite” újságait, ahol a sajátkezűség elutasítása megjelent, nem tudtam beszerezni. Nem ismervén az okokat, nekem nehéz elfogadnom bármiféle döntést az igazság megállapítását illetően az ügyemben, éppen ezért fordulok Önhöz egy kéréssel, lehetségesnek találja-e kifejteni a véleményét a sajtóban, ily módon (az egykori barátok bírósága nélkül) most lehetséges lenne megállapítani az igazságot az ügyemben, valamint egyetért-e Ön az igazság tisztázása érdekében a cáfolataim megjelenésével minden ellenem felhozott igazságtalansággal kapcsolatosan.

Sajátkezű piszkozat: GARF, f. 1699, op. 1.d 142. l 9c-9t. ob.
Eredeti: u. o.: f. 5802, op. 2, d. 271, l. 99, 100 ob.

~1916~

№205. [A berlini Rendőr Főkapitányságnak 1916. február 7.]*

Eleinte azt feltételeztem, hogy azért tartóztattak le, mert 1892 és 1909 között az orosz politikai rendőrség szolgálatában álltam, és segédkeztem a szociálforradalmár tevékenység elleni harcban Oroszországban. Mivel a kihallgatásom során a hivatalnok úr a letartóztatásomnak semmilyen más okát nem fogalmazta meg, megerősítettem magam ebben a feltevésemben és az volt a véleményem, hogy mihelyt meggyőződnek arról, hogy az orosz kormánnyal való kapcsolatom 1910 elején véget ért, szabadon engednek. – Ezért a kihallgatásom során leginkább annak bebizonyítására helyeztem a hangsúlyt, hogy az orosz kormánnyal már semmilyen kapcsolatban nem állok. – Kétségbeesett helyzetemben először – az ügyemet meggyorsítandó – Ökegyelmességéhez, a Rendőrfőkapitány Úrhoz fordultam november 22-én, hogy letartóztatásom okait a Rendőrtanácsos Úron keresztül tudassa velem. – Ezek pedig a következők:

1. Anarchista mivoltom, aki Oroszországban több merényletet hajtott végre. Amennyiben erre nem tudnak megfelelő bizonyítékot szolgáltatni, elegendő a belső meggyőződés a merényletekben való részvételemről.

2. Az általam bevallott tagságom a Szociálforr. Párt Központi Bizottságában és

3. Az Oroszországgal kötött különleges szerződés értelmében Oroszországnak kell engem kiadni, és mivel most a háború miatt Oroszországgal semmilyen összeköttetés nincs, a béke bekövetkeztéig engem fogva kell tartani.

A hivatal ezen álláspontja számomra teljesen új, és sajnálatos, hogy az számomra korábban, a kihallgatásomkor nem volt ismeretes, mivel már akkor bizonyítékokkal szolgálhattam volna arról,

1. hogy a párt, amelynek csak pro forma voltam tagja, nem anarchista, hanem szocialista volt.

2. hogy én 1906 közepétől 1908 végéig (abban az időszakban, amikor egyetlen merényletet sem követek el) az orosz Szociálforradalmi Párt Központi Bizottságának nem politikai meggyőződésből voltam tagja, hanem az orosz politikai rendőrség tudtával, abból a célból, hogy a forradalmárok merényleteit könnyebben meg lehessen előzni, és

3. hogy én semmilyen merényletben direkt, vagy indirekt módon nem vettem részt.

* Ezt a levelet Azef német nyelven írta, a szöveg tele van betűtévesztéssel és nyelvhelyességi hibákkal. Azef nyilvánvalóan jól beszélt németül, de írásbelisége nem volt túl gyakorlott. A levélben szereplő nevek németes írás módján nem változtattunk. [a ford.]

Ezek a pontok azért hiányoztak a korábbi vallomásaimból, mivel úgy gondoltam, hogy a német hatóságokat nem érdekli az orosz rendőrségnek tett szolgálatom; sőt úgy tűnt, hogy a jelenlegi helyzetben, amikor Németország és Oroszország háborúban állnak egymással, előnyösebb számomra, ha az orosz kormánynak végzett korábbi szolgálatomat nem helyezem előtérbe.

Az 1. pont bizonyítása

Hogy az orosz Szociálforradalmi Párt nem anarchista, az következők:

a) a programjuktól. A hivatalos program ki van fejtve a pártirodalomban, és az 1904-es amszterdami Nemzetközi Szocialista Kongresszusra kiadott; franciául és szerintem; német nyelven is megfogalmazódott. A programban a terrorizmus csak, mint a párt teljes tevékenységének egy része csak, mint az Oroszországban uralkodó, az önkényen alapuló abszolútizmus elleni ideiglenes harc eszköze szerepel. Mihelyt azonban az abszolútizmus átadja helyét egy jogos alapon álló politikai rendszernek, a terrorizmus, mint céltalan eszköz, megszűnik. A párt ezt követően kizárólag szocialista tevékenységet folytat, amelynek során a szocialista eszmét terjeszti a munkások és a parasztok között, akik Oroszországban az összlakosság mintegy 80 százalékát alkotják. És valóban, amint az első Duma összehívásra került, a párt nyilatkozatot adott ki, hogy felhagyott terrorista tevékenységével, és csak az első Duma 1906 nyári feloszlata után, amikor újra az önkény diadalmaszkodott, tért vissza ahhoz. A második Duma 1907-es összehívása után a Központi Bizottság ismét beszüntette a terrorista tevékenységet. Rövid idő után a kormányzat a második dumát is feloszlatta. Ekkor a párt ismét felújította a terrorista tevékenységét.

b) Abból a körülményből, hogy az orosz Szociálforradalmi Párt a Nemzetközi Szocialista kongresszuson képviseltette magát. Az én időmben az 1904-es amszterdami és az 1907-es stuttgarti Kongresszuson. Ez a tény önmagában bizonyítja, hogy ez a párt nem anarchista. Mint ismeretes, a Nemzetközi Szocialista Kongresszusra nem engednek be anarchista szervezeteket. Emellett az összes ország szocialista vezetője kinyilvánította az orosz Szociálforradalmi Párt szocialista karakterét, valamint a terrorizmus megengedhetőségét, az Oroszországban uralkodó önkény elleni harc eszközeként.

Tehát nem politikai meggyőződésből tartoztam az Orosz Szociálforradalmi Párthoz, továbbá annak sincs alapja, mint az korábban megtörtént, hogy engem anarchistának bélyegezzenek.

A 2. pont bizonyítása

Az, hogy 1906 közepe és 1908 (vége) között az orosz Szociálforradalmi Párt Központi Bizottságának tagja voltam, csak abból a célból történt, hogy a könnyebben szolgálhassam politikai rendőrséget, és ez az orosz kormányzati szervek tudtával történt. Állításaimat az alábbiak igazolják.

1) A pétervári főügyész Karl Traubergnek, az elfogott terroristának ezt mondta: „Az Önök egész pártja a kezünkben van. Az Önök Központi Bizottságában ül egy ember, aki hozzánk tartozik. Minden részletet ismerünk... minden, ami az Önök pártjában történik, annak szálai a mi kezünkben futnak össze”. («Azew, Harting & Co.» 36. oldal. A könyvnek a német nyelvű, a «Vita, deutscher Verlag» Charlottenburg általi kiadását idézem) és

2) az állami Dumában 1909. február 11/24-én Stolypin miniszterelnök azt mondta, hogy tagságom a Központi Bizottságban „a Szociálforradalmi Párt számára szomorú dolog, nem pedig a kormány számára”. («Azew, Harting & Co.» 197. oldal.) Stolypin a továbbiakban azt mondta: „Aztán jött az 1906-os év, Ssawinkowot letartóztatták, és Azew a Harci Szervezetben a Központi Bizottság képviselőjeként közelebb került a terrorizmushoz. Érdekes az ő további szerepe. Azt reméltem, hogy ettől kezdve minden forradalmi cselekményt, a Központi Bizottság minden vállalkozását megakadályozzuk, semmit nem tudnak majd megvalósítani.” (Stolypin 1909. február 11/24-i beszéde a Dumában, a gyorsíró tudósítás nyomtatásban az alábbi címen található «Interpelláció Asew ügyében a Dumában» 50. oldal.)

Tehát a párt Központi Bizottságához való tartozásomat nem ítélték meg bűnös tevékenységként az [orosz – a ford.] állam szempontjából.

A 3. pont bizonyítása

A harmadik pontra – arra, hogy a merényletekben nem vettem részt – áttérve kijelentem, hogy kizárólag a forradalmárok azok, akik az 1902 után szervezett merényletekkel kapcsolatban engem megvádoltak. A forradalmárok az «Asew, Harting & Co.» című könyvben azt állítják, hogy én minden nagyobb merényletben részt vettem, sőt magam szerveztem azokat.

Ez felveti a kérdést, hogy hogyan lehetséges egyáltalán, hogy a Politikai Rendőrség munkatársa merényletet szervezzen. Ez csak kétféle módon történhetett meg:

1) Vagy megtévesztette az illető ügynök a rendőrség tisztviselőit, és saját elképzelése szerint cselekedett, vagy a forradalmárok utasítása szerint, úgyszólván kettős szerepet játszott.

2) Vagy pedig az illető ügynök a rendőrség hivatalnokaival egyetértésben cselekszik, akiknek valamilyen oka van támogatni a merényletet.

Nincs harmadik lehetőség.

Ami az első felvetést illeti, bárki józan ésszel beláthatja, hogy a rendőrség illetén tévedése talán egyszer, egy egyszeri bűncselekmény kap-

csán előfordulhat, de éveken keresztül, merényletek egész során át nem. – A forradalmárok, úgy tűnik, logikusan, elvetették ezt a felvetést. Burzew ezzel kapcsolatban azt mondja:

„1902 és 1905 között Asew eszköz volt a Rendőrség magasabb tisztviselői kezében, ezért számára lehetetlen lett volna, hogy a nagy merényletekben, amelyeknek áldozatai Bogdanowitsch, Plehwe és Sergius nagyherceg voltak, a részvételét titokban tartsa. Nem lehet kétséges, hogy a rendőrség mindent tudott. Amennyiben Asew félre akarta volna vezetni a rendőrséget, akkor a többi besúgó biztosan leleplezte volna Asew kettős szerepét.” («Asew, Harting & Co.» 88. oldal). A magam részéről azzal a tarthatatlan feltevessel kapcsolatban, miszerint én a rendőrséget megtévesztettem, azt az ismert tény is megemlíteném, hogy az orosz politikai rendőrség nagy tömegben rendelkezett munkatársakkal nemcsak a forradalmi szervezetekben, hanem a lakosság összes rétegében. Csak a Varsói Ochránában sikerült Bakainak (a varsói Ochrana korábbi ügynökének) 64 titkosügynököt lelepleznie.

Maradt tehát a második feltevés, hogy a feletteseim mindent tudtak a következő személyek elleni merényletek szervezéséről:

- 1) Ssiapiagin (belügyminiszter) megtörtént 1902. 4. 2.
- 2) Obolenski herceg (charkovi kormányzó) 1902. május
- 3) Bogdanowitsch tábornok (ufai kormányzó) 1903. 5. 6.
- 4) Plehwe (belügyminiszter) 1904. 7. 15.
- 5) Sergius nagyherceg (Moszkva) 1905. 2. 4.

és ezekben közvetett módon részt vettek.

Az ügyre némileg magyarázatot adhat egy logikus feltételezés; a körülmény, - hogy az orosz Politikai Rendőrség külföldi [részlegének/osztályának – a ford.] főnöke, Ratschkowski 1902 tavaszán az állásából Plehwe miniszter által felmentetett - és ez a forradalmárok számára bizonyíték arra, hogy - Ratschkowski emiatt az elbocsátás miatt bosszút állt Plehwen, és az ő meggyilkolását rám bízta – így olvashatjuk a már ismert könyvet «Azew, Harting & Co.»:

„Ettől a naptól fogva Ratschkowski dühödt gyűlölettel viseltetett a teljhatalmú miniszter iránt. Másnap, miután kegyvesztett lett, egy belga gyár igazgatói posztját vette át Varsóban. Ő azonban újra a régi vágyat érezte a korábbi munkája iránt. Bármilyen áron vissza akart kerülni a szolgálatba, és bosszút akart állni Plehwen.” (123. oldal) és tovább:

„Jelentésünkben ismét felbukkan Ratschkowski démoni arca, aki nek Asew teljes pályafutása alatt a kizárólagos parancsnoksága állt.” (172. oldal). „Ratschkowski és Asew kapcsolata olyan szilárd és bizalmas volt, hogy arra kell gondolnunk, hogy a bűncselekményt közösen tervezték ki.” (174. oldal).

A forradalmároknak ezen alaptalan feltételezése kapcsán csak az igazság kedvéért állapítom meg, hogy én Ratschkowski-val először 1905 nyarán találkoztam.

Formázott: Felsorolás és számozás

Herr Ratajew, akivel már korábban is hivatali kapcsolatban álltam, mutatott be ekkor Ratschkowskinak, és közölte, hogy ő, Ratajew szolgálatával teljesen felhagy, és engem Ratschkowskinak, akivel a továbbiakban a hivatalos kapcsolatot tartanom kell, átad. Erre Stolypin 1909. február 11/24-i beszéde szolgálatat bizonyítékot.

„Asew már 1892-ben bekerült a személyi állományba. Kezdetben jelentéseket készített a Belügyminisztérium számára, majd miután áttelepült Moszkvába, a Moszkvai Ochrana főnökének (Subatownak) rendelkezésére állt, és jelentéseit közvetlenül a Belügyminisztérium különleges részlege főnökének, Ratajewnek küldte; aztán második külföldi tartózkodásától kezdve jelentéseit közvetlenül a Belügyminisztériumnak küldte, és onnantól, hogy annak igazgatója, Lopuchin lett, Asew Pétervárra jött, és 1903-ig ott is maradt; ezt követően külföldről tájékoztatta a Belügyminisztériumot. 1905-ben került az említett Ratschkowski alá, aki abban az időben a politikai osztályt vezette. 1905 végén Asew egy időre eltávozott az ügynökségről, és ezután a Pétervári Ochrának (Gerasimoff) dolgozott... Az Asew ellen felhozott összes vádpontban a neve Ratschkowski nevével fonódik össze.” (Stolypin beszéde a Dumában 1909. II. 11/24 gyorsírási jelentés 45/46. oldal.)

A forradalmárok azon állítása, hogy én egész pályafutásom alatt Ratschkowski kizárólagos parancsnoksága alatt álltam, ezáltal hamisnak bizonyult.

De tegyük fel, hogy a fenti feltételezés igaz, miszerint én Ratschkowski engedélyével több merényletet hajtottam végre a birodalom magas rangú személyei ellen. A merényletekben való részvételem teljes abszurditását és valótlanságát magam bizonyítom be.

I. A Ssipiagin miniszter ellen 1902. április 2-án Pétervárott végrehajtott merénylet.

A forradalmárok eme merényletben való részvételemet azzal akarják bizonyítani, hogy én a miniszter halála után egy az összeesküvés szervezőinek nevét tartalmazó jelentést küldtem a Belügyminisztérium. Azt mondják:

„A Lopuchin elleni vádirat, amely az Asew nyújtotta szolgálatok részletes, bár nem teljes körű elemzését tartalmazza, többek között említ egy jelentést is, amelyet ő a belügyminiszter halála után adott át, és amelyben megjelentek a szervezők nevei. A hivatalnok, aki ezt a hivatalos dokumentumot iktatta, valószínűleg nem vette észre, hogy éppen ez a jelentés bizonyítja, hogy Asew nagyon jól ismerte a Ssipiagin meggyilkolásával kapcsolatban hozott intézkedéseket. Azt senki sem állíthatja, hogy a jelentésben szereplő részletek csak a merénylet utáni napon jutottak tudomására.” (»Asew, Harting & Co.«) – Ez egy különleges bizonyíték. A vádiratban az szerepel, hogy én a miniszter halála után adtam át a jelentést, a forradalmárok pedig abból az egy szóból, hogy „után” kettőt csináltak, hogy „utáni napon”. Miért adtam volna le a jelentést a merénylet utáni napon, és nem 8

vagy akár 15 nappal a merénylet után? – A valóságban két-három héttel később történt ez. Az akkori berlini forradalmi körökben különféle szóbeszéddek röppentek fel Genfből. Azt mesélték, hogy a «Revolutionnaja Rossia», az orosz Szociálforradalmi Párt központi lapjának szerkesztősége, amely akkoriban Genfben székel, a Harci Szervezet proklamációját Ssipiagin meggyilkolásával kapcsolatban Gerschuni magyarázó levelével együtt kapta meg. Hamarosan megérkezett Berlinbe a szerkesztőség két tagja, Michael Gotz és Viktor Tschernow. Tschernow tartott néhány előadást az újraalakult szociálforradalmi pártokról. A szociálforradalmárok közül akkoriban a következők laktak Berlinben: Abraham Gotz, Fundaminski, Gawronski, Lewit, és egy Medwediew nevű munkás, Marie Seliuk, és még néhányan, akiknek neve már kiment a fejemből; a fent említettek később jelentős szerepet játszottak a pártban. Különböző beszélgetésekből, főleg a Michael Gotzcal folytatottakból, arra a következtetésre jutottam, hogy minden valószínűség szerint Gerschuni és néhány hozzá nagyon közel álló személy alapította a Harci Szervezetet és szervezte meg a Ssipiagin elleni merényletet, és erről a Belügyminisztériumot is értesítettem. – Stolipyn miniszterelnök egy kommunikéban úgy beszél rólam, mint „akinek türelme segítségével és a ravaszsága révén sikerült beférkőzni a terrorista szervezet szívébe, és aki olyan helyzetbe hozta magát, hogy biztonsággal meg tudja előzni a merényleteket.” (187. oldal, «Asew, Harting & Co.») Ezzel nem a képességeimet szeretném előtérbe tolni, hanem csak megmutatni, hogy gondolkodás, kombináció segítségével sok mindent ki lehet deríteni, különösen, ha az ember a forradalmár körökben mozog. Azt hiszem, megállapíthatom, hogy a forradalmárok egyetlen bizonyítéka arra, hogy részt vettem a Ssipiagin ellen elkövetett merényletben, alaptalan. Ha figyelembe vesszük, hogy Ratschkowski ekkor még hivatalban volt, és nem volt oka a bosszúra, és hogy én 1901 végétől 1902 június-júliusáig megszakítás nélkül Berlinben laktam és az A. E. G. alkalmazásában álltam, ezért nyugodtan állíthatjuk, hogy a forradalmárok kisérelte arra, hogy megvádoljanak ezzel a bűntettel, értelmetlen igazságtalanság. A valóságban a Ssipiagin ellen elkövetett merénylet sikeres volt, természetesen a rendőrség előzetes tudta nélkül, hiszen egy merénylet csak így lehet sikeres. – Gerschuni szervezte meg Melnikow és Kraft segítségével, és a közvetlen végrehajtó a kijevi diák, Balmaschew volt.

II. Az Obolensky herceg, Harkov kormányzója ellen elkövetett merénylet 1902. május végén.

A merényletet Katschura munkás hajtotta végre. – „Asew természetesen jelentette a rendőrségnek a merénylet előkészületeit, de az a hivatalos eljárás során ezt a jelentést nem tudta hasznosítani.” (108. oldal, «Asew, Harting & Co») – Ez lenne a forradalmárok bizonyítéka. – Ha a rendőrség a hivatalos eljárás során nem is tudta hasznosítani a jelentésemet (miért?), a merényletet mégis az én adataim alapján tudta volna megelőzni és a felbujtót elfogni. Miért nem tette hát ezt a rendőrség? A forradalmárok erről hallgatnak. Hiszen Ratschkowskit még nem mozdították el a hivatalá-

ból! A válasz a kérdésre abban rejlik, hogy egyszerűen nem igaz, hogy én «a rendőrséget a merénylet előkészületeiről természetesen» értesítettem. Azért nem tettem, mert nem tudtam róla. – Katschura egy évvel később megbánta a tettét és a Gerschuni elleni perben tanúként szerepelt, és Gerschunit a merénylet szervezőjeként nevezte meg. „A Schlüsselburgba érve Katschura egy évnyi bezártság után hagyta, hogy a rendőrség egy manőverrel árulásra vegye rá. Beárulta egyik cimboráját, név szerint Weizenfeldet, akinek a merényletben való részvétele amúgy meglehetősen kétséges volt”. (108. oldal, «Asew, Harting & Co») Katschura vallomásaiban azonban egyetlen utalás sem található rám, annak ellenére, hogy a forradalmárok azt írják rólam: „Nagy része volt a merénylet előkészületeiben.” (55. oldal, «Asew, Harting & Co»)

Amint látszik, a forradalmárok állítása a harkovi merényletben való részvételemmel kapcsolatban 1902 májusában (amikor Berlinben laktam), teljesen alaptalan és bizonyíthatatlan.

III. Merénylet Bogdanowitsch kormányzó ellen Ufában, 1903. május 6-án.

A forradalmárok szerint „ennek az előkészítésében Asewnek pont akkora szerepe volt, mint az Obolensky herceg elleni merényletben” (55. oldal «Asew, Harting & Co»). Hogy a forradalmárok az Obolensky elleni merényletben való részvételemet hogyan bizonyították, már láttuk. Nézzük csak, hogyan jártak el az Ufában történt merénylettel kapcsolatban. Magáról a merényletről azt mondták: „1903. május 6-án Bogdanowitsch este öt óra körül az ufai közparkba ment sétálni, amikor egy magányos fasorban egyszer csak idegenekkel taláta szemben magát, aki rá vetették magukat. Eldőrdült több revolverlövés, a tábornok pedig vérben úszva omlott a földre. Rendőrök és a közelben lakó járókelők siettek hozzá – a tábornokot már holtan találták. A merénylet elkövetői ekkorra már eltűntek és nem hagytak semmilyen nyomot maguk után... A rendőrségnek minden erőfeszítése ellenére sem sikerült a merénylők nyomára bukkanni. Milyen szerepet játszott Asew a merényletben? Ha ragaszkodunk a Lopuchin ellen benyújtott vádirathoz, akkor ő teljesen távol állt ettől. A valóságban Asew Gerschunival együtt végig részt vett a merénylet előkészületeiben, miközben egyidejűleg a rendőrséget is tájékoztatta az események előrehaladásáról. Az ismert terrorista, Ssawinkow maga mesélte nekünk, hogy Asew személyesen vett részt a két elvtárs kiválasztásában, akik eredetileg Ufába mentek volna. Ezt a két terroristát – valószínűleg Asew információi alapján – letartóztatták. Gerschuni azonban talált más elvtársakat a helyettesítésükre. A Gerschuni szerepéről igencsak pontos értesülésekkel rendelkező rendőrkapitányság már régóta kerestette őt, és 10 ezer rubeles díjat is kitűztek az elfogására. Amikor Asew a közvetlen feletteseivel közölte, hogy Gerschuni Ufában tartózkodik, és éppen merényletre készül Bogdanowitsch ellen, hírhedt ügynökét, Mednikowot küldte az Uralba. Gerschuni azonban előbbre hozta a merénylet időpontját, és Mednikow még a vonaton volt, amikor Asew sürgönyéből

megtudta, hogy megtörtént a merénylet, és Gerschuni elindult Kijevbe. Itt egy másik szerencsés rendőr megszolgált a 10 ezer rubelt, amikor Gerschunit május 13-án, azaz éppen egy héttel Bogdanowitsch meggyilkolása után letartóztatta” (109–110. oldal, «Asew, Harting & Co»).

továbbá:

Egy a Lopuchin és Boris Ssawinkow közötti találkozás alkalmával Lopuchin által tett nyilatkozat szerint a Belügyminisztériumot nem értesítették arról, hogy mi játszódott le Ufában. Utolsó pere során Lopuchin megerősítette a kijelentést. Úgy tűnik, hogy ebben és más esetekben is a politikai pereputty, amelynek csúcsán Ratschkowski állt, egy ügyet ismételtlen gondosan eltitkolt a minisztérium előtt, hiszen maga is hasznot remélt húzni belőle. Ratschkowski és az emberei az ufai Ochranának nem szolgáltattak információt arról, hogy mit tudnak, és így hallgatólagosan engedélyezték a merénylet kivitelezését. (111. oldal, «Asew, Harting & Co»).

Mindig ugyanahhoz a hírhedt Ratschkowskihoz lyukadunk ki. Rajtam keresztül ő szervezte az összes merényletet. A tény, hogy Ratschkowski 1902 őszétől 1904 végéig nem is volt szolgálatban, a forradalmároknak nem jelent nehézséget. Annak idején Lopuchin a Belügyminisztérium igazgatója volt, Subatow a különleges ügyosztály vezetője a Belügyminisztériumban, én pedig megszakítás nélkül Péterváron laktam, hiszen mérnökként a pétervári A. E. G. alkalmazásában álltam, a Belügyminisztériummal pedig Subatowon keresztül érintkeztem. Néha Lopuchin igazgató is eljött a találkáinkra. Lopuchin állítja, hogy a Belügyminisztérium semmit sem tudott arról, ami Ufában történt, sőt a pere során azt vallotta, hogy Mednikow, a Belügyminisztérium hivatalnok, csak a merénylet után utazott Ufába, hogy lefolytassa a vizsgálatot, és nem előtte, hogy megakadályozza, ahogy ezt a forradalmárok hamisan állítják. (Lásd a Lopuchin elleni vádiratot Burzew újságjának, a «Byloie»-nak az 1909. év 9–10. számában a 204. oldalon.) Ennek ellenére a forradalmárok fenntartják az állításukat, hogy «én a rendőrséget az események alakulásáról és az előkészületekről tájékoztattam». Hogyan is lehetne ezt megmagyarázni? A két következő feltételezéssel: I) Én Herr Subatowot tájékoztattam, ő azonban ezt eltitkolta a felettese, Lopuchin belügyminisztériumi igazgató előtt. De miért is tett volna így Subatow, akit csak nemrégiben neveztek ki Moszkva eme fontos posztjára? Subatownak az állt érdekében, hogy kitüntesse magát a szolgálatban, és akkor elszalasztana egy ilyen fontos alkalmat, mint egy terrorista összeesküvés leleplezése Gerschunival az élen, sőt ami még rosszabb, hagyná, hogy a merénylet meg is történjen? Ha logikusan átgondoljuk, ezt a változatot nem is feltételezhetjük.

II) A merényletet eltitkoltam Subatow előtt és csak Ratschkowskinak szóltam az előkészületekről Ufában, aki akkoriban nem volt hivatalban, és Varsóban élt egy belga gyár igazgatójaként. A forradalmárok mindenképpen el akarják hitetni, hogy az ufai merénylet az én közreműködésemmel ment végbe, és ehhez szükség van Ratschkowskira, aki engedte, hogy a merényletek végbemenjenek. Így már azt is mondhatjuk: «a politikai pereputty,

amelynek élén Ratschkowski állt, engedte megtörténni a merényletet, hiszen maga is hasznot remélt húzni belőle». Ha Plehwe esetében a forradalmárok állítása, hogy Ratschkowski a Plehwe iránti bosszúvágya miatt szerveztetett velem egy merényletet, a valószínűség szikráját hordozza is magában, hiszen Ratschkowskit Plehwe távolította el a hivatalból, akkor Ufa esetében is híján van ennek a látszatnak. A tarthatatlan állítás bizonyítására tett kísérlet során a forradalmárok ellentmondanak maguknak, és hazugságokba bonyolódnak. Azt mondják: „Amikor Asew a közvetlen feletteseivel közölte, hogy Gerschuni Ufában van és merényletet készít elő Bogdanowitsch ellen, akkor az, hírhedt ügynökét, Mednikowot az Uralba küldte”, hogy Gerschunit letartóztassa és megelőzze a merényletet. – Ahogy azonban Lopuchin vallomásából is kitűnik, Mednikowot, a Belügyminisztérium egyik hivatalnokát, csak a merénylet után küldték Ufába. Itt hazugságról van szó. – A közvetlen felettesem akkoriban Subatow volt, vagy esetleg a forradalmárok Ratschkowskit szeretnék közvetlen felettesemként megnevezni. Akkor felmerül a kérdés, hogy Ratschkowski, aki nem is volt hivatalban, privát személyként hogyan küldhette a Belügyminisztérium egyik hivatalnokát, Mednikowot Ufába, hogy letartóztassa Gerschunit. Hiszen nem feltételezhetjük, hogy a Belügyminisztérium hivatalnokai rendőrségi parancsot fogad el egy hivatalon kívül helyezett alkalmazottól és ilyen távolságokat utazik Ufába. Itt ellentmondás van. Vagy talán Mednikow, Lopuchin vallomásával ellentétben, szintén szolgálaton kívül volt a rendőrségnél, és Ratschkowski magánembere volt. Tehát feltételeznünk kell, hogy Ratschkowski saját magánrendőrséggel rendelkezett, de akkor csak az a kérdés, hogy honnan volt pénze az ügynökei megfizetésére. És Mednikow magánemberként hogyan tartóztathatta le Gerschunit, hiszen ez volt utazásának célja. Szemet szűr az ebben rejlő abszurditás.

A forradalmárok azt is állítják, hogy Asew (én) «személyesen vett részt a két elvtárs kiválasztásában, akik eredetileg Ufába mentek volna. Ezt a két terroristát – valószínűleg Asew információi alapján – letartóztatták». Hogy ha az Ufába általam személyesen kiválasztott terroristákat besúgtam a rendőrségen és hagytam őket letartóztatni, akkor világos, hogy megakadályozni akartam a merényletet, és hogy a rendőrség, amelynek hatalma van a letartóztatásokhoz – (tehát nem a Ratschkowski féle), tudott a küszöbön álló merényletről Ufában. Azonban ha tudták, hogyan engedhették, hogy Bogdanowitsch felügyelet nélkül magányos fasorokon sétálgasson és így a merénylet fényesen sikerüljön. És mi a helyzet a politikai pereputtyal, amelynek élén Ratschkowski állt, és amely el akarta titkolni a merényletet, hogy hasznot húzzon belőle? Miért hagyták, hogy a két terroristát letartóztassák, hiszen így nem tudták eltitkolni, és a terveiket is keresztülhúzta? És hogyan illik ez össze Lopuchin állításával, hogy a Belügyminisztérium semmit sem tudott Ufáról? Itt megint csak igaztalanság rejlik, két ellentmondás és abszurditás.

Minden hazugság, ellentmondás és abszurd feltételezés szükségte-
len lenne, ha a tények talaján maradnánk. Tény, hogy Lopuchin állításának
megfelelően, az ufai rendőrség semmit sem tudott, és hogy én Pétervárott,
körülbelül 4000 km-re Ufától tartózkodtam, ahol az A. E. G.-nél mérnök-
ként dolgoztam, így nem csak részem nem volt az ufai merényletben, de
fogalmam sem volt az előkészületekről sem. Nem igaz, hogy én választot-
tam ki a két terroristát az ufai merénylethez, majd azonnal fel is adtam őket.
Nem igaz, hogy tudtam arról, hogy Gerschuni Ufában tartózkodik, különben
teljesen érthető módon nem hagytam volna a nem csekély összegű, 10 ezer
rubeles jutalmat kicsúszni a kezemből.

Remélem, hogy a forradalmárok állításainak igaztalan és abszurd
mivoltát sikerült bebizonyítanom azzal kapcsolatban, hogy az ufai és a két
megelőző merénylethez bármi közöm lett volna.

IV. Merénylet Plehwe miniszter ellen 1904. július 15-én Pétervá-
ron.

A forradalmárok azzal szeretnék bebizonyítani részvételemet eb-
ben a már említett merényletben, hogy Ratschkowskinak jó oka volt bosszút
állni Plehwén, és valóban bosszút is állt rajta úgy, hogy velem megszervez-
tetett egy merényletet ellene, amely sikeres lett. Külső szemlélő számára
mindez stimmel is. Tény, hogy Ratschkowskit Plehwe minisztersége alatt
1902 őszén leváltották posztjáról, és körülbelül hat hónappal Plehwe halála
után, 1904 végén ismét hivatalba lépett. Ez a külső látszat, de nézzük meg
közelebbről. – Mielőtt a sikeres merényletet Plehwe ellen végrehajtották
volna, már több sikertelen kísérlet is történt ellene.

„1903 elején készítették elő az első merényletet Plehwe ellen. Az
adott pillanatban az Asew által értesített rendőrség - (az eredeti szövegben
az áll, hogy „Plehwe által”, ami értelmetlen, valószínűleg nyomtatási hiba;
az Asew névnek kellene ott állnia. Saját megjegyzés) - legalábbis a Lopu-
chin elleni vádirat szerint – meghozhatta a szükséges óvintézkedéseket.”
(15. oldal, «Asew, Harting & Co») És tovább: „Ugyanebben az időben egy
másik független forradalmi csoport is hasonló terveket forralt a Belügy-
miniszter (Plehwe) ellen. A szervezet élén Seraphine Klitschoglu állt. Asew
látta, hogy a saját tervei kivitelezésében ez a kísérlet akadályozza, és
elmagyarázta Klitschoglunak, hogy miért mondjon le a tervéről. Azonban
elutasító választ kapott. Erőszakosabb lett és megvonta a jogot a konkuren-
ciától, hogy ilyen tervet végrehajtsa, amely mindenképpen a Harci Szer-
vezet hatáskörébe tartozik. Aztán megszüntetett velük minden kapcsolatot,
és néhány héten belül az egész csoportot letartóztatták... A beugrató ügynök
csak az akadályokat távolította el, amelyek útját állták: hiszen sem a konkuren-
ciát, sem az ellentmondást nem szerette”. (16. oldal, «Asew, Harting &
Co»). Az «Asew, Harting & Co» című könyvben a 117–121 oldalakon a
Plehwe elleni merényleteket részletezik, amelyek többed íziglen sem sike-
rültek, míg az 1904. július 15-i sikerült. Ez a merényletet, a könyv állítása
szerint, a legapróbb részletekig én szerveztem meg és hajtottam végre. Én

választottam ki az összes résztvevőt, mint például Ssawinkowot, Ssasonowot, Kolajewet, Dora Brilliantot, Pokotilowot, stb., elláttam őket útlevelemmel és Pétervárra küldtem őket. A merénylet leírásából (117–121. oldal) látható, hogy a Plehwe elleni, 1904. március 18-án történt első merénylet előtti napon én, a Harci Szervezet főnöke, három hétre eltűntem. A merénylet nem sikerült. A harci szervezet a főnöke nélkül (azaz nélkülem) nyugtalan és zavarodott lett, de mégis történik egy következő merénylet április 10-én, a főnök megkérdezése nélkül. Azonban a látszat fenntartása érdekében, hogy a szervezet a főnök nélkül, azaz nélkülem, semmi fontos dolgot nem tesz, ahhoz a meséhez nyúlnak, amely szerint Pokotilow véletlenül találkozott velem a vonaton, és a forradalmárok legújabb rendelkezéseiről engem informált, amiket én állítólag jóváhagytam, de Pétervárra nem akartam visszatérni. – Pokotilow egyedül ment Pétervárra, és néhány nap múlva, 1904. április 1-jén a saját bombája robbanásakor halt meg a pétervári Hotel du Nordban. Egy apró ellentmondásra szeretnék rámutatni. A robbanás 1904. 4. 1-jén történt, miután Potokilow már néhány napot Pétervárott töltött, a néhány helyett mondjunk inkább kettőt, így Pokotilow nem később, mint március 30-án érkezett Pétervárra, így mi legkésőbb március 29-én találkozhattunk véletlenül a vonaton. A március 18-i sikertelen kísérlet után Ssawinkownak állítólag találkoznia kellett volna velem Dwinskben, ahol én nem jártam. Ssawinkow nem érkezhett Dwinskbe március 19-e előtt, ebből adódik, hogy a terroristák csupán 10 napot töltöttek úgy, hogy nem tudtak rólam semmit, és nem három hetet, hiszen március 29-én állítólag beszéltem Pokotilowval. – A második sikertelen kísérlet után csalódottan és a főnök nélkül összezavarodtam a terroristák úgy döntöttek, hogy feladják a Plehwe elleni merényletet, és Kijevbe utaznak, hogy megöljék Kleigall fő-kormányzót. Itt belső ellentmondás rejlik. A terroristák Pokotilowtól tudták, hogy nem vagyok letartóztatásban, ezért nekik nem szabad ilyen fontos döntést, – amennyiben ugye én vagyok a főnök – mint a merénylet feladása és egy másik kiagyálása, nélkülem meghozniuk. Ez még a főnök halála vagy letartóztatása esetében sem megengedhető, a Harci Szervezetnek ilyen esetekben ugyanis a Központi Bizottsághoz kell fordulnia. Csak egy már kész vállalkozást vihetnek a szervezet tagjai a főnök nélkül véghez, amely már akármelyik napon bekövetkezhet. Az is érthetetlen, hogy a forradalmárok nem adják meg annak okait, hogy eltűntem, hogy nem jelentem meg Dwinskben, hogy nem voltam hajlandó visszatérni Pétervárra, amit meg kellett volna magyaráznom Pokotilownak azok után, hogy közölte, aggódnak miattam. Ezeket az ellentmondásokat azzal a ténnyel lehet magyarázni, hogy nem ismertem semmilyen Pokotilowot, így nem is beszélhettem vele a vonaton. Csak néhány hónappal a Hotel du Nordban történt robbanás után tudtam meg ennek az állítólagos terroristának a nevét, és 1904. június 4-én közölhettem ezt a Belügyminisztériummal. Hogy ne vethessem le a nagyfőnök jelzőt, azt mesélik továbbra is, hogy Ssawinkow váratlanul találkozott velem Kijevben. Közölte velem az új tervet, és hirtelen megint nagyfőnök

leszek, és mint ilyen, támogattam, hogy a terroristák visszatérjenek Pétervárra, hogy véghezvigyék a Plehwe elleni merényletet. Ssawinkow a többi terroristával ellentmondás nélkül visszatért. Egyiküknek sem jut eszébe, hogy egy ilyen komoly szervezet nagyfőnöke milyen érdekes személyiség: soha nincs a szervezetnél, soha nem foglalkozik velük, különböző ürüggyekkel eltűnik, nem jön el a különböző városokban megbeszélte találkákra, amelyeket ő maga talál ki, ha rátalálnak, az mindig véletlenül történik vagy a vonaton, vagy Kijevben... Hát igen, az senkinek sem jut eszébe, hogy vajon nem lett-e volna helyesebb azt feltételezni, hogy Ssawinkow volt a nagyfőnök, aki soha nem hagyja el a szervezetet, aki vele van jóban-rosszban, aki a „terrorista részleget vezeti és az összeesküvés kivitelezését felügyeli” (121. oldal, «Asew, Harting & Co»). És azt kell mondanom, hogy ez helyes gondolat: miért is kellenék én nagyfőnöki minőségben a terroristáknak, ha Ssawinkow az, aki a «terrorista részleget vezeti és az összeesküvés kivitelezését felügyeli». Nekem nem is volt ott dolgom, de a forradalmárok az én nevemet akarták nagyfőnökként emlegetni, hiszen különben nem állíthaták volna, hogy Plehwe meggyilkolását Ratschkowski követte el általam. Már az is, ahogy a forradalmárok a Plehwe elleni merényletet ábrázolják egy írásukban, amelyben engem vádolnak a bűnténnyel, teljesen valószínűtlen dolgokból indul ki, miszerint én voltam a Plehwe elleni gyilkosság vezetője, pedig a merénylet idején nem is voltam Oroszországban, amit Stolypin az 1909. február 11/24-én tartott Duma előtti beszédében be is bizonyított (Stolypin beszédét lásd a 41–57. oldalon). Aki egy kicsit is tanulmányozta a terrorizmus történetét, az minden bizonnyal rájött arra, amit minden bírósági per, vizsgálat és minden irodalmi-történeti anyag is megállapít, nevezetesen:

„hogy a terrorista szervezetek főnökei annak a személynek az érdekében, aki közvetlen kivitelezője az akciónak, megerősítést és szellemi támogatást nyújtanak azáltal, hogy a bűntény helyszínén tartózkodnak. Például Gerschuni az Isakiewer téren volt, a Ssipiagin elleni merénylet idején, ott volt a Newski Prospecten egy sorban Grigoriew hadnaggyal a Pobedonoszew elleni sikertelen merényletkor, Bogdanowitsch kormányzó meggyilkolásakor Ufában tartózkodott, a Tivoli kertben ült Charkowban, amikor Katschura megölte Obolensky herceget, sőt meg is lökte, amikor észrevette, hogy az az utolsó pillanatban bizonytalankodik”. (lásd Stolypin beszédét a Duma előtt, 1909. február 11/24-én a gyorsírási jelentésekben. Könyvformában «Interpelláció a dumában Asew ügyében». 46. oldal).

A terrorista akciók vezetőjének eme tulajdonsága egyáltalán nem illik rám, annál jobban Ssawinkowra, aki ott volt Plehwe meggyilkolásának helyszínén Pétervárott, illetve Sergius nagyherceg meggyilkolásánál Moszkvában. Ezekből a nagyon fontos jelekből is következtetek és fordulok a következő tények irányába:

1) Az 1903. évben egy Plehwe ellen irányuló merényletet jeleztem a Belügyminisztérium felé, így azt megakadályozták. 1904 tavaszán is fel-

fedtem egy Plehwe ellen irányuló, a Klitschoglu vezette csoport által kitervelt terrorista szervezkedést. Mindezek ellenére Plehwe meggyilkolását, amely nem sokkal azután történt, hogy felfedtem a Klitschoglu féle terrorista szervezkedést, az én számlámra írják. Kétszer is megmentettem Plehwét a terroristák csapásától! Milyen okok vezettek erre? Az első alkalommal kapcsolatban a forradalmárok nem adnak okokat. A második esetben azt állítják, hogy Klitschoglu merényletét azért buktattam le, mert Klitschogluban konkurenciát láttam a terveim számára. «Nem szerette sem a konkurenciát, sem az ellentmondásokat.» – Vizsgáljuk meg közelebbről ezt a magyarázatot. A forradalmárok fő tézise a következő:

Én szerveztem a Plehwe elleni merényletet Ratschkowski szolgálatában, hogy lehetővé tegyem ismételt hivatalba kerülését, és azt, hogy bosszút állhasson Plehwén.

Hát nem értelmetlen dolog azt állítani, hogy ezen álláspontok mellett konkurencia miatt fedtem fel Klitschoglu tervét a rendőrség előtt, és ezzel egyidőben egy másik, saját tervet viszek véghez! Hiszen nekem és Ratschkowskinak ez sokkal előnyösebb, mivel csak Plehwe meggyilkolása lebegett a szemünk előtt, hogy a nem éppen kockázatmentes és nem könnyű feladatot valaki más vigye véghez számunkra minden kockázat nélkül. Hiszen elégedettek lehetünk volna, hogy a forradalmárok a legtitkosabb, legintimebb terveinket akarják megvalósítani. És aztán felfedem a Belügyminisztérium előtt ezt a szervezetet; vagyok annyira becsvágyó, hogy magam akarom megszervezni a büntényt és Ratschkowski ugyanilyen becsvágyó, akinek a parancsa nyomán én cselekedtem. Azt hinné az ember, hogy a tény, hogy kétszer megakadályoztam a Plehwe elleni merényletet, elegendő ahhoz, hogy értelmetlen képtelenségnek tartsuk a forradalmárok ama legendáját, hogy részt vettem Plehwe meggyilkolásában. Azonban ahhoz, hogy még egyértelműbb legyen a legenda értelmetlen mivolta, elmondom a következő logikus megállapításokat is. – Tehát Ratschkowski holtan akarja látni Plehwét, én, Ratschkowski barátja pedig készen állok neki segíteni, így megalakul a Harci Szervezet, amely belekezd Ratschkowski tervének megvalósításába. – Önkéntelenül is felmerül a gondolat: Ratschkowski nincsen hivatalban és Varsóban lakik, a Belügyminisztérium és a pétervári Ochrana viszont Pétervárott van. Ugyan Ratschkowski és az én tervemről nem tudnak semmit, mégsem kizárható, hogy Oroszország két leghatalmasabb rendőrségi intézménye a Plehwe elleni „munkálatokról” fülest kapott akár az egyik titkos munkatárstól a sok közül, vagy a külső megfigyelés ügynökeiktől, akiknek az volt a feladata, hogy az összes helyet, épületet, pályaudvart, utcát szigorúan megfigyeljék, ahol Plehwe lakott, közlekedett, dolgozott. Így a rendőrség, amelynek már egyetlen kiindulópont is elegendő egyetlen emberrel kapcsolatban, aki valamilyen viszonyban volt ezzel a szervezettel, hogy az egész szervezetet és ezzel együtt a tagjait is, köztük engem, letartóztasson. És aztán? Én, egy férfi, aki pénzért dolgozik (Ratschkowski szemében sincs ez másként), a halálbüntetés közelébe kerülök, mert barát-

ságban voltam Ratschkowskival, és nem magyarázhatom meg, hogy Ratschkowski, a felettesem, parancsára cselekedtem mindent. Aztán Ratschkowskira ugyanez a büntetés vár. Ezek szerint Ratschkowski, amikor belefogott velem a tervébe, készen állt arra, hogy a Harci Szervezet alapítójaként meghaljon? Azt nem feltételezhetjük, hogy Ratschkowski naivan azt hitte volna, hogy én őt, a barátomat, aki a romlásba taszított engem, megóvom, és a büntettet, valamint a halálbüntetést egyedül vállalom magamra. Azt is naiv dolog lenne hinni, hogy én kockáztattam volna az életemet Ratschkowskiért, aki ekkor nem is volt hivatalban, miközben másrésztől a belügyminisztériumtól és magától Plehwétől is nagy elismerést zsebelhettem volna be minden szempontból.

Aztán még tovább, a Plehwe elleni merénylet sikeres volt. Ratschkowski boldog, az ellensége, Plehwe halott úgy, hogy rá még a gyanú árnyéka sem esik ezzel a bünténnyel kapcsolatban. Az egész harci szervezet nagyon pontosan ismeri, minden tagot, minden útlevelet, amelyre a terroristák be vannak jelentve, és már ő maga is hivatalban van, tudja, hogy Ssawinkow Moszkvában tartózkodik egy terrorista csoporttal és a Sergius nagyherceg elleni merényletet tervezi, tehát röviden, mindent tud, amit én, a szervezet állítólagos vezetője, tudok. Miért nem tartóztatott le minden terroristát, és hagyja, hogy ehelyett ez történjen.

V. Merénylet Sergius nagyherceg ellen 1905. február 4-én Moszkvában.

Hát nem érdekes. A forradalmárok abban látják a magyarázatot, hogy a rendőrség hanyagságból mindent elrontott.

„Hogyan lehetne megmagyarázni ennek a cár saját nagybátyja ellen elkövetett merényletnek a sikerét... a moszkvai rendőrség a terroristák minden lépéséről tudott, ennek ellenére a pétervári Belügyminisztérium főnöke, Lopuchin nem kapott tájékoztatást sem Ratschkowskitól, sem mástól. A moszkvai besúgók néhány napon keresztül folytatták a megfigyelést, és különösen felfigyeltek három terroristára, köztük Kalajewre... A merénylet napján kellett volna a parancsnak Pétervárról megérkeznie, amely Boris Ssawinkow elfogatását rendeli el: túl későn érkezett. Az Asew által beszerzett útlevéllal minden nehézség nélkül hagyta el Moszkvát, és ugyanez történt Dora Brillianttal, aki hosszú hónapokon keresztül a birodalom déli részében utazgatott.” (129. oldal, «Asew, Harting & Co.»)

A rendőrség pedig néhány hónapon belül mindent megtudott: 1904 őszétől 1905. február 5-ig. Ezt a következő idézetek alapján láthatjuk be: „A szervezet tagjai, akik Asewet már a Plehwe elleni merénylet óta nem látták, 1904 őszén ismét találkoztak vele Genfben... Asew alapos gondossággal választott ki bizonyos számú új tagot, és az így megnövekedett szervezetben három osztagot alakított ki... A második osztag Ssawinkowval az élen Moszkvába utazott. – Ennek a csoportnak a célpontja a cár nagybátyja, Sergius nagyherceg volt. Asew nem csak az egész tervet dolgozta ki a legapróbb részletekig, hanem útlevelet is szerzett a terroristáknak, amelyekkel

visszatérhettek Oroszországba. Ő maga 1905 közepéig külföldön, Genfben és Párizsban maradt.” (125/126. oldal, «Asew, Harting & Co.»)

Röviden, a rendőrség és Ratschkowski mindent tudtak egy negyed-éven belül, aminek az eredménye:

- 1) hagyták megölni Sergius nagyherceget,
- 2) sokáig nem adták meg a tettes nevét (annak ellenére, hogy állítólag én szereztem be az összes útlevelet). Kalajew, a tettes sokáig az útlevélben szereplő álnéven ült a börtönben.
- 3) sem a merénylet előtt, sem a merénylet után nem tartóztatták le a terroristákat, és
- 4) hagyják, hogy ezek teljesen nyugalomban elutazzanak Moszkvából: Ssawinkow külföldre, Dora Brilliant Dél-Oroszországba, ahol hónapokig utazgat anélkül, hogy letartóztatnák. És az összes terrorista tőlem kapta az útlevelét!

A forradalmárok, hogy a mindenki számára valószínűtlen és logikátlan állításaikból kikeveredjenek, a valódi tényeket – hogy sem én (az akkor párizsi lakos), sem a rendőrség, ahogy Lopuchin is vallotta, nem tudunk a merénylet Moszkvában zajló előkészületeiről – a következő kérdéssel próbálták eltussolni: „Olyan drámával találjuk szemben magunkat, amelyet a kotériák és a frakciók heves harcai váltanak ki, amelyek egy autokrata államban szükségszerűen előállnak”? (130. oldal «Asew, Harting & Co»)

Ezekből a nézeteltérésekből kifolyólag az ötödik, Sergius nagyherceg elleni merénylet, mint az összes merénylet az 1902–1905-ig terjedő időszakban, nem lehet a Ratschkowskival közösen elkövetett bűntett, és nem is az. – Az öt merénylet közül háromnál: 1) Ssipiagin 1902. IV. 2., 2) Obolensky, Charkow 1902 május vége, 3) Sergius nagyherceg, Moszkva 1905. II. 4. Ratschkowski hivatalban volt, ezért a forradalmárok fő feltételezése – hogy Ratschkowski azért szervezte, hogy visszakerüljön a hivatalába – nem állja meg a helyét. A másik kettőnél: 1) Ufa 1903. V. 6. és 2) Plehwe 1904. VII. 15. Ratschkowski nem volt hivatalban, és lehet, hogy az volt a vágya, hogy visszakerüljön. De minden emberi logika, minden észérv az ellen a feltételezés ellen szól, hogy kívánsága kielégítésére egy ilyen, számára nagyon veszélyes, bűnös vállalkozást szolgáljon, és hogy számára, egy nem hivatalban lévő, kegyvesztett, Varsóban lakó ex-hivatalnok számára lehető lett volna, hogy egy teljes aktív terrorista szervezetet eltitkoljon a hivatalban lévő Politikai Rendőrség elől annak a hatalmas méretű titkosügynök szervezetével Oroszország különböző városaiban. Csak azzal a feltételezéssel működik ez, hogy Oroszország szinte minden politikai rendőrsége, mint a Belügyminisztérium, a pétervári, moszkvai, charkowi és ufai Ochrana is egy véleményen volt velem és Ratschkowskival, ők is akarták ezeket a merényleteket, és hagyták, hogy végrehajtsuk ezeket, csak ezt feltételezve lehet megmagyarázni, hogy a merényletek az én vezetésemmel történtek. – Ezzel a feltételezéssel kapcsolatban azonban arra a logikus kö-

vetkeztetésre kell jutnunk, hogy Oroszország összes politikai rendőri szervezete a Belügyminisztériummal az élen gyilkosok bandája.

Talán megengedhető azt hinni, hogy egy tartományi Ochraņa valamelyik vezetője, valamely személyes előny megszerzése okán, legyen az magasabb fizetés vagy gratifikáció, vagy a szolgálati rangban való felemelkedés, maga ellen vagy a városa egy magasabb rangú hivatalnok ellen egy merényletet színlel, és ezzel egyidőben azt is megmutatja, sikerült neki több «fontos» forradalmárt letartóztatnia, és egy merényletet megelőznie. Mindeközben azonban őrizkedik attól, hogy merénylet történhessen, mert abban az esetben, eltekintve a rá váró fegyházbüntetéstől, nem csak hogy nem lenne belőle semmi előnye, de még a jelenlegi helyzetét is elveszítheti. A Belügyminisztérium igazgatója, Lopuchin csak azért vesztette el az állását és bocsátották el nyugdíj nélkül, mert az ő hivatali ideje alatt történtek a merényletek Plehwe és Sergius nagyherceg ellen. Még ha az ilyen provokatív és büntetnek számító cselekedetek, amelyek személyek meggyilkolása nélkül végződnek, lehetségesek az Ochraņa némelyik hivatalnokánál, és ott és akkor talán meg is történtek, a feltételezés, hogy a Politikai Rendőrség minden egyes szerve, együttesen a forradalmárokon keresztül éveken át terrorista akciókat szervezett, és eközben lépésről lépésre hagyta az ország legmagasabb rangú embereinek meggyilkolását, teljesen értelmetlen. Maguk a forradalmárok sem mernek ilyen messzire elmenni, és az ilyen büntettekkel egyedül Ratschkowskit vádolják. – Tehát a feltételezést, hogy minden szóba jöhető szervezet a Politikai Rendőrségen belül támogatott engem a merényletek kivitelezésében, értelmetlen mivolta miatt félredobhatjuk. Jómagam, mint forradalmár és a rendőrség csalója, szintén nem hajtottam végre ezeket. Hiszen lehetetlen a rendőrséget a Szociálforradalmi Párt soraiban található több száz titkos ügynöke miatt éveken át becsapni, mint ahogy láhattuk, ezt még maguk a forradalmárok is bebizonyították. Még a következők fűzőm hozzá. Tétélezzük fel, hogy valóban sikerült nekem a lehetetlen: a rendőrséget évek hosszú során át megtévesztettem és több merényletet is végrehajtottam. Aztán a szabadon bocsátásom után, ahol a forradalmárok mindenütt felhozták ezeket az állításokat, és a legkülönbözőbb módon megkísérelték bebizonyítani, az orosz kormánynak könnyű dolga lett volna az árusításomat, amennyiben valóban megtörtént volna – megállapítani és engem ennek megfelelően felelősségre vonni. Egy teljes évvel a lelepleződésem után még kapcsolatban álltam az orosz kormánnyal, amely tudott a németországi, illetve berlini tartózkodásomról. Arra, hogy engem, a kormány árusóját megvédje, igazán nem volt oka, annál is inkább, mert a lelepleződésem után már hasztalan voltam számukra. – És valóban, Stolypin miniszterelnök elrendelte a rendőrségnél illetve a forradalmároknál folytatott tevékenységem kivizsgálását. Ehhez a vizsgálathoz azt a teljes anyagot felhasználta, amely tartalmazta a terroristákkal és forradalmárokkal szemben lefolytatott bírósági vizsgálatokat és pereket, a Belügyminisztérium és más Ochraņa minden vizsgálatát, megfigyelését és ellenőrző megfigyelését, és arra a következte-

tésre jutott, hogy a forradalmárok egyik bűntényében sem vettem részt, és ennek gyanúja sem áll fenn. Stolypin ezt a következtetést, valamint a vizsgálat menetét a pétervári állami Duma 1909. február 11/24-i ülésén előterjesztette. Ez a helyzet arra készítette a Dumát, hogy a rólam szóló interpellációt nagytöbbséggel elutasítsa (lásd: Stolypin beszédét a Dumában a gyorsírási jelentés alapján, 41–57. oldal). Ezt a beszédet lent közlöm. – Másodszor. Ha tényleg én hajtottam végre ezeket a fontos merényleteket, akkor csakis forradalmi meggyőződésből tehettem, és a forradalmárok ezeket a terroristacselekményeket olyan nagyra becsülik, hogy nem is kellett volna a forradalmárok elől elmenekülnöm. Elég lett volna csak megmagyaráznom, hogy tényleg kapcsolatban állok a Politikai Rendőrséggel, de csak azért, hogy átverjem, hogy a forradalmi terveket, mint az olyannyira fontos terroristacselekmények, véghez lehessen vinni. A forradalmárok ebben az esetben inkább ünnepeltek volna engem, minthogy megvessenek, mint ahogy ilyen esetekben gyakran történt. Például Kletoschnikow és Mortimer esetében [szakadás – a szerk.]. – Az ötlet, hogy valaki a rendőrség szolgálatába áll, hogy megtévessze, és így a forradalmat szolgálja, nem új és nem ritka.

A fent említettek közül a következőket lehet bizonyítottnak tekinteni:

1. Lehetetlen elképzelés, hogy az 1902 és 1905 közötti merényleteket én hajtottam volna végre a rendőrség megtévesztésével.

2. Logikátlan, lehetetlen és önmagában ellentmondásos feltételezés, hogy a merényleteket én Ratschkowski tudtával és áldásával hajtottam volna végre, és

3. ugyanilyen értelmetlen feltételezni, hogy a merényleteket én nem egyedül Ratschkowski tudtával, hanem sok más szóba jöhető rendőrségi szerv tudtával hajtottam volna végre. És logikus módon magától adódik a következtetés, hogy ezeket a merényleteket az én részvételem nélkül követték el a forradalmárok. És ez teljes mértékben megfelel a tényeknek. A Harci Szervezet megalakításakor Gerschuni volt az első vezető; ő szervezte meg a Sipiagin, az Obolensky herceg és a Bogdanowitsch elleni merényleteket. 1903-ban letartóztatták és Ssawinkow lépett a helyébe, aki a Plehwe és a Sergius nagyherceg elleni merényleteket hajtotta végre, majd 1906 nyarán Szevasztopolban letartóztatják a Nepluiew elleni merénylet szervezése közben. Én csak ekkor, Ssawinkow letartóztatása után kerültem a Központi Bizottság képviselőjeként a Harci Szervezet közelébe. Ez idő óta nem is sikerült a szervezet egyetlen merénylete sem. (Stolypin felszólalása a Dumában. Gyorsírási jelentés 49-50. oldal.) Önkéntelenül is felmerül a kérdés, hogy a forradalmároknak miért állt érdekében az igazsággal ellentétes dolgot állítani, miszerint én a rendőrség beleegyezésével különféle merényleteket hajtottam végre. Nem nehéz megtalálni a választ. – A rendőrség egyik munkatársának egy forradalmi szervezetben való jelenlétét a szervezet vezetője általában tagadja, mivel ez a legtöbb forradalmár szerint rendkívül

demoralizáló hatással van nem csak magukra a forradalmárookra, hanem a lakosság velük szimpatizáló köreire is, amelyek pénzzel és követőkkel látják el a forradalmárokat. Ezek a körök aztán félelemből kerülni kezdik a szervezetet és a legszégyenteljesebb véleményeket kezdik el terjeszteni, miszerint ez a szervezet provokátorokból, rendőrségi ügynökökből stb. áll. A legnagyobb szégyen egy szervezetre nézve, ha a szervezetbe beférkőzött egy rendőrségi ügynök. És minél magasabb egy ilyen szervezet, és minél nagyobb befolyása van a rendőrség munkatársainak a szervezetre, annál nagyobb a szégyen és a demoralizáló hatás. Egy ilyen szervezet vezetői talán tudattalanul is ellenállnak, hogy ezt a rájuk nézve szomorú helyzetet elismerjék, és arra törekednek, hogy csendben, a sötétben, a nyilvánosság nélkül jussanak ki ebből a helyzetből. Így az is érthetővé válik, hogy a Központi Bizottság a rendőrséghez fűződő kapcsolatáról miért nem akart tudomást venni ameddig csak lehetett, és miért nem vizsgálta ki az ügyet. A kivizsgálásomat Burzew kezdte meg, aki nem volt tagja szervezetnek, és akit egy a Központi Bizottsággal szemben álló szervezet támogatott Párizsból. – Amikor egy ilyen ügyet nem lehet tovább eltitkolni, a forradalmárok manőverezni kezdenek, és az ügyet a rendőrség elleni provokációként állítják be. Amikor gyilkosságokat és más bűncselekményeket a kormány ügynökeire kennek, és maga a kormány is bűnösnek találtatik a bűncselekményben, ezzel el lehet érni;

1. hogy a társadalom és a forradalommal szimpatizáló körök figyelmét a forradalmárokról a kormány állítólagos bűncselekményeire tereljék,

2. hogy a kormány elleni szégyenletes agitáció során a forradalmárok bűneiről megfeledkezzenek, és a kormány kompromittálódjon – legalábbis így gondolják a forradalmárok – ami a forradalmárok tevékenységének tényleges fő célja. Forradalmi Szervezet korábbi tagjaként tudom, hogy a forradalmárok parancsot kapnak letartóztatás esetére, hogy a hatóságoknak ne tegyenek vallomást, csak ha a kihallgatásból kiderül, hogy a szervezetben a rendőrségnek van ügynöke; ilyenkor mindent a rendőrségi ügynökre kell fogni és kijelenteni, hogy mindent a rendőrségi ügynök okozott, és a forradalmárokat ő vitte a bűncselekménybe. Ezzel néha kisebb büntetést lehet kicsikarni, és ami a forradalmároknak a legfontosabb, kialakulnak és elterjednek híresztelések a rendőrség bűnös cselekedeteiről.

Ezektől az általános indoktól eltekintve az én esetemben még egy különleges ok is felmerül, és feltételezem, hogy ez sokkal fontosabb, mint a többi, amely arra kényszeríti a forradalmárokat, hogy megtartsák a velem szemben kialakított álláspontjukat. Ez pedig Lopuchin szerepe az én ügyemben.

Burzew meg volt győződve arról, hogy én a rendőrség ügynöke vagyok, de nem volt rá olyan bizonyítéka, amellyel a többieket is meggyőzhette volna. Nem is engedhette el az ügyet, hiszen már túl messzire ment a velem szembeni vádaskodásokkal, és a végén rágalmazóvá vált volna. Egy

ilyen nehéz helyzetben, amikor még Lopuchin sem akar minden előzetes megfontolás nélkül a Burcew által megkívánt megerősítéssel előállni, a következő ravaszsgot alkalmazta, hogy Lopuchinból kihúzza a Politikai Rendőrségnek tett szolgálatomról szóló bizonyítékot.

Elmesélte neki, hogy én minden merényletet az ő hivatali ideje alatt szerveztem meg, különösen a Plehwe és a Sergius nagyherceg elleni-eket. Csak ezután osztotta meg Lopuchin Burcew-vel a rendőrséggel való együttműködésem tényét. Azért nevezem Burcew eme manőverét ravasz-
nak, mert elterjedt, hogy Lopuchin elvesztette az állását, mert a legfonto-
sabb merényleteket a rendőrség igazgatójaként nem tudta megakadályozni.
Így igazán érthető, hogy Lopuchin ebben a pillanatban egy cseppet sem volt
tekintettel rám, aki bűnös voltam a hivatali sikertelenségében, és előrukkolt
a dologgal. Burzew a Lopuchinnal folytatott beszélgetését az «Asew,
Harting & Co» című könyv 67. oldalán a következő módon meséli el:
„(Lopuchin) Hirtelen felkiáltott: «Lehetséges ez? Biztos Ön abban, hogy
egy titkosügynök részt vett Plehwe és Sergius nagyherceg meggyilkolásá-
ban? Ez rettenetes! Ez elképzelhetetlen!” Végül, amikor elmeséltem neki
(Lopuchinnak) még egy epizódot, Lopuchin teljes megrökönyödéssel kiál-
tott fel: „Nem tudom, ki az a Raskin vagy Winogradow – de ismerek egy
Asew nevű mérnököt, akivel kétszer találkoztam”. (67. old.) – És a Lo-
puchin elleni vádiratban még részletesebben olvashatunk erről. Lopuchin azt
mondja a vizsgálóbíróknak: „Burzew többek között elmesélte, hogy Gerschu-
ni letartóztatása után az ő, Burzew értesülései szerint Asew lett a szociálfor-
radalmárok egész pártjának és a Harci Szervezetnek a vezetője, és hogy állít-
ólag minden döntés, az áldozatok kiválasztása, a kivitelező személyek kivá-
lasztása és a merényletek fajtája, tőle származott, és Plehwe, illetve Sergius
nagyherceg meggyilkolását közvetlenül ő szervezte meg, és hogy 1908 nya-
rán Asew még Ófelsége a Cár élete ellen is merényletet szervezett, amely
csak a véletlennek köszönhetően nem sikerült...” Ezek után Burzew meg-
kérdezte Lopuchint, tudja-e, hogy Asew a rendőrség egyik ügynöke, és ek-
kor Burzew biztosította, hogy nem azért kell erről tudni, hogy a Szociálfor-
radalmi Pártnak valamilyen adatokkal szolgáljon, hanem csupán a saját er-
kölcsei meggyőződése miatt, hogy Asew meggyanúsításával igaza van, és
még hozzátette, hogy amennyiben Lopuchin nemmel válaszol, akkor min-
den jövőbeni merénylet az ő, Lopuchin lelkén szárad majd. Aztán először
Lopuchin igenlő választ adott azzal a feltétellel, hogy Burzew az ő, Lo-
puchin közlését nem használhatja fel semmilyen forradalmi bíróság előtt. (A
Lopuchin elleni vádirat 226–227. oldala, Byloie újság 9–10. szám, 1909.)
Hogy Burzew ravaszsgal, igaztalan állításokkal csalta ki Lopuchinból a
Belügyminisztériumnál való tevékenységem megerősítését, ez világosan ki-
derül a fent említett idézetekből, és még nyilvánvalóbb lesz abból a körül-
ményből, hogy a terrorizmus híveként való elkötelezettségét Lopuchin elől
azzal a céllal, hogy megnyerje magának, elhallgatta. Ugyanebben a vádirat-
ban további állításokat olvashatunk Lopuchintól:

„Burzew hangot adott annak a véleményének, hogy a terrorizmust, a fegyveres felkelést, a cár meggyilkolását értelmetlennek tartja, hogy a politikai harc ezen eszközei alkalmatlannak bizonyultak, és hogy a szociálforradalmárok egész pártja az ő, Burzew véleménye szerint csak arra képes, hogy ezeket a haszontalan gyilkosságokat végrehajtsa és embereket küldjön a halálba. Kötelességének tartja, hogy ezt a pártot megszegyenítse, és Asew leleplezésével megadja a halálos dőfést a pártnak, amely megszűnik létezni, azonban amennyiben nem sikerül Asew leleplezése, akkor rágalmazónak nevezik majd, és golyót küldet a homlokába.” (A Lopuchin elleni vádirat, Byloie 9–10. szám, 1909, 229–230. oldal)

Burzew, a terrorizmus legmakacsabb propagandistája, aki minden írásában a cár megölésére buzdít azzal a felszólítással, hogy «Le a círral!», Londonban fegyházbüntetést kapott ezért, Svájcban kiutasították, most kényelmesen letagadja a forradalmi «credóját» csak azért, hogy Lopuchint befolyásolja abba az irányba, hogy ne legyenek gátlásai, ha engem elárul: csak azért teszi, hogy a további merényleteket megakadályozza!

Lopuchin ugyanezt az álláspontot képviselte a per során a maga védelmében. És a forradalmárok akarva-akaratlanul kénytelenek voltak az igaztalan állításuk mellett kitartani, miszerint én szerveztem a merényleteket, mert Lopuchinra, aki nagy szolgálatot tett neki, tekintettel kellett lenniük, eltekintve attól, hogy ez az álláspont a forradalmárok számára rendkívül kedvező: legalábbis zavarba hozza a kormányt. – Ezzel, azt hiszem, megmagyaráztam azt is, hogy a forradalmárok miért az én számlámra írják a merényleteket.

Hogy objektív képet adjak az orosz kormány munkatársaként végzett teljes tevékenységemről, amelyet bírósági vizsgálatok támasztanak alá, és amely egyben a Berlieni Rendőr Főkapitányság számára az elmondottak igazolása is lehet, a következő két dokumentumot mutatom be:

1. Egy kivonatot a Lopuchin elleni vádiratból, amely nyomtatásban Burzew újságjában, a Byloie-ben jelent meg a 9–10. számban 1909-ben, a 219–235. oldalon. Csak azt a részt közlöm, amely a tevékenységgemmel foglalkozik. A fordítás tőlem van.

2. Az akkori miniszterelnök, Stolypin beszédét, amelyet a pétervári állami Duma előtt tartott 1909. február 11/24-én; a fordítás tőlem van a gyorsíró jelentés alapján. Az eredeti brosúra formában jelent meg a következő címmel: «Az Asewről szóló interpelláció az állami dumában». Stolypin beszéde a 41–57. oldalon található.

«Az Asewről szóló interpelláció az állami dumában» című broszúrát Stolypin beszédével, valamint a Byloie újság 9–10. számát a Lopuchin elleni vádirattal a Berlieni Rendőr Főkapitányság rendelkezésére bocsátom, hogy az általam felsorolt idézeteket ellenőrizhesse. A tevékenységem objektív bemutatása után a rólam szóló interpellációt a дума nagytöbbséggel leszavazta. Ezzel a képviselők többsége bebizonyította, hogy a forradalmárok elle-

nem felhozott vádjait nem hiszi el, és a kormány kompromittálására tett kísérletként értékeli.

Amennyiben bebizonyítottam, hogy egyik számlámra írt merényletben sem vettem részt, hogy a szociálforradalmárok (nem anarchisták) sorába az orosz kormány tudtával, az ő céljait szolgálva szivárogtam be, és hogy amióta felvettek a párt Központi Bizottságába, a szervezet egyetlen terrorista vállalkozása sem volt sikeres, akkor megszűnnek annak okai, hogy engem itt fogva tartsanak. – Anarchistaként, aki több merényletet is véghezvitt, a Központi Bizottság tagjaként, aki a párt több törvénytörő határozatában részt vett. Ami pedig a harmadik okot illeti – hogy az Oroszországgal kötött különleges szerződések alapján engem ki kell szolgáltatni Oroszországnak, ami csak a háború után történhet meg – a következő dolgot bátorodom megjegyezni. Le is mondok arról, hogy egy háború alatt minden szerződés, és valószínűleg ez a konkrét is, érvényét veszti, és arra az álláspontra helyezkedem, hogy még mindig érvényben van. A szerződés ismerete nélkül az egészséges emberi értelemre hagyatkozva feltételezem, hogy csak azokat az orosz állampolgárokat kell kiszolgáltatni Oroszországnak, akiket az orosz kormány követel, akiknek a büntetéseit az orosz hatóságok alapították meg. Az én esetemben az orosz kormány nem kéri a kiadatásomat, és pedig nem azért nem kéri, mert a «bűnömet» nem ismeri, éppen ellenkezőleg, mert nagyon jól ismeri és nem találja bűnnek. Az orosz kormány a leghatalmasabb képviselője, Stolypin miniszterelnök személyében az elvégzett vizsgálatok alapján már hét éve megállapította ártatlanságomat. Öt évvel később az orosz hatóság egy másik képviselője, Gerassimow generális, a pétervári Ochrana korábbi főnöke 1914-ben ismét megállapította az ártatlanságomat az ellenem felhozott vádakkal kapcsolatban. (Lásd az Este 8 órakor című újság 1914. március 2- és 3-i számában a cikket). – Azok a vádak, hogy büntettekben vettem részt, csak egy forradalmi szervezettől származnak, amely ezt az állítást minden bizonyíték nélkül a «Cherlok Holmes» (sic!) regényekre emlékeztető írásban, az «Asew, Harting & Co» című könyvben leírták. Egy orosz állampolgár büntettének ilyen formában történő megállapítása nem jöhet szóba a német hatóság számára az Oroszországgal kötött különleges megállapodásnak való elégtétel során. Amennyiben azonban, bár ez nem valószínű, a Berlieni Rendőr Főkapitányság a forradalmárok bizonyíték nélküli állításainak nagyobb hitelt ad, mint az orosz kormány bizonyítékainak, akkor ebben az esetben az állítólag szükségessé váló kiadatásom Oroszország felé semmilyen motivációt nem rejt magában, hiszen az orosz kormány, amely ebben az esetben az egyedüli mérvadó, soha nem követelt engem, annak ellenére, hogy egész évben tudta a lelepleződésem után, hogy Németországban, illetve Berlinben lakom. Ezzel a börtönben való immár ¾ éves fogva tartásomnak ez az oka is megszűnt létezni.

Ha a Berlieni Rendőr Főkapitányság kegyeskedik figyelembe venni, ami már elmúlt:

1) 14 és 11 év telt el az első és utolsó, számlámra írt merénylet óta (ez az időtartam a valóban elkövetett bűntények esetében is kimeríti az elévülést).

2) Már 7-8 éve nincs semmilyen kapcsolatom a Szociálforradalmi Párttal.

3) Az orosz kormányhoz fűződő kapcsolatom 6-7 éve megszakadt, és azóta élek Berlinben békés, ártatlan kereskedőként, a politika minden formájától távol, egyetlen vággyal, – hogy a végzetemmé vált múltamat elfelejthessem és tisztességes módon kereshessem meg a mindennapi kenyereimet – és ezért bátorkodom a Rendőr Főkapitányságot a legudvariasabban arra kérni, hogy szánjon meg engem főleg a krónikus betegségem miatt, és engedjen ki a börtönből, és adja meg a lehetőséget arra, hogy kereskedőként dolgozhassam. Ha a Rendőr Főkapitányság nem tartja lehetségesnek, hogy engedélyezze a Berlinben való tartózkodásomat, akkor arra kérem, hogy keressen nekem egy másik helyet Németországban, vagy engedélyezze, hogy egy semleges országban telepedjem le, vagy utasítson ki engem egy semleges országba. Nem vagyok hadköteles (47 évesen), viszont beteg vagyok (krónikus vesegyulladásom és szívizomtágulatom van). Egy szóbeli meghallgatás kapcsán a rendőrségi tanácsos kételkedett abban, hogy egy semleges ország engem, egy anarchistát egyáltalán befogadna, ezért nem is utasíthatnak ki, hiszen akkor a Rendőr Főkapitányság által az utazásra kiadott pénz teljesen felesleges lenne. Remélem, hogy a fenti beszámoló után a Berlieni Rendőr Főkapitányság már nem fog anarchistának tartani, ezért nem lesz köteles az igazoló papírokon engem anarchistának nevezni. A pénzkérdést rendezni tudjuk. A Rendőr Főkapitányságon előre letétbe helyezem az összeget, ami két személy oda- és visszaútját fedezi. Ha visszatérnénk, akkor a letétbe helyezett pénz fedezi a kiadásokat, máskülönben a letétbe helyezett pénzt visszajuttatják nekem.

Biztosítom, hogy a fenti leírás a tényeknek teljes mértékben megfelel, amit a Rendőr Főkapitányság is könnyen ellenőrizhet, hiszen csak olyan tényeket soroltam fel, amelyeket azonnal ellenőrizni lehet, tartózkodtam az olyan tényektől, amelyek csak az én javamat szolgálnák, de most, a háború idején nehéz lenne ellenőrizni őket.

Abban a reményben, hogy alázatos kérésemnek – hogy a számomra oly szügyenteljes börtönből kiengedjenek – az ártatlanságomra és a betegségemre való tekintettel szíveskedik eleget tenni, maradok tisztelettel:

Eugen Azef, mérnök

Berlin, rendőrségi börtön, 1916. február 7.

Eredeti példány: GARF, f. 1699, op. 1, d. 143, l. 160–196.

№206. [1916. március 3.]*

Másolat Eugen Asef, orosz állampolgárságú mérnöknek (született Lisko, Grodno kormányzóság, 1869. július 11-én) a királyi porosz belügyminiszter öexcellenciájához címzett leveléről.

Folyamodvány

1915. június 12-i letartóztatásom óta már kilenc hónapja tartózkodom rendőrégi fogdában, magánzárkában. – Mivel a letartóztatásomkor annak okát nem közölték velem, feltételeztem, hogy azért történt, mert éveken keresztül, 1892 és 1909 között az orosz kormány szolgálatában annak munkatársaként vettem részt a forradalmi erőkkel vívott harcban. – 1915 júniusában történt letartóztatásomkor bebizonyítottam, hogy már majdnem hét éve semmilyen kapcsolatom nem állt fenn az orosz kormánnyal. – Az volt a véleményem, hogy amint a királyi rendőrkapitányság meggyőződik arról, hogy már megszakadt a kapcsolatom az orosz kormánnyal, engem szabadon engednek. – Közben hónapok teltek el, és nem történt meg a vágyott szabadon bocsátás.

A hatóság álláspontja, amely alapján engem letartóztattak, csak a fogságom hatodik hónapja után, – miután a legalázatosabb kéréssel, hogy ügyemet kissé felgyorsítsam, a rendőrfőkapitány öexcellenciájához fordultam – vált világossá számomra.

A magyarázat szerint letartóztatásom okai a következők voltak:

- 1) Állítólagos részvételem oroszországi merényletekben,
- 2) a Központi Bizottsághoz való régebbi tartozásom,
- 3) az Oroszországgal kötött különleges szerződések értelmében vonatkozik rám az Oroszországnak való kiadatás, amely jelenleg nem kivitelezhető. (Kérdésekre elmondták nekem, hogy az orosz kormány soha nem kérte a kiadásomat.)

A hatóság ezen álláspontját én nem ismertem, és nem is feltételezhettem, hiszen ezek az ellenem felhozott hamis vádak csupán az orosz forradalmárok táborából származtak, amely forrásnak a hatóság nem adhat hitelt. Ennek ellenére az orosz kormány egy előzetes vizsgálat során a forradalmárok által ellenem felhozott vádakban megállapította ártatlanságomat, és ezt a megállapítást a kormány legmagasabb képviselője, az akkori miniszterelnök, Sztolipin, a Dumában 1909. február 24-én be is jelentette.

Amikor letartóztatásom nem is sejtett okai ismertté váltak számomra, kiegészítő kihallgatást kértem, hogy bebizonyíthassam a következőket:

- 1) hogy nem vettem részt sem közvetve, sem közvetlenül semmilyen merényletben.

* Eredetileg német nyelvű

2) hogy 1906 közepétől 1908 végéig (amikor nem történtek merényletek) az orosz szociál-forradalmár párt Központi Bizottságának tagja voltam, de nem politikai meggyőződésből, hanem hogy lehetőségem legyen a forradalmárok merényleteit könnyebben megelőzni, mégpedig az orosz kormány engedélyével.

A kihallgatás helyett, azt a javaslatot kaptam, hogy írásban szolgáltsam be ezeket a bizonyítékokat.

1916. február 7-én átadtam a Királyi Rendőr-Főkapitányságnak (VII-es részleg) az igazoló iratot, amely a kiegészítő kihallgatást helyettesítette.

Ebben az iratban abszolút bizonyítékot szolgáltatam a fent említett két pontra. – Ezenkívül magyarázatot adtam az okokkal kapcsolatban is:

1) Miért árult el engem a pétervári rendőrség korábbi igazgatója, Lopuhin a forradalmároknak, és

2) milyen okok vezették a forradalmárokat arra, hogy a bűntényben való részvétellel engem vádoljanak.

A reményeim szerint kimerítő bizonyítékok alapján a már háromnegyed éve tartó fogságom okai teljesen megszűnnek.

A harmadik ok – az Oroszországnak való kiszolgáltatásom magától értetődően semmisnek mondható, hiszen az orosz kormány soha nem kérte a kiadatásomat.

Időközben azonban megromlott az egészségi állapotom. – Már évekkel ezelőtt krónikus vesegyulladás és szívizomtágulást állapított meg nálam Heinrich Rosin professzor, Charlottenburg, Rankestrasse 33. szám alatti lakos, az előző évben pedig Schmargendorf község, akkori lakóhelyem körzeti orvosa megerősítette a diagnózist. A körzeti orvos tanúsítványa a főkapitányságon található (VII-es részleg).

Mint ismeretes, ez a betegség gyógyíthatatlan, és hogy ne gyorsítsuk meg a kifejlődését, speciális diétát és életvitelt követel, amely itt a fogdában abszolút kivitelezhetetlen.

Éppen ezért kérem alázatosan Excellenciádat, hogy egyrészt az említett igazoló írásomat, amelyből kiderül ártatlanságom, kegyesen figyelembe véve, másrészt pedig a betegségemre való tekintettel, amelyet hosszú távon csak az életem megrövidülése árán tudok viselni, engedélyezze a szabadon bocsátásomat. Ezt a kérésemet azért bátorodom kegyelmes Excellenciád elé terjeszteni, mert így lehetővé válna számomra, hogy a lakásomban orvosi előírásoknak megfelelően élhessek. – Személyes szabadságom minden korlátozásának, a személyemre vonatkozó felügyelet megerősítésnek, minden rendelkezésnek, amelyet a hatóság szükségesnek ítél velem szemben, hálásan alávetem magam. Én csak azt veszem tekintetbe, hogy végzetes betegségem megsemmisítendő folyamatát lelassítsam, amely 47 évesen szerintem természetes.

Ezenkívül a hozzám közelálló Hedwig Klöpfer kisasszony, porosz állampolgár, Berlin–Wilmsdorf, Paulsbornerstrasse 2. szám alatti lakos, azt

nyilatkozta, hogy kész egész vagyonával a rendelkezésemre állni. Abban az esetben, ha szökést kísérelnék meg, vagy a hatóság által előírt rendelkezéseket nem követem pontosan, készségeként mutatkozik tízezer, azaz (10.000.) márkát készpénzben, kaució címén letenni értem. Vagyon többi része nagyrészt egy kielégítően működő és adósságmentes fűzőboltban fekszik.

Az a körülmény, hogy én teljesen ártatlan vagyok, reményt ébreszt bennem arra, hogy Excellenciád legalázatosabb kérésemet jóváhagyni szíveskedjék, és van szerencsém legmélyebb tisztelettel jegyezni:

Excellenciád legalázatosabb szolgálója, Eugen Asef, mérnök, s. k.
Berlin, 1916. március 3.

Másolat: GARF, f. 1699, op. 1, d. 142, 91-93.

№207. [1916. március 31.]*

A Berliini Királyi Rendőr Főkapitányságnak (VII-es részleg)

A tegnapi kérésemmel kapcsolatban a következő dolgokat szeretném még tisztázni.

Nem vagyok ágyban fekvő beteg, nincsen akut betegsége, amelyet kórházban kellene kezelni. Az én betegsége krónikus, és csak egy bizonyos életvitelre van szükségem hosszútávon. A kórház a kedélyállapotomra, és ezáltal az egészségi állapotomra is rossz hatással lenne, éppen ezért a legnagyobb tisztelettel kérem, hogy a kegyes engedélyt, mely szerint a Moabit magánbörtön kórházában eltölthetek egy kis időt, majd visszatérhetek ide, visszavonni szíveskedjék, mert ez rajtam nem segít, éppen ezért nem is kértem ezt.

Március 3-i folyamodványomban Öexcellenciáját arra kértem, hogy bizonyos feltételek mellett engedélyezze, hogy a lakásomban élhessek. Ennek a kérésemnek nem tett eleget. Meg kell békülnöm a sorsommal, és türelemmel fogom tűrni, amíg Isten nyugalmat nem ad nekem. Számomra az is teljesen világossá vált, hogy eddigi reményeim – hogy megszabadulok – fel kell adnom, és ezért kérem a legnagyobb tisztelettel, hogy utaljanak át engem egy polgári foglyoknak fenntartott koncentrációs táborba, mint ahogy azt korábban már javasolták nekem. Amíg megtörténik az átküldés, a legnagyobb tisztelettel kérem, hogy tartsanak itt a rendőrségi fogdában.

Abban a reményben, hogy a legalázatosabb kérésem engedélyezve lesz, maradok tisztelettel:

Eugen Asef
Berlin, 1916. március 31.

Eredeti: GARF, f. 1699, op. 1, d. 142, l. 101 a – 101 a.

* Eredetileg német nyelvű

№208. [1916. május 15.]*

A Berliini Királyi Rendőr Főkapitányságnak (VII-es részleg)

Az orosz állampolgárságú
Eugen Asef, mérnök, született
1869. II. 7-én Liskóban, Grodno kormányzóság

Folyamodvány

Már lassan egy éve tartózkodom magánzárkában. – Itt a Moabit magánbörtön kórházában, – ahol ágy, ellátás (a pénzemért sok mindent megvehetek) és orvosi kezelés tekintetében teljesen elégedett vagyok – leszámítva, hogy engedélyezték nekem a saját ruháim viselését, az újságolvasást és a dohányzást, úgy kezelnek engem, mint a többi foglyot.

A cellám ajtaja mindig zárva van. Csak mindössze naponta körülbelül háromnegyed órát sétálthatok együtt a kórház többi fogvatartottjával a vasárnapot leszámítva. Ez a friss levegőn való viszonylag rövid idejű tartózkodás a börtön elítélteire vonatkozó meghatározásnak felel meg.

Ezzel ellentétben az itteni katonai börtön foglyai, akik közül többen is ugyanebben a kórházban tartózkodnak, állandóan nyitott ajtók mögött ülnek (csak éjszakára zárják be őket). Egész nap kényük-kedvük szerint élvezhetik a friss levegőt és a szabad mozgást. Ők érintkezhetnek egymással. Röviden szólva az itt tartózkodásuk semmiben nem emlékeztet egy elítélt helyzetére, ezt azonban rólam nem lehet elmondani.

A friss levegőn való mozgás hiánya nagyon káros az egészségemre nézve. A magánzárkát, amelyben immár egy éve tartózkodnom kell, egyre nehezebben viselem. Az az állapot, hogy mindig egyedül vagyok, hogy gyakran hónapokig egy szó sem hagyja el ajkamat, kezd a kedélyállapotomra is kihatni, pedig korábban csak a testi jólétem szenvedett ettől. Nagyon levertnek érzem magam, erkölcsileg deprimált vagyok. Emberek közé kell kerülnöm, különben lelki betegség vesz rajtam erőt, annál is inkább, mert a vese- és szívbetegségem kedvez a levertség állapotának.

Ezért a legalázatosabban kérem a Rendőr Főkapitányságot, hogy az itteni katonai börtönbe átutalni szíveskedjék. Ezáltal lehetővé válna:

1) itt tartózkodásom a kórházban, mert a kórház ugyanazon orvosa látja el a katonai kórház fogvatartottjait, és

2) a számomra szükségessé vált szabadságok, amit a katonai börtön fogvatartottjai élveznek, és amelyek nélkül egyetlen ember sem, hát még egy beteg ember, nem tud hosszú távon normálisan létezni. Én már egy éve ezek nélkül az alapvető emberi igények nélkül élek. Még azok az elítéltek is, akik a legsúlyosabb büntetteket követték el, csupán három évet tölthetnek

* Eredetileg német nyelvű

magánzárkában, és ez alatt az idő alatt sincsenek teljesen egyedül, mert munka közben egymással találkozhatnak.

1915. szeptemberében felajánlották nekem a választási lehetőséget, hogy civil foglyok táborába vagy a rendőrségi fogdába szállítsanak. A hivatalnok úr tanácsát követve kerültem a rendőrségi börtönbe: abban reménykedtem, hogy ártatlanságom miatt teljesen szabad maradok. 1915 decemberében ismét választás elé állítottak. Sajnos ismét a rendőrségi fogdát választottam. Ezt egyrészt a kapott engedmények miatt, másrészt az el nem múló remény miatt – hogy az ártatlanságom miatt szabadon engednek – tettem.

Kétszeres döntésemet most már bánom, és visszavonom, amikor a legalázatosabban arra kérem a királyi Rendőr Főkapitányságot, hogy az itteni katonai börtönbe átszállítsanak. Az itteni katonai börtön véleményem szerint megfelelőbb lenne számomra, mint egy teljesen orosz civil fogolytábor.

Abban a reményben, hogy legalázatosabb kérésemnek engednek, maradok tisztelettel Eugen Asef, mérnök, Berlin, 1916. május 5.

Eredeti: GARF, f. 1699, op. 1, d. 142, l. 114-115.

№209. [1916. november 2.]*

A berlini Rendőrfőkapitány Öexcellenciájának
Az orosz állampolgárságú Eugen Asef mérnöktől

Folyamodvány

Miután már majdnem másfél éve a legszigorúbb magánőrizetben tartózkodom, bátorkodom Excellenciádat a legalázatosabban arra kérni, hogy egy oroszok számára fenntartott táborba vagy egy katonai fogdába egészségügyi megfontolásokból áthelyeztetni szíveskedjék. Ha 1915. szeptemberében a Rendőr Főkapitányság javaslatát – miszerint áthelyeznének egy oroszok számára fenntartott táborba – elutasítottam, ez azért történt, mert annak idején nem számolhattam a háború ilyen mértékű elhúzódásával, az egészségem pedig akkoriban a krónikus vesegyulladás és szívtágulás ellenére viszonylag tűrhető állapotban volt. Akkoriban abban hittem, hogy a háború végéig, ami nem tűnt túl messzinek, el tudom viselni a nehéz fogságot. Most tizennyolc hónapnyi legszigorúbb fogvatartás után az egészségem jelentősen megromlott, és a magánzárkában való további tartózkodás számomra egyenlő az életveszéllyel.

* Eredetileg német nyelvű

Abban a reményben, hogy hamarosan kedvező döntés születik legalázatosabb kéresemmel kapcsolatban, maradok Excellenciád legalázatosabb szolgája, Eugen Asef, mérnök
1916. november 2-án.

Eredeti: GARF, f. 1699, op. 1, d. 142, l. 13.

~1917~

№210. [Berlin 1917. január 15. A Dán Vöröskereszthez]

Mélyen tisztelt Uram! Ön 1917. január 4-e óta tudatja velem, hogy Önök csak akkor tudnak nekem csomagot küldeni, amikor engem áthelyeznek a hadifoglyok táborába. Át leszek-e helyezve a táborba, még nem tudom. Már csaknem 20 hónapja, hogy a háború következtében fogságban vagyok, úgynevezett „Schutzhaft” -ban.

Mivel krónikus vesegyulladásban és bal szívmeagnagyobbodásban szenvedek, ezért áthelyeztek egy tábori kórházba a „Moabit” magánbörtön mellé. A betegség következtében az itt adott élelmiszer nekem egyáltalán nem elegendő. Előtte még volt néhány lehetőségem ennivalót vásárolni, ami most teljesen megszűnt. Emiatt fordultam Önökhöz, és decemberben kaptam is egy csomagot. Tekintettel a súlyos betegségemre, a különleges helyzetemre a táborban, amiről a Spanyol Nagykövetség tud Berlinben, bátorkodtam a legalázatosabban Önöket kérni, lehetségesnek tartják-e, hogy élelmiszert küldjenek nekem? Elengedhetetlen volna az életben maradásomhoz. A hatóságok megengedték, hogy csomagot kapjak Önöktől. Ha Önöknek lehetetlennek bizonyul nekem csomagot küldeni, akkor lehetségesnek tartják-e, hogy kijelölnek nekem egy másik Vöröskeresztet, vagy részleget, aminek joga lenne csomagot küldeni nekem. Előre is hálás vagyok az Önök szívélyességéért és emberséges fáradozásukért.

Jevgenyij Azef

Berlin N. W. Lazorett magánbörtön „Moabit”

Lehrte utca 3.

Eredeti: GARF, f. 1699, op. 2, d. 2, l. 42-43.

№211. Berlin, 1917. január 16.*

A spanyol királyi követnek Berlinbe

Tisztelettel szeretném a Spanyol Királyi Nagykövetnek kifejezni leghálásabb köszönetemet jószándékú készségéért, hogy 1917. I. 4-én kelt becses írásában késznek mutatkozott arra, hogy egy élelmiszerekért benyújtott kérvényben csatolva, támogatólag továbbította kérésemet a Tatian Bizottsághoz Stockholmba.

Azáltal, hogy bátorkodom a kegyes javaslatból hasznot húzni, a Stockholmi Bizottsághoz szóló folyamodványomat esetleges továbbítás céljából tisztelettel mellékelem. Mivel a „Stockholmi Tatian Bizottságon” kívül számomra semmilyen megnevezés nem ismert, ezért azt sem tudom, hogy a bizottság vezetősége orosz vagy svéd, ezért a folyamodványomat az orosz mellett német nyelven is csatoltam. Azt is feltételeztem, hogy a bizottság a nevét Tatjana Nyikolajevna nagyhercegnő tiszteletére viseli, és ezért ezen a néven neveztem a folyamodványomban. Amennyiben ez a feltételezésem tévedésen alapul, a legalázatosabban kérem a Királyi Spanyol Nagykövetséget, hogy nevében kérjen elnézést a bizottságtól a helytelen névhasználat miatt.

A fáradozásomért kegyes bocsánatukat kérve, maradok a legnagyobb tisztelettel és alázattal Eugen Asef
„Moabit” cellabörtön betegszobája
Berlin N.W. Lehrtestrasse 3.

1. Folyamodvány a Stockholmi Bizottsághoz

Eredeti: GARF, f. 1699. op. 1, d. 143, l. 53-53.

№212. [A fenséges Tatyjana Nikolájevna nagyhercegnőről nevezett Nagy Bizottságnak, Stokholmban Jevno Azef mérnök, az orosz cár Berlinben élő alattvalójának kérvénye]

1912. június 12-én Berlinben letartóztattak, úgynevezett „Schutzhaft” -ba vettek a háború ideje alatt. A betegségem következtében- krónikus vese-gyulladás és szívnagyobbodás- egy betegközpontba, a „Moabit” magánbörtön mellé helyeztek át. Már csaknem 20 hónapja, hogy magánzárkában vagyok, teljesen elkülönítve más fogolytársaimtól. Nem jut el hozzám az enivaló minden csomagból, amivel hazánk a jótékonyági alapítványain, a hazai Vöröskereszten, vagy a semleges országokban lévő segélyszervezetein keresztül ellátja honfitárs rabjait.

* Eredetileg német nyelvű

Az utolsó hónapokig még tudtam itt venni valamicske ennivalót és ily módon életben maradni. Most, amikor minden élelmiszert csak jegyrendszer alapján árusítanak, nincs több lehetőségem ennivalót venni, és be kell érnem egy étkezéssel, ami a betegségem következtében egyáltalán nem elég. Tekintettel a megfogalmazottakra a legalázatosabban bátorkodom kérni a Nagy Bizottságot, tegye lehetővé nekem, hogy időnként élelmet kapjak, értelemszerűen fizetek érte.

Reménykedem, hogy a Nagy Bizottság figyelembe vétén a súlyos betegségemet a segítség mellett dönt a szerencsétlen helyzetemben egy emberséges határozattal, élelmiszert küld nekem, én maradok teljes tisztelettel a Nagy Bizottsághoz, Jevgenyij Azeff
Berlin 1917. január 17.

Cím: Berlin N. W. Lehrte u. 3.
„Moabit” a börtön mentőállomása

Eredeti: GARF, f. 1699, op. 2, d. 2, l. 55-55. ob.

№213. [Hedwig Klöpferhez]*

Berlin, 1917. február 11. vasárnap

Kedves Hedym

Február 6-i leveled nagyon szomorú hangulatban talált. Igen, kedvesem, Neked sem könnyű, sokat kell dolgoznod, az erőd felett teljesítesz, teljesen egyedül vagy minden segítség nélkül, és még rólam is gondoskodnod kell. Ahelyett, hogy én gondoskodnék Rólad, amit szeretettél megtennék, de arra kényszerülök, hogy a Te segítségedet vegyem igénybe, ami most, a jelenlegi körülmények között Neked is nehezedre esik. Ez az én szerencsétlenségem. Minden szerencsétlenség mellett még meg is betegedtem, és egy olyan börtönbe kerültem, ahol az emberek érzéketlenek a mások szenvedése iránt. Az, hogy semmit sem követtem el, nem számít. Amikor be vagyok zárva itt egy cellába az bizonyos szempontból még rosszabb, mert teljesen el vagyok zárva az emberi érintkezések elől. Ilyen körülmények között, kedves Hedy, nem mondhatok le a segítségedről, még úgy sem, hogy Neked Magadról is éppen elég nagy gond gondoskodni. Mi lenne velem, ha Te, az egyetlen társam sem lennél velem? Képzeld csak el! ... Az ittlét számomra minden szempontból nehéz. Senki sem szenved annyit, mint én. A kéréseim, hogy könnyíthessek a helyzetemen, semmit sem használtak, és már majdnem két teljes éve az ember számára legszörnyűbb kínok között vagyok egy magán-cellában, és senki sem törődik a halálos betegséggemmel. A szívágulatom olyan dimenziókat öltött, hogy már feküdni sem tudok fájdalom nélkül, nem is beszélve arról, amikor mozog a testem; a lábfejem iszonyatosan fáj, a lábam különösen gyenge, menet közben teljesen elvesztem az egyensúlyomat,

* Eredetileg német nyelvű

ezért általában kénytelen vagyok feküdni. A fekvés egyébként segít elviselni az éhségérzetemet. Mint mindenhol, a koszt itt is egyre soványabb lesz, kint azonban meg van a betegek joga arra, hogy jobb ételmet kapjanak, a különleges betegkártyákra kapnak tejet, fehér kenyeret, tojást stb. Itt ilyen dolgokról még csak álmodni sem lehet. Már akkor boldog vagyok, amikor az ételosztásnál észreveszem, hogy a csészembe a tegnapihoz eggyel több krumpli került. Igen, boldog vagyok, mert ilyenkor legalább egy fél órával tovább remélem csillapítani az éhségérzetemet. Azt írod, hogy már nem a konyhán eszel, mert ott már nem lehet jóllakni, és inkább főzöl Magadra, de így órákig állsz sorban a bevásárláskor a legádázabb hidegben. Igen, szomorú időszak ez a te életedben is! Istennek hála, alábbhagyott a hideg és talán már nem is tér vissza. Ettől a szerencsétlenségtől megkímélt engem a sors. Itt a leghidegebb napokon is melegben voltam. A gondolataim azonban Hozzád szálltak, a hideg boltodba, az együttérzésem azonban nem tudott felmelegíteni téged, éreztem, hogy milyen borzasztóan fagyoskodsz. Vajon milyen lehetett az otthonodban? Működött a központi fűtés, vagy a szénhiány miatt a házigazda fűteni sem volt hajlandó? Igen, lelkem, Rád is nehéz idők járnak, éreztem én, és ez az én embertelen szenvedésemet is csak fokozta. Isten segítsen Rajtunk! A Te Eugéned.

Eredeti: GARF: f. 1699, op. 1, d. 143, l. 59-59.

№214. [1917. április 10.]*

A Berliini Királyi Rendőr Főkapitányságnak
Az orosz állampolgárságú Eugen Asef

Folyamodvány

Az Oroszországban végbement politikai fordulat következtében minden politikai bűncselekmény, beleértve minden forradalmi és terrorista merényletet, teljes amnesztiát kapott, így annak az oka, hogy engem, az orosz Szociálforradalmi Párt Központi Bizottságának korábbi tagját az anarchista mozgalom felügyeletéről szóló pétervári titkos megállapodás meghatározása értelmében 1915 júniusa óta egy börtön magánzárkájában tartanak, megszűnt létezni. Minden igazi terrorista, aki valóban politikai merényletet követett el, amnesztiában részesül. A jelenlegi kormány igazságügyi minisztere, Herr Kerenski korábban maga is az Orosz Szociálforradalmi Párt tagja volt, amely párthoz 1909 elejéig én is tartoztam.

Másrészt a jelenlegi orosz kormány Oroszország minden politikai rendőrségét teljes mértékben felszámolta, a vezető hivatalnokokat pedig le tartóztatta. Ezzel együtt alaptalanná válik az a feltételezés is, amely szerint én, annak ellenére, hogy 1910 elején az orosz kormányhoz fűződő minden kap-

* Eredetileg német nyelvű

csolatomat felszámoltam, módot találnék arra, hogy a politikai rendőrségen keresztül ezekkel újra kapcsolatba lépjek.

Mivel semmilyen egyéb ok nem áll fenn fogvatartásomra, és mivel én Németországban, ahol 1909 óta élek, nem vettem részt semmilyen politikai tevékenységben, ezért bátorkodom a megváltozott helyzetre való tekintettel a legalázatosabban kérni a Berlieni Királyi Rendőr Főkapitányságot, hogy engem a fogságból, amelyben immár két éve tartózkodom, és ahol az egészségem nagy károsodást szenvedett, elengedni szíveskedjék.

Gyors és kedvező döntésükben reménykedve, maradok a legnagyobb tisztelettel a Berlieni Királyi Rendőr Főkapitányság iránt

Eugen Asef, mérnök

Berlin, 1917. április 10.

Eredeti: GARF, f. 1699, op. 1, d. 143, l. 78-78.

Jegyzetek

- ¹ Valószínűleg, Fridman M. Ja. – Azovi Bank könyvelője, a Rosztov-na-Donu-i csendőrségnek forradalmi kapcsolatai révén vált ismertté.
- ² Mejerovics, F. I. (szül. 1866) – jekatyerinodarszki polgár, 1886-tól a Pétervári Egyetem fizika-matematikai karának hallgatója. 1887-ben letartóztatták és eljárást indítottak ellene az 1887 márc. 1-ei ügyben. Száműzetése után emigrált. 1890-1895 között Karlsruheban tanult műszaki főiskolán, tagja volt a forradalmi diák-körnek, levelezésben állt a Rosztov-na-Donu-i forradalmárokkal. 1895 végén visszatért Oroszországba, és műszaki rajzolóként dolgozott a Maklaren vasöntő gyárában Novorosszijszkben, 1899-1900 között Harkovban tanult Technológiai főiskolán. Eltávolodott a forradalmi tevékenységtől. 1903-ig titokban figyelte a rendőrség.
- ³ Szamojlovics Ja. I. (1864 – 1920-as évek közepe) – azovi polgár, a reáliskola elvégzése után 1883-1884-ben Pétervári Technológiai főiskola hallgatója. 1884-ben tartóztatták le a narodovoleci kör ügyében, rendőrség felügyeletével Szaratovi kormányzóságba küldték 3 évre. 1890-ben külföldre ment, ahol 1894-ig műszaki főiskolán tanult Karlsruhe-ben. Miután elvégezte, 1896-ig elektrotechnikai szervezetben dolgozott Nürnbergben, majd visszatért Oroszországba. 1899-1902-ben a szmolenszki villamos igazgatója. Abbahagyta a forradalmi tevékenységet. A rendőrség titokban 1903-ig figyelte.
- ⁴ Kozin R. I. (szül. 1866) – rosztovi polgár, a reáliskola elvégzése után műszaki főiskola hallgatója Karlsruheban. 1894 áprilisában Azeffel együtt a porosz rendőrség letartóztatta és száműzte Poroszországból. 1894 őszétől Oroszországban van újra, lakatosként, hivatalnokként, varrógép-bolt üzletvezetőjeként Vlagyivokavkazban dolgozott. Abbahagyta a forradalmi tevékenységet. Az illegális irodalom, amit külföldről küldtek Rosztov-na-Donu-ba R. I. Kozin testvéreinek a nevére érkezett – Ivánnak.
- ⁵ Boldirev I. – Novo-Alexandrijszki Mezőgazdasági főiskola hallgatója (Ljublinszki kormányzóságban). 1887-ben kizárták a diákzavargásokban való részvétele miatt és hazájába – Rosztov-na-Donu-ba száműzték.
- ⁶ Ebben a levélben (vázlat, amit a Rendőrségi Ügyosztály III. irodájának ügyintézője G. K. Szemjakin írt, ld. GARF, f. 102, 3 d-vo, 1893, d. 420, l. 4-5) arról szóltak, hogy az Ügyosztály tud a forradalmi kör létezéséről Karlsruheban és hogy őket, az az információ érdekli jobban, hogyan szállítják Oroszországba a forradalmi irodalmat.
- ⁷ Azef mindkét feltételét, mint ahogy az általa megfogalmazott tevékenységének a programját is az Ügyosztályban elfogadták. A Don megyei csendőrségi parancsnok fáradozásainak köszönhetően, Péterváron addigra már tudták a karlsruhei anonimusanak a nevét. Minderről Azefet 1893. május 31-ei levélben tájékoztatták.
- ⁸ Az említett levélben 1893. május 31-ről a Rendőrség Ügyosztálya «N. P. Vinogradov» (G. K. Szemjakin)–on keresztül kihangsúlyozta igényét megbízható és részletes, de „tényszerű” adatokra a forradalmárokról, azt ígérve a maga részéről, hogy nem tesz semmi olyat, ami árnyékot vethetne Azefre. Ezen kívül Azefetől azt kérték, hogy gyűjtsön adatokat a Karlsruhei-i kör összetételéről, biográfiai adatokkal, minden egyes tagról.
- ⁹ Petersz B. G. – nemes, a 80-as évek közepén, amikor a Mihajlovszki tűzériskola junkere volt, kihallgatásra hívták a pétervári katonai-forradalmi körök ügyében. Katonának ment. 1892-től emigrációban, Karlsruhe-i, majd a Darmstadti mű-

Formázott: Felsorolás és számozás

- szaki iskolán tanult, tagja volt a forradalmi diákkörnek. 1905 körül visszatért Oroszországba, villamos-mérnökként dolgozott.
- ¹⁰ Rozencevg Sz. G. – 1885-1886-ban a Harkovi állatorvosi főiskola hallgatója, ahonnan elbocsátották. Tanulmányait Svájcban folytatta, 1890-től Németországban.
- ¹¹ Goldstein I. M. (szül. 1869 körül) – polgári származású, 1888-tól miután elvégezte a gimnáziumot, Nyugat-Európában folytatta tanulmányait. Amikor Karlsruheban tanult, tagja volt a helyi forradalmi körnek. 1901-től a Zürichi egyetem privat-docense.
- ¹² Baranov I. B. (szül. 1867) – melitopolszki polgár, pavlográdi és belgorodi gimnáziumokban tanult, azután pedig külföldre utazott ki. 1895-ben visszatért Oroszországba, Bakuban élt, egy gyár ügyvezetője volt, a forradalmi tevékenységtől eltávolodott. Miután Azef jelentett Baranovra, a rendőri ügyosztályon egy speciális ügyet nyitottak róla, majd miután visszatért Oroszországba, titokban figyeltették.
- ¹³ Jugilevics (Juslevics) A. I. – polgári származású, a rendőrség titokban figyelte, 1892-ben Németországba ment tanulni.
- ¹⁴ Azért utasították vissza Azef kérelmét Svájcba utazásáról, mert a kongresszus munkájáról az Ügyosztály «részletesebb információkat» várt egy másik forrásból (N. P. Vinogradov levele Azefnek 1893. július 27.)
- ¹⁵ Umanszkij – emigráns, diák, Münchenben élt, az Ügyosztály Külföldi ügynökségének vezetője A. A. Kraszilnyikov véleménye szerint – „forradalmi vonatkozásban nem jelentett semmi érdekeset”.
- ¹⁶ Tjeplov P. F. (szül. 1867) – paraszti származású, elvégezte a Penzenszki földművelési iskolát, felvételt nyert a Novo-Alekszandrijszki mezőgazdasági főiskolára. 1890-ben diákzavargásokban való részvétele miatt eltanácsolták a főiskoláról. 1891-ben emigrált, a Zürichi egyetem filozófiai karán tanult. Szociál-demokrata.
- ¹⁷ Kurnatovszkij V. K. (1868-1912) – állami tanácsos fia, örökös nemes, a 80-as évek közepe óta forradalmi mozgalom résztvevője, tagja volt a narodovoleci körnek. 90-es évek elején külföldre szökött, 1893-ban belépett a «Munka Felszabadítása» csoportba. 1897-ben az orosz határnál elkapták, és Kelet-Szibériába száműzték. 1900-tól újra emigrációban.
- ¹⁸ Kogan A. A. – polgári származású, forradalmi mozgalom résztvevője a 80-as évektől, 1886-ban külföldre szökött, Amerikában élt. 1893-ban Zürichbe utazott a II. Internacionálé kongresszusára.
- ¹⁹ Smulevics K. I. – politikai megbízhatatlanságáról volt ismert a rendőri Ügyosztálynak. 1888-ban külföldre szökött, az Ügyosztály körözése alatt állt. Zürichben élt.
- ²⁰ Polinkovszkij I. M. – kereskedő fia, forradalmi mozgalom résztvevője a 80-as években. Amikor a Kijevi- majd a Pétervári egyetemre járt, a rendőrség titokban figyelte. 1889-ben Svájcba emigrált. Szociál-demokrata.
- ²¹ Gurvics R. E. (szül. 1864 körül) – 2. osztályba tartozó kereskedőjének és bankárnak a fia, Pétervári- és Moszkvai egyetemeken tanult, a narodovoleci körökkel fűzött kapcsolatai miatt tartóztatták le. 1889-1897 között emigrációban élt (Karlsruhe, Párizs). Szociál-demokrata. 1898-1899-ben Odesszában élt, majd újra Nyugat-Európába ment ki. Abbahagyta a forradalmi tevékenységet.
- ²² Lehetséges, Blank P. M. (szül. 1866) – 2. osztályba tartozó kereskedőjének fia, 1884-ben Kisinyovban letartóztatták a helyi forradalmi kör ügyében, adminisztratíván 3 évre Asztrahanyi kormányzóságba küldték a rendőrség felügyelete alá. 1889-ben emigrált, Berlinben élt, az ottani forradalmi «Kölcsönös segítség» kör tanácsának tagja volt. Majd Münchenbe költözött. Szociál-demokrata.

- ²³ Plehanov G. V. (1858-1918) – filozófus, publicista, közéleti személyiség, a forradalmi mozgalom résztvevője a '70-es évektől, a «Munka Felszabadítása» csoport megszervezője és vezetője, a «Szikra» szerkesztőségének tagja, RSZDRP Tanácsának elnöke, a mensevizmus egyik vezéralakja és ideológusa.
- ²⁴ Volhovszkij F. V. (1846-1914) – nemesi származású, '60-as évektől kezdve a forradalmi mozgalom résztvevője, 1889-től emigrációban, Londonban élt, «Free Russia» újságot adta ki, a «Repülő lapok» kiadásáért felelt a Szabad orosz sajtó alapítvány bizottságának a megbízásából. Később a PSZR tagja.
- ²⁵ A berlini rendőrség adatai szerint, Topper Karlszrue-i lakos „szociál-demokrata agitátorként” volt ismert, habár kapcsolatairól az orosz diákokkal nem tudunk. (ugyanott, I. 60.).
- ²⁶ Valószínűleg D. E. Sapirórol van szó – Sluck polgára, akit titokban figyelgetett a rendőrség, és aki 1892-ben külföldre utazott. 1905-ben néhány hónapig a Külföldi ügynökség vezetőjének L. A. Ratajevnek a titkos munkatársa volt.
- ²⁷ A rendőrségi Ügyosztály kísérlete, hogy kontroll alatt tartsák a levelezést az Azef által megjelölt címeken, nem vezetett semmire. Miután G. K. Szemjakin elolvasta a Jekatyerinoszlávi Csendőrség vezetőjének a jelentését, amelyben az ottani Tejtelbaumok címei szerepeltek, előrelátóan megállapította: „Nem lesz semmi értelme a zsidó levelezés figyelésének. Szerintem egyszerűen hagyni kellene ezt a dolgot.” (u.o., I. 60.). Ennek a levelezésnek a figyelése tényleg nem vezetett semmire, de csak 1895-ben hagyták abba.
- ²⁸ Szoloduha-Perazics V. D. (1868 – 1934 után) – szerb eredetű paraszt-kisbaltos családjából, 1888-tól a Harkovi egyetem hallgatója, 1889-ben letartóztatták egy narodovolec-féle körben való részvétele miatt, és egy évi raboskodás után külföldre száműzték. Bécsben lakott, ott tanult egyetemen, közel került a «Munka Felszabadítása» csoporttal. 1896-1898-ban A. M. Szoloduh nevére kiállított okmányokkal Oroszországban lakott. Dolgozott Bund köreiből és a Munkásosztály felszabadítási harcának a moszkvai szövetségében. 1898-ban letartóztatták, és 5 évre Kelet-Szibériába száműzték. 1904-ben a száműzöttek fegyveres ellenállásában való részvétel miatt („romanovszki ügy”) a kerületi katonai bíróság 12 évi kényszermunkára ítélte. 1905 januárjában külföldre szökött az Alekszandrovszki fegyenclovábbító börtönből és mensevikhez csatlakozott. 1905 nyarán illegálisan visszatért Oroszországba, közreműködött a mensevik sajtóban.
- ²⁹ Gronkovszkij, K. B. (született 1868) – nemes, katonatiszt gyermeke, 1889-1890-ben a Harkovi állatorvosi főiskolán tanult (diákzavargásokban való részvétel miatt elbocsátották), majd a Lvovi egyetemen. 1892-ben Bécsbe költözött, belépett a lengyel szociál-demokrata «Syla» társaságba, közreműködött a szociál-demokrata irányultságú «Gazeta Robotnicza»-ban, amelyet Berlinben adtak ki. Miután Zürichbe költözött 1893-ban, közel került az orosz politikai emigránsokhoz, közreműködött a Szabad orosz sajtó alapítványának kiadásában. Ugyanebben az évben, miután megpróbált visszatérni Lvovba, letartóztatták és száműzték Ausztriából. 1897-től abbahagyta a forradalmi tevékenységet és néhány kérelmet írt az orosz belügyminiszter nevére, amelyben a forradalmi tevékenysége miatt bűnbánatot gyakorolt.
- ³⁰ Heific Sz. – kercsenszki kereskedő gyermeke, 1893-ban a Párizsi Egyetem diákja.
- ³¹ Valószínűleg, Manaszevics A. I. (született 1862 körül) – örökös díszpolgár, 1883-ban száműzték a Novo-Alekszandrijszki mezőgazdasági főiskoláról a diákzavargásokban való részvétel miatt.
- ³² A Bécsi akadémiai társaság «oroszországi diákok köre» proklamációjának a nyomtatott példánya, V. D. Perazics és K. B. Gronkovszkij írta alá, lásd még: u.o., I. 44

- ³³ Vrubljovszkij A. E. (született 1866 körül) – nemes, a Rigai műszaki főiskolán tanult, 1891-ben fél évre börtönbe kerül politikai ügy miatt, majd emigrált.
- ³⁴ Burcev V. L. (1862-1942) – katonatiszt gyermeke, a Pétervári egyetem jogi karának a hallgatója, ahonnan 1882-ben a diáksztrájkokban való részvétele miatt ideiglenesen elbocsátották és letartóztatták. 1884-ben átjelentkezett a Kazanyi egyetemre, újra letartóztatták, és 1886-ban a rendőrség felügyelete alatt Kelet-Szibériába száműzték 8 évre. 1888-ban a száműzetésből Svájcba szökött, 1889-ben kiadta a «Szabad Oroszország» folyóirat-újságot (3 száma jelent meg), amelyben a politikai terror mellett foglalt állást. A '90-es évek elején más orosz emigránsokkal együtt a robbanóanyagok technikáját tanulmányozta. A továbbiakban leginkább az orosz forradalmi mozgalom történéseként lépett fel, és mint publicista (1896-1897-ben összeállította a «100 év alatt» gyűjteményt és 1903-ban kiadta a «Narodovolec» folyóiratot, 1900-as években - «Múlt» folyóiratot, «Jövőt», és másokat). 1898-ban a terrorista harc módszereiről folytatott beszédéért Londonban letartóztatták, és 16 hónapos börtönbüntetésre ítélték. 1903-ban ugyanebből az okból száműzték Svájcba. 1906-1907-ben nagy hírnévre tett szert a forradalmárok közé beépült provokátorok leleplezése miatt, Azef ügyében folytatott nyomozásnak az egyik ösztönzője volt, amiért őt magát is 1908 őszén párt-bíróságra idézték hamis híresztelések és a pártot becsmérlő pletykák terjesztéséért. Ezeket a vádakat a tretiyejszki bíróság ejtette, Azef bűnössége, vagyis provokátora voltá pedig véglegesen bebizonyosodott.
- ³⁵ Bobrovskij A. Sz. (1870-1902) – rendes államtanácsos gyermeke, 1890-ben eltanácsolták a Petrovszki mezőgazdasági akadémiáról és titkos rendőri felügyelet alá helyezték, a diákok rendbontásokra való felbujtása miatt. Hogy folytassa tanulmányait, külföldre utazott, Karlsruhe-i orosz diákok körébe lépett be. 1895-ben (1896?) visszatért Oroszországba. Tragikus körülmények között hunyt el, 1902-ben Moszkvában.
- ³⁶ Aronovszkij A. K. – polgári származású, 1891-1908-ban emigrációban élt.
- ³⁷ Gutman Sz. M. – katona gyermeke, 1893-tól emigráns, politikai megbízhatatlanságáról híres. 1894-től a Heidelbergi egyetem kémiai karának a hallgatója, amit kémiai doktori diplomával végzett el. 1901-től visszatért Oroszországba.
- ³⁸ Sztotnyikov I. V. (1864 körül – 1913) – moszkvai kereskedő gyermeke, a 80-as évek közepén, a Moszkvai egyetem orvosi karának hallgatójaként részt vett a narodovoleci körben, amiért 1886-ban Vjatszki kormányzásba száműzték a rendőrség felügyelete alá 3 évre. 1892-1897-ben Heidelbergi egyetemen tanult, amelyet orvosi tudomány doktora diplomával végzett el. 1898-ban visszatért Oroszországba. Zemsztvói orvosként dolgozott Tambovban, majd Voronyejszi és Nizsegorodszki kormányzásban.
- ³⁹ Szementkovszkij F. V. (született 1866) – nemes, a Kalisszki kormányzás földbirtokosának a gyermeke, 1892-től a Karlsruhe-i műszaki egyetem hallgatója, az SZDKPIL tagja (1894-ben emiatt a párt ügyében előzetesen kihallgatták). 1901-ben kérelemmel fordult a belügyminiszterhez, amelyben megbánást tanúsított addigi kormányellenes tevékenysége miatt és engedélyt kért, hogy visszatérhessen Oroszországba (az engedélyt megkapta).
- ⁴⁰ Kerkisz E. R. (született 1869) – Podolszki kormányzásból származó polgár, 1887-től Kijevben lakott, 1890-1891-ben a hadseregben szolgált önkéntesként, 1892-től emigrációban. A Karlsruhe-i műszaki egyetem elvégzése után visszatért Kijevbe 1897-ben, városi tanácsban szolgált, majd a vasút megépítésénél. Abbahagyta a politizálást.
- ⁴¹ Falkner P. N. (született 1871) – kereskedő gyermeke. 1887-ben még gimnazistaként tagja volt a forradalmi körnek. 1890-ben felvételt nyert a Harkovi egyetemre, ám 1892-ben kiment Németországba.

- ⁴² Malinjak M. M. (született 1871) – polgári származású, a 90-es évek eleje óta a Karlsruhe-i műszaki egyetem hallgatója. Azef feljelentése nyomán bekerült a Rendőrségi Ügyosztály körözött személyeinek a listájára. Karlsruhe-i tanulmányai elvégzése után visszatért Varsóba, ahol egészen 1903-ig a rendőrség titokban megfigyelés alatt tartotta. A Rendőrségi Ügyosztály Azefről lekérte az adatait, lásd: u.o., I. 69-69.
- ⁴³ Kilbaszinszkij, A. Sz. (született 1870) – Petrokovszki kormányzóságból származó polgár. Rövid ideig látogatta a Pétervári egyetemet, 1891-ben pedig Lvovba költözött, 1893-ban pedig Bécsbe. 1895-ben elvégezte a bécsi műszaki egyetemet és mérnök lett. Miután visszatért Oroszországba, mérnökként dolgozott Varsóban, majd Péterváron a Nyikolajevszki vasútnál. 1898-ban a PPSZ ügyében hallgatták ki a Varsói Állami Csendőrségi Igazgatóságnál. Óvadék ellenében engedték ki.
- ⁴⁴ Lejbovics-Rabinovics Sz. K. (született 1869) – birtokintéző gyermeke. Müncheni műszaki egyetemen végzett, 1889-1894-ben külföldi forradalmi csoportok tagja volt Zürichben, Münchenben és Kasszelben. 1895-ben visszatért Oroszországba, 1905-be belépett a PSZR-be, Novorosszijszkban dolgozott.
- ⁴⁵ E. F. Azef fiatalabb fiútestvéréről van szó, Natanról (szül. 1876.), abban az időben a Berlieni egyetem orvosi karának a hallgatója volt. 1894 márciusának végén az orosz emigránsok forradalmi körének más résztvevőivel együtt őt is száműzték Poroszországból. Bernbe költözött, ahol belépett a narodovoleci körbe. 1898-ban visszatért Oroszországba, „Rosztov-na-Donu”-ba költözött és orvosként dolgozott, közreműködött a «Doni beszéd» kiadásában.
- ⁴⁶ 1894. május 18-ai levelében a rendőrség Ügyosztálya információkat kért tőle az «Unokaöccsről» - V. L. Vrobljovszkijról, aki nemesi származású volt és a Karlsruhe-i műszaki egyetem hallgatója, a helyi szocialista kör tagja, amely a Londoni szabad orosz sajtó Alapítvánnyal szoros együttműködést folytatott.
- ⁴⁷ Dasinszkij I. F. (1866-1936) – a Galíciai szociál-demokrata «Munkás párt» vezetője 1892-1919-es években. Az osztrák Reichstag képviselője 1897-től, a nemzetközi szocialista kongresszusok résztvevője, publicista.
- ⁴⁸ Mutermilh K. – varsói polgár, Karlsruhe-i műszaki egyetem hallgatója, tagja a lengyel forradalmi körnek.
- ⁴⁹ Berlin H. L. (K. Lejtner) – fogorvosnő, az RSZDRP tagja. Miután hazatért Oroszországba tagja volt a párt rigai bizottságának, katonák közötti propaganda terjesztésével foglalkozott.
- ⁵⁰ Lavrov P. L. (1823-1900) – filozófus, szociológus és publicista, a narodnyik mozgalom egyik ideológusa, a forradalmi mozgalom résztvevője az 1860-as évektől, 1870-től emigrációban élt. 1894 júniusában 71 éves lett.
- ⁵¹ Kricsevszkij B. N. (1866-1919) – szociál-demokrata, publicista. A '90-es évek közepe óta emigrációban élt, a «Munka felszabadítása» csoporthoz tartozott, a külföldön élő orosz szociál-demokraták Szövetségének egyik vezetője. A «Munkás ügy» folyóirat szerkesztője. RSZDRP II. kongresszusa után nem vett részt többet forradalmi tevékenységben.
- ⁵² Luxemburg R. (1871-1919) – I. osztályba tartozó kereskedőnek a lánya, a lengyel szociál-demokrácia, a német szélsőbalos szociál-demokrácia és a II. Internacionálé egyik vezetője és teoretikusa. Abban az időben Zürichi egyetem jogi karának a hallgatója volt, a «Robotnyica Szprava» újság szerkesztője.
- ⁵³ Rappoport H. L. (született 1861) – 1887-től emigrált, a Berlieni egyetemen tanult, majd Franciaországban és Svájcban élt, az orosz szociál-forradalmárok Szövetségének havilapját - «Orosz munkás»-t szerkesztette.
- ⁵⁴ Ez áll az eredetiben. Helyesen: „1895”

- ⁵⁵ Rozenbaum M. A. (született 1872) – polgári származású, 1891-től a Berlini egyetem hallgatója, «Orosz munkás» egyik szerkesztője, 1897-től a szociálforradalmárok Szövetségének tagja, majd a PSZR-nek. Nemegyszer letartóztatták az orosz határnál illegális irodalom szállítmányaival (1898, 1903-ban). A 1900-as évek elején adományokat gyűjtött Amerikában, a PSZR harci szervezetének a képviselőjeként.
- ⁵⁶ Zsitlovszkij H. I. (1865-1943) – '80-as évektől az orosz forradalmi mozgalom résztvevője. '80-as évek végétől emigrációban élt, az Orosz Szociál-demokraták Szövetségének egyik megszervezője (Bern, 1894), szerkesztője és állandó szerzője a Szövetség orgánumának - «Orosz munkás» lapnak. Később közel került a PSZR-hez, részt vett a Szocialista Zsidó Munkás Párt (SZERP) megszervezésében.
- ⁵⁷ Denielszon N. F. (1844-1918) – közgazdász. Valószínűleg erről a könyvről van szó: «Megreformált közgazdaságunk vázlata» (1893).
- ⁵⁸ N. Sz. Ruzsanov (álneve – «K. Taraszov») röplapjáról van szó: «A két cári uralom határán. III. Sándor – II. Miklós», amelyet az öreg narodovolecek csoportja adta ki 1895. áprilisában, Genfben.
- ⁵⁹ Grossman G. A. (1863 – 1934 után) – polgári származású. Pétervári Egyetem jogi karának hallgatójaként tagja volt a forradalmi körnek. 1887-ben letartóztatták, és Kelet-Szibériába száműzték rendőrségi megfigyelés alá 3 évre. Száműzetését Közép-Kolimszkben töltötte (Jakutszki megye). 1891-ben emigrált, Berni és Berlini egyetemeken tanult. Egy sor orosz időszaki kiadványnak a külföldi tudósítója volt «Isten Világa», «Oktatás» és mások).
- ⁶⁰ Valószínűleg, Truszevics Sz. Sz. (született 1879 körül) – nemes, Minszkben szolgált a jövedéki hivatalban. 1901-ben a varsói Csendőrségi igazgatóság hallgatta ki az SZDKPL ügyében.
- ⁶¹ Valószínűleg E. Fondillerről van szó, akit titokban figyelte a rendőrség 1876-ban Minszkben. (a szövegben nincs ez lábjegyzetelve, mert a könyv előkészítésénél némely anyagokat kihagytak).
- ⁶² Piramidov V. M. (született: 1851) – a csendőrök külön egységének a hadnagya, abban az időben a Pétervári Ohrana vezetője (a szövegben nincs ez lábjegyzetelve, mert a könyv előkészítésénél némely anyagokat kihagytak).
- ⁶³ Zujev N. P. (1857-1918) – nemes, jogi főiskolát végzett, 1878-tól a bírósági hivatalnál szolgált, 1894-től a belügynél. Abban az időben a Rendőrségi Ügyosztály ügyintézőjének a vezető segédje volt. 1899-től ügyintéző, majd igazgatóhelyettes és 1909-1912 között az Ügyosztály igazgatója. Szenátor, titkos tanácsos.
- ⁶⁴ Kravcsinszkij Sz. M. (Sz. Sztjepnyak) (1851-1895) – katonaorvos gyermeke, a '70-es évek forradalmi mozgalmának résztvevője, 1874-1878-ban emigrációban van (részt vett a Hercegovinai és Olaszországi felkelésekben). Majd visszatért Oroszországba, belépett a «Föld és Szabadakarat»-ba, 1878 augusztusában meggyilkolta Mezencevet, a csendőrök főnökét. 1884-től Londonban élt, megszervezte az „Orosz szabadság barátainak a társaságát”, F. Volhovszkijjal együtt a szabad orosz sajtó alapítványának az egyik alapítója volt. Egy sor szépirodalmi mű szerzője «Sz. Sztjepnyak» álnéven. Tragikus halált halt Londonban, 1895. december 23-án.
- ⁶⁵ Lazarjev E. E. (1855-1937) – paraszt származású, a '70-es évek forradalmi mozgalmának résztvevője. 1890-ben száműzetéséből Amerikába szökött, ahol megszervezte az „Oroszországi szabadság amerikai barátainak a társaságát”, 1894-ben visszatért Európába, Londonban élt, ahol tagja volt a Szabad orosz sajtó alapítvány bizottságának, 1896-tól Svájcban tartózkodott, majd Franciaországban. PSZR tagja volt.
- ⁶⁶ Valószínűleg Rosenberg N. L. – RSZDRP tagja.

- ⁶⁷ Esztrina (házasságban Kogan K. A.-val) (született 1875) – polgári származású, házi tanítónő, a '90-es évek közepén Genfben élt. 1900-ban Odesszában kihallgatták a Munkásosztály felszabadításáért folytatott harc kijevi Szövetségének az ügyében. Rendőrség különleges megfigyelése alá helyezték 3 évig.
- ⁶⁸ Tyevjaseva A. (Csuvasova E.) – szibériai, '90-es években emigrációban volt, 1897-től a Felsőfokú Női Intézet hallgatója Péterváron, tagja volt a szibériai diákok zemljacsesztvónak (Zemljacsesztvo: azonos területről való származás.)
- ⁶⁹ Blumenfeld I. Sz. (1863- 1931 után) – román alattvaló, 1884-ben gimnazistaként kihallgatták az odesszai narodovoleci körök ügyében, 1886-ban örökre száműzték Oroszországból. Bécsben élt, Párizsban, nyomdászatot tanult. 1891-ben Genfbe költözött, a «Munka Felszabadítása» csoporthoz állt, a csoport nyomdájában dolgozott. Az Orosz szociál-demokraták szövetségének külföldi megalapításakor (1896, Genf) tag lett, továbbra is igazgatva a «Munka felszabadítása» csoport nyomdáját. A «Szociál-demokrata» csoport egyik megszervezője (1900, Genf), később «szikrás». 1903 márciusában orosz határnál kapták el a «Szikra» szállítmányával és kihallgatták az RSZDRP kijevi bizottságának ügyében. Augusztusban külföldre szökött a kijevi börtönből V. N. Krohmállal együtt (lásd.). 1903-tól «megbékéléses».
- ⁷⁰ Antropov Sz. V. (született 1873) – nemes, 1892-től a Pétervári egyetem hallgatója, majd emigrált, Németországban és Angliában élt.
- ⁷¹ Slepjanova A. Sz. – kereskedő lánya, 1895-től emigrációban.
- ⁷² Trapezonceva E. M. (született 1875 körül) – kereskedő lánya, Felsőfokú Női Intézet hallgatója Péterváron, 1896-1901 között a Lozanszki egyetem orvosi karának a hallgatója, amelyet orvosi diplomával el is végzett. Hazatérve Oroszországba zemsztvói orvosként dolgozott. A rendőrség titokban megfigyelés alatt tartotta.
- ⁷³ Abban az időben, Németországban két Galeckij testvér tanult – Szamuil (szül.: 1874.) és Iszaak (szül.: 1884.), ráadásul mindketten a Bund szervezetének tagjai voltak. Kire gondolt Azef, nem tudni.
- ⁷⁴ Rivlin B. F. – polocki dohánygyáros gyermeke, a fővárosi és vidéki időszakos sajtónak a munkatársa.
- ⁷⁵ G. K. Szemjakin válaszul elmondta, hogy Azef minden levele «pontosra sikerül»; nagykövetekkel való kapcsolat pedig «sok okból nem kényelmes». (ugyanott, I. 150-150.)
- ⁷⁶ Kersner Sz. A. (született 1867) – herszonszki polgár, 1892-ben vizsgázott a Harkovi egyetemen fogorvosnak. 1901-ben a Pétervári csendőrség kihallgatta a «Munkás lobogó» és a «Szocialista» egyesített szervezetének az ügyében. Adminisztratív úton száműzték a rendőrség felügyelete alá 3 évre, 1902-ben külföldre szökött. 1904-ben önként visszatért a száműzetése helyére. 1905. október 21-ei manifesztum alapján amnesztiában részesítették.
- ⁷⁷ Rubanovics I. A. (1859-1922) – francia alattvaló, Novorosszjszki egyetem hallgatója. 1887-ben Odesszában hallgatták ki a munkások közti propaganda-terjesztés ügyében. Kezeskedtek érte, de külföldre szökött. Sorbonne fizika-matematika karán végzett. «Az orosz forradalom hírnökének» a szerkesztőségéhez tartozott, az Agrár-szocialista liga és a PSZR tagja. A párt képviselője a nemzetközi szocialista hivatalban. «La Tribune Russe» újság kiadója.
- ⁷⁸ Boncs Brujevics V. D. (1873-1955) – a '90-es évektől a forradalmi mozgalom résztvevője, 1895-től szociál-demokrata, emigráns, később az RSZDRP kutató-csoportjának vezetője, bolsevik.
- ⁷⁹ Azef külföldi útlevelét bevonta a Rendőrség Ügyosztálya «P. Szmironov» levelével (G. K. Szemjakin) 1897. január 23-án, mert lejárt. Az új útlevelet, pontosabban

a Pétervári városvezetésnél regisztrált új útlevel-nyomtatványt ugyanez év márciusában küldték Azefnek.

⁸⁰ Valószínűleg A. Sz. Nyikonov (született 1864) – admirális gyermeke, narodovolec, III. Sándor elleni merénylet előkészítésében vett részt. 1887-ben letartóztatták, és a rendőrség megfigyelése alá Jeniszejszki Kormányzóságba száműzték 4 évre. Amikor lejárt a száműzetése Nyugat-Európába utazott, hogy folytassa a tanulmányait. Párizsban élt, benne volt a narodovolec-emigráns csoportban. 1898-ban visszatért Oroszországba, belépett a PSZR-be, a párt Szevasztopoli bizottságában dolgozott.

⁸¹ Ez van a szövegben.

⁸² Ez van az eredetiben. Helyesen: „1897”

⁸³ Buhgoc V. A. (1866-1931 után) – fotográfus gyermeke, porosz alattvaló, 1884-től a Pétervári egyetem jogi karának a hallgatója. 1887-ben elbocsátották a diákzavargásokban való részvétele miatt, ekkor Jaroslávi líceumba ment, de hamarosan onnan is kizárták. 1889-ben Szamarába költözött, ahol V. I. Leninnel együtt látogatták a radikálisan beállított fiatalok köreit. 1891-ben Svájcba emigrált, és kapcsolatba került a «Munka felszabadítása» csoporttal. 1895-ben Berlinbe költözött, de továbbra is fenntartotta a kapcsolatot a «Munka felszabadítása» csoporttal és oroszországi szociál-demokratákkal, belépett az Orosz Szociál-demokraták Külföldi Szövetségébe. Feladatokat végzett a Bund Vilnai szervezete számára. 1897-ben rövid időre letartóztatta a német rendőrség Scharlottenburgban. 1900-ban csatlakozott a munkásokhoz, tagja volt az oroszországi szociál-demokraták delegációinak a nemzetközi szocialista kongresszusokon Londonban (1896), Párizsban (1900), Stuttgartban (1907). A «Küzdelem» nevű irodalmi szociál-demokrata csoportnak az egyik szervezője volt. Később mensevik.

⁸⁴ Mekler L. I. – vityebszki 2. osztályba tartozó kereskedő gyermeke, 1896-tól emigrációban volt, Darmstadtban élt. Speciális ügyet nyitott róla a rendőrség Ügyosztálya Azef feljelentése nyomán.

⁸⁵ Amszterdam A. I. (született 1871) – sklovszki polgár, 1885-1888 között Moszkvában tanult Alekszandrovszki intézetben, műszaki rajzoló volt 1897-ben kihallgatták a vilnai forradalmi szervezet ügyében.

⁸⁶ Rappoport Sz. A. (An-szkij) (1863-1920) – író, publicista, a '90-es években P. L. Lavrov titkára.

⁸⁷ Orosz szociál-forradalmárok Szövetségéről van szó (lásd 56).

⁸⁸ 1897-ben Svájcban nem jelent meg ilyen nevű újság. Valószínűleg nem került sor a kiadására.

⁸⁹ Vulih B. G. (született 1874) – kereskedő gyermeke, Nikolajevben született, Kijevi egyetem orvosi karán 4 évig tanult, ahonnan a diákzavargásokban való részvétel miatt ideiglenesen elbocsátották és a rendőrség titokban figyelte. 1897 augusztusában kérelmet írt a népfelvilágosító miniszternek, amelyben arról beszélt, hogy megbánta a tetteit és Jurijevszki egyetemre való jelentkezéshez kért engedélyt (visszautasították).

⁹⁰ Kojgen D. M. (született 1877) – polgári származású, 1895-ben kihallgatták az Odesszai «büntársaság» ügyében, de elkerülte a letartóztatást, mert külföldre szökött. 1901-ben elvégezte a Berni egyetemet, filozófiai tudományok doktora diplomával. Egy sor speciális filozófiai munka szerzője (német nyelven).

⁹¹ Hologyenko D. I. – berdicsevszki gyáros gyermeke, a '90-es évek közepétől a forradalmi mozgalom résztvevője. 1896 körül külföldön bujkált, a Rendőrség Ügyosztálya körözte.

⁹² Dovalkova M. V. – tanárnő, a rendőrség titokban figyelte.

- ⁹³ Dobrovolszkij I. I. (született 1849-1933) – nemes, hivatalnok gyermeke, orvos, '70-es évektől a forradalmi mozgalom résztvevője. 1878-tól emigráns. Publicista, egy sor orosz időszaki kiadványnak a munkatársa - «Honlevelek», «Orosz Hírnök» és mások. 1905 után hazatért Oroszországba.
- ⁹⁴ Bakunjin M. A. (1814-1876) – örökös nemes, forradalmár, anarchizmus teoretikusa, a narodnyik irányzat egyik ideológusa.
- ⁹⁵ Levidi (Levit) A. G. (született 1865) – görög alattvaló, '80-as évektől a forradalmi mozgalom résztvevője, 1887-ben letartóztatták Odesszában, mert tagja volt a helyi narodovoleci szervezetnek. 6 évre száműzték Kelet-Szibériába a rendőrség felügyelete alá. Közép-Kolimszkben töltötte a száműzetését. 1895-ben örökre száműzték Oroszországból. Németországban és Svájcban élt, narodovoleci kört szervezett Berlinben, aktívan részt vett a PSZR és az «Orosz Forradalom Hírnöke» folyóirat megszervezésében (1901). Együttműködött P. V. Karpoviccsal 1901-ben, mielőtt az Oroszországba ment hogy a nép-felvilágosítási miniszter, Bogolepov ellen kövessen el merényletet. 1903-ban a feleségével együtt (leánykori nevén Levias, szül.: 1867.) belépett a PSZR külföldi bizottságába. 1904 elején illegálisan visszatért Oroszországba. Ugyanez év márciusában Orl-ban letartóztatták, és újra külföldre száműzték. 1905-től RSZDRP(b) tagja.
- ⁹⁶ Szokolov N. D. (1870-1928) - esperes gyermeke, ügyvéd, szociál-demokrata, publicista, közreműködött az «Élet», «Oktatás» és más folyóiratoknál. 1897 őszén részt vett az illegális irodalom terjesztésében és tárolásában Péterváron, amelyet külföldről hozták.
- ⁹⁷ Miklasevszkij M. P. (született 1868 körül) – titkos tanácsos fia, Pétervári egyetem kandidátusa, politikailag megbízhatatlan személyekkel való kapcsolata miatt már 1887 óta felfigyelt rá a rendőrség Ügyosztálya. 1894-ben beidézték a Nép jogának pártja ügyében (az ügyet lezárták 1894. november 14.-i manifesztum alapján). 1897-1898-ban titkos megfigyeléssel megállapították részvételét illegális irodalom terjesztésében Péterváron.
- ⁹⁸ Gurevics A. G. (1872-1934 után) – Vityebszkben született, ahol 14 éves korától lakatos-kovács műhelyben dolgozott. 1889-ben Rigába költözött, Orosz-Baltikumi vasúti kocsi gyárban dolgozott, belépett a forradalmi körbe. Rövid letartóztatás után, még ugyanebben az évben elment a Nizsegorodszki kormányzóságba, Szormovszki gyárban dolgozott. Itt szervezett egy kört a munkásoknak, amely aztán később csatlakozott a helyi szociál-demokrata szervezethez. 1892-1896 között katonai szolgálaton volt a Szedlecki kormányzóságban. 1896-tól emigrációban, Zürichben élt, ahol közel került a «Munka felszabadítása» csoport tagjaihoz. Azután bekerülve a Darmstadti műszaki főiskolára, Németországba költözött, itt szervezett egy csoportot együttműködve a «Szikrával». Később egyike az Orosz forradalmi szociál-demokrácia külföldi ligájának a megalapítóinak. 1908-ban visszatért Oroszországba, mérnökként dolgozott. P. B. Akszelrod veje (lásd).
- ⁹⁹ Vagyis E. Azefé. A levelet Sz. V. Zubatov írta.
- ¹⁰⁰ Nyemcsinova E. A. (született 1876 körül) – nemes, nizsegorodszki földbirtokosnő, udvari tanácsos leánya, házi tanítónő, V. A. Nemcsinov testvére (lásd), RSZDRP moszkvai csoportjának volt a tagja, 1901 márciusában tartóztatták le emiatt.
- ¹⁰¹ Szolomon G. A. – nemes, szociál-demokrata, 1901 márciusában tartóztatták le és kihallgatták a moszkvai RSZDRP csoport ügyében.
- ¹⁰² Blum A. A. (1877 – 1931 után) – hivatalnok gyermeke, 1895-től a Moszkvai egyetem jogi karának a hallgatója, 1900-tól a moszkvai RSZDRP csoport tagja. 1901 márciusában tartóztatták le a csoport többi tagjával együtt.

- ¹⁰³ Valószínűleg M. K. Pokrovszkajáról van szó (született 1872) - nemes, állami tanácsos leánya, a Rendőrség Ügyosztályának úgy vált ismertté, hogy propagandát folytatott a moszkvai munkások között – és P. P. Pokrovszkij (született 1874) – nemes, ügyvéd segédje, 1901-ben kihallgatták a külföldi forradalmi csoport ügyében. 5 évre adminisztratív úton Kelet-Szibériába száműzték a rendőrség felügyelete alá.
- ¹⁰⁴ Valószínűleg Sz. G. Levenszonról van szó – gyógyszerértári segéd, Értelmiségi foglalkozások személyeinek kölcsönös segítségnyújtási szervezetének a tagja Moszkvában. Hogy miért nevezte őt az Ohrana «keresztfiának», nem világos.
- ¹⁰⁵ Abban az időben az RSZDRP moszkvai csoportjának tagjai voltak a Lunacsarszkij testvérek - P. V. (orvos) a feleségével Sz. N. Lunacsarszkajával és Ja. V. (ügyvéd).
- ¹⁰⁶ Csepik A. A. (született 1868 körül) – hivatalnok gyermeke, ügyvéd segédje, abban az időben a Demidovi líceum diákja, Értelmiségi foglalkozások személyeinek kölcsönös segítségnyújtási szervezetének a tagja. 1901-ben letartóztatták és kihallgatták a tomszki PSZR nyomda ügyében. Adminisztratív úton Kelet-Szibériába száműzték rendőrségi megfigyelés alá 4 évre.
- ¹⁰⁷ Argunov A. A. (1866-1939) – hivatalnok gyermeke, statisztikus, a Szociál-forradalmárok Északi Szövetségének egyik létrehozója (1896), a '90-es évek közepén a rendőrség titokban figyelte Szaratovban, amikor Moszkvában tartózkodott, a '90-es évek végén, tagja volt az Értelmiségi foglalkozások személyeinek kölcsönös segítségnyújtási szervezetének. 1901-ben feleségével együtt (leánykori nevén Pavlova), kihallgatták a tomszki PSZR nyomda ügyében, és a rendőrség megfigyelése alá száműzték Kelet-Szibériába 8 évre (feleségét 6 évre). 1905 nyarán feleségével együtt külföldre szökött száműzetéséből. A PSZR Központi Bizottságának tagja.
- ¹⁰⁸ A «Közérthető technikus» havi folyóirat Moszkvában jelent meg 1897-1900 között. Szerkesztő-kiadója M. K. Priorov volt. 1901-ben újraindították a kiadását, de csak egy évig működött.
- ¹⁰⁹ Moszkvai egyetem kandidátusáról van szó, kiadóról, akit a Rendőrség Ügyosztálya a '90-es évek végétől ismert – V. Ja. Murinovról és feleségéről, leánykori nevén Bleklováról. Ellenzéki szervezet aktivistája volt, akik betegeknek és szegények segítettek olvasni.
- ¹¹⁰ Azeff vizsgáiról van szó a villamosmérnöki egyetemre, amelyek letétele után jogot kapott arra, hogy Moszkvában éljen. A «személy» alatt Azeff valószínűleg a Rendőrség Ügyosztályának valamely felső vezetőjét értette.
- ¹¹¹ A 28. számú levélben L. A. Ratajev I. Z. (Sz. Z.) Dizsurról érdeklődött Azeffől. A 29. számú levél hiányzik.
- ¹¹² Gyezsor I. Z. (Sz. Z.) (1873-1921) – kereskedő családból, ügyvéd segédje, 1898-ban elvégezte a Kijevi egyetem jogi karát. 1898-ban emigrált, Sorbonne-on tanult, csatlakozott a szociál-forradalmárok párizsi csoportjához. 1899 decemberében a csoport megbízásából Moszkvában és Péterváron járt, hogy illegális irodalom szállítását szervezze. 1900-as évek eleje óta szociál-demokrata, apja kereskedelmi kapcsolatait arra használta fel, hogy «Szikrát» szállítson Oroszországba.
- ¹¹³ Vagyis Sz. V. Zubatov.
- ¹¹⁴ Sz. V. Zubatovnak.
- ¹¹⁵ Valószínűleg «Feladataink» című mimeografikus röpiratról van szó, amelyet Moszkvában adta ki a Szociál-forradalmárok szövetsége.
- ¹¹⁶ 1900. július 25.-i válaszelevelében Ratajev előírta Zubatovnak, hogy bízta meg Azeffet azzal, hogy amíg külföldön tartózkodik, hogy «ismerkedjen össze a he-

Formázott: Felsorolás és számozás

Formázott: Felsorolás és számozás

- lyi szociál-forradalmárok csoportjainak» az összetételével, továbbá oroszországi kapcsolataikkal. – lásd: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l. 14-16.
- ¹¹⁷ Jelizarova (leánykori nevén Uljanova) A. I. (1864-1935) – nemes, hivatalnok lánya, '80-as évek közepétől forradalmi mozgalom résztvevője, '90-es évek elejétől szociál-demokrata, 1898-tól az RSZDRP moszkvai csoportjának tagja, majd «szikrás», az «Előre» című újság szerkesztőségének tagja. M. T. Jelizarov felesége (lásd), V. I. Lenin testvére.
- ¹¹⁸ Az eredetiben ceruzával át van javítva «Ajzenman»-ra.
- ¹¹⁹ Klevsinszkaja M. A. (született 1880 körül) – '90-es évek végén tagja volt. A Munkásosztály Felszabadítási Harcának a Szövetségének, 1900-as évek elején Péterváron élt, PSZR tagja, csendőrség jellemzése szerint «meggyőződéses terrorista, energikus, nagyon óvatos, okos és tevékeny». – lásd: GARF, f. 102, 00, 1903, d. 2222, t. 5, l. 109-109.
- ¹²⁰ Gyemjanyenko E. N. - törzskapitány lánya, felsőfokú leányintézet hallgatója, 1900-tól emigrációban élt (Svájcban). Azef feljelentése nyomán a Rendőrség Ügyosztályában külön ügyet nyitották róla.
- ¹²¹ Ceruzával «Pauli»-ra van javítva. Pauli N. K. (született 1859) – polgári származású, katonaoorvos gyermeke, 1881-ben elbocsátották a Pétervári egyetemről a diáksztrájkokban való részvétele miatt. 1899-ben Franciaországba ment, csatlakozott az Agrár-szocialista ligához. 1902-ben tartóztatták le az orosz határon. Őszinte vallomást tett.
- ¹²² Jugyelevszkij Ja. L. (Ju. Delevszkij, A. I. Komov) (1868-1957) – polgári származású. Pétervári egyetem fizika-matematika karának a hallgatója volt, amikor 1892-ben letartóztatták, mert forradalmi körnek a tagja volt. Börtönben eltöltött egy év után Kelet-Szibériába száműzték a rendőrség megfigyelése alá 5 évre. Amikor lejárt a száműzetése Nyugat-Európába ment. Fiatal Narodovolecek csoportjának egyik megszervezője volt az emigrációban (1902-től – Narodovolecek csoportja), közel állt a PSZR-hez. 1900-ban formálisan nem volt benne a pártban.
- ¹²³ Csernov V. M. (1873-1952) - nemes, hivatalnok fia. Amikor Moszkvai egyetem hallgatója volt, 1894-ben kihallgatták a Nép jogai pártjának az ügyében. 3 évre Tambovba száműzték. 1899-től emigrációban élt, tagja volt az Agrár-szocialista ligának, majd a «Forradalmi Oroszország» szerkesztőségének. PSZR egyik megszervezője és egyik legnagyobb teoretikusa. Első felesége Sz. N. Szetov testvére volt, Anasztázia, második – O. E. Kolbaszina (1886-1964).
- ¹²⁴ Agrár-szocialista ligáról van szó, amely ebben az időben még nem olvadt bele formálisan a PSZR-be. Működésének fő célja irodalmi-kiadói tevékenységben rejlett.
- ¹²⁵ Szerebrjakov E. A. (1854-1921) – rendes állami tanácsos fia, 1870-ben elvégezte a tengerészeti főiskolát Péterváron, a tengerészetnél szolgált. Nép-akarat (Narodnaja Volja) katonai szervezetének tagja, Sz. P. Gyegajev provokátor jelentette fel. 1883-tól emigrációban volt, Párizsban élt, majd Londonban, Régi narodovolecek csoportjához tartozott, 1899-1902 között Londonban kiadta az «Előestéjén» című havilapot. 1901-től az Agrár-szocialista liga tagja, közel állt a PSZR-hez, bár formálisan nem volt tagja.
- ¹²⁶ Karpovics P. V. (1874-1917) – polgári származású, a Moszkvai, majd a Jurjevskai (Derptszkai) egyetem hallgatója, ahonnan kizárták diáksztrájkokban való részvétele miatt. 1899-ben hogy folytassa tanulmányait, külföldre ment. Visszatérve Pétervárra 1901 februárjában súlyosan megsebesítette a népi felvilágosítás miniszterét, Bogolepovot, amiért 20 év kényszermunkára ítélték. 1907-ben külföldre szökött, belépett a PSZR harci szervezetébe.

- ¹²⁷ Szeljuk M. F. (született 1873 körül) – örökös díszpolgár lánya, házi tanítónő. A szociál-forradalmárok Északi Szövetségének aktív munkatársa. 1901 szeptemberében külföldre utazott, részt vett a szociál-forradalmárok Déli pártjának és Északi szövetségnek az egyesítésében. 1905 decemberében tartóztatták le Kijevben és kihallgatták az Ukrán megye PSZR munkásainak a kongresszusa ügyében. Sz. N. Szetov felesége volt.
- ¹²⁸ Kopelzon C. M. (1869-1933) – kereskedő családból származott. L. I. Akszelrod (lásd) marxista körébe lépett be gimnazistaként 1887-ben Vlnóban. 1888-ban letartóztatták és kihallgatták a vlnói «központi csoport» ügyében. 1892-1897 között a forradalmi tevékenység egyik vezetője Vlnóban. 1897-től emigrációban volt, Berlinben élt, ugyanakkor az évek szeptemberében megszerveződött Bundnak a hivatalos külföldi képviselője volt. 1898-ban a két évvel korábban létrejött külföldi orosz szociál-demokraták szövetségének a titkára. Ugyanabban az évben I. H. Millel (lásd) együtt megszervezte a Bund külföldi bizottságát és belépett a tagjai közé. II. Internacionálé párizsi (1900) és amszterdami (1904) kongresszusaira delegálta őt a Bund szervezete, Bund V. kongresszusának a delegátusa volt (1903.).
- ¹²⁹ Azev eme kérésére Ratajev egy cédulával reagált, amit valószínűleg Sz. V. Zubatovnak címzett. Ez állt benne: „E. F.-től nem kaptam semmilyen levelet, és egyáltalán kételkedem afelől, hogy valaha is elküldte. 150 rubellel kapcsolatban a dolgot meg kell beszélni, mert nem mi küldtük őt külföldre, és jelentést sem kaptunk tőle.” – GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l. 22.
- ¹³⁰ Kremer A. I. (született 1865) – polgári származású, Pétervári Technológiai Főiskola hallgatója, 1886-tól pedig a Rigai műszaki főiskoláé. 1889-ben beidézték a «Proletariátus» szervezet ügyében. Fél év börtön után száműzték egyetemi városokból a rendőrség felügyelete alá. Vlnóban telepedett le. 1898-ban a moszkvai Csendőrség hallgatta ki az RSZDRP szervezetének ügyében. 1900-ban külföldre szökött, Angliában élt, majd Amerikában.
- ¹³¹ Jelizarov M. T. (1863-1919) – RSZDRP tagja 1893-tól, abban az időben a párt moszkvai csoportjához tartozott.
- ¹³² Muralova Sz. I. – polgári származású, az Értelmiségi Foglalkozások Személyeinek Kölcsonös Segítségnyújtási Szervezetének tagja.
- ¹³³ Sredersz (házasságban Jurkovszkaja) A. E. – (született 1870) – nemes, hivatalnok lánya, ohrana figyelmébe még a '90-es évek közepén került, amikor az Írni-olvasni tudás bizottságának aktív munkatársa volt. Abban az időben a moszkvai RSZDRP csoport tagja. 1901 márciusában tartóztatták le emiatt.
- ¹³⁴ Iszakovics V. Ja. (született 1875 körül) – polgári származású, Moszkvai Egyetem jogi karának hallgatója, a moszkvai RSZDRP csoport tagja, ami miatt 1901 márciusában letartóztatták.
- ¹³⁵ Nyemcsinov V. A. – nemes, udvari tanácsos fia, ház- és földtulajdonos, J. A. Nemcsinova testvére. A '90-es évek végén tagja volt az Értelmiségi foglalkozások személyeinek kölcsonös segítségnyújtási szervezetének. 1900-as évek elején a moszkvai RSZDRP csoport tagja volt.
- ¹³⁶ Balasova (leánykori nevén Kacnelson) A. A. – fogorvosnő, titokban megfigyelés alatt tartott személynek a felesége. '90-es évektől a forradalmi mozgalom résztvevője. A moszkvai rendőrfőnök jellemzése szerint a Balasov házaspár moszkvai lakása „nemcsak helyszíne volt minden központi forradalmi zsidó körnek, de címként is szolgált az emigráció számára”. „A radikalizmus minden jeles moszkvai képviselője – állt továbbá D. F. Trepov levelében a rendőrség Ügyosztályának címezve – a fent nevezett házaspár körül mozog”. GARF, f. 102, 00, 1900, d. 327. D. F. Trepov – a rendőrségen. 1900. február 7. № 1257
- ¹³⁷ Klemenko A. L. – nemes felesége, RSZDRP moszkvai csoportjának tagja.

- ¹³⁸ Nahimovics M. L. (leánykori nevén Jozefszon) (született 1880) – polgári származású. A '90-es évek közepén tagja volt a vilnai szociál-demokrata körnek, 1900-as évek elején a moszkvainak.
- ¹³⁹ Valószínűleg L. E. Galperin (1872-1951) – egy kisebb beosztású hivatalnok gyermeke, '90-es évektől a forradalmi mozgalom résztvevője. 1901-ben a «Szikra» ügynöke lett, majd bolsevik.
- ¹⁴⁰ Beljaev V. A. (született 1876 körül) – örökös díszpolgár, ügyvéd segédje, K. F. Szeljuk (lásd) férje. 1905-ben tartóztatták le Kijevben és kihallgatták az Ukrán megye PSZR bizottsági képviselőinek megyei kongresszusa ügyében. Másfél év börtönre ítélték.
- ¹⁴¹ Szeljuk Ja. Ja. – a 90-es évek végén, amikor a Pétervári Egyetemre járt, egy forradalmi szervezet ügyében hallgatták ki. 1901 decemberében Péterváron letartóztatták és a Szociál-forradalmárok Szövetségének ügyében hallgatták ki. Szeljuk K. F. (született 1875) – örökös díszpolgár lánya, V. A. Beliajev felesége, M. F. Szeljuk fiatalabb lánytestvére. 1898-ban Felsőfokú női Intézetben tanult Péterváron, majd a Vöröskereszt közösségébe ment át tanulni. 1901 decemberében tartóztatták le a Szociál-forradalmárok Szövetségének ügyében Péterváron. 1903-ban száműzték Pétervárról a rendőrség különleges felügyelete alá Csernyigovba.
- ¹⁴² Pavlov V. E. (született 1871) – állami tanácsos fia, orvos, Tomszkban migrációs hivatal vezetője, ahol a szociál-forradalmárok Északi Szövetségének nyomdája volt. 1901 szeptemberében tartóztatták le, és a Szövetség ügyében hallgatták ki. Hat évre Szibériába száműzték a rendőrség megfigyelése alá.
- ¹⁴³ P. és L. P. Boriszovna testvérek – 1900-as évek eleje óta számon tartotta őket a rendőrség, mint politikailag megbízhatatlan személyeket.
- ¹⁴⁴ Valószínűleg Braginszkaja R. A. – orvos, a '90-es évek közepe óta tartotta számon a rendőrség a Novgorodi narodovoleci kör tagjaihoz fűződő személyes kapcsolatai miatt.
- ¹⁴⁵ Szvecsnikova A. I. (született 1869 körül) – örökös díszpolgár lánya, 1901-ben megfigyelés alatt volt Kijevben az E. N. Golicinszkij (lásd) eszteri csoportjában. Ugyanabban az évben letartóztatták és kihallgatták a tomszki PSZR nyomda ügyében. 1 éves kötelezően kijelölt letelepedésre ítélték a rendőrség megfigyelése alatt.
- ¹⁴⁶ G. A. Gersuniról van szó (1870-1908) – orvos-bakteriológus, a PSZR egyik alapítója és Harci szervezetének a vezetője. 1900-ban tartóztatták le Minszkben Oroszország Politikai Felszabadításának Munkáspártjának ügyében. Sz. V. Zubatov becsületszava ellenében szabadon engedte. 1903 májusában újból letartóztatták, a PSZR Harci Szervezetének ügyében és halálbüntetésre ítélték, amit életfogytiglani kényszermunkára változtatták. 1906-ban az Akatujszki kényszermunkatáborról külföldre szökött.
- ¹⁴⁷ Ruszanov N. Sz. (Taraszov, Kudrin) (1859-1939) – narodovolec, emigráns, publicista, abban az időben az «Orosz Forradalom Hírnöke» folyóirat szerkesztőségének tagja volt.
- ¹⁴⁸ Goc M. R. (1866-1906) – 1. osztályba tartozó kereskedő gyermeke, 1885-től a Moszkvai Egyetem orvosi karának a hallgatója (1886-tól a jogi karé). '80-as évek eleje óta a forradalmi mozgalom résztvevője. 1887-től Irkutszki kormányzóságba száműzték. A jakutszki száműzöttek fegyveres felkelésében részt vett 1889 márciusában és életveszélyes sérüléseket szenvedett benne. A körzeti hadbíróóság életfogytiglani kényszermunkára ítélte, amit 1895-ben a Tobolszki kormányzóságba való száműzésre változtatták. 1901-től emigrációban élt, a PSZR egyik alapítója és vezetője, az «Orosz forradalom Hírnöke» és a «Forradalmi Oroszország» szerkesztőségének tagja. A PSZR Központi Bizottságának

- tagja megalakulásától kezdve, a Központi Bizottság képviselője a Harci Szervezetben.
- ¹⁴⁹Sisko L. E. (1852-1910) – nemes, 1871-ben hadnagyi rangban elvégezte a Mihajlovi Tüzérségi Akadémiát, nyugállományba vonult és 1872-ig a Pétervári Technológiai Intézetben tanult. A '70-es évektől a forradalmi mozgalom résztvevője, a «193-ak» perében (1877) 9 évi kényszermunkára ítélték. Karán töltötte a büntetését, 1881-ben letelepedhetett, 1890-ben Tomszkból külföldre szökött. A Szabad orosz sajtó alapítványának egyik alapítója, az Agrár-Szocialista Liga tagja, majd a PSZR tagja. A PSZR Külföldi Bizottságának tagja volt és tagja a «Forradalmi Oroszország» szerkesztőségének is. 1904-ben képviselte PSZR-t a II. Internacionálé Amszterdami kongresszusán.
- ¹⁵⁰Gnatovszkij A. D. (Preker) (született 1863) – a forradalmi mozgalom résztvevője a 80-as évek közepétől, 1887. március. 1.-i ügyben kihallgatták, majd külföldre szökött, ahol belépett a Fialat narodovolecek csoportjába. 1898-ban pedig már a Szociál-forradalmárok Szövetségében van. Nyomdája volt Párizsban. Nyomtatta az eszerek irodalmát.
- ¹⁵¹Azef eme kérésének eleget tettek. Ezen kívül egyszeri jutalompénzben is részesült.
- ¹⁵²Milj S. H. (született 1870) – polgári származású, Vilnói reáliskolát végezte el, 1892-ben a helyi forradalmi körnek volt a tagja, 1893-ban emigrált. A Zürichi egyetem orvosi karán tanult. A Bund tagja volt.
- ¹⁵³Biszk I. Sz. (1874-1922) – örökös díszpolgár, 1896-ban a Munkásosztály Felszabadítási Harcának a moszkvai szövetségének az ügyében kihallgatták, 1900-ban emigrált. Heidebergi egyetemen tanult, az Orosz Szociál-demokraták Külföldi Szövetségének tagja volt, 1903-tól menysevik. A menysevik «Szikra» Oroszországba hozataláért felelt.
- ¹⁵⁴Goldendah D. B. (Rjzanov) (1870-1938) – odesszai polgár, orosz tanulmányi eredményei miatt kizárták a gimnáziumból. 1891-ben az Odesszai Csendőrségi Hivatal kihallgatta egy munkáskör ügyében. 4 évi börtönre ítélték és azutáni 3 éves rendőrségi megfigyelésre. 1900-ban emigrált. A «Küzdelem» nevű irodalmi csoport egyik megszervezője.
- ¹⁵⁵Ogarkov A. V. (született 1874) – orvos, szociál-forradalmár, Németországban élt 1899-1901 között. Oroszországba való visszatérése után a rendőrség megfigyelése alatt állt.
- ¹⁵⁶Valószínűleg F. A. Danyilovról van szó (1863-1930) – lelkész gyermeke, Műszaki Intézet hallgatójaként a moszkvai narodovoleci kör tagja volt a '80-as évek elején. 1887-ben letartóztatták, 1 év és 4 hónap börtönre ítélték azutáni száműzetéssel a rendőrség felügyelete alá. 1898-tól a Tambovi kormányzósági zemsztvóban szolgált, illegális irodalmat terjesztve a helyi munkások között.
- ¹⁵⁷Bresko-Breskovszkaja (leánykori néven Verigo) E. K. (1844-1934) – nemes, a '70-es évektől a forradalmi mozgalom résztvevője. 1900-as évek elején belépett a PSZR-be, párt-szervezetek alapítója Szaratovban, Poltavában és máshol. Részt vett a Harci Szervezet megalapításában. 1903 májusában emigrált, 1905-ben tért vissza Oroszországba illegálisan. Azef adta ki a rendőrségnek és ezután letartóztatták 1907 szeptemberében Szimbirszkben. 1910-ben Irkutszki megyébe száműzték.
- ¹⁵⁸Medvegyev M. A. (született 1872) – paraszt származású, a '90-es évek végén az Obuhovi gyár ágyúöntő részlegének a munkása. Közreműködött a «Munkás gondolat» illegális újság kiadásában. 1900-ban illegálisan Németországba ment, Berlinben élt, a mechanikus gyárban dolgozott. Közel állt az orosz emigráns-forradalmárok köréhez. 1902 szeptemberében visszatért Oroszországba.

1903-ban letartóztatták, és eszerek ügyében kihallgatták. 1905-ben óvadék ellenében kiengedték.

¹⁵⁹ Barikov S. I. (született 1872) – nemes, hadnagy fia, a '90-es években a Kosztromi és Szaratovi kormányzósági zemsztvókban szolgált, szoros kapcsolatot tartott fenn a helyi forradalmárokkal. 1898-ban letartóztatták és 1 évre Tifliszbe száműzték a rendőrség megfigyelése alá. 1900-ban Moszkvában élt, a moszkvai-kurszki vasút hivatalnok volt, belépett a Szociál-forradalmárok Szövetségébe. 1901 tavaszán részt vett a «Forradalmi Oroszország» №2 számának nyomtatásában Finnországban. Ugyanez év őszén Tomszkba ment, hogy megszervezze a №3 kiadásához a nyomdát. 1901 szeptemberében tartóztatták le a tomszki nyomda ügyében, és adminisztratív úton Kelet-Szibériába száműzték a rendőrség felügyelete alá 6 évre. 1904 nyarán száműzetéséből Genfbe szökött, ugyanez év decemberébe belépett a PSZR harci szervezetébe és a szervezet pétérvári egységeinél tevékenykedett. N. Ju. Tatarov adta ki a hatóságnak, 1905 márciusában le is tartóztatták, de októberben amnesztiában részesült. Később a PSZR szevasztopoli szervezetében dolgozott.

¹⁶⁰ A Szociál-forradalmárok Északi Szövetségének ügyében (illetve a PSZR tomszki nyomdájának ügyében) két Verbickijt is letartóztatták. Azef valószínűleg N. I. Verbickaja-Antioh-ra gondolt.

¹⁶¹ Perelstein I. V. (született 1872 körül) – polgári származású, Berni egyetem kémiai karának a hallgatója, 1902-ben visszatért Oroszországba. Ugyanez év májusába letartóztatták Odesszában és az RSZDRP odesszai bizottságának ügyében hallgatták ki. 1903-ban adminisztratív úton a rendőrség felügyelete alá száműzték Kelet-Szibériába 3 évre.

¹⁶² Zajceva R. – 1902-ben a berni egyetem hallgatója volt.

¹⁶³ Sanin V. A. (született 1879) – moszkvai polgár, Moszkvai egyetem volt hallgatója, 1900-tól emigráns. Szociál-demokrata, «szikrás». Berlinben élt.

¹⁶⁴ Davidov I. A. (született 1866) – polgári származású, 1889-től a Moszkvai egyetem jogi karának a hallgatója. 1890-ben letartóztatták a diákszavargásokban való részvétele miatt. 1893-ban, amikor már a Jurijevi egyetem hallgatója volt, újra letartóztatták és a szociál-demokrata kör ügyében hallgatták ki. Archangelszki kormányzóságba száműzték a rendőrség megfigyelése alá 3 évre. 1900 májusában emigrált, Berlini egyetemen tanult, tagja volt az ottani szociál-demokrata körnek. 1901-ben visszatért Oroszországba, ugyanez év szeptemberében Moszkvában letartóztatták és P. P. Kunyajevvel (lásd 166.) és V. A. Rudnyovval (lásd 165.) és másokkal együtt kihallgatták a külföldi szociál-demokrata csoport ügyében. Miután lejárt az újabb szibériai büntetése, nem foglalkozott többet forradalmi tevékenységgel.

¹⁶⁵ Rudnyov V. A. (született 1874) – nemes, állami tanácsos fia, 1892-1896-ban a Moszkvai egyetem hallgatója, de kizárták, mert a rendőrség a moszkvai munkásszövetség ügyében letartóztatta. 1900-ban Németországba ment, 1901-ig a Berlini egyetemen tanult. Miután visszatért Moszkvába, 1901 őszén letartóztatták és kihallgatták a külföldi szociál-demokrata szervezet ügyében. Öt évre Kelet-Szibériába száműzték a rendőrség felügyelete alá.

¹⁶⁶ Kunyajev P. P. (született 1878) – örökös díszpolgár, a moszkvai egyetem hallgatója. 1899-ben a diákszavargásokban való részvétel miatt adminisztratív úton száműzték Moszkvából 2 évre. 1900-1901 telén Scharlottenburgban tanult a műszaki főiskolán. 1901 nyarán visszatért Oroszországba, ugyanazon év őszén kihallgatták a külföldi szociál-demokrata szervezet ügyében. Adminisztratív úton Kelet-Szibériába száműzték 5 évre.

¹⁶⁷ Zenzinov V. M. (1880-1953) – örökös díszpolgár, kereskedő fia, 1899-ben külföldre utazott tanulni. Berlini egyetem hallgatója, majd 1901-től a Heidelbergi

- egyetemé, majd Gall egyetemé. 1903-tól belépett a PSZR-be, tagja volt a párt Moszkvai bizottságának.
- ¹⁶⁸ Tumarkina M. Sz. – moszkvai kereskedő lánya, N. D. Avkszentyev (lásd 169.) felesége. A Berli-, 1901-től a Lipcsei-, majd a Gall egyetemek hallgatója. 1904-ben hazatért Oroszországba.
- ¹⁶⁹ Avkszentyev N. D. (1878-1943) – nemes, a Moszkvai egyetem hallgatója, 1899-es diákzavargások résztvevője, majd ugyanabban az évben emigrált, Berlinben, Lipcsében és Gallban tanult. PSZR tagja volt.
- ¹⁷⁰ Sztirizsev Sz. N. (született 1875) – örökös díszpolgár, gyáros fia. 1900-1904 között Lipcsében tanult. Miután hazatért Oroszországba, 1904-ben letartóztatták a PSZR Orlovi szervezetének ügyében. Adminisztratív úton Jekatyerinburgba száműzték a rendőrség megfigyelése alá.
- ¹⁷¹ Berkengejm A. M. – kereskedő fia, Moszkvai egyetem volt hallgatója, 1901 körül külföldre ment, a rendőrség Ügyosztályának körözése alatt állt.
- ¹⁷² Zajdler E. – emigráns, a PSZR tagja.
- ¹⁷³ Sztumillo-Petraskevics Cs. M. (1867 körül – 1918) – nemes, a '90-es évek közepén Szaratovban élt titkos megfigyelés alatt. 1900-as évek elején a PSZR tagja, Moszkvában és Péterváron dolgozott. 1903 májusában tartóztatták le Péterváron a PSZR ügyében.
- ¹⁷⁴ Volfson (Vulfson) B. V. (született 1881) – a 2. osztályba tartozó vityebszki kereskedő lánya, 1899-1903 között Bécsben, Bernben és Berlinben tanult. A Bund tagja. 1903 márciusában tartóztatták le az orosz határon, de bizonyítékok hiányában hamarosan elengedték. Ugyanez év májusában újra külföldre ment.
- ¹⁷⁵ Seregov (Sergov) M. I. (született 1878) – 1899-ben kizárták a Kazanyi egyetemről diákzavargásokban való részvétele miatt, ezután a rendőrség titokban megfigyelés alatt tartotta. Majd külföldre ment, Berlinben élt, «szikrás» volt. 1904-ben a porosz rendőrség száműzte Berlinből.
- ¹⁷⁶ Ljapunov A. N. (született 1878) – szamarai nemes, Moszkvai egyetem volt diákja, emigráns, szociál-demokrata. Miután hazatért Oroszországba 1903-ban kihallgatták a Munkásosztály felszabadítási harcának a moszkvai szövetségének az ügyében.
- ¹⁷⁷ von Bach N. N. (1880-1910) – nemes, alhadnagy lánya, Jelizavetini főiskolán és Felsőfokú leányintézetben tanult Péterváron (1899-es diákzavargásokban való részvétele miatt elbocsátották). 1900-tól emigrációban él, Berli-, egyetem hallgatója, «Szikra» közreműködői csoport tagja. Pártügyekben nemegyszer Oroszországba utazott. 1903-tól bolsevik lett, az RSZDRP párt-bizottságának tagja.
- ¹⁷⁸ Guszeva F. F. (született 1880 körül) – polgári származású. 1900-ban kizárták a Felsőfokú leányintézetből és rendőrségi felügyelet alá Nizsnyij Novgorodba száműzték. 1901 szeptemberétől emigrációban volt, Berlinben élt. Miután 1902 júliusában hazatért Oroszországba, letartóztatták a külföldi forradalmi körök-höz fűződő kapcsolatai miatt.
- ¹⁷⁹ Szmidovics P. G. (1874-1935) – tulai nemes, a Moszkvai egyetem fizika-matematika karának a hallgatója, 1895-ben a diákzavargásokban való részvétele miatt elbocsátották az egyetemről és a rendőrség felügyelete alá Tulába száműzték. 1895-től emigrációban volt. Miután 1897-ben elvégezte a Legfelsőbb villamosmérnöki iskolát Párizsban, 1899-ig villamosmérnökként dolgozott a Közös Áramvállalat gyárában Belgiumban, 1899-től a Brjanszki kohóműben. 1900-ban letartóztatták és örökre külföldre száműzték. RSZDRP tagja, «szikrás», később pedig bolsevik.
- ¹⁸⁰ Levin M. O. (1879-1948) – 1896-1901 között a Darmstadti műszaki főiskola hallgatója, 1902-ben hazatért Oroszországba és E. Azeffal és M. Sz. Vitenberggel együtt műszaki céget nyitott - «Villamos-energia» néven, amely fedezte a kül-

- földről érkező illegális irodalom-szállítmányokat és azok terjesztését. A PSZR tagja volt.
- ¹⁸¹ Golicinszkij E. N. (született 1878) – nemes, 1898-tól a Moszkvai Technológiai Intézet hallgatója, ahonnan 1 évvel később kizárták a diákzavargásokban való részvétele miatt. 1901-ben felvételt nyert a Kijevi műszaki főiskolára. 1902-ben letartóztatták a PSZR Kijevi bizottságának ügyében. Adminisztratív úton Archangelszki kormányzóságba számúzték a rendőrség felügyelete alá 3 évre.
- ¹⁸² Munvez (Munvejsz) H.-P. E. – polgári származású, 1901-től emigrációban volt, 1902 júliusában visszatért Minszkbe, ahol titokban megfigyelés alatt tartották. A Bund Minszki bizottságának a tagja volt. Azef feljelentése nyomán a rendőrség Ügyosztályában ügyet nyitottak róla.
- ¹⁸³ V. M. Csernov «Gardenyin » referátumáról, amit 1902 februárjának közepén adott elő Berlinben, Ratajev Azefnek ugyanennek a hónapnak a végén írt (pontos dátum nem szerepelt a levélen). Ezenkívül Ratajev „biztos ami biztos” ugyanebben a levélben írta meg a berlini orosz forradalmi szervezetek tagjainak a névsorát is. Az ebben szereplő hibákra Azef valamivel lejjebb a levélben mutatott rá.
- ¹⁸⁴ Erről a «különböző forradalmi csoportok képviselőinek» kongresszusáról Ratajev Azefnek 1902 február 26.-i (március 11.) levelében írt.
- ¹⁸⁵ Talanov N. V. – polgári származású, elvégezte az Alekszandrovi Kereskedelmi Intézetet Moszkvában. 1900-as évek elején a Berlini egyetem hallgatója. Miután forradalmi irodalom szállítmányát találtak nála, az orosz határnál letartóztatták és a moszkvai Csendőrségi Hivatal kihallgatta az Északi munkásszövetség ügyében.
- ¹⁸⁶ Goc A. R. (1882-1940) – moszkvai kereskedő fia, M. R. Goc fiatalabb testvére. 1901-től a Berlini, majd Heidelbergi egyetem hallgatója. Közel állt az orosz politikai emigrációhoz, később a PSZR egy prominens tagja, 1906-ban tagja a Harci szervezetének.
- ¹⁸⁷ L. U. és T. U. Szezalov testvérekről van szó, a Berlini egyetem hallgatóiról, a PSZR tagjairól.
- ¹⁸⁸ Hanzsi (Handzsi) A. F. – kereskedő fia, 1894-ben a kijevi csendőrség kihallgatta a külföldi forradalmi körök ügyében, 1 év börtönre ítélték és azután 3 éves száműzetéssel a rendőrség felügyelete alá. 1900-tól emigráns, a Berlini egyetem hallgatója, a Bund tagja. 1903 novemberében tartóztatták le mialatt Oroszországba próbált visszatérni.
- ¹⁸⁹ Hozzáírás: «Alekszandr Masickij». Masickij A. A. (született 1866) – nemes, 1886-ban a Kisinyovi forradalmi kör ügyében került kapcsolatba a hatósággal, 3 évre a rendőrség felügyelete alá Archangelszki kormányzóságba számúzték. 1894-ben újra letartóztatták a Rosztov-na-Donui munkások közötti forradalmi írásk terjesztéséért. Újra számúzték ugyanannyi időre az Archangelszki kormányzóságba. 1900-ban az RSZDRP Jekatyerinoszlávi bizottságának ügyében hallgatták ki. Adminisztratív úton Kelet-Szibériába számúzték a rendőrség felügyelete alá 4 évre. 1902-ben a száműzetésből külföldre szökött.
- ¹⁹⁰ Vittenberg M. Sz. (született 1873) – polgári származású, 1894-ben elvégezte a Darmstadti műszaki főiskolát, villamos-mérnök, «Villamos-energia» cégben E. Azef és M. O. Levin társa (lásd 180.). 1904-ben Péterváron tartóztatták le Azef feljelentése nyomán.
- ¹⁹¹ Kantor H. D. (született 1878) – polgári származású, könyvelő fia. A '90-es évek forradalmi mozgalmának a résztvevője volt. Mialatt a Vilnai pedagógiai főiskolára járt, a '90-es évek végén a Bund tagja. 1900-1902 között emigrációban élt, Berlini egyetemre járt. 1902-ben a Bund szervezete Oroszországba küldte, aho-

- vá egy illegális irodalom szállítmánnyal érkezett. Berdicsevben telepedett le, szervezőmunkát folytatott, nyomtatta és terjesztette az illegális irodalmat.
- ¹⁹² Hozzáírás: «Anatolij Bzsozovszkij». Bzsozovszkij (Berezovszkij) A. P. (született 1879) – nemes, alezredes fia. Miután Omszkban elvégezte a Szibériai kadet iskolát, Németországban tanult 1901-1902 között. 1902 márciusában visszatért Oroszországba, Kazanyban élt. 1903-ban letartóztatták és kihallgatták a forradalmi irodalom nyomtatásának és kiadásának az ügyében. Adminisztratív úton Kelet-Szibériába száműzték, 1905 októberében amnesztiában részesült. A PSZR tagja.
- ¹⁹³ Fundaminszkij (Fondaminszkij) I. I. (1880-1942) – a moszkvai 1. osztályba tartozó kereskedő fia, 1900-tól a Berlińi, majd a Heidelbergi egyetemek hallgatója. Közel állt a forradalmi körökhöz, később a PSZR prominens alakja. 1902. március 10. (23) –án tartóztatták le a határon, és Pétervárra hozták, ahol két hónapig fogságban tartották.
- ¹⁹⁴ Ez a tanács Ratajev 1902. március 26-i (április 8.) levelében volt benne, amit Azeftnek írt. Lásd: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l. B, l. 25.
- ¹⁹⁵ «Dimitrij» (Ratajev) távirata «Vinogradovnak» (Azeft) 1902. április 4./17. Lásd: GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l. B, l. 28.
- ¹⁹⁶ D. Sz. Szipjagin belügyminiszter meggyilkolásáról van szó Sz. V. Balmasev eszer által, 1902. április 2-án, Péterváron.
- ¹⁹⁷ Ivancsin-Piszarev A. I. (1849-1916) – nemes, törzskapitány fia, a '70-es évek forradalmi mozgalmának résztvevője, egy sor orosz időszi kiadványnak a munkatársa, többek között az «Orosz Gazdagság» folyóiratnak. Abban az időben N. K. Mihajlovskijjal együtt a folyóirat szerkesztő-kiadója volt.
- ¹⁹⁸ Klemensz D. A. (1848-1914) – egy földbirtok ügyvezetőjének fia, a '70-es évektől a forradalmi mozgalom résztvevője. '90-es évek végétől Tudományos Akadémia antropológiai és etnográfiai múzeumának a munkatársa, közel állt az «Orosz Gazdagság» folyóirat szerkesztőségéhez.
- ¹⁹⁹ Kézssel írt megjegyzés: «Nyegreszkul asszony». Nyegreszkul (leánykori néven Lavrova) M. P. (1851-1919) – P. L. Lavrov lánya, a «hatvanas» M. F. Nyegreszkul özvegye. '70-es évektől a forradalmi mozgalom résztvevője, 1900-ig emigrációban élt, aktív együttműködésben az öreg narodovolecekkel. Majd Pétervárra költözött, ahol 1903 januárjában letartóztatták és adminisztratív úton Vologodszki Kormányzóságba száműzték a rendőrség felügyelete alá 8 évre.
- ²⁰⁰ Valószínűleg, Ja. A. Frenkel – orvos, szociál-demokrata.
- ²⁰¹ Valószínűleg Gankevics (Gandkevics) N. (született 1869) – a Galíciai USZDRP egyik alapítója, a Legfőbb ukrán ráda tagja Lvovban (1914-1917 között).
- ²⁰² Kallisztratova (leánykori néven Rajz) O. G. (született 1861) – polgári származású, 1886-ban Moszkvában kihallgatták egy forradalmi kör ügyében. 3 évre Nyugat-Szibériába száműzték a rendőrség megfigyelése alá. 1891-től Harkovban élt, szülésznőként dolgozott. A rendőrség titokban megfigyelés alatt tartotta.
- ²⁰³ Rendőrség Ügyosztályának nyomozása során megállapították, hogy 1902-ben V. K. Tyereskovics nem élt Moszkvában.
- ²⁰⁴ Abban az időben Odesszában Podguk testvérek éltek – N. N. (született 1880) és L. N. (született: 1875). Valószínűleg az elsőről lehet szó, akit 1902-ben elbocsátották a Novorosszjszki egyetemről diákzavargásokban való részvétel miatt. A Bund tagja volt.
- ²⁰⁵ „Az utazásáról szóló kérdést komolyan meg kell tárgyalnunk, - válaszolt Ratajev 1903. április 10/23-i levelében – az ilyen utazások nagyon komplikáltak. Elsőre biztosan nagy hasznot hozna, de mi lesz ezután. A legjobban a világon attól félek, hogy gyanúba hozom Önt és elveszítem a szolgálatait. Írjon a tervéről

bővebben: az utazás célja, pontosan hová és mikor, stb. stb.” – GARF, f. 102, 00, 1898, d. 2, cs. 8, l. B, l. 33-33.

²⁰⁶A „kémiai levelek” összeállításáról van szó.

²⁰⁷Szletov Sz. N. (1876-1916) – hivatalnok fia, V. M. Csernov első feleségének a testvére. 1894-től a Moszkvai egyetem fizika-matematika karának a hallgatója, ahonnan 1896-ban kizárták a diákzavargásokban és a «Szövetségi szovjetben» való részvétele miatt. 1898-ban újból letartóztatták, de hamarosan elengedték. Külföldre utazott. Azef feljelentése nyomán 1904 szeptemberében az orosz határnál tartóztatták le. A PSZR Központi Bizottságának tagja volt.

²⁰⁸Mejszner I. I. (született 1864) – porosz alattvaló, a '80-as évektől a forradalmi mozgalom résztvevője. 1887-ben a Harkovi katonai körzeti bíróság a Narodovolec Párthoz való tartozása miatt halálbüntetésre ítélte, amit aztán 19 évi kényszermunkára változtatták. Szahalinon töltötte a büntetését. 1901 májusában Japánon keresztül Európába szökött. Svájcban élt, aktív együttműködésben a PSZR-rel.

²⁰⁹Jenukidze A. Sz. (1877-1937) – paraszti származású, RSZDRP tagja 1898-tól, 1902 áprilisában tartóztatták le Bakuban, politikai tüntetésben való részvétel miatt, de ugyanez év májusában bizonyítékok hiányában szabadon engedték. Később bolsevik lett.

²¹⁰Culukidze G. M. (született 1874) – fejedelem, szociál-demokrata, 1902 februárjában tartóztatták le illegális irodalom összeállításáért és terjesztéséért. Ugyanez év májusának elején szabadon engedték, a rendőrség megfigyelése alá került. Tiflisben élt.

²¹¹Krivinyuk M. V. (született 1871 körül) – amikor a Kijevi egyetem hallgatója volt kihallgatták a Kijevi egyesült diákszervezetek és Zemljacsesztvók Szövetségi Szovjetjének ügyében. 1898-ban adminisztratív úton Asztrahányi kormányzóságba száműzték 2 évre a rendőrség felügyelete alá. 1901-ben emigrált, Lembergben (Lvov) élt.

²¹²Ez Azef 1902 június 3/16-ai táviratának a szövege. Június 7/20-ai levelében (№95-ös irat) Azef megmagyarázza a jelentését.

²¹³Tyeplov A. L. (született 1850) – lelkész fia, Pétervári Technológiai főiskola volt hallgatója. 1878-ban Nyugat-Szibériába száműzték munkások közötti forradalmi irodalom terjesztéséért. A '80-as évek vége óta emigrációban élt. 1890-ben Párizsban tartóztatták le robbanóanyagok készítéséért, 3 év börtönre ítélték. 1893 óta Londonban élt, Szabad orosz sajtó Alapítvány bizottságának a tagja volt, «Orosz munkás» újság kiadásában közreműködött.

²¹⁴Rejnstein B. I. (született 1866) – földmérő fia, 1884-1886 között Rosztov-na-Donuban és Jekatyerinoszlávban narodovoleci körökben dolgozott, 1886-tól emigrációban volt. Svájcban élt, «fiatal narodovolecek» körének a tagja a volt, bombakészítés technikáit tanulta. 1890-ben francia hatóságok 3 évi börtönre ítélték robbanóanyagok készítéséért és tárolásáért. Szabadulása után Amerikába költözött. PSZR tagja volt.

²¹⁵Ezeket a költségeket visszatértették Azefnek. „500 rubel Szilviának egy barátón keresztül” valóban szerepelt a Harci Szervezet elszámolásában, amit a «Forradalmi Oroszország» №7-ben közölték. És ez nem az egyetlen esete volt, amikor a Rendőrség Ügyosztálya finanszírozta az orosz forradalmárok tevékenységét. Így például 1904-ben az Ügyosztály igazgatójának személyes utasítása alapján V. L. Burcevnek, egy bizonyos A. M. Garting „munkatárson” keresztül egy jelentős összeg lett kézbesítve, adományként P. A. Krakov útjára, „terrorista célokkal”. Természetesen Burcev mit sem tudott a kapott pénz eredetéről. – Lásd: GARF, f. 102, 00, 1904, l. 1, cs. 2, l. 156. A. M. Garting – rendőrség Ügyosztályának igazgatójához. 1904. április 28. / május 11. № 129.

- ²¹⁶ Ezt az ígéretét Afef valóban könnyedén teljesíthette, hiszen ebben az időben maga is aktívan foglalkozott forradalmi irodalom Oroszországba szállításával.
- ²¹⁷ Bohanovszkij (Bobirj-Bohanovszkij) I. V. (1848-1917) – nemes, a '70-es évektől forradalmi mozgalom résztvevője. 1878-ban a kijevi börtönből külföldre szökött, Genfben élt. 1900-as években a PSZR tagja, felelős volt a nyomdárért, amelyben az eszer «Forradalmi Oroszországot» nyomtatták.
- ²¹⁸ Klitscoglu Sz. G. (született 1876) – nyugalmazott állami tanácsos lánya, az Amuri gőzhajó társaság igazgatójának. Péterváron a Legfelsőbb Női Intézet hallgatója, és a Női Orvosi Főiskolaé (ezt nem végezte el). 1898-ben letartóztatták és kihallgatták a pétervári szociál-forradalmárok csoportjának ügyében. Adminisztratív úton 2 évre a rendőrség felügyelete alá száműzték. Szamarában, Szaratovban, Jaltában élt. 1904 januárjában újra letartóztatták a pétervári PSZR szervezet ügyében, amely V. K. Pleve miniszter meggyilkolását tűzte ki céljául. Archangelszki kormányzásba száműzték a rendőrség felügyelete alá 5 évre. 1905 augusztusában megszökött a száműzetéséből.
- ²¹⁹ Gukovszkij A. I. (1865-1925) – katonaorvos fia, '80-as évek elején a Bécsi-, majd a Moszkvai egyetemeken tanult. 1889-ben letartóztatták a forradalmi irodalom Moszkvában való terjesztésének ügyében. Másfél évi börtönre ítélték és azutáni 3 éves száműzetésre Kelet-Szibériába a rendőrség felügyelete alá. 1900-ban levizsgázott az ügyvéd segédjének címére. 1902 nyarától Péterváron élt, belépett a PSZR-be. 1903 májusában letartóztatták a PSZR párt-bizottságának ügyében. Publicista, az «Orosz gazdagság» és más kiadványok munkatársa.
- ²²⁰ Valószínűleg Petrovskij-Iljenko A. D. (született 1868) – nemes, hivatalnok fia, 1892-ben a Pétervári egyetem hallgatójaként a rendőrség megfigyelése alatt állt. 1898-ban kihallgatták a pétervári PSZR szervezet ügyében.
- ²²¹ Grigorjeva N. A. (1865- 1930 után) – varrónő, a '80-as évek második felétől a forradalmi mozgalom résztvevője. 1891-1893 között narodnyik nyomdában dolgozott, amiért letartóztatták. Kétévi raboskodás után 1895-ben Jeniseji kormányzásba száműzték 5 évre a rendőrség megfigyelése alá. 1900-as évek elején eszer-szervezetekben dolgozott Szaratovban, Penzában és Odesszában.
- ²²² Averkijeva (lánykori nevén Prusakevics) E. I. (született 1850 körül) – polgári származású, hivatalnok lánya. '90-es évektől a forradalmi mozgalom résztvevője, 1902-ben letartóztatták D. Sz. Szipjagin elleni merénylet ügyében. Adminisztratív úton száműzték Archangelszki kormányzásba a rendőrség felügyelete alá 5 évre. 1905-ben amnesztiában részesült.
- ²²³ Harizomenov G. A. (született 1875) – lelkes fia, orosz tanulmányi eredményei miatt 1895-ben kizárták a Tobolszki papképzőből. 1898-ban kihallgatták a pétervári PSZR csoport ügyében. 1902-ben Kelet-Szibériába száműzték a rendőrség felügyelete alá 8 évre.
- ²²⁴ Krejnert I. A. (született 1880) – Szaratovi Műszaki Intézet diákja, 1902 áprilisában tartóztatták le. A házkutatás során forradalmi irodalom egész raktárára bukkantak nála. Ugyanez év júliusában Pétervárra vitték és D. Sz. Szipjagin meggyilkolásának ügyében hallgatták ki. Kelet-Szibériába száműzték a rendőrség felügyelete alá 8 évre.
- ²²⁵ Kraft P. P. (1870-1907) - udvari tanácsos fia, Moszkvai egyetem hallgatója, akit száműzték Moszkvából 1902-ben a diák-ügy miatt. 1889-ben a moszkvai forradalmi kör ügyében hallgatták ki. Másfél éves börtönre ítélték. 1892-ben újabb ügybe keveredett – pétervári terrorista kör ügyébe (7 hónapot töltött fogságban). '90-es évek végén száműzetésben volt Szaratovban. 1902 augusztusában eltűnt onnan. Ugyanez év novemberében Kijevben tartóztatták le. PSZR Központi Bizottságának tagja, Gersuni legközelebbi segítője a PSZR harci szervezetének létrehozásában.

- ²²⁶ A. A. Lopuhinról van szó (1864-1928) – abban az időben a rendőrség Ügyosztályának igazgatója. Amiért segített a forradalmároknak Azef leleplezésében, 1909-ben Szibériába száműzték, de 1912-ben kegyelmet kapott és visszaállították a jogait.
- ²²⁷ V. G. Mjatlóvszkajával (Mjatlíckajával) kapcsolatban Azef információi pontatlank voltak. Azef eme bejelentése utáni széleskörű rendőrségi nyomozás nem vezetett semmilyen eredményre.
- ²²⁸ Rozenblüm M. S. (született 1879) – polgári származású, 1895-ben az odesszai csendőrség hallgatója ki titkos forradalmi kör ügyében. Kelet-Szibériába száműzték 4 évre a rendőrség felügyelete alá. 1900-ban a büntetést további 2 évvel hosszabbították meg. 1903 novemberében letartóztatták Péterváron A. P. Krizsanovszkij nevére szóló útlevelemmel és kihallgatták a pétervári eszer csoport ügyében.
- ²²⁹ Taratuta O. I. (született 1876) – tanárnő, '90-es évek végétől a forradalmi mozgalom résztvevője. Először a Szociál-demokraták Szervezetéhez tartozott, majd az anarchistákhoz állt.
- ²³⁰ Krakov P. A. (született 1875 körül) – nemes (más adatok szerint polgári származású), 1903-ban V. L. Burcevvvel együtt száműzik Svájcából a «Narodovolec» folyóirat kiadásáért, amely „központi” terrort hirdette. A PSZR tagja volt.
- ²³¹ Mahajszkij I.-V. K. (1866/67-1926) – katonatiszt fia, Varsói egyetem orvosi karának a hallgatója, '90-es évek elejétől a forradalmi mozgalom résztvevője. Nemezszer letartóztatták és száműzték. 1903-ban Kelet-Szibériába száműzték a rendőrség felügyelete alá. Ugyanez év júniusában megszökött az Irkutszki fegyenc-továbbító börtönből.
- ²³² Milasevszkaja (lánykori néven Sablakova) M. I. (Svejd) (született 1866) – polgári származású, címzetes tanácsos A. V. Milasevszkij felesége, akit 1902 végén tartóztatták le Szaratovban. 1901-ben kihallgatták a szaratovi eszer csoport hovatartozásának ügyében. 1902 decemberében Szaratovból külföldre szökött, Párizsban élt, PSZR kutatócsoportját vezette. 1905 októberében ügyét lezárták amnesztia miatt.
- ²³³ Goc (lánykori nevén Gasszoh) V. Sz. (1860 körül – 1932 után) – polgári származású, 1877-ben gimnazista korában az odesszai forradalmi kör tagja volt. 1881-ben letartóztatták és Jekatyerinoszlávba száműzték «terrorista társuláshoz» való hozzátartozása miatt. 1886-ban Jekatyerinoszlávban újból letartóztatták, és Kelet-Szibériába száműzték a rendőrség felügyelete alá 5 évre. 1886-tól M. R. Goc felesége. Jakutszki száműzöttek fegyveres felkelésében való részvétele miatt 1889 márciusában a hadbíróóság életfogytiglani kényszermunkára ítélte (1894-ben a kényszermunkát letelepedésre módosították). 1897-ben engedélyt kapott az Európai Oroszországba való visszatérésre és ugyanebben az évben Franciaországba emigrált. A PSZR és a párt Külföldi bizottságának tagja volt.
- ²³⁴ Minor O. Sz. (1861-1932) – Jaroslávai líceum volt hallgatója. 1883-ban, 1884-ben és 1886-ban kihallgatták Moszkvában forradalmi körök ügyében. 1887-ben Kelet-Szibériába száműzték a rendőrség felügyelete alá 10 évre. Jakutszki száműzöttek fegyveres felkelésében való részvétele miatt 1889 márciusában a hadbíróóság életfogytiglani kényszermunkára ítélte. 1898-ban visszatért az Európai Oroszországba, 1902-től emigrációban élt. A PSZR tagja, feleségével együtt benne volt a párt Külföldi bizottságában.
- ²³⁵ Gurevics A. Sz. (Szása-Angyal, Szása-szállító) (1868-1914) – mogiljovi polgár, 1888-ban adminisztratív úton Kelet-Szibériába száműzték, Jakutszki száműzöttek fegyveres felkelésében való részvétele miatt 1889 márciusában a hadbí-

róság életfogytiglani kényszermunkára ítélte, amelyet 1891-ben 20 év kényszermunkára változtattak. 1895-ben letelepedhetett, 1902-ben pedig emigrált. 1903-tól a PSZR és a párt Külföldi bizottságának a tagja. 1904-ben a PSZR Központi Bizottságának meghatalmazottjaként visszatért Oroszországba. Szapanfőző gyárat nyitott Minszkben, ahol dinamitot gyártottak. Genfben szállította az egyik fő «patyomkinost» A. Matyusenkót. 1905 végén Moszkvában dolgozott fegyveres felkelés megszervezésén. 1906 elején Odesszában tartóztatták le és Archangelszki Kormányzóságba száműzték.

²³⁶ V. L. Burcev később azt állította, hogy abban az időben semmilyen bombát nem gyártottak Párizsban, ő maga pedig akkor nem találkozott Azeffel. – Lásd: Biloje. 1917. № 1. 226. o.

²³⁷ Zubatov Sz. V. (1864-1917) - főtiszt fia, narodovoleci kör tagja Moszkvában, 1885-től a Moszkvai ohrana titkos munkatársa. 1889-től az Ohrana megbízásainak hivatalnok, 1894-től a vezetőjének a segédje, 1896-tól a vezetője. 1903 őszén V. K. Pleve miniszter menesztette állásából, és nyugdíjba küldte, udvari tanácsos rangjában. Ezt a menesztést pletykák kísérték Zubatov letartóztatásáról és száműzetéséről a rendőrség felügyelete alá. Ezeket a sajtóban is megjelent pletykákat említi Azef.

²³⁸ Bibik A. P. (született 1878) – munkás, 1898-tól szociál-demokrata csoport tagja a Harkovi vasúti műhelyekben. 1900-1901 között börtönben volt az RSZDRP Harkovi bizottságának ügyében. 1901-ben adminisztratív úton Archangelszki kormányzóságba száműzték a rendőrség felügyelete alá 3 évre. 1904-ben Kelet-Szibériába száműzték 5 évre. 1905-ben amnesztiában részesült.

²³⁹ Valószínűleg N. K. Boriszenkóról van szó (lásd 240. lábjegyzet).

²⁴⁰ Boriszenko N. K. (1880-1919) – polgári származású, lakatos, 1899-1900 között az RSZDRP harkovi szervezetének tagja, 1901-ben Jekatyerinoszlávba száműzték a rendőrség felügyelete alá. 1903-ban újra letartóztatták és kihallgatták az RSZDRP Jekatyerinoszlávi bizottságának ügyében. 1904 októberéig őrizetben tartották.

²⁴¹ Valószínűleg Zatonszkij M. P. (született 1881) – paraszti származású, munkás, 1900-ban a pétervári csendőrség hallgatta ki a Munkásosztály Felszabadítási Harcának Szövetsége ügyében és Szaratovba száműzték a rendőrség különleges megfigyelése alá. A PSZR tagja. 1905-ben beválasztották a pétervári szovjet munkás képviselői közé.

²⁴² Valószínűleg Masisztoz I. V. (született 1884 körül) – pétervári polgár, a fővárosi 1902 márciusi zavargások alatt tartóztatták le és adminisztratív úton Archangelszki Kormányzóságba száműzték a rendőrség felügyelete alá 3 évre.

²⁴³ Vegenyapov M. A. (Taskent, Taskenti) (született 1880) – egy nemes házasságon kívüli fia. A Szamarai reáliskola elvégzése után 1900-ban a Novo-Alexandrijszki mezőgazdasági főiskolára ment. 1901-ben a Szamarai csendőrség hallgatta ki az illegális irodalom terjesztésének ügyében. Két évre Taskentbe száműzték a rendőrség megfigyelése alá. 1904 nyarán száműzetéséből külföldre szökött.

²⁴⁴ Falkner V. N. (született 1881) – kereskedő lánya, P. N. Falkner (lásd) lánytestvére. 1901-től a Zürichi egyetem hallgatója. 1905-ben tért vissza Oroszországba orvosi diplomával a kezében, zemsztvói orvosként dolgozott, a rendőrség titkos megfigyelése alatt állt.

²⁴⁵ Valószínűleg Tropp Sz. A. (született 1865 körül) – bjelosztoki polgármű, 1887-ben kihallgatták a vilnai forradalmi kör ügyében. Másfél év börtönre ítélték. 1891-től emigrációban élt.

²⁴⁶ Valószínűleg Kagan M. S. (született 1881) – vityebszki 2. osztályba tartozó kereskedő lánya, 1900-ban belekeveredett a Munkás Szociál-demokrata Bizottság

Formázott: Felsorolás és számozás

- ügyébe Vityebszkben, de külföldre szökött. Svájcban és Németországban élt, Berlini egyetem hallgatója volt.
- ²⁴⁷ Akszeljrod L. I. (Ortodox) (1868-1946) – filozófus és irodalmár, emigráns, az RSZDRP tagja, mensevik, később a párt Központi Bizottságának tagja.
- ²⁴⁸ Akszelrod P. B. (1850-1928) – '70-es évektől a forradalmi mozgalom résztvevője, a «Munka felszabadítása» csoport és a «Szikra» szerkesztőségének tagja. A mensevizmus egyik vezetője. Abban az időben Svájcban élt.
- ²⁴⁹ Trockij (Bronstein) L. D. (1879-1940) – telepes gyermeke, Nyikolajevben végzett realiskolát, 1898-ban az Odesszai csendőrség kihallgatta a Dél-orosz munkás szövetség ügyében, Kelet-Szibériába száműzték a rendőrség megfigyelése alá 4 évre. 1902-ben száműzetéséből külföldre szökött. RSZDRP egyik vezetője.
- ²⁵⁰ Zaszulics V. I. (1849-1919) – narodnyik, majd a «Munka felszabadítása» csoport tagja. Benne volt a «Szikra» és a «Hajnal» szerkesztőségében. Mensevik.
- ²⁵¹ Martov (Cederbaum) Ju. O. (1873-1923) – örökös díszpolgár gyermeke, 1892-ben kizárták a Pétervári egyetemről és kihallgatták az illegális irodalom terjesztésének az ügyében. 1894-ben újból beidéztek a Pétervári Csendőrségre a tanuló fiatalok forradalmi köreinek az ügyében. 1897-ben Kelet-Szibériába száműzték a rendőrség felügyelete alá 3 évre a Munkásosztály felszabadítási harcának a szövetsége az ügyében. A mensevizmus egyik vezéralakja.
- ²⁵² Krohmajl V. N. (1873-1933) – hivatalnok fia, 1896-ban, amikor a Kijevi egyetem hallgatója volt, kihallgatták a Kijevi egyesült diákszervezetek és zemljacsesztvók szövetségi szovjetének ügyében, és ezután az Ufai kormányzásba száműzték a rendőrség felügyelete alá 3 évre. 1900-ban Kijevben letartóztatták az RSZDRP Kijevi Bizottságának az ügyében. 1902-ben külföldre szökött, belépett a Külföldi orosz forradalmi szociál-demokrata ligába. 1903-ban mensevik lett, 1904-től az RSZDRP Központi Bizottságának tagja.
- ²⁵³ Levias Sz. I. (született 1867) – odesszai polgármű, V. I. Levias lánytestvére, aki A. G. Levit felesége volt. '80-as évektől a forradalmi mozgalom résztvevője, 1890-től emigrációban volt. 1900-as évektől a Berni- majd a Berlieni egyetem orvosi karának a hallgatója, az RSZDRP tagja.
- ²⁵⁴ Golman (Goldman) L. I. (Iszakov) (1877-1939) – munkás, állami hivatalnok fia, 1893-tól az RSZDRP tagja, a Vilnói, Minszki és Varsói szociál-demokrata szervezetekben dolgozott. 1897-ben a Bund alapító kongresszusának a delegátusa lett. Majd az RSZDRP odesszai bizottságának tagja, a párt II. kongresszusának a delegátusa. 1902-ben letartóztatták és Jeniszeji Kormányzásba száműzték a rendőrség felügyelete alá. Száműzetéséből külföldre szökött, mensevikhez állt. 1906-tól az RSZDRP Központi Bizottságának tagja.
- ²⁵⁵ Ratajev ügynökéről, Rabinovicsról van szó, akit hamarosan lelepleztek.
- ²⁵⁶ Paperno R. G. (született 1874) – polgári származású, az 1900-as évek elején a Lipcsei egyetem hallgatója. Miután hazatért Oroszországba letartóztatták, és a rendőrség felügyelete alá száműzték 3 évre. 1903 októberében száműzetéséből külföldre szökött.
- ²⁵⁷ Vagyis Azefnek, aki ekkor ennek a német közgazdásznak a neve alatt élt.
- ²⁵⁸ Sz. O. Makarov (1848/49-1904), a Csendes-óceáni flotta helyettes admirálisának a haláláról van szó a «Petropalovszk» páncéloson.
- ²⁵⁹ Arról a robbanásról van szó, amely Pétervár Északi szállodájában következett be 1904. április 1-jének éjszakáján. Azef a Harci Szervezet fejeként nagyon jól tudta, hogy e robbanás következtében meghalt a Harci Szervezet egyik tagja, A. D. Pokotyilov.
- ²⁶⁰ V. K. Pleve jövőben gyilkosának, E. Sz. Szozonov (1879-1910) idősebb testvéréről van szó, Izotról. I. Sz. Szozonov (született 1873) – kereskedő fia, 1903 janu-

- árjától a rendőrség megfigyelése alatt állt, Ufában élt és erdő-kereskedelemmel foglalkozott.
- ²⁶¹ Narbekov N. V. (1871-1927 után) – személyes nemes és zemsztvói orvos fia. 1890-től az Erdészeti Főiskola tanulója, narodovoleci kör tagja. 1891-ben letartóztatták és 2 éves börtönbüntetés után Szaratovba száműzték, ahol a zemsztvói hivatalban statisztikusként szolgált. 1902-ben kihallgatták a PSZR Szaratovi Bizottságának ügyében, habár formálisan nem volt a párt tagja. 1905-ben Szaratovban újból letartóztatták és adminisztratív úton Tobolszki kormányzóságba száműzték 4 évre.
- ²⁶² Berman Ja. A. (1868-1933) – esküdtszéki megbízott segédje (1890-ben elvégezte a Moszkvai Egyetem jogi karát), 1900-tól szociál-demokrata, az RSZDRP Terszko-Dagesztáni bizottságának tagja, majd mensevik.
- ²⁶³ Balmasov Sz. V. (1881-1902) – nemes, 1900-tól a Kazanyi, majd a Kijevi egyetem hallgatója. A PSZR tagja. D. Sz. Szijagin belügyminiszter meggyilkolásáért 1902. április 2-án felakasztották.
- ²⁶⁴ Kazanov A. F. – 1900-as évek elején először a Kazanyi, majd a Tomszki Technológiai Főiskola hallgatója. A PSZR tagja, a diákzavargások egyik vezetője, nemegyszer rövid ideig letartóztatták.
- ²⁶⁵ Valószínűleg Nagyecsin N. N. (született 1879) – Tambovban született, hivatalnok fia, Harkovi Egyetemen tanult ahonnan 1900-ban kizárták. 1903-ban a Rendőrség Ügyosztályának körözése alatt állt.
- ²⁶⁶ Jezerszkaja (lánykori nevén Kazanovics) L. P. (1866-1915)- nemes, a minszki gimnázium elvégzése után egy virágboltban dolgozott Mogiljovban. Fia születése után 1892-ben otthagyta a családot és Pétervárra ment. A Katona-orvosi Akadémián elvégezte a fogorvosi szakképzést és 1900-ban Péterváron saját fogorvosi rendelőt nyitott (1904-től pedig Moszkvában), amely forradalmárok egyik találkozóhelyéül szolgált. A PSZR tagja, 1904-ben tartóztatták le a pétervári terrorista csoport ügyében, akik V. K. Pleve elleni merényletre készültek. 1 év 3 hónap börtönre ítélték, de 1905 októberében amnesztiában részesült.
- ²⁶⁷ Antonova V. K. – nemes, nyugalmazott főhadnagy lánya, szibériai származású, a Pétervári Felsőfokú női intézet hallgatója. 1898 márciusában tartóztatták le a pétervári narodovoleci kör ügyében. Adminisztratív úton Szibériába száműzték. 1901-ben Blagovescenszkben újból kihallgatták politikai ügyben.
- ²⁶⁸ Melnyikov M. M. (született 1877) – polgári származású, Szibériai, műszaki rajzoló, 1896-tól a Pétervári Hegyi Egyetem hallgatója. 1898-ban letartóztatták a pétervári narodovoleci kör ügyében. Adminisztratív úton a rendőrség felügyelete alá száműzték 3 évre. Miután megszökött a száműzetéséből, Gersuni legközelebbi segítője lett a PSZR Harci Szervezetének a létrehozásában. 1903 januárjában Kijevben újból letartóztatták. Abban az időben Péterváron volt eljárás alatt.
- ²⁶⁹ Pokotyilov A. D. (1879-1904) – nemes, vezérőrnagy fia, a Kijevi egyetem volt hallgatója. 1901-ben a Kazanyi szobor előtti tüntetésben való részvétel miatt Péterváron, a rendőrség felügyelete alá száműzték 2 évre. Poltavában telepedett le, ahonnan 1902 júniusában eltűnt. A PSZR Harci szervezetének tagja, részt vett a V. K. Pleve elleni merénylet előkészítésében. 1904. április 1-jének éjszakáján halt meg a pétervári Északi Szállodában bekövetkezett robbanás következtében. A. D. Pokotyilov lánytestvére, Alekszandra, titkos tanácsos felesége volt, férje a pénzügyminiszter barátja, orosz festészeti műalkotások híres gyűjtője, P. M. Romanov (elhunyt: 1911); Dmitrij testvér abban az időben valóban állami tanácsos volt, a pénzügyminisztérium hivatalnok, KVZSD vezérkarának tagja, az Orosz-Kínai Bank igazgatója, később orosz küldött Kínában.

- ²⁷⁰ Hekker N. L. (1862-1920) – kereskedő fia, 1879-ben a Novorosszijszki Egyetem hallgatója. Miután 1880-ban Kijevbe költözött, belépett a Dél-orosz munkás szövetségbe. 1881-ben letartóztatták Odesszában a forradalmi körök ügyében. 1882-ben 10 év kényszermunkára ítélték. 1891-ig Karán tartózkodott, majd a Jakutszki megyében letelepedhetett. 1898-ban visszatérhetett az Európai Oroszországba, Jekatyerinoszlávban és Odesszában lakott. Abban az időben a PSZR tagja, publicista, az «Odesszai hírek» és a «Déli Szemle» munkatársa.
- ²⁷¹ Szuhomlin V. I. (1860-1938) – hivatalnok fia, 1879-1882 között külföldön tanult. 1884-es letartóztatásáig Odesszában dolgozott narodovoleci körökben. Másfél év kényszermunkára ítélték, a büntetését Karán töltötte. 1895-1903 között telepesként Csitán és Irkutszkban élt. 1903-ban visszatért Odesszába, belépett a PSZR-be. A PSZR Harci szervezetének nem volt tagja.
- ²⁷² Raszpopov V. E. (született 1871) – Odesszai, örökös díszpolgár, 1891-től a Kijevi-, majd a Moszkvai egyetemek hallgatója. 1892-ben kihallgatták az odesszai forradalmi körök ügyében, ezután száműzték Moszkvából 3 évre a rendőrség megfigyelése alá. 1895-ben, amikor Kisinyovban volt, újra elfogták politikai ügy miatt. Adminisztratív úton Kelet-Szibériába száműzték 6 évre a rendőrség felügyelete alá. Száműzetése lejártá után visszatért Odesszába, könyvkereskedelemmel foglalkozott. Nincsenek információk a PSZR vagy főleg a párt Központi Bizottsági tagságáról.
- ²⁷³ Gedeonovszkij A. V. (1859-1928) – örökös díszpolgár, lelkész fia, 1880-tól a Jaroslávi líceum diákja. 1882-ben a diákzavargásokban való részvételéért Rjibinszkbe száműzték. 1885-1886 között letartóztatásban volt a jaroslávi narodovoleci kör ügyében, 1887-ben Nyugat-Szibériába száműzték a rendőrség felügyelete alá 3 évre. Miután visszatért a száműzetésből, 1892-1893-ban Orlban élt, a «Nép jogai» helyi szervezet tagja volt. 1894-ben kihallgatták eme szervezet ügyében és a rendőrség megfigyelése alá száműzték Kelet-Szibériába 5 évre. 1901-ben visszatért az Európai Oroszországba. Poltavában belépett a PSZR-be. 1903-tól Odesszában élt, a PSZR Központi Bizottságának tagja (1905-ig).
- ²⁷⁴ N. M. Bogdanovics ufai gubernátor elleni merényletről van szó 1903. május 6-án, amelyet a PSZR Harci Szervezetének tagja, Duljevov munkás hajtott végre, s amelyet G. A. Gersuni szervezett.
- ²⁷⁵ Plakszin N. N. (született 1869) – nemes, rendes állami tanácsos fia, 1898 márciusában száműzték Pétervárról a rendőrség felügyelete alá Ufába 5 évre. Rövidesen a Bogdanovics gubernátor meggyilkolása után – amelynek szervezésében nem vett részt – elutazott Ufából Novgorodba. Fiatalabb testévre, Alekszandr (született 1871) szintén a rendőrség felügyelete alatt állt Ufában, 1903-ban pedig Archangelszki kormányzóságba száműzték.
- ²⁷⁶ Szinyicin Sz. M. (született 1873 körül) – polgári származású, Moszkvai egyetem hallgatója. 1903 őszéig Ufában a rendőrség felügyelete alatt állt, majd Nyizsnyij Novgorodba száműzték. A rendőrség politikailag megbízhatatlan személyekkel való kapcsolata miatt tartotta őt számon.
- ²⁷⁷ Trandafilov N. L. – ügyvéd segédje.
- ²⁷⁸ Jemeljanova M. Sz. (1876-1935 után) – nemes, gubernátor titkárának a lánya, Szaro-Jekatyerini kórházban felcseri képzésre járt, a PSZR Moszkvai bizottságának tagja. 1904 júniusában kihallgatták a PSZR moszkvai bizottságának nyomdaja ügyében. Két év raboskodásra ítélték. 1905 őszén megszökött a Taganyi börtönből.
- ²⁷⁹ Beloszov Sz. N. (született 1889) – örökös díszpolgár, a Moszkvai Kereskedelmi Intézet volt hallgatója, a PSZR moszkvai bizottságának a tagja, 1906-tól maximalista.

²⁸⁰ Popov D. V. (született 1860) – polgári származású, 1881-től katonai szolgálatban állt, 1887-től körzeti rendőrparancsnok Moszkvában. 1892-ben a Moszkvai oh-rana részlegébe küldték. 1903-tól kormányzósági titkár, a moszkvai ohranában a megfigyelésért felelt, E. P. Mednyikovot váltva ezzel a posztján.

²⁸¹ V. M. Zenzinov állítása szerint ezt az epizódot Azef nagyon részletesen és abszolút pontosan mesélte el. – Lásd: Zenzinov V. M. „Amit átéltem.” New York, 1953, 129-130. o.

²⁸² Postai pecsétről ítéelve ezt a táviratot Bécsből küldték 1904 július 16(29)-én Párizsba L. A. Ratajevnek. Július 14-én, mint tudjuk, Péterváron meggyilkolták V. K. Plevét. A távirat legfőbb célja az volt, hogy bebizonyítsa a feladója alibi-jét (a szövegben ez nincs lábjegyzetelve, mert a könyv előkészítése során né-mely anyagok nem kerültek megjelentetésre).

²⁸³ Bolotyina A. D. (1865-1920-as évek) – polgári származású, a Moszkvai festészeti intézet hallgatója. 1886-ban letartóztatták a narodovoleci körhöz való tartozása miatt, és Kelet-Szibériába száműzték a rendőrség megfigyelése alá 8 évre. Részt vett a jakutszki száműzöttek fegyveres felkelésében 1889 márciusában, és emiatt a Hadbírótság 15 évi kényszermunkára ítélte. De 1897-ben amnesztiá-ban részesült és engedélyt kapott arra, hogy visszatérhessen az Európai Orosz-országba. 1898-tól emigrációban volt.

²⁸⁴ «Pavel Ivanovics» beceneve B. V. Szavinkovnak volt (1879-1925) – nemes, var-sói származású, a Pétervári Egyetem hallgatója, ahonnan 1899-ben elbocsátot-ták a diákzavargásokban való részvétele miatt. Rövid Nyugat-Európai tartózkodá-sa után, 1902-ben Péterváron letartóztatták és Vologdába száműzték a «Szocialista» nevű szociál-demokrata csoport ügyében. Száműzetésében a PSZR-hez csatlakozott, 1903 júniusában titokban külföldre ment, belépett a Harci Szervezetbe, ahol egyike volt a kulcsfiguráknak a V. K. Pleve és Szergej Alekszandrovics nagyherceg elleni merényletek szervezésében. Szavinkov „szerepéről” a Harci Szervezetben Azef valójában nagyon is jól értesült volt, mert ő maga személyesen fogadta be a szervezetbe. Szavinkov külső tulajdon-ságait Azef szándékosan röviden adta meg, de pontosan.

²⁸⁵ Kudrjavcev A. P. (Meskovszkij) (született 1881) – polgári származású, 1900-ban kihallgatták a Az Oroszország politikai felszabadításának Munkáspártja ügyé-ben. 1902-ben a Pétervári munkások közötti forradalmi propagandáért Kelet-Szibériába száműzték a rendőrség felügyelete alá 4 évre. Száműzetéséből kül-földre szökött. 1905-ben illegálisan visszatért Pétervárra és ugyanennek az év-nek tavaszán újból letartóztatták (októberben amnesztiában részesült).

²⁸⁶ German B. V. (született 1875) – nemes, volt katonatiszt, emigráns, a PSZR tagja. A Germanszban (Svájc) lévő villa tulajdonosa, amelyet gyakran használtak a párt vezetői konspiratív tanácskozások lebonyolításához. Formálisan a villa German feleségéé volt, L. E. Galkináé.

²⁸⁷ Hilkov D. A. (1854-1914) – herceg, a Kadét iskola elvégzése után a kirasziri ezred testőrségében szolgált, és a kozák ezred testőrségében. Miután a '80-as évek elején alhadnagyi rangban nyugdíjba ment, Harkovi kormányzóságban lévő földbirtokára költözött. Kedvezményesen eladta földje egy részét (450 gyeszja-tyinát; gyeszjatina: régi orosz földmérték =1,0925 ha) a parasztnak. Ezután földműveléssel foglalkozott. Tolsztojista. 1891-ben a Kaukázuson túlra, majd az Esztljandi kormányzóságba száműzték 5 évre a rendőrség felügyelete alá a parasztek közötti „káros eszmék” terjesztéséért. 1898-tól emigrációban élt, Londonban, majd Genfben élt, de nem szakította meg a kapcsolatait az orosz-or-szági szektásokkal sem. 1903-ban belépett az Agrár-szocialista ligába, néhány forradalmi röplap szerzője volt. 1904-től a PSZR Külföldi bizottságának tagja. 1906-ban visszatért Oroszországba. Felhagyott a forradalmi tevékenységgel.

Formázott: Felsorolás és számozás

Formázott: Felsorolás és számozás

- ²⁸⁸ Cilliakusz K. V. (1855-1924) – finn közéleti személyiség, publicista, az Aktív ellenállás finn pártjának az alapítója (1904). A „kongresszus” alatt az orosz ellenzéki és forradalmi pártok konferenciája értendő, amelyet 1904. szeptember-októberében tartottak Párizsban. A konferenciát a japán kormány finanszírozta.
- ²⁸⁹ A Rendőrség Ügyosztályának azon kísérletei, hogy megállapítsák M. Zejfer személyét nem vezettek eredményre. Az Ügyosztály kérdésére az odesszai Ohrana vezetője azt válaszolta, hogy ilyen személy nem szerepelt a nyilvántartásukban.
- ²⁹⁰ Braginszkij M. A. (1863-1933 után) – polgári származású, 1882-től a Pétervári Egyetem fizika-matematika karának a hallgatója. 1886-ban letartóztatták, mint narodovolecet és kihallgatták a katonai-forradalmi szervezet ügyében. Kelet-Szibériába száműzték a rendőrség felügyelete alá 5 évre. 1889-ben a körzeti hadbíróóság 20 év kényszermunkára ítélte a jakutszki száműzöttek fegyveres felkelésében való részvétele miatt. 1894-ben részleges amnesztiában részesült és a száműzötteként letelepedhetett. 1895-ben visszatérhetett az Európai Oroszországba. 1896-tól Odesszában élt, belépett a PSZR-be, a párt Odesszai bizottságának tagja volt. 1903-ban külföldre ment és belépett a PSZR párizsi csoportjába. 1905-ben visszatért Oroszországba.
- ²⁹¹ Amikor Sz. N. Szetovot letartóztatták a határon, találtak nála H. Gutfabr és I. Zsityinszkij nevére kiállított útleveleket.
- ²⁹² Bukisz B. Ja. (született 1881 körül) – Lifljandi kormányzóság parasztjai közül való, 1904-től Péterváron élt különösebb foglalkozás nélkül. «Ekvitebl» biztosítási társaság munkatársának adta ki magát.
- ²⁹³ Efrusszi (leánykori nevén Blank) E. M. – örökös díszpolgár özvegye, a PSZR tagja volt.
- ²⁹⁴ Sz. N. Szetov útja nem állt kapcsolatban a PSZR Harci szervezetének terrorista merényleteivel, hanem az volt a célja, hogy az oroszországi <<agrár-terroristák>> tevékenységét kontrollálja, amiről Azef nagyon is tisztában volt. Ebben az esetben szándékosan beszélt a PSZR vezetésében lévő vetélytársa ellen.
- ²⁹⁵ Rubakin N. A. (1862-1946) – 2. osztályba tartozó kereskedő fia, kollégiumi tanácsnok, a Pétervári Egyetem fizika-matematika karán végzett. 1884-ben kihallgatták a pétervári diák-korporáció ügyében. A rendőrség titkos megfigyelése alatt állt. 1901-1902-ben a Tavriki kormányzóságban a rendőrség felügyelete alatt állt. Bibliológus, bibliográfus és író, közel állt a forradalmi körökhöz.
- ²⁹⁶ Moroz (leánykori nevén Kornvilova) A. I. (1853-1938 után) – kereskedő családból származott, a '70-es évektől a forradalmi mozgalom résztvevője volt, 1878-1894 között száműzetésben élt Szibériában. Mint a legtöbb más «öreg»-narodovolec, a PSZR Harci szervezetének vezetéséhez neki sem volt semmi köze.
- ²⁹⁷ Gavronszkij Ja. O. – moszkvai kereskedő fia, az «I. Viszotszkij és Társa» kereskedőház társtulajdonosáé. A Moszkvai Egyetem fizika-matematika karának a hallgatója, részt vett az 1899-es diákzavargásokban. Apja cégének munkásai között propagandát folytatott. 1899 szeptemberétől Nyugat-Európában tanult – Berlinben, Heidelbergben, Gallban. Rövid oroszországi tartózkodás után 1902 decemberében feleségével együtt (leánykori nevén Sabad) újra külföldre ment. Meghatározott pénzösszegek („nyugdíjak”) reguláris fizetése tehető emigráns-forradalmárok által szegény kollégáiknak – elég elterjedt jelenség volt ekkoriban. 1905-ben például, hasonló nyugdíjakat I. I. Fundaminszkij is fizetett (lásd).
- ²⁹⁸ Miljukov P. N. (1859-1943) – történész és közéleti személyiség, a Kadet párt egyik megszervezője és ideológusa, pártok közötti 1904-es párizsi konferenciának a résztvevője (lásd №288).

- ²⁹⁹ Bagucsarszkij (Jakovlev) V. Ja. (1861-1915) – történész, '80-as évektől a forradalmi mozgalom résztvevője, 1885-1888 között száműzetésben volt Szibériában a katonai-forradalmi körök ügye miatt. A «Múlt» című folyóirat kiadó-szerkesztője, a párizsi 1904-es pártok közötti konferenciának résztvevője.
- ³⁰⁰ Sztruve P. B. (1870-1944) – közgazdász, filozófus, történész és publicista. A Kadet párt egyik alapítója, vezetője és ideológusa. Az 1904-es párizsi pártok közötti konferenciának a résztvevője.
- ³⁰¹ Natanszon M. A. (1850/1851-1919) – polgári származású, 1868-1871 között az Orvostani-sebészeti Akadémia hallgatója, majd a Földművelési Főiskola tanulója. Nemegetszer letartóztatták, 1872-ben forradalmi körhöz való tartozása miatt Archangelszki kormányzóságba száműzték. 1878-tól 1889-ig szibériai száműzetésben volt a «Föld és szabadakarat» ügye miatt. Később Szarátovban és Orlban élt, a «Népjog» pártjának egyik megszervezője. 1894-től újra Kelet-Szibériába száműzték. 1904-től emigrációban élt, a PSZR, és a párt Központi Bizottságának a tagja volt. 1905 őszén visszatért Oroszországba.
- ³⁰² Valószínűleg Eszfir (Nagyvezsda) Szelihovna Malkina, lánykori nevén Gurevics.
- ³⁰³ Vagyis L. G. Azef, Azef felesége, lánykori nevén Minkina.
- ³⁰⁴ Csajkovszkij N. V. (1850-1926) – nemes, hivatalnok fia, természettudományok kandidátusa (1872-ben a Pétervári Egyetem fizika-matematika karán végzett), a '60-as évek végétől diákkörök tagja. 1874-től emigrációban volt, 1878-ig Amerikában élt (földműves közösségben Kansas államban, «shakerek» közösségében és stb.), majd Párizsban, Londonban, az angol munkás- és kooperatív mozgalomnak a résztvevője volt. A '90-es években egyik megszervezője volt a «Szabad orosz sajtó lapjai» kiadói csoportnak. 1900-as évek elejétől az Agrárszocialista liga tagja, 1904-től a PSZR tagja. 1905-ben egyik megszervezője a fegyverek Oroszországba szállításával foglalkozó expedíciónak a «John Grafton» gőzhajón.
- ³⁰⁵ Szokolov M. I. (Medve) (1881-1906) – szarátovi kormányzóságból származott, paraszti származású, a PSZR tagja, 1904-ben a párton belüli «agrár-terrorista» mozgalom egyik vezetője, majd az Eszer-maximalisták szövetségének megszervezője és vezéralakja. A körzeti katonai bíróság ítélete által kivégezték a Sztolipin P. A. elleni merényletben való részvétele miatt.
- ³⁰⁶ Csernov (Vasznevov, Bordzenko, Grisa) (született 1876 körül) – a PSZR tagja, benne volt az «agrár-terroristák» csoportjában, akik 1904 őszén Oroszországba utaztak. 1905 elején Harkovi kormányzóságban élt illegálisan, Paraszti szövetség megszervezésén dolgozott.
- ³⁰⁷ Koszovzkij V. – M. Ja. Levinszon álneve (született 1867) – mérnök gyermeke, a zsidó munkás mozgalom egyik legrégebb résztvevője és a Bund teoretikusa, a Bund Központi Bizottságának tagja megalakulásától kezdve (1897). 1900-tól emigráns, a Bund Külföldi Bizottságának tagja, külföldi kiadásainak – többek között a «Legfrissebb hírek»-nek - a szerkesztője.
- ³⁰⁸ Torgasov B. P. (született 1881) – herszoni nemes, festő, Moszkvai Műszaki intézetben tanult. 1903-ban a pétervári Csendőrség kihallgatta a «Szikra» szervezetének ügyében (az ügyet 1905-ben zárták le). Archangelszki kormányzóságba száműzték, ahonnan 1904 májusában külföldre szökött.
- ³⁰⁹ Abban az időben a Minszki Csendőrség vezetőjének segédje A. I. Hripov (született: 1863) csendőrségi alezredes volt.
- ³¹⁰ Marsan S. I. (született 1880 körül) – polgári származású kereskedő, a minszki 1. osztályba tartozó kereskedő meghatalmazottja, a PSZR Észak-nyugati megyei bizottságának a tagja volt. 1904 őszén a párt ügyeiben Pétervárra utazott, ahol letartóztatták.

- ³¹¹ Szljozberg G. B. (1863-1937) – ügyvéd, a «Jog hírnöke» folyóirat szerkesztője, később a Zsidó politikai irodának a tagja a IV. Duma zsidó-képviselői alatt.
- ³¹² Vasziljev N. V. (született 1855) – a Csendőrök Külön Hadtestének az ezredese volt, 1900-tól a minszki Csendőrség vezetője. 1905 őszén menesztették állásából.
- ³¹³ A Pantelejmonovszki (ma Pesztel) utcában Péterváron volt a Rendőrség Ügyosztályának egyik konspiratív lakása.
- ³¹⁴ Valószínűleg D. F. Trepov moszkvai rendőrfőnök elleni merényletről van szó, amelyet nem január 6-án, hanem 1905 január 2-án követett el A. A. Poltorackij gimnazista. Habár Poltorackijnak voltak kapcsolatai a PSZR moszkvai bizottságának tagjaival, ezt a merényletet nem a párt szervezte.
- ³¹⁵ Morgulisz E. M. (született 1867 körül) – polgári származású, diákzavargásokban való részvétel miatt kizárták a Novorosszjszki Egyetemről. 1893-ban elvégezte a Harkovi egyetemet, ügyvéd segédje volt, és bírósági felügyelő, híres pétervári ügyvéd, Kadet párthoz tartozott.
- ³¹⁶ Lásd.: Szokolov M. I.
- ³¹⁷ Fegyverek vásárlásának és Oroszországba szállításának műveletének kezdetéről van szó, amelyek a pétervári fegyveres felkeléshez keltek. Ennek a műveletnek a kitalálója M. Akaszij ezredes volt, aki az orosz-japán háború kirobbanásáig Japán katonai attaséja volt Oroszországban. Rajta keresztül finanszírozta a japán kormány két oroszországi forradalmi és ellenzéki konferenciát, amelyek 1904-ben és 1905-ben kerültek megrendezésre, és a fegyver megvételét és szállítását (összesen ezekre a célokra több mint 1 millió jent szántak). Ennek a tervnek a közvetlen végrehajtói K. Cilliakusz, G. Gyekanozov és N. Csajkovszkij voltak. Az általuk megvett fegyvereket és lőszerkeket (16 ezer puskát, 2,5-3 ezer revolvért és más fegyvereket) 1905 nyarán Oroszországba küldték a «John Grafton gőzhajón, amely szeptember elején hajótörést szenvedett a balti tengerben. A forradalmi pártok a «John Grafton» szállítmányának csak kis részét kapták meg. Erről részletesebben lásd: Pakka ryusui, Colonel Akashi's Report on His Secret Cooperation with the Russian Revolutionary Parties during the Russo-Japanese War, Helsinki, 1988; Pavlov D. B., Petrov Sz. A.: Japán pénz és orosz forradalom. – „Orosz-japán háború titkai.” Moszkva, 1993. 50-71. old.
- ³¹⁸ Troickij V. P. (Lomov) – lelkes fia, Derpti Egyetem volt hallgatója, a PSZR tagja.
- ³¹⁹ Neoviusz A. V. (1861-1916) – filozófia doktora, újságíró, a Finn passzív ellenállás pártjának egyik vezetője.
- ³²⁰ Blinov N. I. (Jefimov) (1882-1905) – nemes, a Kijevi Egyetem hallgatója. 1902-ben letartóztatták a diákzavargásokban való részvétele miatt és Zsitomirba száműzték a rendőrség különleges felügyelete alá. Ugyanabban az évben G. A. Gersuni beléptette őt a PSZR Harci Szervezetébe. 1903 végétől külföldön élt, Oroszországi utazásra készült hogy részt vegyen a Harci Szervezet munkájában. Zsitomirben ölték meg 1905-ben, miközben zsidókat próbált megvédeni a pogromistáktól.
- ³²¹ Avgyejev N. N. (Csernozjom) (1879-1926) – 1899-től a Harkovi egyetem hallgatója. Forradalmi irodalom terjesztése miatt 1900-ban letartóztatták. Egy évre száműzték Kozlovba a rendőrség felügyelete alá. 1901-ben kihallgatták a szociál-demokrata nyomda ügyében. 1902-ben eltűnt száműzetése helyéről, 1903-ban kapták el Moszkvában és kihallgatták a PSZR moszkvai szervezetének ügyében. 2 év börtönre ítélték és azután száműzetésre Archangelszki kormányzóságba 5 évre. 1905-ös amnesztiával szabadult.
- ³²² Szladkopev M. D. (született 1878) – nemes, 1900-ban két ügyben is kihallgatták - az Oroszország politikai felszabadításának munkáspártjának ügyében

- és a Munkásosztály felszabadítási harcának a pétervári szövetségének ügyében. Kelet-Szibériába száműzték a rendőrség megfigyelése alá 5 évre. 1902 júniusában megszökött a száműzetéséből. 1903-ban újra letartóztatták Moszkvában és kihallgatták a helyi PSZR szervezet ügyében.
- ³²³ Scsepetyeva A. N. – a PSZR tagja, II.Sándor elleni merénylet előkészítésének ügyében került rendőrségi kihallgatás alá.
- ³²⁴ Valószínűleg a moszkvai tábornok-gubernátor, Szergej Alekszandrovics nagyherceg gyilkosáról van szó – I. P. Kaljaevről (1877-1905), aki a PSZR Harci Szervezetének tagja volt. Őt Azef nagyon is jól ismerte.
- ³²⁵ Gurevicről van szó (Szasa, Angyal szállító) (lásd)
- ³²⁶ «Zenei hangszerek» alatt ebben és a következő levelekben, amelyeket N. V. Csajkovszkijhoz intézett, fegyvereket értett (lásd 317. lábjegyzet).
- ³²⁷ Vagyis K. Cilliákusznak.
- ³²⁸ Brojdo M. I. (Markov) (1877-1931 után) – polgári származású, a Pétervári Technológiai főiskola hallgatója. 1900-ban belépett az RSZDRP-be, a «Szociáldemokrata munkás könyvtár» folyóirat szerkesztőségének tagja volt, «Feladataink» röpirat szerzője. 1901-ben tartóztatták le, és Kelet-Szibériába száműzték a rendőrség felügyelete alá 8 évre. 1904-ben a száműzöttek fegyveres felkelésében való részvétele miatt («romanovi ügy») 12 év kényszermunkát kapott, de 1904 őszén sikerült külföldre szöknie. 1905 márciusában Genfből Bakuba ment, ahol átvette a «Balahanyi és bibiejbati munkások szervezetének» vezetését. 1907-től az RSZDRP Központi bizottságának tagja, mensevik. Az RSZDRP Párt Bizottságának (majd a Központi Bizottságának) Harci-technikai csoportjához (amelyre ebben az esetben Azef gondolhatott) nem volt köze. M. I. Brojdo felesége (lánykori nevén Gordon), az RSZDRP tagja volt, férjével együtt utazott ki külföldre.
- ³²⁹ Gurovics M. I. (1862-1915) – '80-as évektől a forradalmi mozgalom résztvevője, 1894-től a Rendőrség Ügyosztályának titkos munkatársa. Minszkben dolgozott, majd szociál-demokrata szervezetekben Péterváron. 1898-ban kiadója volt egy legális marxista újságnak - «Kezdet» címmel. Miután lebukott, mint titkos ügynök, 1902-től a rendőrség Ügyosztályának hivatalnok volt, 1906-tól nyugalmazták.
- ³³⁰ Bint G. (1853-1929) – francia alattvaló, a rendőrségi Ügyosztály Külföldi Ügynökségének spicijije volt. 1913-ban Párizsban magánnyomozói irodát alapított «Bint és Szamben» névvel, az Ügyosztály juttatásokban részesítette. 1920-as években az Szovjetunió teljhatalmú Franciaországi képviselőjének a munkatársa volt.
- ³³¹ Richter V. N. (született 1880) - hajótestvér gyermeke, 1899-1903 között a Novorosszjszki Egyetem hallgatója, a PSZR odesszai bizottságának tagja volt, 1904-1905-ben a Lipcsei egyetem hallgatója, 1909-től a PSZR Központi Bizottságának tagja.
- ³³² Svejcer M. I. (Leopold) (1881-1905) – kereskedői családból származott, 1889-ben a diákok ügyében Szibériába száműzték. 1903-ban emigrált, a PSZR tagja lett. 1904-1905 között a Harci Szervezet egységét vezette, amely merényletet készített elő Vlagyimir Alekszandrovics nagyherceg és D. F. Trepov ellen. 1905. február 26-án halt meg «Brisztol» szállodában bombakészítés közben. Svejcer egységét N. Ju. Tatarov feljelentése után Péterváron tartóztatták le 1905. március 16-án és 17-én.
- ³³³ Gapon G. A. (1870-1906) – pap, a «Szentpétervári orosz gyári munkások gyülekezete» szervezet létrehozója. Ő szervezte meg a munkások menetét a Téli palotához 1905. január 9-én. 1905. február közepétől emigrációban volt.

- ³³⁴ Arról van szó, hogy Ratajev Oroszországba akarta küldeni Sapirót, hogy nyomozáshoz használja őt fel valaki „ügyes irányítása alatt”. A Sapirónak címzett Ratajev levelek másolataihoz és az Sapiro válaszaihoz lásd: GARF, f. 102, 00, op. 314, l. 127-132.
- ³³⁵ Kacsurihin N. I. – polgári származású, kazanyi felcseri iskola növendéke. 1892 februárjában a kazanyi gubernátor elleni merénylet miatt a körzeti katonai bíróság életfogytiglani kényszermunkára ítélte (1894-es amnesztia ezt 20 évre csökkentette). 1903 májusában a kényszermunkatáborból külföldre szökött, New Yorkban élt, 1905-ben visszatért Európába. Ugyanennek az évnek márciusában letartóztatták az orosz határon L. Graf nevére kiállított útlevelemmel.
- ³³⁶ Jodko-Narkevics V. (1864-1924) – orvos fia, 1885-ben, amikor a Derpti egyetem orvosi karának a hallgatója volt, emigrált. Ugyanennek az évnek decemberében forradalmi propagandában való részvétele miatt száműzték Ausztriából. Heidelbergben és Párizsban folytatta a tanulmányait. A PPSZ egyik alapítója volt (1892), a párt 1906-os kettészakadása után a jobboldali szárnyának egyik vezetője volt. Újságíró, publicista, 1893-1897 között a PPSZ központi orgánumának – «Pschedsvit» («Hajnal») szerkesztője.
- ³³⁷ Szlavinszkij B. A. – nemes, 1890-es években a «Proletáriátus» szervezet tagja. 1892-ben a varsói körzeti katonai bíróság életfogytiglani kényszermunkára ítélte (1896-ban ezt 20 évre csökkentették). 1903. májusában N. I. Kacsurihinnel (lásd 335) együtt a kényszermunkatáborból külföldre szökött. A PPSZ tagja volt.
- ³³⁸ Rollau E. H. (született 1874) – paraszti származású, 1895-től a Moszkvai Egyetem jogi karának a hallgatója volt, de nem végezte el. 1901-ben letartóztatták az illegális irodalom Oroszországba csempészésének ügyében. A rendőrség felügyelete alá száműzték Turahanszkba 6 évre, ahonnan megszökött. A Lett szocial-demokraták vezetője volt, akik a PSZR-hoz csatlakoztak.
- ³³⁹ Gyekanozi (Gyekanozov) G. G. (1867) – nemes, technológus-mérnök, kollégiumi tanácsnok. 1902-ben emigrált, a Grúz szocialista-föderalista-forradalmár párt egyik létrehozója és vezetője. 1904 nyarától M. Akanosi egyik legmegbízhatóbb ügynöke volt (lásd 317.).
- ³⁴⁰ Boncs Aszmolovszkij A. O. (1857-1930) - rendes állami tanácsos gyermeke, 1875-ben elvégezte a moszkvai Katkovszkij líceumot, majd a Pétervári egyetem hallgatója lett. Diákzavargásokban való részvétel miatt kizárták az egyetemről és száműzték Pétervárról saját földbirtokára, minszki kormányzóságba. Még diák korában tagja volt a «Fekete átszervezés» szervezetnek. 1901-ben kihallgatták az Oroszország politikai felszabadításának munkás pártja ügyében. 1904-ig száműzetésben volt. 1905-ben bevették a PSZR Központi Bizottságába, a PSZR Észak-nyugati megyei bizottságának volt a tagja.
- ³⁴¹ Kovalik Sz. F. (1846-1926) – ezredes fia, a '70-es évektől a forradalmi mozgalom résztvevője volt, 1890-es éveket száműzetésben töltötte Kelet-Szibériában. 1898-tól Minszkben élt
- ³⁴² Valószínűleg M. M. Ivanov (született 1863 körül) – bolgár alattvaló, kormányellenes kör ügyében hallgatták ki 1884-ben Kisinyovban. 1885-ban száműzték Oroszországból Bulgáriába.
- ³⁴³ Valószínűleg, Azef G. A. Gapon szeretőjére gondolt, A. Uzdalevára, aki 1905 májusának végén valóban külföldön volt. M. A. Medvegyeva 1905 tavaszán nem lakott Péterváron.
- ³⁴⁴ Nyikolszkaja O. I. – 1905-ben a zemsztvóii könyvraktár dolgozója volt Tulában, a PSZR tagja.

- ³⁴⁵ Perelman P. I. (született 1881) – polgári származású. Amikor a Szamarai felcseri iskolába járt, akkor tagja volt a helyi RSZDRP szervezetnek. 1904 végétől a rendőrség különleges megfigyelése alatt volt.
- ³⁴⁶ A rendőrség Ügyosztályának lekérdezésére Azev információi nyomán, a penzai Csendőrség vezetője tudatta, hogy E. V. Kraszikovát nem sikerült megtalálni Penzában. Ugyanígy nem igazolódtak be Azev értesülései a PSZR helyi bizottságának hatásáról a helyi munkásokra. A penzai vasúti műhelyek munkásai addigra egyszer sem sztrájkoltak és semmilyen követelésekkel nem léptek fel az adminisztrációhoz.
- ³⁴⁷ Kljascso Sz. L. (1850-1914) – kereskedői családból származott. Az 1870-es években, amikor a Moszkvai Egyetem hallgatója volt, belépett egy forradalmi körbe. 1873-tól emigrációban volt, Párizsban, Bécsben élt, szoros kapcsolatokat ápolt a Szabad orosz sajtó alapítványának bizottságával.
- ³⁴⁸ Volf Sz. N. (született 1881) – odesszai polgár, 1901-ben letartóztatták a Déli forradalmi szociál-demokrata csoport ügyében. Megszökött az őrizetből. 1903-ban porosz-osztrák határon tartóztatták le PSZR illegális irodalmának szállítmányával. Adminisztratív úton száműzték az Archangelszki kormányzóságba, ahonnan 1904-ben újra külföldre szökött.
- ³⁴⁹ Azev információi helytelenek voltak. A nemes felesége L. N. Rozova, lánykori nevén Szerdakovszkaja, ebben az időben valóban Moszkvában élt, de egy másik címen. Prjanisnyikov háza az 1. Zacsatyevi mellékutcában egyáltalán nem is létezett. A moszkvai Ohrana adatai szerint, Rozov házaspár „semmilyen törvényellenes dologban nem találtatik”.
- ³⁵⁰ Kasincev I. N. (1860-1914 körül) – nemes, Harkovi egyetemistaként benne volt a „földakarati” irányultságú diákkörökben, 1880-ban az Észak-orosz munkás szövetségben. 1881-ben letartóztatták a Szövetség ügyében és 10 évi kényszermunkára ítélték, ahonnan 1888-ban külföldre szökött. Francia hatóságok 3 évi börtönre ítélték robbanószerek tartásáért. 1890-ben Londonba költözött, tagja volt a Szabad orosz sajtó alapítvány bizottságának. «Orosz munkás» újságot szerkesztette. 1894-től Bulgáriában élt.
- ³⁵¹ Kuljabko-Koreckij N. I. (1855-1924) – nemes, nyugalmazott kormányzósági titkár, '70-es évektől a forradalmi mozgalom résztvevője. 1880-as évektől emigrációban élt, jelentős összegekkel támogatta a forradalmi tevékenységet (1887-ben G. V. Plehanovnak 1000 rubelt adott a «Szociál-demokrata» gyűjteményes-kötet kiadására). 1903-tól Bulgáriában élt és az «Orosz Hírnök» tudósítója volt, közreműködött az «Európa Hírnöke» és «Orosz gazdagság» folyóiratokban.
- ³⁵² Arbore-Ralli Z. K. (született 1847 körül) – besszarábiai földbirtokos fia, a '60-as évektől a forradalmi mozgalom résztvevője. 1879-től Romániában élt, román alattvaló lett (az Arbore vezetéknevet vette fel), az orosz forradalmi emigráció centrumát képezte. 1893-tól kiadta a «Román körkép» című újságot (román nyelven).
- ³⁵³ D. H. Zavrijevről van szó, a császári orosz fizika-kémiai társaság tagjáról.
- ³⁵⁴ Valószínűleg a brauningok («B.») és mauszerek («M.») áráiról van szó.
- ³⁵⁵ Vagyis K. Cilliákusz.
- ³⁵⁶ A. Argunov tanúsága szerint, Azev ekkor lázasan hozzákezdett a cár elleni merénylet megszervezéséhez. Ha sikerrel jár, akkor a körülötte gyülekező provokációs gyanú felhői egyszer és mindenkorra szétoszlottak volna. Azokon a meg nem valósult terveken kívül – mint egy tengeralattjáró megvétele, hogy aztán azzal támadják meg a II. Miklóst hagyományos nyári pihenése során a finn sziklaszigeteknél – Azev kieszközölte a pártnál, hogy finanszírozzák a repülőgép-építési kísérleteket Münchenben. Erről az utóbbiról van szó Azev ebben- és

egy sor azután következő levelében, amelyeket N. V. Csajkovszkijnak, B. V. Szavinkovnak és V. Sz. Gocnak írta. M. O. Levin állítása szerint Azef az érdeklődését a repülőtechnikai gépek terrorista célokban való felhasználásában 1906 végétől kezdett tanúsítani. De a Müncheni kísérletek szintén nem végeztek semmivel. Azef pedig több ezer rubelt rakott félre magának a kísérletekre kiadott pártpénzből. (Argunov A. A.: Azef – szocialista-forradalmár. – „Provokátor. Visszaemlékezések és dokumentumok Azef leleplezéséről” című könyvben, 96. o.).

- ³⁵⁷A Münchenben tervezett repülőgép teherbírásáról van szó.
- ³⁵⁸V. F. von-der-Launitz Pétervári városvezető és V. P. Pavlov katonai főügyész meggyilkolásáról van szó az eszerek által 1906. december 21-én és december 26-án (a régi naptárszámítás szerint).
- ³⁵⁹Valóban, 1907 nyarán a rendőrség Ügyosztálya váratlanul nagy érdeklődést mutatott az «Azef mérnök kísérletei» iránt, valószínűleg a müncheni kísérletek hírére (lásd №356). A rendőrségi Ügyosztály igazgatójának utasítására ezt a megfigyelést a Külföldi ügynökség spiclije végezte – Volc, 1907. augusztus 9. és szeptember 15. között (régii számítás szerint). Azef figyelését azután hagyták abba, hogy Geraszimov ezredes magyarázatokat adott a rendőrségi Ügyosztály igazgatójának. – GARF, f. 102, 00, 1907, d. 9, t. 1, prod. 1, l. 181. (Rendőrségi Ügyosztály igazolása); ugyanott, d. 9, t. 1, prod. 2, l. 145.
- ³⁶⁰Bakaj M. E. (született 1880) – felcser, 1900-tól a jekatyerinoszlávi Ohrana titkos munkatársa. Lebukása után a varsói Ohranában szolgált különleges ügyek hivatalnokaként. V. L. Burcevnek szolgált információkkal a rendőrségi Ügyosztály titkos ügynökeiről, forradalmárok közötti provokátorokat segített lebuktatni.
- ³⁶¹A rendőrségi Ügyosztály hivatalnokának, L. P. Menysscsikovnak a leveléről van szó, amelyet a PSZR Moszkvai Bizottság egyik tagjának adta át 1905 augusztusában, és amelyben arra utalt, hogy N. Ju. Tatarov és E. F. Azef provokátorok lennének.
- ³⁶²Peterszon A. G. (született 1866) – a csendőrök Külön hadtestének a kapitánya, 1903-tól a varsói Ohrana vezetője.
- ³⁶³Kremeneckij L. N. (született 1862) – a csendőrök Külön hadtestének az alezrede-se, 1903 augusztusától 1915 márciusáig a pétervári Ohrana vezetője, majd az irkutszki Csendőrség vezetője.
- ³⁶⁴Utalás M. E. Bakajra (lásd.).
- ³⁶⁵A harkovi gubernátor, I. M. Obolenszkij herceg elleni merénylet előkészítéséről van szó, amelyet a PSZR Harci szervezetének tagja, a munkás F. K. Kacsur hajtott végre 1902. július 29-én.
- ³⁶⁶Ufai gubernátor N. M. Bogdanovics meggyilkolásáról van szó a munkás Dulebov által 1903. május 6-án.
- ³⁶⁷Valóban, a Szergej Alekszandrovics nagyherceg elleni merénylet után néhány napig a Harci szervezet tagja – D. V. Brilliant (1880-1906) – Moszkvában lakott.
- ³⁶⁸Azef tévedett. Amit Burcev a bíróság tagjainak szerzett, az az A. A. Lopuhintól közvetlenül szerzett igazolás volt arról, hogy Azef a rendőrség Ügyosztályának dolgozik.
- ³⁶⁹Bulat A. A. (1872-1941) – ügyvéd, a II. és a III. Duma képviselője Szuvalki kormányzóságtól, a trudovikok frakciójának vezetője a III. Dumában. Azef neki címzett levelét V. M. Csernov küldte el számára.
- ³⁷⁰Ezt a levelet lásd: GARF, f. 1699, op. 1, d. 22, l. 1-5.
- ³⁷¹L. A. Ratajev ekkorra már nyugdíjba ment és Franciaországban élt.
- ³⁷²Ezt a levelet nem Azef kézírásával írtak.

³⁷³ Erre az időre már Azef legnagyobb hívei a pártban sem hittek az őszinteségében. Újabb tárgyalás ellen még Szavinkov is felszólalt, aki Burcevnek írt levelében megjegyezte, hogy „semmiféle Azeffel folytatott tárgyalás az általa kiszabott «tárgyalási feltételekről» nem lehetséges”. (GARF, f. 5802, op. 2, d. 271, l. 4, B. V. Szavinkov – V. L. Burcevnek. 1912, szeptember 19.). Az eszer Központi Bizottság is megtagadta Azef ajánlatát, ő maga pedig természetesen semmilyen lépéseket nem tett „az igazság kiderítésére”.

Tartalom

<i>Előszó a magyar kiadáshoz</i>	5
<i>Előszó</i>	8
~Levelek~	
1893.....	19
1894.....	27
1895.....	34
1896.....	39
1897.....	44
1899.....	50
1900.....	51
1901.....	56
1902.....	62
1903.....	82
1904.....	88
1905.....	104
1906.....	120
1907.....	122
1908.....	135
1909.....	145
1910.....	156
1911.....	158
1912.....	158
1916.....	164
1917.....	191
<i>Jegyzetek</i>	196

Megjelent Pécssett,
300 példányban,
14,75 A/5 ív terjedelemben.